OFFICIEELE BESCHEIDEN

BETREFFENDE

HET ONTSTAAN VAN DEN OORLOG TEGEN

ATJEH

IN 1873.

Van Regeringswege uitgegeven ter Algemeene Landsdrukkerij in 1881.

Пр. 1988 год

XXII 704

OFFICIEELE BESCHEIDEN

BETREFFENDE

HET ONTSTAAN VAN DEN OORLOG TEGEN

ATJEH

IN 1873.

Van Regeringswege uitgegeven ter Algemeene Landsdrukkerij in 1881.

BAT. GENOOTSCHAP VAN KENN.

VOORBERIGT.

Overeenkomstig de toezegging, door den Minister van Kolonien gedaan in de Vergadering der Tweede Kamer van den 7den October 1881, wordt thans van Regeringswege, voor zooveel noodig, openbaarheid gegeven aan de stukken betreffende het ontstaan van den oorlog met Atjeh, welke in 1874, voor een deel onder voorwaarde van geheimhouding, aan de Staten-Generaal zijn medegedeeld.

Vooraf gaat (sub I) een herdruk van de *Nota over de betrekkingen tusschen Nederland en Atjeh van* 1824 *tot* 1873, welke den 22sten April 1873 door den toenmaligen Minister van Kolonien aan de Staten-Generaal werd aangeboden (1). Immers tot regt verstand der stukken van 1873, is het noodig, dat men voor den geest hebbe wat vroeger is voorgevallen. Aan bedoeld stuk zijn, in eene noot op blz. 38, toegevoegd de instructien die door de Indische Regering aan den resident van Riouw gegeven werden, nadat hij in December 1872 een bezoek had ontvangen van een gezantschap uit Atjeh. Dit is geschied omdat naar die instructien, bij Indisch mailrapport van 9 Januarij 1873 (n°. 31) aan het Departement van Kolonien medegedeeld, verwezen wordt in de telegraphische en schriftelijke correspondentie van den Minister van Kolonien met den Gouverneur-Generaal.

Dan volgen (sub II) de telegrammen, die tusschen den Consul-Generaal der Nederlanden te Singapore en den Gouverneur-Generaal en tusschen dezen en den Minister van Kolonien gewisseld zijn tot den dag van het vertrek der eerste expeditie naar Atjeh.

Daarna worden in verschillende afdeelingen achtereenvolgens medegedeeld:

(sub III) de brieven van den Minister van Kolonien aan den Minister van Buitenlandsche Zaken en aan den Gouverneur-Generaal;

(sub IV) de brieven van den Gouverneur-Generaal aan den Minister van Kolonien, *met bijlagen;*

(sub V) diplomatieke stukken;

(sub VI) de stukken betreffende de oorlogsverklaring aan Atjeh en de staking der eerste expeditie.

Een rangschikking der stukken in deze categorien was noodig, omdat (in verband met den tijd, dien de brieven naar en uit Indie behoeven om hunne bestemming te bereiken) eene zamenvoeging van alle stukken naar volgorde der dagteekeningen ligt tot misvattingen bij de lezing zou leiden.

De thans gepubliceerd wordende verzameling kan als een volledig geheel worden aangemerkt, al ontbreken daaraan sommige der aan de Staten-Generaal overgelegde bescheiden. Er zijn geen andere stukken teruggehouden, dan die noodeloos den omvang van den bundel zouden hebben uitgebreid; de zoodanige namelijk, die niet regtstreeks op het ontstaan van den oorlog betrekking hebben, of die onderwerpen betreffen waaromtrent reeds het noodige blijkt hetzij uit de historische *Nota*, hetzij uit de bescheiden sub IV en V gepubliceerd. Ten overvloede volgt hier nog eene korte aanwijzing der teruggehouden stukken. Deze zijn:

1°. de bij het Indisch besluit van 31 Augustus 1872 vastgestelde instructie voor de heeren

---

(1) Daar het niet dan hinderlijk kan zijn om in eene serie stukken denzelfden naam telkens anders gespeld te zien, is in de *nota* en in de andere stukken in den hollandschen tekst overal de spelling *Atjeh* gevolgd, ook waar oorspronkelijk Acheen, Atchin, Atsjin of Atjin geschreven was.

SCHIFF en VON DE WALL, waarvan de voornaamste bepalingen zijn bekend gesteld op blz. 35 der historische *Nota*;

2°. een brief van den resident van Riouw aan den Gouverneur-Generaal, dd. 13 December 1872, met bijlagen, betreffende het hooger bedoelde bezoek van een gezantschap uit Atjeh; de hoofdinhoud dezer stukken is op blz. 37 der historische *Nota* teruggegeven;

3°. eenige niets bijzonders inhoudende geleidebrieven bij diplomatieke stukken;

4°. eenige stukken, betrekking hebbende op aanrakingen, die in 1872 hadden plaats gevonden tusschen den Italiaanschen consul te Singapore en een met eene Pontianaksche prinses gehuwden Arabier, die aanspraken wilde doen gelden op het sultanaat van Pontianak;

5°. verschillende stukken die betrekking hebben op de conferentien tusschen den Amerikaanschen consul te Singapore en Atjehsche afgevaardigden, waarover reeds voldoende gegevens voorkomen in de voor openbaarmaking in aanmerking gebragte bescheiden;

6°. een berigt van den Consul-Generaal te Singapore, dd. 12 Julij 1873, over de agitatie, onder de in de Straits Settlements verblijf houdende Atjehers opgewekt door de verwachting van Turksche hulp voor hunne landgenooten.

I.

NOTA OVER DE BETREKKINGEN

TUSSCHEN

NEDERLAND EN ATJEH

van 1824 tot 1873.

In de verklaringen, gewisseld bij het Londensch tractaat van 17 Maart 1824, werd door de Britsche gevolmagtigden gezegd:

» Un traité conclu par des agens Britanniques avec le Roi d'Acheen, dans l'année 1819, est incompatible avec l'article 3 du présent traité; (1) ainsi les Plénipotentiaires Britanniques promettent que le traité avec Acheen sera reduit le plus promptement possible aux termes d'un simple arrangement pour la réception hospitalière des bâtimens et des sujets Britanniques dans le port d'Acheen. Mais comme quelques unes des conditions de ce traité (qui a été communiqué aux Plénipotentiaires des Pays-Bas) seront avantageuses pour les intérêts généraux des Européens établis dans les mers de l'orient, ils espèrent avec confiance que le Gouvernement des Pays-Bas prendra des mesures pour placer ces avantages au dessus de toute atteinte, et ils expriment également leur conviction, qu'aucune mesure hostile envers le Roi d'Acheen ne sera prise par les nouveaux possesseurs du fort Marlborough".

Door de Nederlandsche gevolmagtigden werd daarop geantwoord:

» Si le Gouvernement de la Grande Bretagne pense qu'il y a un avantage réel pour lui, à ce qu'en se dégageant, d'après les principes consacrés par le traité qui va être signé, des liaisons que ses agens formèrent, il y a quatre ou cinq ans, dans le Royaume d'Acheen, il assure par quelque stipulation nouvelle l'accueil hospitalier des sujets et vaisseaux Britanniques dans les ports de ce Royaume, les soussignés n'hésitent pas à déclarer que de leur côté ils n'y voient aucun inconvénient, et ils croyent pouvoir assurer en méme tems que leur Gouvernement s'appliquera sans délai à régulariser ses rapports avec Acheen, de manière que cet état, sans rien perdre de son indépendance, offre au navigateur et au commerçant cette constante sécurité, qui ne semble pouvoir y être établie que par l'exercice modéré d'une influence européenne".

Nadat de Minister van Kolonien in eene promemorie de voorschriften had aangewezen, die voor de uitvoering van het tractaat van 17 Maart 1824 aan de Indische Regering zouden moeten gegeven worden, werd dit stuk in handen gesteld van den ambassadeur Falck.

Omtrent art. 3 stond in de promemorie: » Uit de gewisselde nota's blijkt, dat een tractaat, tusschen Britsche gezagvoerenden en den Koning van Atjeh in 1819 gesloten, uituitsluitenden handel voor Engeland bedingt. De Britsche Regering zal zekerlijk zorgen, dat deze overeenkomst nu gewijzigd worde.

» De Nederlandsch-Indische Regering zal moeten toezien dat zulks wezenlijk plaats hebbe en voorts met den Koning van Atjeh tot zoodanige nadere verbindtenis trachten te komen, als het Nederlandsch handelsbelang mogt vorderen; moetende echter aan die Regering worden overgelaten de keuze van het daartoe gunstige tijdstip. Tot beter verstand van dat gedeelte der Britsche nota, hetwelk strekt tot instandhouding der voordeelen, welke bij het bovengenoemd tractaat van 1819 verzekerd zijn aan de Europesche volken, thans in de Oostersche zeeën gevestigd zijnde, zoude kopij van dat tractaat aan de Indische Regering kunnen verzonden worden, opdat aan die bedoeling ook in het vervolg zou kunnen worden voldaan".

Daarop teekende de heer Falck, den 6den Augustus 1824, aan:

» Dat dit tractaat vervallen is, spreekt van zelve.

---

(1) Article 3. „Les Hautes Parties contractantes promettent qu'à l'avenir aucun traité à conclure par l'une d'elles avec des états situés dans les mers orientales ne contiendra d'article, tendant, soit directement, soit par l'imposition de droits différents, à exclure le commerce de l'autre des ports de ces états, et que dans le cas, ou quelqu'article aurait été admis à cet effet dans une des conventions aujourd'hui existantes de part et d'autre, un tel article cessera d'être valable par la conclusion du présent traité.

„Il est entendu etc."

» Of de Engelschen iets afzonderlijks voor de *hospitable reception* van hunne schepen zullen willen bedingen, zal grootendeels van de wijze van zien van hunnen gouverneur op Poeloe Pinang afhangen, en ook van den meerderen of minderen invloed, dien wij in het onrustige rijk van Atjeh verwerven zullen. Ik zoude denken, dat de Indische Regering er, hoe eer hoe liever, iemand naar toe behoorde te zenden, die in allen gevalle naauwkeurig zoude berigten, hoe de zaken gesteld zijn, de kennis waarvan het oordeel over de meest voegzame soort van verbindtenis dient vooraf te gaan". (1)

In de instructien, krachtens 's Konings last aan de Indische Regering gezonden bij brief van 31 Augustus 1824, werd nu omtrent Atjeh geschreven: (2)

» Nog moet ik bij de behandeling van dit artikel (art. 3) Uwer Excellentie's aandacht vestigen op hetgeen in dit tractaat en in de wederzijdsche nota's omtrent Sumatra, en bepaaldelijk ook omtrent Atjeh gezegd wordt.

» Uwe Excellentie zal ontwaren, dat in den jare 1819 tusschen Britsche gezagvoerders en den Koning van Atjeh een verbond gesloten is, bij hetwelk voor Engeland de uitsluitende handel is bedongen. Het spreekt van zelve dat dit verbond nu vervallen is. Het Britsche Gouvernement heeft op zich genomen dat verdrag te wijzigen en tot de bloote termen van vriendschappelijke toelating in de havens te brengen. Welligt evenwel zal hetzelve geene overwegende reden vinden om voor zijne schepen iets bijzonders te bedingen; veel zal kunnen afhangen van de wijze op welke de Britsch-Indische Regering, naar gelang der plaatshebbende omstandigheden in die streken, de zaak zal inzien.

» Het gedrag van de Nederlandsche Regering en de invloed dien zij zich bij den vorst van Atjeh zal weten te bezorgen, zullen ook hierop kunnen werken. Uwe Excellentie zal dus zorgen dat de vorst van dat rijk bekend worde met de strekking en bedoeling van het nu gesloten tractaat. De Engelschen zien af van alle bezitting, van alle staatkundige bemoeijenis op Sumatra; zij laten die geheel en bij uitsluiting aan Nederland over. (3) Beider belang brengt mede dat geene vreemde magt, wie zij ook zijn moge, daar zich vestige.

» De voorzieningen van het tractaat tusschen Engeland en Atjeh in 1819 gesloten, welke deze strekking hebben, kunnen in een nieuw verdrag tusschen Nederland en Atjeh opgenomen worden. Voor het overige wil men vrijheid van handel zonder uitsluiting. Om tot zulk een gewenscht einde te geraken, kan vooral dienen dat Uwe Excellentie een man van bekwaamheid en van beleid naar Atjeh zendt, die den vorst van dit alles doordringt, den staat van zaken aldaar naauwkeurig gadeslaat en aan Uwe Excellentie alle die berigten mededeelt, welke noodig zijn ter beoordeeling wat te dezen, behoudens de beginselen van het tractaat van 17 Maart ll., zou kunnen en moeten gedaan worden.

» Tot Uwer Excellentie's meerdere inlichting voeg ik een bloot afschrift van het verdrag, met Atjeh in 1819 gesloten, hierbij."

Bij besluit van den Gouverneur Generaal van 17 Februarij 1825 werd de instructie vastgesteld voor de commissarissen, benoemd voor de overneming der Britsche bezittingen op Sumatra (de kolonel-adjudant H. DE STUERS, resident en militaire kommandant van Padang, en de collecteur der landelijke inkomsten B. C. VERPLOEGH). In die instructie treft men de volgende bepalingen aan:

» *Art.* 14. De eerstbenoemde commissaris zal, als resident van Padang, zich met de aftredende autoriteit op Benkoelen verstaan omtrent het doen van officieele kennisgave wegens het ophouden der Britsche belangen op Sumatra, en van de optreding van het Nederlandsch Bestuur in dat gewest, aan de vorsten tot welke het Britsch Gouvernement nu laatstelijk

---

(1) Zie ook den brief der Nederlandsche gevolmagtigden, dd. 24 Februarij 1824, nº. 9, in de „Bijdragen tot de geschiedenis der onderhandelingen met Engeland betreffende de Overzeesche Bezittingen, enz." door ELOUT VAN SOETERWOUDE, bladz. 211.

(2) Vergelijk het aangehaalde werk, bladz. 240.

(3) Art. 9 van het Londensch tractaat: La factorerie du fort de Marlborough et toutes les possessions Anglaises dans l'isle de Sumatra sont cédées par le présent traité à Sa Majesté le Roi des Pays-Bas, et Sa Majesté Britannique promet en outre qu'il ne sera pas formé d'établissement Britannique dans cette isle et qu'aucun traité ne sera conçu sous l'autorité Britannique avec aucun des Princes, Chefs ou États indigènes, qu'on y trouve."

in eenige betrekking heeft gestaan; zullende het meest gevoegelijk zijn, wanneer deze communicatiën met wederzijdsch overleg en op hetzelfde tijdstip kunnen geschieden.

» *Art.* 15. Ten aanzien der mededeeling aan den vorst van Atjeh, zal in allen geval noodzakelijk zijn, dat vooraf door het Britsch Gouvernement aan dien vorst opening zij gedaan van de bepalingen, ten aanzien van dit rijk bij het tractaat voorkomende.

» *Art.* 16. Commissarissen zullen ten spoedigste berigt zenden van hetgeen met betrekking tot de communicatie aan den vorst van Atjeh van de zijde der Britsche autoriteiten zal zijn geschied, ten einde daarna de punten van instructie voor een definitief tractaat met dat rijk van hier nader te zenden.

» *Art.* 17. Intusschen wordt aan Commissarissen opgedragen, om niets te verzuimen tot het bekomen van de meest naauwkeurige informatiën omtrent den handel van het rijk van Atjeh en de aldaar te behalen voordeelen, alsmede generaal van alles wat den staat van zaken in de over te nemen landen aanbetreft, in het bijzonder de specerijteelt en meer bepaaldelijk die van de peper en den handel in dit product."

In hun verslag betreffende de overneming, gedagteekend 12 April 1825, zeggen de commissarissen:

» Ten aanzien van de ophouding der Britsche belangen en de optreding van het Nederlandsch bestuur op Sumatra zijn doelmatige arrangementen gemaakt, en heeft de communicatie daarvan met wederzijdsch overleg plaats gehad.

» Het rijk van Atjeh stond met het Britsch bestuur te dezer kust in geen de minste betrekking. Alle voormalige handelingen van genoemd rijk met de Engelschen hebben regelregt met het Bengaalsch Gouvernement plaats gehad."

De commissarissen schijnen op de betrekkingen tot Atjeh te zijn teruggekomen bij hun verslag omtrent de overneming van het beheer van Tapanoli, dd. 30 November 1825. Dit verslag is niet aan het Departement van Kolonien medegedeeld, maar in het Indisch besluit van 20 December 1825, n°. 18, vindt men, sub 15°., aangeteekend, dat » de mededeelingen van commissarissen omtrent het rijk van Atjeh" voor informatie worden aangenomen, » in afwachting van nadere berigten".

In 1824 had de Indische Regering aan den toenmaligen resident van Malakka, H. S. van Son, opgedragen om met het rijk van Siak een nieuw verdrag aan te gaan, gegrond op de vroeger bestaan hebbende contracten. De uitvoering van dezen last werd door verschillende omstandigheden vertraagd, maar de Indische Regering bleef de zaak in het oog houden, en gaf in 1827 aan den Commissaris-Generaal du Bus in overweging, om » eene commissie, om den staat van zaken op te nemen, te zenden naar Siak, en voorts ook naar Atjeh, hetwelk der Regering toeschijnt ten dezen met Siak in vele opzigten in hetzelfde aspect te komen." Zij dacht hierbij blijkbaar aan de instructien van het Opperbestuur betreffende de uitvoering van het Londensch tractaat, want die werden bij haar voorstel aan den Commissaris-Generaal overgelegd.

De Commissaris-Generaal vereenigde zich met het voorstel, behoudens dat hij de zending van één persoon als commissaris voldoende achtte, en wees het fregat *de Bellona* voor de reis aan.

Maar een maand later werd van de voorgenomen zending » vooreerst en in afwachting van nadere berigten omtrent het gebeurde op de Carimons-eilanden " afgezien.

In 1828 kwam de Indische Regering op de zaak terug. Zij had van den resident van Sumatra's Westkust rapporten ontvangen, waaruit bleek dat Nederlandsche schepen, om zich tegen kwaadwillige bejegening te vrijwaren, op Atjeh ten handel voeren onder Amerikaansche of Engelsche vlag. Zij meende » dat hierin van de zijde van het Gouvernement niets kan worden gedaan, alzoo wij op die plaatsen geene bezitting hebben ", maar zij riep op nieuw de aandacht van den Commissaris-Generaal in voor het plan om Siak en Atjeh door een commissaris te doen bezoeken.

Op dat oogenblik was evenwel geen bekwaam oorlogschip beschikbaar, zoodat weder voorloopig van het plan werd afgezien. Het is nimmer ten uitvoer gebragt.

Inmiddels had men aan de Westkust van Sumatra veel te lijden van de Atjehsche zeeroovers, die, hoewel overigens geene vrienden der Padries, hun de hand reikten om ons te beoorlogen. In 1829 overrompelden zij ons fort te Tapanoli, plunderden alles, en staken de gouvernementsgebouwen in brand.

De daarop van Padang uit genomen maatregelen gaven der Indische Regering aanleiding om, bij besluit van 15 Januarij 1830:

1°. » in het algemeen te berusten in de wijze, waarop, zoowel met betrekking tot het hernemen van het fort en onze bezittingen te Tapanoli, als wel tot het vervolgen der Atjehsche zeeroovers, door hem, resident, is gehandeld";

5°. » alverder te bepalen dat een koloniaal oorlogsvaartuig naar de Westkust van Sumatra zal worden gezonden om eenigen tijd aldaar ter beschikking van den resident te verblijven, om daarmede het noordelijk gedeelte der residentie in oogenschouw te nemen, en, zoo noodig, zich voor Troemon te begeven om te trachten een kontrakt met den radja van die plaats te sluiten, welke den meesten invloed heeft op de rondzwervende Atjehsche kusthandelaren; zullende tot dat einde een vaartuig van eenig aanzien moeten worden gekozen om den Atjehers eerbied voor de Nederlandsche vlag in te boezemen."

Inderdaad heeft de resident Mac Gillavry den 25sten November 1830 een contract met Troemon gesloten, maar daartegen rezen aanstonds verschillende bedenkingen, vooral omdat het voorkwam gebaseerd te zijn op eene verkeerde opvatting van Troemon's verhouding tot Atjeh. Het contract is nimmer door den Gouverneur-Generaal bekrachtigd.

Waren tot dusver vreemde schepen in Atjeh veiliger dan Nederlandsche, in Februarij 1831 werd een Amerikaansch schip, de *Friendship*, voor de Atjehsche haven Kwalla Batoe ten handel liggende, geplunderd, en de gezagvoerder en een paar schepelingen vermoord. Toen hier te lande vernomen werd dat het Amerikaansch Gouvernement het fregat *Potomac* zenden zou om eene strafoefening te houden, vroeg de Regering zich af, of zij iets te doen had. Maar overwegende dat nog niet was voldaan aan de verpligting, die wij in 1824 op ons genomen hadden, en dat Atjeh jegens ons vijandiger gezind was dan jegens anderen, kwam zij tot het besluit »dat onze tusschenkomst in deze zaak noch nuttig, noch doelmatig zou zijn, en dat het oorbaarst zal zijn af te wachten, wat het Amerikaansche fregat zal uitrigten." Uit dit voorval werd echter aanleiding genomen om de bedoelde verpligting, uit de verklaringen van 1824 voortvloeijende, bij het Indisch bestuur in herinnering te brengen.

Werkelijk werd Kwalla Batoe door de Amerikanen getuchtigd, en nogmaals nam de Regering hare positie tegenover dergelijke toestanden in beschouwing. Zij bleef van oordeel »dat wij niet zullen kunnen beletten, dat andere Gouvernementen zich op die wijze genoegdoening verschaffen over de aanrandingen, welke hunne handelaars in de Atjehsche havens te lijden hebben, zoolang onzerzijds geen gevolg gegeven wordt aan de toezegging, bij gelegenheid van het sluiten van het tractaat van 17 Maart 1824 aan Groot Britannie gedaan." Zij ontveinsde zich de moeijelijkheden, aan de uitvoering dier toezegging verbonden, niet, maar verwachtte toch, dat »zoodra de Nederlandsche invloed in de omstreken van Padang en onder de Padries behoorlijk zal zijn gevestigd, waartoe de Gouverneur-Generaal van den Bosch thans met goed gevolg pogingen aanwendt, middelen zullen kunnen worden beraamd, om aan de Atjehers wat meer ontzag in te boezemen, dan zij thans voor onze vlag schijnen te hebben."

De verslagen van de Sumatrasche autoriteiten uit die jaren zijn vol van bittere grieven tegen de Atjehers, hunne rooverijen op ons gebied en hunne zamenspanningen met de Padries. »Openbaar is het" — zoo zegt de resident Elout in een verslag van 17 December 1831, — »dat de Atjehers overal langs de kust den baas speelden en Baros een stapelplaats was geworden van ingesmokkelde goederen; dat zij zich, als het ware, meester gemaakt hadden van het aan ons behoorende eiland Nias, en op deszelfs stranden een uitgebreiden slavenhandel dreven; dat Poeloe Mansalar (vóór Tapanoli) een Atjehsch roovernest is geworden, en de inwoners van het eiland Rengawan (in de nabijheid van Natal) zich aan den radja van Troemon verpand hebben, onder beding van al de peper, welke in die streken valt, aan hem te leveren; in 't kort dat de Atjehers zich van den geheelen handel om de noord hebben meester gemaakt, en onze bezette posten, als Tapanoli, Natal en Aijer Bangies, door hen in een ellendigen toestand zijn gebragt geworden."

Even zoo de majoor Michiels, in zijn verslag van 6 Februarij 1832, uitgebragt naaat hij zich gekweten had van de hem opgedragen taak, om het noordelijk gedeelte onzer bezittingen op Sumatra's Westkust op te nemen en voorstellen te doen tot verbetering van

den toestand aldaar. Hij had al de eilanden bewesten Sumatra ontvolkt gevonden ten gevolge van de rooverijen der Atjehers, en de flotille, waarmede hij den togt maakte, had zelve twee Troemonsche schepen moeten opbrengen, die kennelijk op zeeroof uit waren. In dit verslag wordt er op gewezen, hoe wij ons bezit ter Westkust van Sumatra te danken hebben aan de hulp, die wij aan de inlandsche staten in vorige eeuwen verleenden tegen Atjeh, dat zijne veroveringen steeds verder zuidwaarts uitstrekte; hoe onze gezagsoefening in het noordelijk gedeelte onzer bezittingen in den laatsten tijd was verminderd; en hoe dit aan Atjeh aanleiding had gegeven om zijn invloed weder uit te breiden en regten te pretendeeren op landen, die ons krachtens contracten toebehoorden.

De heer MICHIELS besluit zijne voorstellen tot bevestiging van ons gezag aldus: »Maar hetzij nu, dat het Gouvernement besluite tot deze of andere maatregelen betreffende de voor die streken zoo hoogst noodige reorganisatie, zoo vermeen ik, dat alles zal moeten worden voorafgegaan door eene commissie en vertooning van magt in de noordelijke zoogenaamde vrije havens, zelfs tot in Atjeh, vooreerst om met dien vorst, en daarna met de andere van hem afhankelijke en onafhankelijke staten, de noodige handels- of staatsbepalingen te treffen en hiervan, ter voorkoming van misverstanden, aan andere handel drijvende en zelfs Europesche mogendheden kennis te geven."

Naar aanleiding van dit verslag, gaf de resident ELOUT, bij zijn rapport van 6 Maart 1832, n°. 5, aan de Indische Regering o. a. in overweging:

» om den resident van Sumatra's Westkust te magtigen met een oorlogsvaartuig naar Poeloe Pinang te stevenen en bij de Britsche autoriteiten aldaar te onderzoeken:

» 1°. hoe de verhouding is geweest van de Engelschen met het rijk van Atjeh, vóór het Londensch tractaat van 1824;

» 2°. in hoeverre, sinds het sluiten van dat tractaat, de Britten die verhouding gewijzigd hebben;

» 3°. kennis te geven, dat alsnu het Nederlandsche Gouvernement wil voldoen aan het verzochte, door de gevolmagtigden, ten aanzien van het rijk van Atjeh en de deswege gewisselde nota's bij het sluiten van het Londensch tractaat in dato 17 Maart 1824;"

en voorts:

» om aan den resident van Sumatra's Westkust autorisatie en de noodige oorlogsvaartuigen te verleenen, ten einde de zaken met den radja van Atjeh te gaan regelen."

Het blijkt niet dat aan dit voorstel eenig gevolg is gegeven. De toestand verbeterde intusschen niet, zoo als men zien kan uit het Indisch besluit van 21 November 1834, n°. 15, waarvan de aanhef luidt als volgt:

» Gelezen de missive van den resident van Sumatra's Westkust, dd. 30 Junij jl., n°. 27, daarbij, onder referte tot de vroegere mededeelingen van den luitenant-kolonel-adjudant MICHIELS, verslag doende van den ongunstigen staat van zaken te Baros;

» blijkende daaruit, dat die plaats onophoudelijk geteisterd zou worden door de Atjehers, die zich te Batoe Grigie, aan de monding der Baros-rivier, genesteld hebben, en den slavenhandel en zeerooverij op eene alleszins in het oog loopende wijze in de hand zouden werken, ten gevolge waarvan de inlandsche hoofden van Baros hernaaldelijk en dringend om bijstand en tot het plaatsen van eene bezetting aldaar hebben verzoek gedaan;

» wordende door den resident, onder mededeeling van den ongunstigen afloop eener door den posthouder te Tapanoli, op aandrang der voormelde hoofden, tegen de Atjehers gedane expeditie, te kennen gegeven dat hij den militairen kommandant ter Westkust van Sumatra heeft uitgenoodigd om eene magt van 150 militairen te zijner beschikking te stellen, tot het in bezit nemen van Baros" enz.

Bij dit besluit werd de resident van Sumatra's Westkust aangeschreven »om bij den vorst van Atjeh pogingen aan te wenden tot beteugeling en verdrijving van zijnen kant van deszelfs zich in Baros gevestigd hebbende onderdanen, die door eene doelmatige beschikking over de aanwezige vaartuigen zoo veel mogelijk buiten de gelegenheid moeten worden gesteld om de bevolking en den inlandschen handel te benadeelen".

Omtrent de uitvoering van dezen last is weder niets bekend.

In Junij 1836 werd 's lands civiele schoener *Dolphyn*, beladen met f 30 000 aan zilver- en kopergeld, tusschen Padang en Natal door de inlandsche bemanning afgeloopen. De

korvet *van Speyk*, kommandant de kapitein ter zee VAN DER STRATEN, werd uitgezonden om dien schoener op te zoeken. Hij werd gevonden te Atjeh, maar de Sultan weigerde de uitlevering, omdat de kommandant der *van Speyk* niet door een brief van den Gouverneur-Generaal aan hem, Sultan, gemagtigd was om den schoener af te halen. De Sultan verzocht zelf per brief aan den Gouverneur-Generaal, om hem te schrijven over den schoener, en onderhield tevens den Gouverneur-Generaal over drie schepen, in der tijd van Atjehers afgenomen, »zijnde deze vaartuigen" — zoo zegt het Indisch besluit, waaraan deze bijzonderheden worden ontleend — »naar alle waarschijnlijkheid dezelfde, waaromtrent melding wordt gemaakt in het register der handelingen van den resident van Padang en onderhoorigheden over het 4de trimester 1825, en blijkens welk register die vaartuigen, als slaven aan boord hebbende, bestemd voor Atjehsche havens, aangehouden en geconfisceerd zijn geworden, terwijl van de toedragt dier geheele zaak door de autoriteiten ter Westkust van Sumatra kennis is gegeven aan den vorst van Atjeh."

De Gouverneur-Generaal schreef nu een brief aan den Sultan van Atjeh, om dezen uit te noodigen de *Dolphijn* uit te leveren aan den persoon, die zou gezonden worden om dat schip te halen. Tevens werd, bij besluit van 14 November 1836, de resident van Sumatra's Westkust aangeschreven »om verder met beradenheid in de onderwerpelijke zaak te werk te gaan", en werd hem opgemerkt »dat bijaldien genoemde Sultan de schoener *Dolphijn* in eenen bruikbaren staat teruglevert, op het overige, zoo als de restitutie van de aan boord geweest zijnde gouvernementsgelden, ten bedrage van f 30 000, half zilver, en van het geschut, en de uitlevering van de opvarenden der bedoelde schoener, niet te zeer zal behoeven te worden aangedrongen, gemerkt de onraadzaamheid van het nemen van maatregelen, waardoor de vrede met den Sultan zoude kunnen worden verbroken".

De luitenant ter zee der 1ste klasse W. H. R. VAN LOON, kommandant van den schoener *Ciré*, en de ambtenaar ter beschikking W. L. RITTER, werden in commissie gesteld om den brief van den Gouverneur-Generaal over te brengen en de *Dolphijn* in ontvangst te nemen. Hun werd opgedragen om bij deze gelegenheid de verschillende peperhavens te bezoeken en te trachten kennis van land en volk op te doen.

De rapporten dezer gecommitteerden zijn niet aan het Departement van Kolonien medegedeeld (1); maar volgens het Indisch besluit van 19 October 1837, n°. 16, blijkt daaruit, »dat, hoezeer de gecommitteerden getracht hebben om, zonder de eer en de waardigheid van het Gouvernement uit het oog te verliezen, den Sultan door gepaste middelen tot inwilliging van de billijke vordering van het Gouvernement te bewegen, zij daarin niet naar wensch zijn geslaagd; dat het hun echter, hoezeer na lang dralen van de zijde van den Sultan, is gelukt een bepaald antwoord van denzelven te verkrijgen, hierop nederkomende, dat de bedoelde schoener op de reede van Pedir, werwaarts dezelve was gezonden, met al wat dezelve inhield, is verbrand, en dat de gelden, welke zich aan boord hebben bevonden, in der tijd door de gevlugte opvarenden van dezelve zijn medegenomen, zoodat zich niets meer in de magt van hem, Sultan, bevindt, dan het kind van den vermoorden gezagvoerder der schoener, SEBA, hetgeen hij genegen is af te staan, mits dat hem vooraf door de commissie eenige zekerheid wordt gegeven omtrent zijn verzoek ter bekoming van schadevergoeding voor de in der tijd door het Gouvernement aangehouden drie praauwen, aan zijne onderdanen toebehoorende."

De commissie deelde verder mede »dat het verbranden van de voormelde schoener, hoezeer in omstandigheden, met die, door den Sultan opgegeven, eenigszins verschillende,

---

(1) Van de door hen ingediende „Memorie over den tegenwoordigen toestand van Atjeh" is het grootste gedeelte overgedrukt in de „Korte aanteekeningen over het Rijk van Atjeh", door W. L. RITTER, voorkomende in het *Tijdschrift van Nederlandsch Indie*, 1ste jaargang, 2de deel, bl. 454—476 en IIde jaargang, 1ste deel, bl. 1—27 en 67—90, en voorts in het werk van den heer H. J. J. L. DE STUERS, uitgegeven door P. J. Veth: „De vestiging en uitbreiding der Nederlanders ter Westkust van Sumatra", hoofdstuk XXIV.

Uit deze stukken en uit het aangehaalde besluit blijkt niet wat men vermeld vindt in een advies van den Raad van Indie van 1853, dat Atjeh „ons met onze reclames in 1837 straffeloos overwees tot den sultan van Turkije".

buiten twijfel is, doch het aangevoerde nopens de geldelijke lading en de opvarenden der schoener niet overeenkomstig de waarheid is bevonden, zijnde de commissie in het zekere onderrigt geworden, dat de Sultan zich van de bedoelde gelden heeft meester gemaakt en dezelve ten eigen behoeve heeft aangewend, dat het geschut van de schoener zich gedeeltelijk te Atjeh en voor het overige op een van des Sultans schepen bevindt, en eindelijk dat de opvarenden niet gevlugt, maar te Atjeh onder de bescherming van den Sultan zijn."

De commissie was van oordeel, » dat de verschillende uitvlugten van den Sultan genoegzaam doen zien, dat hij niet genegen is om goedwillig aan de vordering van het Gouvernement toe te geven, en dat zoowel deze handelwijze, als de moeijelijkheden, waartoe het Atjehsch bestuur reeds zoo dikwerf heeft aanleiding gegeven, het noodzakelijk maken om de eer van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement met klem te handhaven en den Sultan door strenge, doch passende maatregelen te dwingen om aan de dezerzijdsche billijke eischen te voldoen."

De Gouverneur-Generaal vereenigde zich echter met het gevoelen van den Raad van Indie » dat, hoeveel reden het Gouvernement ook zoude mogen hebben om zich over de handelwijze van den Sultan, door kracht van wapenen, genoegdoening te verschaffen, echter daartoe niet dan in de uiterste noodzakelijkheid behoort te worden overgegaan; dat deze noodzakelijkheid nog niet bestaat, aangezien de eer en de waardigheid van het Gouvernement niet geacht kunnen worden er bij te lijden, dat niet dadelijk op de weigering van een halsstarrig en eigendunkelijk inlandsch vorst, om te voldoen aan de dezerzijdsche regtmatige vordering, tot gewelddadige maatregelen jegens denzelven wordt overgegaan, en het niet bewezen is dat alle middelen, om tot eene minnelijke schikking te geraken zijn uitgeput" enz.

Bij het aangehaald besluit werd nu goedgevonden en verstaan » in de onderwerpelijke zaak voorloopig te berusten, wordende den resident van Sumatra's Westkust evenwel bij deze opgedragen, om alsnog door middel van geschikte inlanders met den Sultan van Atjeh in onderhandeling te treden ter erlanging van de, met betrekking tot den door de inlandsche equipage afgeloopen en te Atjeh aangehouden gouvernements civielen schoener *Dolphijn*, gevorderde voldoening, kunnende desnoods genoegen worden genomen met de uitlevering, door den Sultan, der opvarenden van den voormelden schoener, daaronder begrepen het kind van den vermoorden gezagvoerder Seba."

Aan deze opdragt schijnt geen gevolg te zijn gegeven; althans er blijkt niets van.

In 1838 werd door het fregat *de Zaan* en den kruisschoener *de Haai* een kruistogt ondernomen, ten einde Baros te beveiligen tegen de aanrandingen der Atjehers. Daarenboven werd de gouverneur van Sumatra's Westkust gemagtigd te gelegener tijd tot het bezetten en versterken van Baros over te gaan. Hiertoe gaf, volgens het politiek verslag over 1838, aanleiding »de steeds toenemende euvelmoed der Atjehers, welke zich langzamerhand te Baros zoeken te nestelen en zich nu aldaar schijnen te versterken."

Aanstonds begonnen nu de Atjehers hunne vestiging te Singkel te versterken met blokhuizen en batterijen, en rigtten zij in het gezigt van Baros, aan het riviertje Soengei-Matjo, drie bentings op, waarin 5 à 600 man bezetting werd gelegd.

Bij besluit van 2 Maart 1840 beval de Gouverneur-Generaal de uitzending eener expeditie tegen Singkel en in Mei van dat jaar maakten onze troepen, onder aanvoering van den kolonel Michiels, zich van alle vijandelijke versterkingen meester.

Bij deze gelegenheid betoogde de genoemde kolonel, gouverneur van Sumatra's Westkust, de noodzakelijkheid om tegenover Atjeh verder te gaan. »Atjeh" — zeide hij in een rapport van den 14den Mei 1840 — » zal bezwaarlijk er toe te brengen zijn, om onze verrigtingen te beschouwen als de eenvoudige hervatting van een tijdelijk opgegeven regt van eigendom. De oorlog met Atjeh bestaat dus, en daar wij geene verdere uitbreiding van grondgebied voorhebben dan Singkel, is het zeker wenschelijk, dat na onze vestiging aldaar, die oorlog hoe eer hoe beter ophoude. Maar de vrede moet op eene waardige wijze verkregen worden; op eene wijze die het ontzag voor onze wapenen en voor onze zoo lang en zoo dikwijls door die zelfde Atjehers gehoonde vlag duurzaam make. Dit is, naar mijn inzien, de eenigste weg, om uit den vrede goede resultaten te erlangen, dat is, den waar-

borg van genoegzame veiligheid om den geest van handelsspeculatien bij particulieren of zelfs bij groote ligchamen als de maatschappij aan te moedigen."

De gouverneur stelde dus voor, om, na de bemagtiging van Singkel, onze zeemagt op die hoogte en noordelijker te laten blijven kruisen, om de Atjehers in bedwang te houden en zooveel mogelijk afbreuk te doen, opdat door hen eindelijk de noodzakelijkheid zou worden ingezien om vrede te maken.

De Indische Regering vereenigde zich echter niet met de voorstellen van den gouverneur MICHIELS, vooral uit overweging, dat wij ons in 1824 verbonden hadden de souvereiniteit van Atjeh te eerbiedigen. Zij wilde dus aan onze krijgsbedrijven het karakter gegeven hebben van maatregelen tegen Atjehsche onruststokers, niet tegen den staat van Atjeh, en verbood directe vijandelijkheden tegen dien staat.

Nu gaf de gouverneur MICHIELS in overweging om met Troemon, welks gebied aan het onze grensde, een zoodanig tractaat te sluiten, dat dit staatje voor ons als het ware een voormuur worden zou tegen het eigenlijke Atjeh, waarvan Troemon zich gaarne onafhankelijk beschouwde. De Gouvernements-commissaris op Sumatra, mr. P. MERKUS, gaf daartoe magtiging, en den 26sten Junij 1840 word door den gouverneur een tractaat met Troemon gesloten, waarin de radja beloofde »nimmer te zullen toelaten, maar des noods krachtdadig te zullen tegengaan, den doortogt door zijn gebied van al wie vijandelijke oogmerken mogt koesteren tegen de etablissementen van het gouvernement te Singkel," en waarbij onzerzijds werd toegezegd, den radja »naar billijkheid te zullen handhaven en beschermen tegen alle aanvallen van zijne vijanden". Wegens deze laatste bepaling werd het tractaat nimmer door de Indische Regering bekrachtigd, dewijl bij art. 35 der toenmalige instructie van den Gouverneur-Generaal aan hem verboden was om, bij het sluiten van verbonden met inlandsche vorsten of volken, aan dezen hunne bezittingen te waarborgen, of zich te verbinden om hen tegen de aanvallen van anderen te beschermen.

De expeditie tegen Singkel schijnt bij de Atjehers een heilzamen indruk te hebben teweeg gebragt. Maar die indruk verflaauwde, naar mate onze land- en zeemagt in het noordelijk gedeelte van Sumatra's Westkust verminderd werd. In 1848 deden eenige Atjehsche roovers weder een aanslag op het etablissement te Singkel, doch zonder vrucht. In 1849 rekende men het noodig den radja van Troemon nog meer aan de Nederlandsche belangen te verbinden en werd hem een toelage van f 200 's maands toegekend. In 1851 moest Zijner Majesteits brik *Pylades* met een detachement infanterie naar de Banjak-eilanden gezonden worden om eene bende Atjehers, die zich daar gevestigd had en zich aan roof en moord schuldig maakte, van daar te verjagen.

De Atjehsche havens zelve bleven voor den Europeschen handel bij voortduring hoogst onveilig. In 1844 werden twee Britsche handelsvaartuigen geplunderd te Kwalla-Batoe en te Kwalla-Merdoe. De Britsche oorlogschepen *Harlequin* en *Wanderer* trokken naar de hoofdplaats Atjeh. De Sultan wist zich te zuiveren van de verdenking van medepligtigheid, bood zijne hulp aan tot het verkrijgen van voldoening en gaf zijne begeerte te kennen om den bijstand der Engelschen te erlangen ten einde zijne wederspannige onderdanen tot gehoorzaamheid te brengen. [Zie de *Staatscourant* van den 16den September 1844.] De Sultan gaf aan de Engelsche gezagvoerders eenige zijner beambten en brieven mede, maar de geëischte voldoening werd niet verkregen en de beide genoemde plaatsen ondergingen eene gevoelige tuchtiging.

In 1851 werd door een Fransch oorlogschip, *Cassini*, eene vergeefsche poging aangewend, om in de Atjehsche haven Diak voldoening te verkrijgen voor de plundering van het Napolitaansche handelsvaartuig *Clementina*. In 1852 werd de Engelsche schoener *Conry Castle* op de kust van Atjeh geplunderd. Telkens werd onzerzijds overwogen of door het Nederlandsche Gouvernement niet iets behoorde te worden gedaan; telkens kwam men tot dezelfde conclusie als in 1832. En ook toen in 1853 door het Napelsche Gouvernement de tusschenkomst der Nederlandsche Regering werd ingeroepen om voldoening te verkrijgen voor de plundering van de *Clementina*, maakte zij zich van de zaak af.

In 1853 was de Regering, naar aanleiding van kwestien met Engeland over de uitvoering van het tractaat van 1824, bedacht op de wenschelijkheid om alsnog contracten te sluiten met die vrije inlandsche staten in den Indischen Archipel met welke geene overeenkomsten

waren aangegaan. Wat Sumatra betreft, meende zij door art. 9 van het tractaat van 1824 van Engeland niets te vreezen te hebben, maar het kwam raadzaam voor maatregelen te nemen ter voorkoming dat andere vreemde invloed zich aldaar mogt vestigen. De Regering dacht hierbij aan het feit, dat een Atjeher, SIDI MOHAMED, die voor een gezant van den Sultan van Atjeh werd gehouden, zich in het vorige jaar geruimen tijd te Parijs had opgehouden, aldaar altijd begeleid werd door een ambtenaar van het Ministerie van buitenlandsche zaken, en eene ontmoeting gehad had met den President der Republiek, waarna hij over Constantinopel naar Atjeh was teruggekeerd. Later is in Atjeh vernomen dat in 1853 door een Atjesch gezant, die van Parijs terugkeerde, een brief en een kostbare sabel als geschenk van den Franschen Keizer voor den Sultan van Atjeh zijn overgebragt. (1)

De Raad van Indie wees er op, dat wij nog niet aan de toezegging van 1824 hadden voldaan. » Andere gouvernementen" — vervolgde de Raad — » hebben zich bij het onze ook gedurig beklaagd over de aanrandingen welke hunne handelaren in de Atjehsche havens hadden te lijden, doch de Nederlandsche Regering onthield zich dan steeds van alle tusschenkomst, omdat van hare zijde nog geen gevolg was gegeven aan de belofte of overeenkomst van 17 Maart 1824. Het zal dan ook wel altijd moeijelijk zijn en blijven om die overeenkomst na te komen door middel van onderhandelingen of betrekkingen met den vorst van Atjeh, wiens invloed zich weinig verder uitstrekt dan de onmiddellijke nabijheid van zijnen zetel, terwijl de kleinere vorsten in de meer afgelegene peperhavens zich schier onafhankelijk van hem schijnen gemaakt te hebben. Het schijnt bovendien, dat de onrustige toestand, waarin de Westkust van Sumatra tot voor weinige jaren verkeerde, de beproeving der vervulling van de bedoelingen in 1824 onraadzaam heeft doen voorkomen.

» Doch nu de Nederlandsche invloed over die kust als gevestigd kan beschouwd worden, zoude het overweging verdienen den gouverneur van Sumatra's Westkust te raadplegen omtrent de mogelijkheid van de verwezenlijking der bedoelingen, bij gelegenheid van het sluiten van het tractaat van 1824 door de Nederlandsche gevolmagtigden uitgedrukt."

Aan dit denkbeeld van den Raad gaf de Gouverneur-Generaal gevolg bij een besluit van den 8sten October 1853. De gouverneur van Sumatra's Westkust gaf zijn advies bij een rapport van den 8sten December 1853. Hij achtte het aanknoopen van betrekkingen met Atjeh, zoo als in 1824 bedoeld werden, nutteloos, omdat het gezag van den Sultan in zijn eigen gebied nul was, en meende dat wij meer invloed zouden uitoefenen wanneer wij jaarlijks een oorlogsschip zonden, om de Atjehers aan het gezigt onzer vlag te gewennen, en om daar, waar het noodig zou zijn, aan vreemde vaartuigen hulp en bescherming te geven. Vooraf zou dan per brief aan den Sultan van Atjeh te kennen gegeven moeten worden, » dat het Nederlandsch Gouvernement, vriendschap willende houden met den Sultan, en zijne schepen naar de peperhavens ten handel willende zenden, besloten heeft nu en dan een schip naar Atjeh te zenden en zijn bijstand en hulp voor onze schepen wordt gevraagd."

Naar aanleiding van dit voorstel werd, bij besluit van den 14den April 1854, de gouverneur van Sumatra's Westkust uitgenoodigd » om, bijaldien tegen het einde van elk jaar geen oorlogsbodem van grooter charter het station der zeemagt op de Westkust van Sumatra komt versterken, uitsluitend met het doel om in de peperhavens van Atjeh de Nederlandsche vlag te vertoonen en, *des gevraagd*, de geschillen tusschen de bevolking en den handelaar te bemiddelen, dezen togt, in overleg met den stationskommandant, op te dragen aan het ter Westkust van Sumatra gestationeerde oorlogsfregat of korvet, zoo mogelijk onder toevoeging van eenen ambtenaar met de gewoonten en talen der bevolking bekend;

» onder aanteekening, dat vooreerst noch van de zijde van den Gouverneur-Generaal, noch van die van den gouverneur van Sumatra's Westkust, vriendschappelijke briefwisseling zal worden geopend met den Sultan van Atjeh, zoolang niet van de zijde van dien vorst, in tegenstelling van zijnen brief van Februarij of Maart 1837, verhandeld bij het besluit van den 19den October 1837, n°. 16, naar vriendschappelijke betrekking gestreefd wordt."

De eerste jaarlijksche togt werd in het begin van 1855, bij gebrek aan een grooter vaar-

---

(1) Zie ook het verslag van het bezoek te Atjeh met de brik *de Haai*, hieronder, blz. 16.

tuig, ondernomen door de oorlogsbrik *de Haai*, kommandant de kapitein-luitenant COURIER DIT DUBEKART.

In het rapport van dien zee-officier, dd. 4 Mei 1855, wordt het volgende medegedeeld omtrent zijn bezoek ter hoofdplaats Atjeh, waar men den 6den April aankwam, na eerst de andere havens ter Westkust te hebben aangedaan:

„Aan de riviermonding was eene groote Atjehsche vlag geheschen. Ik zond al dadelijk circa ten 8 ure een sloep met een officier en den tolk naar wal, om den Sultan mijne komst te berigten, te vragen wanneer hem gelegen kwam ik Zijne Hoogheid een bezoek mogt brengen, en den volgenden morgen ten 8 ure de Atjehsche vlag zou salueren, met 13 kanonschoten, bijaldien dit salut zou beantwoord worden.

„Des namiddags ten 5½ ure kwam de sloep terug, rapporterende mij de luitenant ter zee VAN DER HEGGE SPIES, dat de Sultan mij den volgenden morgen ten 9 ure ontvangen zou met de officieren, en het salut zou beantwoord worden; wijders dat Z.Ed. circa 11 ure met de sloep aan de verblijfplaats van den Sultan was gekomen, zijnde genoegzaam 3 uren roeijens de rivier op door den sterken stroom; dat Zijne Hoogheid toen niet te spreken was, als gewoon zijnde van 10 tot 2 ure te slapen; dat hij na tot 2 ure gewacht te hebben bij den eersten Sabandar, die zich steeds met Zijn Ed. gedurende dien tijd geoccupeerd, en naar alles geinformeerd had, ook voornamelijk of er een brief van den Gouverneur-Generaal aan boord was, bij den Sultan werd toegelaten en deze, na almede gevraagd te hebben of ik een brief aan boord had van het Gouvernement en welken rang ik bekleedde, op zijne vingers natellende van admiraal af tot kapitein-luitenant, een geindigneerd uiterlijk aannemende, mij op nº. 5 bragt, en hoogst officieel en kort af dien officier zijn afscheid gaf.

„Ik ging den anderen morgen, met de officieren, dan ook vóór 6 ure reeds naar den wal, en ten 8 ure werd van de brik een salut van 13 schoten gedaan, dat dadelijk met gelijk getal bedankt werd van eene batterij of benting, aan de riviermonding gelegen, waar de vlag geheschen was; — doch mogt het mij niet gelukken, door den enormen stroom, veroorzaakt door het regenachtig weder van de laatste dagen, vóór 9½ ure, en dus iets later dan ik bescheiden was, aan te komen, en werd mij toen te kennen gegeven door den eersten Sabandar, die ons ontving in zijne woning, dat de Sultan nu niet voor 2 ure te spreken zou zijn; waarop ik veel lust gevoelde om onmiddellijk terug te gaan; doch in aanmerking genomen dat het hier eene zeer teedere zaak gold voor het Gouvernement en niet wetende of ik dan wel in den geest daarvan gehandeld zou hebben, bleef ik geduldig het gunstig oogenblik afwachten, tot ik ten 1½ ure met de officieren werd verzocht om bij Zijne Hoogheid den Sultan MANSOER SCHA BIA TJOHAR ALAMSCHA te willen verschijnen. In dien tusschentijd had de Sabandar zich nog bij mij ook naar vele zaken geïnformeerd; altoos weder naar een brief, wat ik toch eigenlijk wel op die andere plaatsen uitgevoerd had, of ik werkelijk door den Gouverneur-Generaal dan wel door den gouverneur van Padang was gezonden, daar ik te dier plaatse toch gestationeerd was sedert eenigen tijd. Ook een en ander omtrent den radja van Troemon, wat die toch te Padang en Sibogha zoo dikwijls uitvoerde enz.; dat ik hem alles bedaard en in goeden zin uiteen trachtte te leggen, daar mij reeds gebleken was dat hij zoowat een vertrouwd persoon van den Sultan moest zijn, en ik mij volstrekt vriendschappelijk en zonder eenige terughouding vertrouwend wilde voordoen. De Sultan ontving ons in zijn dallam, zijnde eene met verhakkingen en pallissadeeringen en gedeeltelijk met wallen versterkte ruimte, waarin onderscheidene huizen, op een soort van stellaadje of koepel, gezeten op een stoel, terwijl er voor ons ook stoelen stonden tegenover hem, en omringd van zijne rijksbestierders of panglima's (een van dewelke ik later vernam de serang of mandoer te zijn, welke vroeger die civiele gouvernementsschoener heeft afgeloopen met dat geld aan boord, en naar Atjeh heeft overgebragt), meer andere hoofden en 500 à 600 met getrokken klewangs, geweren en picken gewapende Atjehers om zich heen, in hunnen oorlogsdos, hebbende hij zelf, buiten de kris met diamanten die in zijnen gordel stak, nog een lange kris vóór zich op zijn knieën liggende en in handen, gereed zoo het scheen om te trekken, en die hij nu en dan ongeduldig ronddraaide. Zijn voorkomen duidde waardigheid, maar tevens koele hoogheid aan. Na hem mijn compliment gemaakt te hebben, heerschte eene doodsche stilte onder die menigte, en gaf ik Zijne Hoogheid toen te kennen, dat ik door het Gouvernement met Zijner Majesteits oorlogsbrik *de Haai* naar hier was gezonden, om namens hetzelve een vriendschappelijk beleefdheidsbezoek aan Zijne Hoogheid te brengen, en tevens de Atjehsche vlag de gewone eere te bewijzen, waarop hij ons wees te gaan zitten, en kortaf antwoordde: „Goed! maar hebt gij geen brief medegebragt van den Gouverneur-Generaal?" waarop ik neen antwoorden moest, doch tevens aan Zijne Hoogheid te kennen gaf dat onze adat medebragt, dat wanneer door het Gouvernement een oorlogsschip gezonden werd met een officier of ambtenaar, om eene zoodanige missie te volbrengen, zulks dezelfde eer inhield; 't geen hij mij beantwoordde, met verkropte woede op het gelaat, met te zeggen: „maar daar is immers nog geen vrede tusschen mij en het Hollandsch Gouvernement gemaakt, en daarom is mij uwe zending niet verklaarbaar, daar zulks geenszins met mijn adat overeenstemt, en als de Toean Bezaar van Batavia vriendschap met mij gesloten wil zien, die ik ook wensch, dan zal hij daarover nog schriftelijk met mij moeten handelen, want wat heeft zoo'n praatje te beduiden? Dat is niets dan wind; en alvorens dit geschied is, ben ik er niet op gesteld dat er schepen van uwe natie in mijn land komen, want ik zal u nu als vriend behandelen, maar dan sta ik er niet voor in wat hun zal wedervaren." Waarop ik Zijne Hoogheid zeide dat de meening zeker goed was

van mijn Gouvernement, doch het verschil van gewoonte hier eene andere zienswijze over de zaak had gegeven; dat ik zulks echter zoo spoedig doenlijk aan mijn Gouvernement zou berigten. Hij zeide mij toen met een vrij sarcastischen lach, dat hij al dat gewapende volk ter onzer eere had laten zamenroepen, en gaf zijne verwondering te kennen dat ik ook geene gewapende lijfwacht had medegebragt. Hiermede scheen hij eenigszins teleurgesteld, en vroeg mij toen in hoeveel tijd of op dat schrijven dan wel antwoord bij hem zou kunnen zijn en of ik onmiddellijk naar Batavia terug ging? 't welk ik beantwoordde met te zeggen dat mijne bestemming naar Padang was en ik niet precies kon bepalen wanneer daarop antwoord kon komen. Ik zeide nog een paar dagen te zullen blijven, waarop hij antwoordde dat ik zulks naar mijn welgevallen kon doen. Hierop gaf hij mij te kennen dat ik maar vertrekken kon met de officieren, doch zeide tegen den tolk nog te moeten blijven. Deze kwam korten tijd daarna terug. Ik en de officieren gebruikten iets te eten, dat ons door den Sabandar namens den Sultan reeds vroeger was aangeboden, en gingen daarna al spoedig naar boord, daar ik aan de houding en een paar gezegden van onzen tolk tegen den Sabandar bemerkte, dat de stemming zoodanig was, dat het meer dan tijd werd.

„Aan boord gekomen, liet ik den tolk bij mij roepen om mij eens te zeggen wat er verder tegen hem gesproken was, daar ik zulks niet vroeger of in de sloep had willen doen, en vertelde mij deze het volgende:

„Dat na ons heengaan de Sultan aan zijn rijksgrooten in nijdigheid, ten aanhoore van die gansche volksmenigte, in de Atjehsche taal gevraagd had: „Welnu, wat denkt gijlieden wel van zulk eene wijze om vriendschap te willen maken; zou dat nu wel gemeend moeten heeten?" waarop door de meesten gerepliceerd werd, en vooral met hevigheid door dien gewezen serang, „neen, dat is nergens anders om te doen geweest dan om ons land te komen bekijken en bespieden; dat is de gewoonte van die Hollanders; zij zullen nu niets te doen en eene gelegenheid hebben om er nog wat van te komen wegnemen;" waarop onder het omstaande volk luide kreten van misnoegen en haat tegen de Hollanders opgingen. Ook werd bij die gelegenheid hunne teleurstelling te kennen gegeven, dat er niet meer Hollanders aan wal waren gekomen. Dit alles volgens den tolk, dien ik geen reden heb gevonden om eenigszins te mistrouwen, en die mij daarbij te kennen gaf, dat het zoo zeer gelukkig was geweest dat dit niet gebeurd was, en vooral ook dat ik niets gesproken had wat eenigen schijn van onaangename opvatting had kunnen geven, want dat er dan voorzeker ongelukkige tooneelen hadden plaats gevonden, daar de geheele receptie zeer vijandig was zamengesteld en gezind. En werd hem, tolk, verder door den Sultan gezegd, mij, aan boord gekomen, maar te moeten vertellen, dat ik aan mijn Gouvernement ook nog schrijven kon, dat hij verlangde om Sinkel en Baros terug te hebben en op de helft van Nias ook pretentie maakte, en als hij, Sultan, dat niet terugkreeg, dat hij dan later welligt dit zelf nog eens terug zou komen halen zoo als 't hem ontnomen was. En hiermede kon de tolk vertrekken, terwijl hem ook nog te kennen gegeven werd dat hij niet behoefde bevreesd te zijn dat hem hier eenig leed zou wedervaren, wat er ook welligt met de brik en equipage gebeuren zou.

„Aan boord was ik geprepareerd op alles en er werd goede wacht gehouden.

„Den volgenden morgen zou de havenmeester of Sabandar eens aan boord komen, om het schip te zien, waartoe ik hem had uitgenoodigd, en tevens eenige ververschingen medebrengen, die door het état-major en mij waren aangekocht, ook voor de equipage en de zieke schepelingen, want de Sultan scheen geen voornemen te hebben iets voor de equipage aan boord te zenden. Deze kwam dan ook ongeveer 9 ure Zondag 's morgens aan boord met eenig volk en bragt ons alles wat wij gevraagd hadden mede, doch vrij duur. Hij wilde mij met geweld eenig vaatwerk in de praauwen laten geven, om ons zeer lekker water te bezorgen, zoo hij zeide, waar ik echter voor bedankte, te kennen gevende nog genoeg en zeer goed water aan boord te hebben. Ik liet hem het schip in alle deelen zien, batterij, projectilen van allerlei soort, liet de equipage onder de wapens komen, en eenige manoeuvres doen, en onderhield mij nog eenigen tijd met hem over het verhandelde van den vorigen dag bij den Sultan, waarbij hij mij te kennen gaf, wat betrof die boodschap omtrent Baros en Sinkel aan den tolk gegeven — daar ik hem zeide niet te gelooven mijn Gouvernément dáárin ooit zou toestemmen — zulks meer in toorn door den Sultan gezegd was, daar hij zich zeer verontwaardigd gevoelde over de wijze waarop het Hollandsche Gouvernement hem scheen te beschouwen, want dat hij werkelijk den vrede ook wenschte, maar nu zeer kwaad was; dat hij (Sabandar) zeker dacht, dat als er nu maar een brief gezonden werd met eenige geschenken, zooals de adat medebragt, en de Sultan dus zag dat de zending der *Haai* geen verdichtsel was, maar werkelijk vertrouwen verdienen mogt, hij dan bepaald wel geneigd zou zijn om vrede te maken; mij daarbij tevens te kennen gevende dat Keizer Napoleon, ten geleide van zijn schrijven aan den Sultan om vriendschapsbetrekkingen met hem aan te knoopen, hem een kostbaren sabel, rijk met edelgesteenten bezet, met nog meer andere rijke geschenken toegezonden had, en tevens de offerte om den Sultan kapitein ter zee te maken bij de Fransche marine, en hem een oorlogsstoomfregat cadeau te zenden, voor welke aanbieding hij echter bedankt had. Ik heb den Sabandar toen andermaal te verstaan gegeven, met verzoek dit den Sultan te zeggen, dat de adat der Hollanders anders was, en vooral niet inhield om, als men vriendschap wilde aanknoopen, die als 't ware door kostbare geschenken half te koopen. Ik liet den Sultan verder door hem zeggen dat ik den volgenden of navolgenden dag zoude vertrekken, of Zijne Hoogheid ook nog iets te zeggen had; waartoe ik quasi den tolk met den havenmeester medezond, daar deze mij den volgenden morgen nog eene karbouw aan boord zou bezorgen, die ik voor de equipage gekocht had, met last aan den tolk, die echter eerst

niet veel animo in die zending had, om tot den volgenden dag aan wal te blijven, en eens goed op te nemen en uit te hooren hoe of men nu wel over de zaak sprak en gestemd was.

„Den volgenden morgen terugkomende, rapporteerde mij de tolk, dat het zeer gelukkig was geweest dat ik geen drinkwater had willen nemen van den havenmeester; dat hij den vorigen nacht gepasseerd had ten huize van diens broeder; dat daar vele Atjehers des namiddags bijeen waren geweest, waaronder ook de panglima's van den Sultan; dat er over de brik en dier zending veel gesproken was, en men zich o. a. bij hem informeerde of het niet mogelijk zou zijn om dien nacht *de Haai* af te loopen; of de batterij aan boord geladen was en of men goede wacht hield; hoeveel man er wel aan boord was, enz.; — waarop hij geantwoord had dat hij het niet juist wist; dat zij het konden gaan zien; doch dat gewoonlijk de geheele batterij geladen was; dat hij hun ook niet aanraadde de zaak al te ligt op te vatten; waarop zij van dit plan afzagen, doch hem, tolk, voorstelden, onder belofte van bescherming en rijkelijke belooning, om de equipage der brik te vergiftigen, waartoe zij hem het noodige zouden geven om in het middageten te doen, als er soep van die karbouw werd gekookt. Hij, zeer listiglijk, sloeg dit in het geheel niet af, zeggende hiertoe wel gezind te zijn, doch, daar hij na het plegen van zulk eene daad natuurlijk niet weder naar Padang konde terugkeeren en dus te Atjeh moest verblijven, eerst de verzekering wenschte te hebben van den Sultan zelf, of hij Zijne Hoogheid daarmede welgevallig zoude zijn; waarop hij dadelijk naar den Sultan werd gebragt, die hem eigenmondig ditzelfde voorstel herhaalde. Hij beloofde nu bepaald ons allen te zullen vergiftigen, en den volgenden dag, na eerst met den havenmeester naar boord te zijn gegaan ten einde daar geen argwaan te verwekken, terug te zullen keeren om een en ander te ontvangen, hetwelk natuurlijk achterwege is gebleven. Hij zeide mij verder dat het water bepaald vergiftigd zou zijn geweest als ik het geaccepteerd had, en raadde mij ernstig aan om zeer voorzigtig te zijn met alles."

In de andere Atjehsche havens was de ontvangst voegzaam; op sommige plaatsen legde men zelfs vreugde aan den dag over het bezoek, en verzocht dat dit nu en dan mogt worden herhaald.

Naar aanleiding van het verslag van den commandant van *de Haai*, werd bij Indisch besluit van 10 October 1855 » in aanmerking genomen, dat het niet onwaarschijnlijk voorkomt dat de Sultan, uit vrees voor afval van zijne hem niet geheel onderworpene vasallen, bij opvolgende bezoeken van Zijner Majesteits oorlogschepen, tot andere gezindheden jegens het Nederlandsche Gouvernement kan geleid worden; zullende het evenwel in elk geval bij het weder bezoeken der havens van Atjeh raadzaam zijn voorzigtigheid in acht te nemen ". Voorts werd:

1°. den gouverneur van Sumatra's Westkust opgedragen, » om, in overleg met den stations-kommandant aldaar, de peperhavens van Atjeh door een oorlogsvaartuig te doen bezoeken, zoo als bij het geheim besluit van 14 April 1854, lit. P, bevolen is, onder zoodanige instructiën en met toevoeging van zoodanigen ambtenaar, als hij ten dienste van den lande oorbaar zal achten:

2°. de kommandant der zeemagt aangeschreven, » om, zoo mogelijk, tot het voorschreven einde naar Sumatra's Westkust te bestemmen een oorlogsbodem van groot charter, hetzij Zijner Majesteits fregat *Palembang* of *Prins Hendrik*, of zoodanig ander vaartuig, als daartoe aan het einde van het loopende of bij den aanvang van het volgende jaar beschikbaar zal zijn ".

In het volgende jaar werd het fregat *Prins Frederik der Nederlanden*, kommandant de kapitein ter zee SPANJAARD, gezonden, terwijl de ambtenaar J. F. NIEUWENHUIZEN de reis mede maakte. Volgens een berigt van den Gouverneur-Generaal van 11 Februarij 1857, hadden de commissarissen in last gekregen om zoo veel doenlijk bijzonderheden nopens het land en de kansen van handel en scheepvaart te verzamelen, terwijl aan den ambtenaar NIEUWENHUIZEN tevens was voorgeschreven om, met inachtneming der beginselen, aangegeven in de nota, bij het Londensch tractaat van 1824 gevoegd, te trachten onderhandelingen tot het daar bedoeld einde aan te knoopen.

De gouverneur van Sumatra's Westkust had hun (in afwijking van het besluit van 14 Maart 1854) een brief voor den Sultan medegegeven, om te voorkomen dat hun eene gelijke bejegening te beurt viel als aan den kommandant van *de Haai*.

De Sultan gaf met aandrang den wensch te kennen om met ons op goeden voet te komen en die verhouding te zien ingeleid door het sluiten van een verdrag.

De gecommitteerden verkregen van den Sultan dat hij aan den Gouverneur-Generaal een schrijven rigtte, dd. 28 April 1856, waarin hij zijn verlangen naar toenadering op geheel ondubbelzinnige wijze te kennen gaf. Omstreeks denzelfden tijd echter schreef hij aan den gouverneur van Singapore in een jegens ons vijandigen geest, vragende of men hem raden

zou het door ons gewenschte verdrag al dan niet te sluiten. Die gouverneur antwoordde dat goede verstandhouding met ons wenschelijk te achten was en de Sultan dus wel zou doen onze voorstellen niet af te wijzen.

Naar aanleiding van de berigten der gecommitteerden en van het advies van den gouverneur van Sumatra's Westkust, werd nu door de Indische Regering een tractaat ontworpen, waarvan de hoofdpunten waren: toelating van wederzijdsche onderdanen tot handel, scheepvaart en verblijf; tegengang van zeeroof, strandroof en menschenroof; afzien van alle vroegere reclames, speciaal betreffende de schoener *Dolphijn* (1837) en de minder gegronde tegenreclames van den Sultan wegens de onzerzijds in 1825 aangehouden slavenschepen; erkenning van den gouverneur van Sumatra's Westkust als den vertegenwoordiger der Indische Regering, met wien bij voorkomende gelegenheden onderhandeld zou worden.

Bij besluit van 2 Maart 1857, n°. 37, werd aan den gouverneur van Sumatra's Westkust opgedragen om zich met Zijner Majesteits stoomschip *Amsterdam* (kommandant de kapiteinluitenant A. A. DE VRIES) naar Atjeh te begeven om over een zoodanig tractaat te onderhandelen, na den Sultan een brief en geschenken van den Gouverneur-Generaal te hebben overhandigd.

Hoewel de houding van den Sultan bij de onderhandeling in vele opzigten te wenschen overliet (hetgeen de gouverneur van Sumatra's Westkust meer aan des Sultans onbekendheid met de vormen, gepaard aan een hoog denkbeeld van zijne waardigheid, dan aan opzettelijke miskenning van zijne verpligtingen tegenover den Nederlandschen gevolmagtigde toeschreef) (1), werd toch, na langwijlige woordenwisselingen, op den 30sten Maart 1857 het tractaat gesloten, dat, na bij besluit van 9 Mei 1857 door den Gouverneur-Generaal te zijn bekrachtigd, aan de Staten-Generaal is overgelegd in September van dat jaar (gedrukte stukken 1857—1858, n°. XXXV, n°. 6). (2)

---

(1) Het verslag van den gouverneur is niet aan het Departement van Kolonien medegedeeld. De hiervermelde bijzonderheden zijn ontleend aan de Indische bijdragen voor het Koloniaal Verslag van 1857. Voorts kan over deze reis worden geraadpleegd het „Verhaal eener zending naar het Rijk van Atjeh in 1857" in „de *Nieuwe Militaire Spectator*" van 1864, bladz. 397—412.

(2) Het tractaat houdt de volgende bepalingen in:

Artikel 1.

Van nu af bestaat bestendige vrede, vriendschap en goede verstandhouding tusschen het Nederlandsch-Indisch Gouvernement en Zijne Hoogheid den Sultan van Atjeh en zijne afstammelingen en opvolgers.

Artikel 2.

Indien de onderdanen van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement en de onderdanen van Zijne Hoogheid den Sultan van Atjeh zich willen onderwerpen aan de wetten des lands, kunnen zij handelen en overal gaan, om hun regtmatig voordeel te zoeken, in al de landen van het Gouvernement, of in al de landen van den Sultan, en kunnen zij die landen doortrekken of zich daar ophouden, onder genot van al de regten, voordeelen en bescherming voor hunne personen en goederen, dat reeds is geschonken of zal geschonken worden aan de onderdanen of landzaten der benedenwindsche landen, die het meest bevoorregt zijn.

Artikel 3.

Wat betreft de bescherming en de hulp, ook aan hunne schepen en vaartuigen en derzelver opvarenden, en wat betreft de regten van den handel en de scheepvaart, worden de onderdanen van het Nederlandsch-Indische Gouvernement en van Zijne Hoogheid den Sultan van Atjeh gelijkgesteld met de bevriende natie, die het meest begunstigd is, in al de havens zoo van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement als van Zijne Hoogheid den Sultan van Atjeh.

Al de hoofden en beambten der wederzijdsche handels- en ankerplaatsen zullen bevolen worden immer met voorkomendheid en zooveel mogelijk hulp te verleenen aan al de betrokken onderdanen en hunne schepen en vaartuigen, vooral opdat die onderdanen geene vertraging ondervinden bij het afleveren, lossen of laden van handelswaren, ook niet wanneer zij hulp en levensmiddelen of water verzoeken.

Deze aangelegenheid is overeengekomen tot opwekking van den handel, de scheepvaart en de genegenheid tusschen de wederzijdsche onderdanen.

Artikel 4.

Het Nederlandsch-Indisch Gouvernement en Zijne Hoogheid de Sultan van Atjeh zien af van alle vorde-

In de bepalingen van dit tractaat — een eenvoudig verbond van vriendschap en handel — vindt men geen spoor van eenig streven, om het te doen strekken tot uitvoering der in 1824 tegenover Engeland aanvaarde verpligting. Had het die strekking, dan zou dit tractaat ons moeten verzekeren de gematigde uitoefening van onzen invloed in Atjeh, zóó, dat wij daar aan handel en scheepvaart bestendige veiligheid konden waarborgen. Maar het tractaat bevat geenerlei bepaling die ons eenigen invloed in Atjeh geeft. Er is dan ook nimmer eenig nut, hoe gering ook, van ondervonden.

Bij het aangehaalde Indisch besluit van 9 Mei 1857 werd tevens » voorloopig bestendigd het bepaalde bij art. 1 van het geheim besluit van 14 April 1854, lit. P, opzigtelijk het bezoeken, tegen het einde van elk jaar, van de peperhavens van Atjeh door een oorlogsbodem van groot charter, met het daarbij omschreven uitsluitend doel".

In 1858 ging het stormkorvet Medusa naar Atjeh en bij die gelegenheid werden de tractaten uitgewisseld. In 1859 en 1860 schijnen geen schepen gezonden te zijn.

---

ringen en aanspraken, die ontstaan zijn vóór de sluiting van deze overeenkomst ter zake van geschillen, van welken aard ook.

Voorts wordt vastgesteld dat wanneer deze overeenkomst zal gesloten zijn, al deze geschillen en vorderingen geheel beslecht en vernietigd zijn, zoodat die nimmer meer kunnen ter sprake komen.

Artikel 5.

Het Nederlandsch-Indisch Gouvernement en Zijne Hoogheid de Sultan van Atjeh komen voorts overeen, streng en met al hunne middelen te zullen waken, opdat er geen zeeroovers of menschenroovers zijn in hun gebied of in de zeeën van hun gebied of van andere landen waar zij invloed hebben.

Van beide zijden zal dit worden tegengegaan en zal worden gestraft degeen, die zoodanige daden pleegt.

Van beide zijden zal geene schuilplaats of bescherming verleend worden aan iemand die in zulke zaken betrokken is, ook niet aan zijn vaartuig.

Van beide zijden zal niet worden vergund dat door zeeroovers buit gemaakte menschen, vaartuigen of goederen binnen hun gebied aangebragt of daar te koop aangeboden worden.

Artikel 6.

Indien schepen of vaartuigen van wederzijdsche onderdanen in zeenood zijn of stranden, zullen het Nederlandsch-Indisch Gouvernement en Zijne Hoogheid de Sultan van Atjeh onverwijld hulp en bescherming verleenen zooveel slechts mogelijk, en indien eenigerhande zaken worden geborgen, zal dit den berger behoorlijk vergolden worden.

Die op zoodanige goederen regt heeft, kan de beslissing verzoeken van Zijne Excellencie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie, of van Zijne Hoogheid den Sultan van Atjeh, ter zake van de belooning die door den berger geëischt wordt; die beslissing moet door hem worden aangenomen.

Indien schepen of vaartuigen, die de Nederlandsche vlag voeren, stranden of vergaan, of indien Nederlanders of Nederlandsche onderdanen, wier schepen of vaartuigen zijn vergaan, aankomen op de kusten van Atjeh, zal het Atjehsche hoofd aldaar ten spoedigste de zaak mededeelen aan den gouverneur van Sumatra's Westkust te Padang, of aan eenige andere nabijzijnde Nederlandsche autoriteit.

Degene, de gestrande schepen of vaartuigen berooft of die schipbreukelingen mishandelt, dan wel hun behoorlijke hulp ontzegt, zal voorzeker streng gestraft worden.

Artikel 7.

Zijne Hoogheid de Sultan van Atjeh verbindt zich den gouverneur van Sumatra's Westkust te erkennen als den vertegenwoordiger van Zijne Excellencie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie, en zich tot hem te wenden in alle zaken, waarbij met het oog op het wederzijdsche belang aanraking noodig is.

Artikel 8.

Indien het later vereischt wordt nog eene of andere aangelegenheid te regelen tusschen het Nederlandsch-Indisch Gouvernement en Zijne Hoogheid den Sultan van Atjeh, zal zulks geschieden met wederzijdsche onderhandeling en langs vredelievenden weg.

Artikel 9.

Dit verdrag vangt aan te werken zoodra het is goedgekeurd door Zijne Excellencie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie.

De wederzijdsche onderhandelaren hebben hunne handteekeningen en zegels hieronder geplaatst ter oorkonde, om te strekken als teeken van getuigenis.

Eerst in 1861 ging weder een oorlogschip naar Atjeh, ma daarvoor bestond eene bijzondere reden.

Een der door den Sultan van Atjeh benoemde voogden van het minderjarige hoofd van Kloeang, radja OEDAH, had twee schepen onder Nederlandsche vlag, *Sassah* en *Johanna*, te huis behoorende in Priaman, aangehouden, omdat hij tegen zekeren PETO MAJEH, van Priaman, eene schuldvordering had wegens eene overeenkomst, 50 à 60 jaren geleden tusschen de wederzijdsche grootouders aangegaan. De beide schepen waren naar Atjeh overgebragt en van daar, op raad van den Sultan, heimelijk verwijderd. De eigenaars wendden zich tot het Nederlandsch-Indisch Gouvernement om schadeloosstelling te verkrijgen.

Bij Indisch besluit van 22 Januarij 1861 werd de Gouverneur van Sumatra's Westkust gemagtigd » aan den Sultan van Atjeh genoegdoening te vragen, zullende daarbij evenwel met gematigdheid moeten worden te werk gegaan, en niets geëischt worden wat boven het vermogen gaat der betrokken hoofden of in onze handelsbetrekkingen met dat land stoornis zoude kunnen brengen".

Zijner Majesteits stoomkorvet *Groningen*, kommandant de kapitein-luitenant J. VAN DER MEERSCH, werd naar Atjeh gezonden; de controleur 1ste klasse H. A. MESS, gezaghebber te Singkel, maakte de reis mede. Toen men te Atjeh kwam, had de Sultan radja OEDAH reeds ontslagen. De Sultan erkende de regtmatigheid der vordering, maar verzocht dat die verhaald zou worden op hetgeen PETO MAJEH van Priaman aan radja OEDAH schuldig was.

Bij besluit van 9 October 1861 werd de gouverneur van Sumatra's Westkust aangeschreven om te trachten deze laatste schuld te innen ten behoeve van de eigenaars der twee aangehouden schepen. Maar het bleek dat PETO MAJEH een jaar geleden gestorven was zonder iets na te laten en dat zijne bloedverwanten van het bestaan der schuld niets wisten.

De gouverneur van Sumatra's Westkust betoogde dat de gematigdheid, voorgeschreven bij het besluit van 22 Januarij 1861, hare uiterste grenzen had bereikt; dat, indien niet op eene krachtiger wijze de eerbiediging van het in 1857 met den Sultan van Atjeh gesloten tractaat werd gevorderd, dat tractaat niet de uitkomsten zou of kon hebben, welke men daarmede beoogde; dat in de handelingen van den Sultan van Atjeh niet die achting doorstraalde, welke hij jegens het Nederlandsch-Indisch Gouvernement behoorde te koesteren; dat de verschillende onder de souvereiniteit van den Sultan staande radja's zich vrij onafhankelijk gevoelden en zich niet veel meer om het tractaat bekreunden, dan voor zoover dit met hunne belangen strookte en met de vrees die zij voor réprésailles koesterden; dat eene tweede zending naar Atjeh hoogst noodzakelijk was, om den Sultan bekend te maken met den slechten uitslag zijner aanwijzing op PETO MAJEH, en op een behoorlijke en zekere voldoening der schadeloosstelling aan te dringen. Bij besluit van 28 Januarij 1862 werd de gouverneur gemagtigd om aan de eigenaars der beide schoeners f 2640 uit te betalen, en aangeschreven: 1°. om » gebruik te maken van den jaarlijks naar de peperhavens af te zenden oorlogsbodem, om aan den Sultan mede te deelen den vruchteloozen afloop van de invordering der pretentie van radja OEDAH ten laste van PETO MAJEH, te gelijker tijd bij dien Sultan met ernst aan te dringen op de uitbetaling, zonder verder verwijl, van een schadeloosstelling aan de eigenaren van de schoeners *Sassah* en *Johanna*, ten bedrage van f 2640, waarvan hij, Sultan, de billijkheid heeft erkend; aan te wijzen een geschikt ambtenaar, genoegzaam bekend met de taal, zeden en gewoonten der Atjehers, om den togt naar Atjeh mede te maken en den kommanderenden officier van den te committeren oorlogsbodem voor te lichten en ter zijde te staan; dien ambtenaar te belasten met de overbrenging van een brief van hem, gouverneur, aan den Sultan van Atjeh, in welken wordt te kennen gegeven, dat bij langer uitstel om te doen betalen de als billijk erkende schadevergoeding, die voor de eer des Sultans reeds is voorgeschoten aan de eigenaren van de schoeners *Sassah* en *Johanna*, de Nederlandsch-Indische Regering, hoe ongaarne ook, er toe zoude moeten overgaan zich zelve regt te verschaffen, waardoor de in de laatste jaren zoo gelukkig bestaande goede verstandhouding met Atjeh zoude kunnen worden geschaad; in dien brief de meeste omzigtigheid te gebruiken, omdat de Regering niet, dan tot het uiterste gebragt, zich in een oorlog met Atjeh zoude wenschen gewikkeld te zien; diezelfde omzigtigheid aan te bevelen aan den kommanderenden officier van den naar Atjeh te committeren oorlogsbodem en aan den hem begeleidenden ambtenaar;"

» 2°. om, ingeval eene tweede reclame bij den Sultan van Atjeh zonder afdoend gevolg mogt blijven, behoorlijk gemotiveerde voorstellen te doen, om onze geschonden vlag door maatregelen van réprésaille regt te verschaffen."

Aan dit besluit werd uitvoering gegeven door de zending van de *Bromo*, kommandant de kapitein-luitenant BRUTEL DE LA RIVIÈRE, wien de adsistentresident H. A. MESS werd toegevoegd.

De vordering van schadeloosstelling bleef zonder gevolg; maar de gouverneur van Sumatra's Westkust was met den kommandant der *Bromo* van gevoelen, dat dit slechts aan de armoede en onmagt van den Sultan geweten moest worden.

Intusschen waren ter Oostkust van Sumatra moeijelijkheden tusschen het Nederlandsch-Indisch gouvernement en Atjeh ontstaan (waarover later), en had de Sultan, in antwoord op de kennisgeving van de optreding van den Gouverneur-Generaal SLOET, aan dezen een brief geschreven, waarin hij verzocht dat de grenzen tusschen zijn gebied en het onze zouden worden geregeld.

De Gouverneur-Generaal schreef nu, den 23sten December 1862, aan den Sultan, dat hij alleszins genegen was over eene grensregeling in overleg te treden, en den Sultan voorstelde daartoe zijne gemagtigden te zender naar den resident van Riouw. Tevens bragt de Gouverneur-Generaal de schadevergoeding voor de aangehouden schepen ter sprake, en gaf hij de hoop te kennen dat de Sultan die nog zou voldoen » zoodra het hem gelegen kwam", onder opmerking dat de Sultan in deze zaak betrokken was, omdat het als eene daad van vijandelijkheid jegens hem beschouwd had kunnen zijn, wanneer men radja OEDAH regtstreeks tot vergoeding der aan Nederlandsche onderdanen toegebragte schade had gedwongen.

Deze brief kon door verschillende omstandigheden, onder anderen wegens den slechten toestand van het ter Sumatra's Westkust gestationeerde oorlogschip, niet dadelijk aan den Sultan worden overgebragt, maar werd hem, zoo als hieronder blijken zal, in September 1863 overhandigd.

Was onze verhouding tot Atjeh in het tijdvak, dat tot dusver behandeld is, beheerscht door de aanrakingen op de *Westkust* van Sumatra, in de laatste jaren waren ook op de *Oostkust* aanrakingen ontstaan, die niet minder moeijelijkheden veroorzaakten dan vroeger op de Westkust waren ondervonden.

In 1858 was door de Indische Regering met den Sultan en verdere bestuurders van Siak Srie Indrapoera een tractaat gesloten (gedrukte stukken van de Tweede Kamer 1858—1859, XXII, n°. 2), waarbij dit rijk met zijne onderhoorigheden onder onze souvereiniteit werd gebragt. In art. 2 van dit tractaat zijn de onderhoorigheden van Siak bij name genoemd, en daaronder de benoorden eigenlijk Siak gelegen landschappen Tana Poeteh, Banki, Koeboe, Bilah, Pameh, Kwaloe, Assahan, Batoe-Bara, Bedageh, Padang, Serdang, Pertjoet, Pebangoengan, Delie, Langkat, Tamian, en de eilandjes langs de kust.

De geschiedenis van onze vestiging in Siak is, èn uit de Koloniale Verslagen èn uit hetgeen door de Regering is medegedeeld bij de behandeling, in 1870 en 1871, van het zoogenaamd Sumatra tractaat met Engeland, genoeg bekend.

Het is bekend dat wij onze vroegere vestigingen op Sumatra's Oostkust hebben opgegeven in 1841 (zie het verslag van het verhandelde in de zittingen der Tweede Kamer van 2 Augustus 1847 en 7 Mei 1857), en dat wij er ons, nadat de Sultan van Siak zelf ons in 1857 zijn rijk had opgedragen, weder hebben gevestigd, omdat het, na hetgeen men in de laatste jaren had zien gebeuren, niet twijfelachtig kon zijn dat de Oostkust eerlang onder vreemd gezag zou geraken, als wij weigerden er ons gezag te doen gelden. Het is bekend hoe wij op de Oostkust jaren lang hebben te kampen gehad tegen den aan ons gezag vijandigen invloed van Britsche onderdanen in de Straits Settlements, die meenden dat hunne handelsbelangen benadeeld zouden worden door onze vestiging, en wier grieven hebben geleid tot eene reeks van vertoogen der Britsche Regering, waaraan eerst door het tractaat van 1871 voor goed een einde is gekomen.

Aan dit een en ander moet hier herinnerd worden, omdat de moeijelijkheden, die de invloeden uit de Straits ter Oostkust van Sumatra voor ons opleverden, naauw verband hielden met de niet minder groote moeijelijkheden die wij van de zijde van Atjeh ondervonden.

Door de magteloosheid van den Sultan van Siak was zijn gezag over de aan hem onder-

hoorige staatjes zeer verzwakt, en de Sultan van Atjeh had daarvan partij getrokken, om verschillende landschappen, die van oudsher aan Siak onderworpen waren, onder zijn invloed te brengen, aldaar schatting te heffen en aan de hoofden de titels en zegels te geven van krijgsoversten of ambtenaren van Atjeh. Hoezeer die landschappen, van Tamian tot Batoe Bara, tegen de overmagt van Atjeh niet bestand, daarvoor bukten wanneer geweld werd gebruikt, beschouwden zij zich toch niet als regtmatig aan Atjeh onderworpen. Maar van den anderen kant dreigden zij den band, die hen aan Siak verbond, te verbreken, omdat zij bij Siak geen steun meer vonden tegen de aanrandingen van Atjeh.

In de landschappen bezuiden Batoe Bara was de invloed van Assahan overheerschend, dat zijne kracht zocht in het relief, 't welk het aan zijne betrekkingen met Atjeh en de Straits ontleende, en dat Siak trotseerde, terwijl het andere landschappen voortdurend verontrustte.

Na het tractaat van 1858 riep Siak onze hulp in om zijn gezag in zijne onderhoorigheden te bevestigen. Die hulp, waartoe wij door het tractaat verpligt werden, is door ons getrouw en met goed gevolg verleend, maar daarbij stuitten wij onophoudelijk op de invloeden uit de Straits en uit Atjeh, die hetzelfde doel beoogden, namelijk om de onderhoorigheden van Siak los te maken van het gezag van Siak en daardoor van *ons* gezag. In de met de Britsche Regering gewisselde stukken hebben wij onze regten in die onderhoorigheden uitdrukkelijk moeten handhaven tegenover de bewering van Engeland dat de regten van Siak niet bewezen waren (nota van 15 Julij 1863 en promemorie van 16 December 1865, aan de Kamer overgelegd bij de behandeling van het Sumatra-tractaat).

Kan met voldoening gewezen worden op de goede verstandhouding, waarin wij van lieverlede zijn gekomen met onze naburen in de Straits, die de werking van ons gezag ter Oostkust van Sumatra thans evenzeer waardeeren als zij daarvan vroeger ongunstige verwachtingen hadden, tegenover Atjeh, dat steeds aanspraken wilde doen gelden op de noordelijke onderhoorigheden van Siak, bleef onze verhouding immer gespannen, hoezeer het tractaat van 1857 den weg tot vredelievende oplossing van alle geschillen aanwees. In 1862 scheen het, als of de Sultan zich aan dat tractaat wilde houden, daar hij, zoo als boven is vermeld, aan den Gouverneur-Generaal eene grensregeling voorstelde. Maar nadat dit voorstel door den Gouverneur-Generaal was aangenomen, weigerde de Sultan tot de uitvoering daarvan mede te werken, en zoo doende sneed hij de mogelijkheid van een minnelijk overleg af.

Uit de feiten, die hieronder zullen worden medegedeeld, zal meer in bijzonderheden blijken, van welken aard onze aanrakingen met Atjeh ter Oostkust van Sumatra waren.

Het verzoek van den Sultan van Siak, om zijn gezag in zijne onderhoorigheden te helpen bevestigen, gaf aanleiding tot het Indisch besluit van 27 Maart 1862, waarbij aan den resident van Riouw werd opgedragen: » om te trachten, langs minnelijken weg, met de hoofden der onderhoorigheden van Siak in aanraking te komen, en hen te leiden tot behoorlijke ondergeschiktheid aan den Sultan van Siak." Deze opdragt werd aangevuld met de opmerking, dat het tegenover Atjeh voldoende zou zijn blijk te geven van het ernstig voornemen der Regering, om geene uitbreiding van het Atjehsch gezag ten koste van het onder hare souvereiniteit staande Siak te dulden.

De resident bezocht de verschillende landschappen, vergezeld van gemagtigden van den Sultan van Siak. Hij vond overal de grootste verwarring en onrust, ten gevolge van de aanmatigingen van Atjeh en Assahan. Alle landschappen, behalve Assahan, waar door de Chinezen de Engelsche vlag was geheschen, waren aanstonds bereid de Nederlandsche souvereiniteit te erkennen, maar hadden grieven tegen den Sultan van Siak, omdat hij hen sinds jaren zonder bescherming had gelaten. Het kostte dus eenige moeite om de souvereiniteit van Siak tegenover hen te handhaven, maar het gelukte den resident toch voldoende regelingen tot stand te brengen.

De overeenkomsten, met de verschillende landschappen aangegaan, zijn, met toelichtende nota's, aan de Staten-Generaal medegedeeld (gedrukte stukken 1870—1871, n°. **15**).

Het resultaat van de bemoeijingen van den resident was dus, dat de souvereiniteit van Nederland en van Siak werd erkend langs de geheele kust, van eigenlijk Siak tot aan de noordelijke grens van Tamian, met uitzondering voorloopig van Assahan en eenige door dat rijk beheerschte kleine landschappen.

Reeds spoedig bespeurde men dat Atjeh niet voornemens was zijne geüsurpeerde suprematie prijs te geven. In Februarij 1863 werd de hulp van den resident van Riouw ingeroepen door den Sultan van Deli, omdat hij bedreigd werd met een aanval door eene Atjehsche vloot. De resident begaf zich met de stoomschepen *Haarlemmermeer* en *Dassoon* naar de Oostkust. De Atjehers werden daardoor waarschijnlijk in hunne plannen gestoord; althans de verwachte vloot verscheen niet; maar naauwelijks waren de oorlogschepen naar Riouw teruggekeerd, of een zendeling van den Sultan van Atjeh kwam in de onderhoorigheden van Siak om de aanspraken des Sultans te doen gelden, en toen de vorsten van Deli en Langkat weigerden hem te ontvangen, werden zij bedreigd met geweld. De resident van Riouw betoogde de noodzakelijkheid om de aanmatigingen van Atjeh krachtdadig tegen te gaan, om den Sultan te herinneren aan zijn eigen voorstel wegens de grensregeling, en om, na een zekeren aan den Sultan voor het terugroepen zijner scheepsmagt te stellen termijn, geen gewapende Atjehsche vaartuigen bezuiden kaap Tamian te dulden.

De Indische Regering verwachtte van onderhandelingen met Atjeh geen heil, omdat het duidelijk genoeg bleek dat Atjeh niet wilde onderhandelen. Zij meende aan de Atjehsche schepen het verblijf bezuiden kaap Tamian niet te kunnen verbieden en zich tot eene zuiver defensieve houding te moeten bepalen. » Zijn of worden echter " — zoo schreef zij aan den resident van Riouw — » door de Atjehers feitelijke bedreigingen of vijandelijkheden gepleegd tegen Deli of andere staatjes, die onze souvereiniteit erkennen en onze vlag voeren, of tegen vaartuigen onder onze vlag of onze kruispraauwen, dan zal, in het eerste geval na te zijn aangemaand om zich binnen een redelijken termijn te verwijderen, tegen de Atjehsche scheepsmagt kunnen worden geageerd en gepoogd worden haar te verjagen en zooveel mogelijk afbreuk te doen."

De Atjehers waren intusschen steeds meer vermetel geworden. Zij wisten Assahan en Serdang bepaald vijandig jegens ons te maken en gingen zoo ver van in Mei 1863 Batoe Bara te beschieten, terwijl de Nederlandsche vlag van de versterkingen woei.

De Gouverneur-Generaal schreef daarop, den 19den Augustus 1863, een brief aan den Sultan van Atjeh, waarbij in hoogst beleefde termen opheldering omtrent dit feit werd gevraagd. Deze brief werd, met den hooger vermelden brief van den Gouverneur-Generaal, dd. 23 December 1862, naar Atjeh overgebragt met het stoomschip *Bromo*.

Inmiddels had zich de resident van Riouw met de stoomschepen *Apeldoorn* en *Dassoon* naar de Oostkust begeven. De Atjehsche scheepsmagt, die Batoe Bara beschoten had, werd niet meer gevonden. Bij deze gelegenheid werd het tot Langkat behoorende eiland Kampei bezocht, omdat zich daar Atjehers gevestigd hadden, die, volgens de verklaring van den Sultan van Deli, alles plunderden wat in de nabijheid kwam. Toen onze schepen daar kwamen, was van de versterking de Atjehsche vlag geheschen. De resident liet het hoofd der Atjehers uitnoodigen om aan boord te komen, maar deze zocht allerlei uitvluchten, en er had geene ontmoeting plaats. De resident bepaalde zich tot eene schriftelijke aanmaning aan de Atjehers, om zich te onthouden van vijandelijkheden en van het maken van versterkingen, zoolang de grensregeling tusschen den Sultan van Atjeh en den Gouverneur-Generaal niet was tot stand gekomen.

Van dezen togt teruggekeerd, schreef de resident aan de Indische Regering: » Ik mag niet ontveinzen dat ik er van overtuigd ben, dat onze tegenwoordige positie op Sumatra's Oostkust op den langen duur onhoudbaar is. Ons contract met Siak legt ons de verpligting op om de regten van den Sultan van dat rijk te handhaven. Wij konden dit niet langer nalaten, toen hij de vervulling van die verpligting verlangde. De meeste vorsten hebben ons met opene armen ontvangen en verlangen naar onze bescherming. Maar tegenover ons staat eene inlandsche magt, Atjeh, die stoutweg onze vlag beleedigt, en de zijne, in het gezigt van onze oorlogschepen, doet wapperen op Siaksch grondgebied. Dezelfde staat handelt trouwloos en verraderlijk, door vijandelijkheden jegens ons te plegen, na het voorstel te hebben gedaan om de kwestie van grensscheiding, waarover hij meent zich bezwaard te kunnen gevoelen, in onderling overleg uit te maken. Die staat moet worden bedwongen en gestraft voor zijne handelingen, welke in lijnregten strijd zijn met het contract van vrede en vriendschap, dat hij met het Nederlandsch-Indisch Gouvernement heeft gesloten. Onzerzijds is niet het minste gedaan, wat door het volkenregt of door de strengste billijkheid

kan worden gewraakt, maar de betoonde lankmoedigheid zal weldra een einde moeten nemen, willen wij niet alles verliezen wat wij gewonnen hebben, en gedwongen worden tot kostbare en moeijelijke expeditien."

De *Bromo*, kommandant de kapitein-luitenant BRUTEL DE LA RIVIÈRE, wien de controleur 1ste klasse J. C. BOYLE was toegevoegd, bragt in September 1863 de twee brieven van den Gouverneur-Generaal aan den Sultan van Atjeh over, en leverde daar tevens twee misdadigers uit, die op een Atjehsch vaartuig, buiten ons grondgebied, een moord hadden gepleegd. De ontvangst bij den Sultan was stug en onvriendelijk. De brief van December 1862 werd met wrevel gelezen, en de Sultan zeide dadelijk, dat hij nimmer wilde onderhandelen met den resident van Riouw, maar alleen met den Gouverneur-Generaal of den gouverneur van Sumatra's Westkust; waarop de kommandant der *Bromo* opmerkte, dat ondersteld was dat niet de Sultan zelf en de Gouverneur-Generaal, over zaken van détail als de bepaling van eene grens, onmiddellijk met elkander in overleg zouden treden, maar dat zij beiderzijds gemagtigden zouden benoemen en dat de handelingen van dezen aan hunne goedkeuring zouden onderworpen worden. Na ook den tweeden brief gelezen te hebben, zeide de Sultan dat de geheele kust, tot Tanah Poeti Hajam Denak, hem toebehoorde; dat hij daar overal schatting hief; dat krachtens zijn last op Batoe Bara geschoten was, omdat men daar geen schatting wilde betalen; dat hij van het hijschen der Hollandsche vlag aldaar geen kennis had gekregen, zoo als billijk geweest ware, opdat hij had kunnen protesteeren, als hij meende dat te zijnen laste een landschap geannexeerd werd. Over de schadevergoeding voor de aanhouding der twee schepen onder Nederlandsche vlag in 1860 werd niet gesproken.

De *Bromo* bragt een antwoord van den Sultan op de beide brieven van den Gouverneur-Generaal terug. Daarin weigerde de Sultan weder met den resident van Riouw te onderhandelen, »omdat hij gewoon was alleen met den Gouverneur-Generaal over zaken te correspondeeren". Verder schreef de Sultan dat de geheele kust tot Passir Poeti Hajam Denak hem toebehoorde; dat hij niets wist van het hoonen der Nederlandsche vlag te Batoe Bara; dat de Gouverneur-Generaal niet geregtigd was die vlag aldaar te doen waaijen zonder er hem kennis van te geven. Eindelijk beloofde de Sultan de zaak der in 1860 aangehouden schepen binnen weinige dagen te zullen vereffenen ('t geen evenwel nimmer geschied is).

Tot vrede geneigd vond de Indische Regering in de omstandigheid, dat de Sultan verklaard had van het hoonen der Nederlandsche vlag niet te weten, voldoende aanleiding om van dat voorval geen casus belli te maken. Ook meende zij op de grensregeling niet te moeten aandringen, maar er zich toe te moeten bepalen om den Sultan, zonder afdoende bewijzen, geene regten op eenig inlandsch staatje beoosten Kaap Tamian toe te kennen, en voorts de staatjes, die onder Nederlandsche souvereiniteit stonden, te beschermen. Inmiddels besefte zij de noodzakelijkheid om zich op alle eventualiteiten voor te bereiden, weshalve de resident van Riouw en de gouverneur van Sumatra's Westkust werden aangeschreven om zich al die kennis van Atjeh en onderhoorigheden eigen te maken, welke bij het uitbreken van een oorlog met dat rijk dienstig kon zijn. (Indische depêche van 24 November 1863.)

In 1864 werden eenige Chinezen van Poeloe-Pinang, te Tamian ten handel komende, door de daar gevestigde Atjehers vermoord. De Britsche Regering, in het denkbeeld verkeerende dat het feit op Atjehsch gebied was voorgevallen, wilde een oorlogschip derwaarts zenden om voldoening te erlangen. Zij zag daarvan echter af, toen onzerzijds was opgemerkt dat Tamian tot de onderhoorigheden van Siak behoorde en een onderzoek was toegezegd. Bij het ingesteld onderzoek bleken de ontvangen berigten juist te zijn geweest, maar het betrokken hoofd, RADJA BANDARA, weigerde zich omtrent het voorgevallene te verantwoorden, zeggende dat hij de Atjehsche vlag voerde, en dat het niet het gebruik was der Atjehers om hunne zaken bloot te leggen.

De Indische Regering, steeds zooveel mogelijk alle maatregelen wenschende te vermijden die tot een oorlog tegen Atjeh zouden kunnen leiden, achtte het nu toch noodig den Sultan te sommeeren om Tamian te ontruimen. Daar eene weigering, om aan dien eisch te voldoen, noodwendig een oorlog ten gevolge zou hebben, begon zij met het advies van de kommandanten van het leger en van de zeemagt te vragen omtrent de maatregelen, welke bij het uitbreken van een oorlog tegen Atjeh konden en behoorden genomen te worden.

De omstandigheden leidden er echter toe om eene andere gedragslijn te volgen dan men zich had voorgesteld. Assahan en Serdang namen eene steeds vijandiger en overmoediger houding tegenover ons aan en bedreigden de andere landschappen. De resident van Riouw waarschuwde tegen langer uitstel van maatregelen van bedwang. »Het zou niet lang meer duren" — schreef hij — »of onze ambtenaren op de Oostkust van Sumatra zouden niet meer veilig zijn. Het kwaad zit in de ongestrafte beleediging, door Atjeh der Nederlandsche vlag aangedaan, en in de ongestoorde nederzetting der Atjehers op het Nederlandsch Indisch grondgebied. Nu Atjeh ongestraft blijft, meenen ook Assahan en Serdang ons te kunnen trotseeren. Ik zou daarom reeds getracht hebben de Atjehers te verdrijven, maar het was mij verboden offensief te handelen."

In Augustus 1865 besloot de Indische Regering tot eene expeditie naar Assahan en Serdang (1) om de wederspannige vorsten tot onderwerping te brengen, en om tevens de Atjehsche gewapende magt, welke zich op Nederlandsch Indisch grondgebied, ten zuiden van de Tamian-rivier, mogt bevinden, te verdrijven, en de forten, door de Atjehers of hunne bondgenooten aldaar bezet, te vernietigen.

Hoezeer fnuiking van den Atjehschen invloed en verdrijving van Atjehsche benden en gezagvoerders uit ons grondgebied door de Indische Regering uitdrukkelijk » het hoofddoel der expeditie " werd genoemd, achtte zij het niet noodig daaraan eene waarschuwing aan Atjeh te laten voorafgaan. Immers het gold hier » niet het plegen van vijandelijkheden tegen het rijk van Atjeh zelf, maar wering van Atjehsche usurpatiën op Siaksch, aan onze souvereiniteit onderworpen, territoir, of verdediging van onze regten tegen door Atjehers gepleegd of aangestookt geweld. "

Daarenboven werd elk overleg met Atjeh nutteloos geacht, na de mislukking der poging om met den Sultan tot eene regeling omtrent de grensscheiding te geraken.

Het doel der expeditie werd, zonder bloedvergieten, volkomen bereikt. Nadat de zaken in Assahan en Serdang waren geregeld, werd op het aan Langkat onderhoorige eiland Kampei, waar de Atjehers zich genesteld hadden, hunne versterking geslecht. Daarna werd Tamian bezocht, waar, onder den indruk door de expeditie te weeg gebragt, de Atjehsche vlag door de Nederlandsche werd vervangen, en waar twee der schuldigen aan den moord der Chinezen van Poeloe-Pinang werden gevat, die later door den pangeran van Langkat werden gestraft.

Na deze expeditie heeft ons gezag ter Oostkust van Sumatra steeds vasteren voet gekregen, en konden de Atjehsche invloeden op ons grondgebied door onze ambtenaren tijdig worden gekeerd.

Zóó in 1866, toen de hoofden van de Atjehsche kampong Lobo Sidoep aan die van de Langkatsche kampong Karang den oorlog aandeden, omdat de laatsten, hulde bewezen hebbende aan het Nederlandsch Indisch Gouvernement, als vijanden van Atjeh werden beschouwd. (2)

Zóó in 1868, toen van de zijde van Atjeh weder pressie werd uitgeoefend op de hoofden aan de Tamian-rivier, waardoor spanning en verzet tegen den pangeran van Langkat ontstonden. In beide gevallen wisten onze ambtenaren de rust te herstellen.

Een der eerste weldadige gevolgen van onze bemoeijingen op de Oostkust was de onderdrukking van den slavenhandel, die vroeger aldaar op groote schaal gedreven werd. Meer moeite heeft het gekost om ook op de eilanden onder het gouvernement van Sumatra's Westkust behoorende een einde te maken aan den slavenhandel en menschenroof der Atjehers.

In het begin van 1863 (3) werd met het stoomschip *Reinier Claeszen*, waarop een detachement infanterie was geëmbarkeerd, een togt ondernomen naar het eiland Nias, om de slavenhandelaars van daar te verdrijven, maar zij hadden zich zoodanig versterkt, dat de expeditie vruchteloos afliep. De gouverneur van Sumatra's Westkust drong aan op de onverwijlde zending eener tweede expeditie. »Wanneer men overweegt" — schreef hij — »dat deze Maleijers (op wier wederstand de vorige expeditie was afgestuit) van Atjeh komen, om, met behulp van eenige omgekochte en misleide hoofden, onderlinge oorlogen te stichten, roof, moord en brandstichting te bevorderen, alleen met het doel om menschen tot slaven

---

(1) Vergelijk Koloniaal Verslag van 1865, bladz. 12—14.
(2) Zie Koloniaal Verslag van 1868, bladz. 15.
(3) Zie Koloniaal Verslag van 1863, bladz. 49.

te maken, — dat zij zich door plotselinge overvallen van kampongs van een tal van kinderen meester maken, om hen in Atjeh tot het meest onzedelijk doel als slaven te verkoopen, dan zal men het billijken dat elke gelegenheid gretig aangegrepen wordt, om aan zoodanigen toestand een einde te maken, en aan eene bevolking, die zich onder de bescherming van het Nederlandsche Gouvernement gesteld heeft, bijstand te verleenen".

Eene tweede expeditie volgde en liep naar wensch af. Voortdurende bekruising bleef echter noodig ter wering van den menschenroof op de aan ons onderhoorige eilanden bewesten Sumatra.

Op de Westkust zelve werden ons in 1865 (1) moeijelijkheden berokkend door een Atjeher, Toekoe Saïd, die zich in de bovenlanden van Singkel uitgaf voor een zendeling van den Sultan van Atjeh, belast met het innen van wasiel (schatting). Een sedert jaren weêrspannig hoofd aldaar maakte gemeene zaak met hem; zij wierpen versterkingen op aan de zamenvloeijing van twee rivieren, Simpang Kanan en Simpang Kiri. Eene kleine expeditie moest naar Singkel gezonden worden, om de versterkingen te nemen en te vernielen.

Wanneer men zich, met de geheele geschiedenis van onze aanrakingen met Atjeh sedert 1824, zoo als zij hierboven is medegedeeld, voor oogen, en tevens rekening houdende met den toestand, zoo als die in 1868 was, op het standpunt stelt van de Regering, die geroepen was met Groot-Brittannie eene nieuwe overeenkomst te treffen omtrent onderwerpen, Sumatra betreffende, van gelijken aard als bij het Londensch tractaat van 1824 geregeld waren, zal men geen oogenblik in twijfel verkeeren omtrent de motieven, die haar er toe hebben geleid om bij die overeenkomst te bedingen de opheffing der verbindtenis, in 1824 tegenover Engeland aangegaan, om de onafhankelijkheid van Atjeh te eerbiedigen. Hoe dikwijls hadden wij, terwijl het voor de bescherming van ons grondgebied en van de aan ons gezag onderworpen bevolkingen, voor de eer ook van onze vlag, wenschelijk ware geweest krachtiger tegenover Atjeh op te treden, ons met eene zuiver defensieve of zelfs lijdzame houding vergenoegd, ten einde den oorlog met Atjeh te vermijden. Voor onze noordelijke bezittingen op Sumatra bleef Atjeh steeds een gevaarlijke nabuur, daar in zijne vijandige gezindheid jegens ons geen verandering scheen te komen. Ten bewijze hiervan strekt, dat in 1868, nadat eenige jaren waren voorbijgegaan zonder dat er tusschen ons en Atjeh eenige aanrakingen waren geweest (2), van uit dat rijk een verzoekschrift werd gerigt aan de Turksche Regering, waarin hare hulp werd ingeroepen tegen de Nederlanders en aan den Sultan de souvereiniteit over Atjeh werd aangeboden. Handel en scheepvaart vonden op de kusten en in de wateren van Atjeh minder veiligheid dan ooit te voren; want niet alleen waren de schepen voortdurend aan zeeroof en strandroof blootgesteld, maar daarenboven leverden de onophoudelijke oorlogen tusschen de onderhoorigheden van Atjeh onderling, — oorlogen, door de bestuurders van Atjeh zelf nimmer tegengegaan, misschien aangemoedigd, — een voortdurend gevaar op voor den vreedzamen handelaar (3). Het was, èn wegens de verpligtingen, die wij in 1824 op ons genomen hadden, èn wegens ons belang, dat geene andere Westersche mogendheid op Sumatra haar gezag vestigde, onze taak om de veiligheid van handel en scheepvaart ook in het noorden van Sumatra te verzekeren. Wij konden onmogelijk buiten aanrakingen met Atjeh blijven, en wanneer die, onzes ondanks, tot botsingen mogten leiden, zou de verbindtenis, om Atjeh niets van zijne onafhankelijkheid te doen verliezen, ons altijd in groote moeijelijkheden brengen, en, even als

---

(1) Zie Koloniaal Verslag van 1865, bladz. 9.

(2) Alleen was — volledigheidshalve wordt het hier aangeteekend — in Maart 1867 met het stoomschip *Willem*, kommandant de kapitein ter zee F. L. Geerling, een brief aan den Sultan overgebragt, houdende kennisgeving van de optreding van den Gouverneur-Generaal Mijer. De ontvangst was gepast, maar niet vertrouwelijk. Van het hem gedane aanbod, om een brief voor den Gouverneur-Generaal mede te nemen, maakte de Sultan geen gebruik, zeggende dat hij zijn antwoord langs een anderen weg zou zenden. Intusschen heeft de Sultan nimmer geantwoord.

(3) Den 24sten September 1868 moest het Gouvernement van de Straits Settlements bij eene proclamatie de schepen waarschuwen tegen het bezoek van de Atjehsche havens, omdat verschillende hoofden met elkander in oorlog waren.

tot dus ver het geval was geweest, belemmeren in de toepassing van die maatregelen welke onze eer en onze belangen in den Indischen Archipel ons voorschreven te nemen.

Hoe vredelievend ook gezind, hoe zeer ook geneigd tot minnelijke verstandhouding met Atjeh, moest de Regering toch hare handen voldoende vrij maken tegenover Engeland, en dit heeft zij gedaan bij het Sumatra-tractaat. Uit de gewisselde stukken blijkt, dat de Staten-Generaal aan de handelingen der Regering ten deze hunne goedkeuring hebben geschonken.

Terwijl de nieuwe overeenkomst met Engeland in behandeling was, nam de onveiligheid op de Atjehsche kust steeds toe (1) en de handel en scheepvaart leden daaronder in die

---

(1) Om van den toestand aldaar en van de daardoor te weeg gebragte gevolgen een juist denkbeeld te verkrijgen, is het noodig kennis te nemen van de dagbladen uit de Straits-Settlements. Hier volgen derhalve eenige extracten uit de *Straits Observer*.

Straits Observer 1870, 22 April. „The Penang Gazette gives a deplorable account of the state of anarchy and piracy prevailing in Acheen, and which has necessitated the dispatch of the gunboat Algerine to that quarter — a measure of very doubtful policy in our opinion, as that vessel is not a sufficiently imposing aspect to strike terror into the hearts of the guilty, nor is she sufficiently strong to deal a heavy blow, should it prove necessary to administer punishment. True she could bombard, but what is the destruction of a collection of atap huts by shells and fire, whilst the natives escape into the impenetrable jungle? It is merely discomfort during a few days and nights, until they have had time to rebuild, and they are only rendered more eager to recommence pillaging so soon as a favourable opportunity occurs. And this system might be carried on all along the Acheen coast, for every village almost subsists on robbery. If it is intended to create an alarm among these uncivilized and semi-independent chiefs, we should proceed to the capital, if it is deserving of the name, treat with the King of Acheen himself, and make him answerable for the measures of those who are supposed to be beneath his rule. If he cannot do this, if he confesses his inability to control these piratical communities, the question assumes another and more serious aspect and it will then be for higher authorities than the Governor of the Straits-Settlements or even the naval Commander-in-chief, to decide upon the measures to be adopted. Meanwhile, it is intolerable that our traders should be pillaged and mulcted, robbed and ill treated by such petty chiefs as he of Langsah, or the Rajah of Tuloh Samoy, and we willingly participate in the indignation of the Penang merchants."

29 April. „In the present issue we give an extract from the Penang Gazette of the 15th. instant, relative to the spirit of piracy at present prevalent in Acheen, and its dependencies . . . . . It cannot be supposed that all the piratical acts, committed by the petty chiefs along the coasts of Sumatra, and adjacent to the territory of Acheen in particular, reach publication; still enough comes to light to prove that common humanity has pretty large claims for protection in that quarter from the ferocious villany of unscrupulous ruffians, who have always been famous, or infamous, for sordid crime and horrible barbarity.

„It will evidently be of no use *humming* and *ha ing* with such a set; they must be put down at once, and with severity, or their suppression will not be of that effectual nature which is necessary to ensure peace and propriety to the paths of commerce in those quarters. If some of those petty piratical states and campongs were to have another visit or two from an American frigate, to beat up their quarters some fine morning, it might tend to quench their lust of robbery and the plunder of peacable traders, and have as good and certain an effect as the plan had at some of the pepper ports formerly.

„At all events, if we do not choose to chastise them, and bring them to their senses, it is to be hoped that the Dutch may take the matter in hand. Such a state of affairs as has been going on at Acheen and the neighbourhood for some time back, should by no means be allowed to continue, unless indeed it be desired that Penang traders and others are to be regarded as the legalised prey of such a gang of pirates and banditti."

28 Junij. „The brig Roseneath left Penang for one of the ports on the Coromandel coast . . . . . After fruitless efforts to reach his destination, etc. . . . . Having run short of water, the brig put into a port in Acheen -- and we are sorry to say, that during her stay in the harbour, every opportunity was seized by the people of the place to behave in an offensive manner to a Christian Brother, a passenger; gross abuse and insult were offered to him, without the least provocation. Some notice should be taken of this, as the gentleman, though a foreigner, was at the time under the protection of the British flag (*Argus*)."

5 Julij. *Proclamation by His Excellency Sir Harry St. George Ord. etc., etc.*: „Whereas hostilities have broken out between the Sultan of Acheen and the Rajahs of Passangan and Tulasamy, all British subjects are hereby warned against visiting any of the ports lying between Kwallah Jampah and Koorong Kookoo on the Eastern Coast of Sumatra during the continuance of the hostilities, and they are required to take notice that they will do so at their own peril, and will in no wise obtain any protection from this Government. Given at Singapore, the first day of July 1870."

mate dat van uit de Straits Settlements onophoudelijk, en telkens met meer klem, werd aangedrongen op het nemen van krachtige maatregelen door het Britsche Gouvernement.

---

8 Julij. „There are so many rogues and so much roguery among those Sumatra petty potentates, the so termed King of Acheen included, that there is a great probability of their having quarrelled over some of their plunder, more especially as they would appear from all accounts to have acquired a great deal in that line lately, if not for a length of time back. . . . . .

What a pity it is that traders cannot be protected and righted, instead of being warned from the neighbourhood" . . . . . .

16 December. „It is high time indeed that some resolute and effective steps were taken by the authority of Government, and with its aid, to improve the state of affairs existing at Acheen and its neighbourhood, so far as commercial relations and general intercourse are concerned; and further, to remove the stigma which attaches to the continued savage and atrocious villainies, which are perpetrated along the coast of that portion of Sumatra . . . . . .

It would appear from the most trustworthy and reliable reports, too often founded on bitter experience, that the whole of the petty states and inhabitants, in the immediate neighbourhood of Acheen, and indeed far wide of it, are neither more nor less than mere bandits, robbers and pirates of the worst stamp; and of course, so long as their crimes are winked at, or allowed to interfere with or injure the commerce of the Straits unchecked, so long will their power and thievish proclivities increase in enormity, until complaints against them and their villainous acts must be heard and must be attended to . . . . . .

It would be indeed a lengthy and thankless task, even if time and space permitted, to recount with all their horrors, but a portion of the vile atrocities, they have been guilty of towards defenceless vessels, to bury crime in silence and oblivion, that is, save and except at times during their festive orgies, when among other sports of the season for their delectation, the clothes of British or other murdered seamen, whom they have robbed and sacrificed, are donned by some desperadoes of the party, and every antic and opprobious movement made use of to ridicule and spit upon the memory of their unfortunate victims. The whole coast wide of Acheen, say the pepper coast as it is termed, now teems with heartless and daring robbers and pirates of the darkest dye. Quiet and meek in the face of a superior force, they show themselves in their proper colours only to the weak or the defenceless. A writer in the Neth. India papers observes very truly indeed: „The nation which should possess the Acheenese havens and bring that degenerate people under a regular government would especially deserve the thanks of mankind. I dare not here mention what happens there. Holland and Britain are, I believe, bound to let these people alone."

And finely indeed they illustrate the *let alone* policy. We need only allude to the Penang and Singapore papers, passim, for too frequently horrifying details, sufficient to cause a thrill of horror and indignation, to course through the veins of any one who possesses a spark of national pity or national pride, or generous indignation, excited by the consideration that such demons should be allowed to carry on their diabolical orgies, so close indeed to our own shores, without either check, or attempt at it. . . . . .

Along the whole of the Acheenese coast the production of pepper is falling off, and decreasing. This is said to be owing to their not having the power as formerly of obtaining slaves from the island of Nias. But from many sources of information we are led to believe, that at present they find piracy and wrecking a more profitable employment, as every thing they can strip from vessel they can find means to dispose of, and there are amongst them those who make a regular trade of it, uninterrupted and unquestioned and unpunished. . . . .

These petty princes appear to be as exacting as they are piratical. They lay an export duty on pepper of $ 1½ per picul . . . . . The said petty princes monopolize the salt. They sell the salt obtained from Penang at about $ 6 per picul. The production of India Rubber and Gutta percha has also almost ceased there, and no wonder as doubtless they find that piracy pays them much better."

30 December. „It is fervently to be hoped that the coming year may not be allowed to pass away without something effectual being done to put things to rights in and about Acheen in Sumatra. „The dog in the manger" policy of Britain, in this case, is a deplorably demoralising and a destructive one. The non-interference line pursued, acts as a protection to the piratical instincts of the savages alluded to, and they are sufficiently acute to take advantage of such a state of things. Their animal sagacity is roused and they pursue their path with wolfish ferocity."

1871, 11 April. „The Achinese are said to be providing themselves with warlike materials and are purchasing arms and ammunition ostensibly to wage war against some of their so called tributaries, which are represented as being in a state of rebellion against them. But these excuses are so often made, that they may safely be regarded as false pretences until actual proof establish an approach to what the Achinese can be said never to have possessed, and that is good faith. They avoid by all means in their power giving clear explanations of their movements. If a British naval officer goes there for civil conference, the rajah feigns sickness, in order to avoid personal explanations.". . .

Bij een brief van 24 Junij 1870 aan den Gouverneur-Generaal, ontwikkelde de Minister van Kolonien zijne beschouwingen over dien toestand. » Het behoeft geen betoog " — schreef hij — » dat, zoowel ten gevolge van het contract met Atjeh van 1857, als krachtens de verpligtingen, die wij bij het Londensch tractaat van 1824 op ons genomen hebben, en met het oog op onze belangen, de beteugeling der barbaarsche gewoonten van Atjeh en de bescherming van handel en scheepvaart om de Noordkust van Sumatra van ons moeten uitgaan.

» Mogt te dien aanzien tot dusver te weinig zijn gedaan, welligt uit bezorgdheid dat eene aanraking met Atjeh verder zou leiden dan vooraf te berekenen viel, voortaan mag dit geen reden zijn van onthouding, waar inmenging pligt is. Integendeel behoort tegenover Atjeh eene waakzame en meer voortdurende contrôle te worden uitgeoefend, gepaard met of achtervolgd door de maatregelen van repressie, welke de handelingen van Atjeh zouden mogen uitlokken.

» Ook ter bevestiging van onzen invloed in de bij Atjeh gelegen districten van Sumatra en ter verdediging van de bevolking aldaar tegen kuiperijen of aanslagen van Atjehers, is

---

29 September. „News from Acheen are gloomy as ever. The political horizon is still cloudy and the continuance of the civil war on the East Coast is much to be deplored. By a recent arrival from that quarter, via Simpang Olim, we hear that the conflict between the rival chiefs is still raging..... The Blockade of the rivers is still maintained. The Rajah of Simpang Olim has been summoned by the Sultan of Acheen to proceedto that port without delay. in order to effect a settlement between the contending chiefs, which we hope he will be able to do, with the aid and the intervention of the Dutch Authorities (*Penang Gazette*, 16 September)."

Ibidem. „A schooner belonging to the Rajah of Edie arrived here on Wednesday last.... She brings accounts of a Dutch man of war steamer, bark rigged, being in the roadstead of Simpang Olim.

..... All vessels are now allowed full permission to enter the harbour of Edie, and crafts from Penang are shipping produce preparatory for their return. The steamers Rainbow and Deli were both at Edie, also engaged in taking in cargoes. We congratulate all interested parties on the anticipated settlement of these disputes, which have now existed for some months past, and which differences at one time threatened to involve serious loss, not only in trade and commerce, but more especially to those speculations, who have embarked their capital in that lawless country..... (*Penang Gazette*, 23 September)."

10 November. „The petty, but widely extended savage warfare of desperately contending parties and their barbarous retainers would appear to be still raging along the East Coast of Sumatra..... In fact, all beneficial commerce has there given way to that species of internecine warfare which always proves so destructive to both the progress, and the materials, of the peaceful pursuit of trade..... The whole region, in fact, has been gradually brought to the brink of desolation and ruin, by the desolating influence of contending rival petty chieftains; and the sooner competent European Power intervenes, the sooner will those lands, erst so fertile in Eastern produce, revive and recover from their present state of ruinous prostration..... The Dutch will probably have to do the needful if these destructive contests continue much longer."

1872, 26 Januarij. „It appears not at all unlikely, that the Dutch operations in Sumatra may materially conduce to the revival and encouragement of a trade, which has long bid fair to be extinguished, or next door to it, by the internecine feuds and wars of petty rajahs. There is one thing certain. Statistical returns, so far as they can be obtained, prove that the pepper-trade is a mere nothing, compared with what it formerly was and all owing to the savage struggles among rival rajahs. Let these be once subdued, or punished, or brought to terms, and there will be some chance for the peaceful pursuits of commerce. Let the trade of pepper, as well as other articles, be made to revive, and there will be enough for all comers, as well as goers, among the trading communities in this quarter of the world.

Penang itself is close at hand for the native traders, and nothing can prevent them from resorting to so close a market. Bugis and Boyans resort to Singapore, although the Dutch are the only European power which claims to be dominant in those quarters. At all events anarchy and petty despotism must be put down in Sumatra, so far as possible, before anything better can be expected."

25 October. „If the whole of Sumatra could be made amenable to some of the leading laws of advanced humanity, there must ensue a termination to disgraceful piracy and murder. Why should we recapitulate the complaints of ship masters, ship owners and seafaring men? Acheen must be humbled. The nauseous pride and studied insult, with which the Achinese have treated the British and other royal navies, must be summarily dealt with and disposed of. We understand that the Dutch have determined to undertake the humbling of these insolent rascals and we wish them every success. Nothing short of the most prompt and decisive measures will bring matters to the proper point."

een meer werkdadig optreden, in den bewusten zin, naar het schijnt, onmisbaar. Voor 's hands is daarbij in acht te nemen de belofte, in 1824 afgelegd, om de onafhankelijkheid van dien Staat te eerbiedigen, ofschoon mag worden verwacht dat wij van die belemmerende belofte eerlang ontslagen zullen worden.

» Eene doortastende staatkunde brengt mede, dat wij ons niet tevreden stellen met de bestraffing, casu quo, van onregtmatige handelingen, in Atjeh gepleegd jegens vreemdelingen, maar dat wij meer in het algemeen aan den handel en de scheepvaart die mate van veiligheid verschaffen, waarop mag worden gerekend in streken, waar eene Europesche mogendheid haren invloed doet gelden." Uit dit oogpunt werd de aandacht gevestigd op de kenbaar gemaakte behoefte, voor de stoomvaart, aan kustlichten om de noord van Sumatra, en in overweging gegeven om door een oorlogschip onderzoek te laten doen naar de gelegenheid, die er zou bestaan, om kustlichten op te rigten. » Over het algemeen " — zoo besloot de Minister — » schijnt het raadzaam de wateren van Atjeh meer gestadig door oorlogschepen te doen bezoeken ".

De Indische Regering raadpleegde daarop den gouverneur van Sumatra's Westkust over de vraag, wat zou kunnen worden gedaan om voortdurend met Atjeh in betrekking te blijven en aldaar een gepasten, bij voorkeur vredelievenden invloed uit te oefenen. Ook die hoofdambtenaar adviseerde tot een meer gestadig bezoek der Atjehsche havens door oorlogschepen. Het worde hier herinnerd, dat reeds in 1854 de jaarlijksche zending van een oorlogschip bevolen was, dat dit voorschrift in 1857, na de sluiting van het tractaat met Atjeh, was hernieuwd, maar dat na 1858 aan die jaarlijksche zendingen — om welke reden is niet bekend — niet de hand is gehouden.

Bij Indische besluiten van 24 Januarij en 16 Julij 1871 werd bepaald dat de *Djambi* een togt zou ondernemen in het westelijk gedeelte van den Archipel, » tevens om de wateren van Atjeh te bezoeken, een onderzoek in te stellen naar de punten, die in aanmerking kwamen voor het oprigten van vuurtorens, en meerdere kennis op te doen van de betrokken kust en vaarwaters en van de actueele politieke gesteldheid van Atjeh ", terwijl de *Marnix* naar de straat van Malakka gezonden werd, » zoowel tot wering van zeeroof, als tot het vertoonen der vlag op verschillende punten der noord-oostkust van Sumatra, met inbegrip van de wateren van Atjeh."

De controleur E. R. Kraijenhoff zou den togt met de *Djambi* medemaken, een brief van den gouverneur van Sumatra's Westkust aan den Sultan van Atjeh overbrengen, en dezen de verzekering geven van de opregte genegenheid van den Gouverneur-Generaal. (1)

Inmiddels waren de wanordelijkheden op de kusten van Atjeh altijd erger geworden. Het gouvernement der Straits Settlements had den 1sten Julij 1870 weder eene proclamatie uitgevaardigd om de schepen te waarschuwen tegen het bezoeken van de Atjehsche havens. In de Indische dagbladen werd melding gemaakt van de hervatting van den slaven-uitvoer uit Nias naar Atjeh en van den schrik daardoor onder de bevolking van dat eiland verspreid. In een en ander werd door den Minister van Kolonien aanleiding gevonden om, bij een brief van 22 Maart 1871, de Indische Regering te wijzen op de noodzakelijkheid, » om de onder ons gezag of onder onze bescherming geplaatste landen en bevolkingen te doen eerbiedigen, en althans de kans te vermijden van òf door onze Engelsche naburen eene taak te zien aanvaarden, welke wij in 1824 uitdrukkelijk op ons hebben genomen, òf door hen in gebreke te worden gesteld".

Toen de Indische Regering, die zich tegenover de voortdurende en voor de veiligheid gevaarlijke ongeregeldheden op de Atjehsche kust tot geene bijzondere handelingen geroepen achtte, omtrent de dezerzijdsche bedoelingen in twijfel scheen te verkeeren, werden die nader toegelicht bij een schrijven van 12 September 1871, waarin, onder verwijzing naar den brief van 24 Junij 1870, werd gezegd:

» Geen agressief optreden tegen Atjeh, maar handhaving van de stelling, welke het tractaat van 1824 ons ten aanzien van dien staat gaf.

» Door de vijandelijkheden op de Atjehsche kust kon de handel en scheepvaart onveilig gemaakt, derhalve een toestand geboren worden, waarin van de Nederlandsche zijde,

(1) Zie de Koloniale Verslagen van 1871, bladz. 8, en 1872, bladz. 6.

krachtens de meerbedoelde verpligting, voorziening zou mogen worden verwacht. Het doen *van de Nederlandsche zijde* van zoodanige waarschuwingen (als door het gouvernement van de Straits waren afgekondigd) is toch wel te beschouwen als het minimum van hetgeen moet voortvloeijen uit de verpligting, op Nederland rustende, om meer bijzonder in de bewuste streken voor veiligheid van handel en scheepvaart te waken. In elk geval bestond er aanleiding om een oorlogschip te zenden ter observatie en ter bescherming van handelaars en zeevaarders, waar noodig en voor zooveel mogelijk. Wanneer thans de Atjehsche wateren, zoowel van de Oostkust als van de Westkust van Sumatra uit, regelmatig door bekwame stoomschepen worden bezocht, is het te verwachten dat van zeeroof en slavenhandel aldaar weldra geen sprake meer zal kunnen zijn. Men zal te dezen opzigte het resultaat verkrijgen, waarop het Opperbestuur steeds heeft aangedrongen, dat de schadelijke invloed van Atjeh worde gerefouleerd, en althans de aan ons gezag onderhoorige streken en de aan onze bescherming toevertrouwde wateren daarvan bevrijd blijven." Verder werd te kennen gegeven, dat het slechts aankwam op het verwisselen der » politiek van lijdzaamheid en onthouding " door eene zoodanige, » die, zonder agressie, blijken geeft van de bedoeling der Nederlandsch-Indische Regering om, in verband tot de op haar rustende verpligting, bescherming te verleenen aan degenen die daarop aanspraak hebben, en haren regtmatigen invloed op Sumatra te bevestigen ".

In den geest dezer aanschrijving werd, op het oogenblik waarop zij van hier werd verzonden, reeds in Indie gehandeld. Sedert eenige maanden werd de haven van Edi, een der onderhoorigheden van Atjeh, door de vloot eener andere onderhoorigheid, Simpang Olim, geblokkeerd, en aan de handelsvaartuigen, waaronder er waren die de Nederlandsche vlag voerden, het uit- en invaren belet, terwijl, volgens de berigten die men later ter plaatse ontving, op sommige zelfs geschoten werd. De *Marnix*, kommandant de kapitein-luitenant ENSLIE, bezocht, op den bij het besluit van 16 Julij 1871 b volen togt in de Atjehsche wateren, ook de haven van Edi, om, zoo noodig, den handel te beschermen; maar toen zij voor Edi kwam, waren de schepen van Simpang Olim juist vertrokken, op het gezigt van twee stoom-koopvaardijschepen van Poeloe Pinang. Bij dit bezoek vernam men van den radja van Edi, dat in die streken, » waar 1000 man bij elkander zijn, een radja benoemd wordt, die, zoodra hij vechten wil tegen een zijner buren, daartoe verlof vraagt aan den Sultan van Atjeh, die dat altijd toestaat, en kruid en kogels levert, mits tegen goede betaling " (Rapport van den luitenant ter zee 1ste klasse VAN BROEKHUYZEN, dd. 16 September 1871). De radja had, reeds eenige weken geleden, een brief geschreven aan den controleur van Deli, waarin hij zijn verlangen te kennen gaf om in dezelfde betrekking tot het Nederlandsch-Indisch Gouvernement gebragt te worden als Deli, in de hoop dat er dan ook in zijn land rust en welvaart zou komen, gelijk in Deli. Hij herhaalde dien wensch in zijn onderhoud met den 1sten officier van de *Marnix* en verzocht reeds dadelijk de Nederlandsche vlag te mogen voeren, 'tgeen hem geweigerd werd, onder opmerking dat hij schatpligtig was aan den Sultan van Atjeh, en van dezen, als zijn leenheer, bescherming moest vragen.

Bij deze gelegenheid werd ook de Tamian-rivier bezocht; de hoofden op den regter oever (Nederlandsch-Indisch grondgebied) vernamen met groote vreugde dat het voornemen bestond om herhaaldelijk oorlogschepen naar die streken te zenden, omdat zij daarin een waarborg zagen voor rust en veiligheid.

De *Marnix* had haren togt uitgestrekt tot de reede van Atjeh, maar aldaar geene communicatie met den wal gehad. Even na haar vertrek kwam de *Djambi*, kommandant de kapitein ter zee J. F. KOOPMAN, voor Atjeh. De controleur KRAIJENHOFF had in last om zich, vóór dat hij den brief van den gouverneur van Sumatra's Westkust (waarin deze van zijne optreding als zoodanig kennis gaf aan den Sultan van Atjeh) overhandigde, er van te verzekeren, dat hij zou ontvangen worden op eene waardige wijze, volgens een daartoe ontworpen ceremonieel. De hem toegevoegde ambtenaar VON KÖCHRITZ werd naar den wal gezonden om dit punt te bespreken. Het duurde vier dagen eer men hem te woord stond, hetgeen schijnt te moeten geweten worden aan de afwezigheid van den 1sten rijksbestierder, den arabier HABIEB ABDUL RACHMAN. Toen deze teruggekomen was werden allerlei bezwaren gemaakt tegen het voorgestelde ceremonieel. Den 27sten September kwamen de twee rijksbestierders, als vertegen-

woordigers van den onmondigen Sultan (1), met drie rijksgrooten (hoeloebalangs) aan boord. De 1ste rijksbestierder voerde voor allen het woord. Na hoog te hebben opgegeven van zijn verblijf in Turkije en zijne aanrakingen met den Sultan, zeide hij dat het rijk van Atjeh met Turkije, Engeland, Frankrijk en vele andere mogendheden in vriendschap leefde; dat Nederland nu den vriendschapsband naauwer wilde aanhalen, maar dat hij de vriendschap van Nederland niet begreep; dat Nederland, vriendschap willende, beginnen moest met de (gelijk bekend, sinds eeuwen aan ons gezag onderworpen) landschappen Siboga, Baros, Singkel, Nias en de rijken aan de Oostkust, die tot Atjeh behoord hadden, terug te geven, en den Sultan hulp te verleenen tegen de vorsten in zijne grenslanden, die zich aan zijne magt wilden onttrekken. Nadat aan zijne gedachten eene andere rigting was gegeven door eene herinnering aan het beperkte mandaat, 't welk de gecommitteerden van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement hadden, werd het ceremonieel besproken. Men kwam daaromtrent echter tot geen resultaat, daar de rijksbestierder allerlei uitvlugten zocht. Intusschen verliet de rijksbestierder het oorlogschip in eene geheel andere stemming dan die, waarin hij zijne gesprekken begonnen was. Twee dagen later werd van hem een brief ontvangen, waarin de opvolging van het bedongen ceremonieel werd toegezegd. Eerst daarna ging de controleur met eenige officieren van de *Djambi* aan wal, en de ontvangst liet niets te wenschen over.

Nadat zij aan boord waren teruggekeerd, zond de 1ste rijksbestierder nog een zeer beleefden brief aan de gecommitteerden. De aanvankelijke argwaan en vijandelijke gezindheid hadden, naar allen schijn, plaats gemaakt voor vertrouwen en welwillende gevoelens.

Weinige maanden later echter werd van de Britsche Regering vernomen, dat Atjeh zich tot het Gouvernement van de Straits had gewend om raad en hulp tegen Nederland, zoo het schijnt naar aanleiding van hetgeen wij deden ter bescherming van den door de vijandelijkheden tusschen Simpang Olim en Edi bedreigden handel.

Op den zoo even bedoelden togt bezocht de *Djambi* ook de andere Atjehsche havens. De radja's van Edi en van Pedir en het hoofd van Pasei maakten van de gelegenheid gebruik om hun wensch te herhalen of te kennen te geven, om onder de bescherming van het Nederlandsch-Indische Gouvernement te komen.

Het onderzoek, op dien togt door de *Djambi* ingesteld naar de beste gelegenheid om langs de Atjehsche kust vuurtorens op te rigten, vereischte aanvulling. Daarom werd, bij Indisch besluit van 1 Maart 1872, eene nieuwe zending van hetzelfde oorlogschip bevolen.

Door den loop der gebeurtenissen werd het al langer hoe meer noodzakelijk, om onze betrekkingen tot Atjeh zoodanig te regelen, dat alle aanleiding tot botsingen zooveel mogelijk werd vermeden. Wij mogten ons in geen geval onttrekken aan de taak, om ons grondgebied tegen schadelijken invloed van Atjeh te beveiligen en den handel en de scheepvaart ook in de Atjehsche wateren te beschermen. De behartiging van dit laatste gedeelte onzer tweeledige taak bragt — de ondervinding leerde het — onze bedoelingen steeds in verdenking bij Atjeh, en ieder oogenblik was die staat gereed om tegen de ons toegedachte plannen van overheersching steun te zoeken bij vreemde mogendheden. Verschillende landschappen, aan Atjeh onderhoorig, kwamen onze bescherming en ons gezag inroepen, als eenig middel om die rust en orde deelachtig te worden, welke wij er, juist in het belang der veiligheid voor handel en scheepvaart en in het belang van de bevolkingen op ons grondgebied, moesten trachten te verzekeren. Onze positie tegenover zulke aanzoeken was bijzonder moeijelijk. Wij konden ze niet aannemen, zonder aan de integriteit van Atjeh te kort te doen. Wij konden ze niet afwijzen, zonder de wanordelijke toestanden, waaraan wij een einde moesten maken, te bestendigen, want Atjeh zelf was volkomen onmagtig, of onwillig, om de orde te handhaven. Alleen wanneer in dit laatste verandering kon gebragt worden, wanneer Atjeh zelf de magt en den wil toonde om aan de onderlinge oorlogen in zijne onderhoorigheden, aan de gevaren die den vreedzamen handelaar voortdurend bedreigden, aan zeeroof en strandroof een einde te maken, alleen dan kon een zuivere toestand verkregen worden. Maar Atjeh had die magt en dien wil niet en zou die nimmer

(1) De toen 16jarige Sultan is een neef van den vorigen Sultan, wiens beide zonen gestorven waren ongeveer ter zelfder tijd als hun vader.

verkrijgen, tenzij door onzen invloed. Dit hadden de Britsche en Nederlandsche gevolmagtigden in 1824 begrepen, en de juistheid hunner zienswijze hierin was door eene ondervinding van bijna eene halve eeuw gestaafd. De wijze, waarop die invloed zou worden uitgeoefend, was steeds een moeijelijk vraagstuk gebleven, maar dit kon niet altoos onopgelost gelaten worden. Eene oplossing kon alleen verkregen worden: òf door geweld, òf door de minnelijke medewerking van Atjeh. Voor de Regering, die natuurlijk geen geweld wilde, bleef dus niets anders over dan nogmaals eene poging te doen om Atjeh tot minnelijke medewerking over te halen.

Bij eene aanschrijving van 24 April 1872 aan den Gouverneur-Generaal werd daarom, nadat met de meeste klem op den voorgrond was gesteld dat de Regering nu, gelijk vroeger, volstrekt geen agressie wilde, — nadat verder was betoogd dat het geene agressie kon heeten » wanneer wij, door waarschuwing en overreding, de bestuurders van Atjeh zelf tot hun pligt trachten te brengen en zoeken over te halen om, ook in hun welbegrepen belang, met ons zamen te werken, in stede van zich aan iedere welwillende aanraking met ons te onttrekken", — het denkbeeld aanbevolen, om aan Atjeh voor te houden:

» dat wij de verpligting, die op ons rust, niet strenger hebben opgevat, omdat wij steeds hebben vertrouwd dat Atjeh door eigen handeling onze tusschenkomst niet zoo bepaald noodig zou hebben gemaakt;

» dat wij echter, ook ten gevolge van klagten, die belanghebbenden bij ons hebben ingebragt, niet meer lijdelijk kunnen blijven, en, in verband tot de verantwoordelijkheid die op ons rust en de belangen die wij op Sumatra en in den Indischen Archipel te behartigen hebben, willen bevorderlijk zijn aan het, op vreedzame wijs, in het leven roepen van die voorwaarden van rust en veiligheid, zonder welke geen regelmatige handel op den duur kan bestaan;

» dat wij, op die wijs, ook willen medewerken tot voorspoed en geluk in Atjeh;

» dat onze raad en hulp reeds een en andermaal door kleine staatjes in noordelijk Sumatra is gevraagd;

» dat wij ons te minder aan het verleenen daarvan kunnen onttrekken, omdat de invloed van Atjeh daar gering schijnt of ongaarne wordt ondervonden;

» dat wij echter gaarne in goede verstandhouding blijven met Atjeh, en dat, als Atjeh onze ernstige voornemens en onze goede bedoelingen goed begrijpt, het ook zal moeten inzien, dat het in het belang van den voorspoed en welligt van de integriteit van Atjeh kan zijn, dat het zich niet verzet tegen de wenschen van sommige staten naar vrede en bescherming, maar dat het integendeel, bij het algemeen worden van die wenschen, de waarborgen zoekt te verkrijgen, die daarvoor verstrekt kunnen worden in eene goed geregelde verhouding tot het Nederlandsch Gouvernement."

Het was dus de bepaalde wensch der Regering om Atjeh te sparen, om zelfs de integriteit van Atjeh tegenover afvallige, bij ons bescherming zoekende vasallen te handhaven, mits Atjeh slechts die rust en veiligheid wilde verschaffen, waarvoor wij verpligt waren te waken. Aan de telkens herhaalde aanzoeken van Edi, om onder de Nederlandsche souvereiniteit te worden gebragt, werd dan ook geen gehoor gegeven. Na in Maart 1872 twee gezanten naar den resident van Riouw te hebben afgevaardigd, die onverrigter zake terugkeerden, trachtte de radja van Edi langs een omweg zijn doel te bereiken en schreef hij een brief aan den pangeran van Langkat, waarin hij zich formeel aan diens gezag onderwierp. Zoo deed ook het hoofd van Pasei.

In Mei 1872 ondernam de *Djambi* den bevolen tweeden togt naar de wateren van Atjeh, om een nieuw onderzoek te doen naar de gelegenheid om vuurtorens op te rigten. Den 22sten Mei werd op de reede van Atjeh geankerd. De kommandant en de controleur KRAIJENHOFF, die ook deze reis medemaakte, trachtten den Sultan en de rijksgrooten een bezoek te brengen, maar de eerste rijksbestierder was afwezig, en niemand, zoo heette het, durfde den aan hem gerigten brief openen, of een antwoord te geven op het verzoek om eene ontmoeting. De *Djambi* vertrok, vriendschappelijke brieven voor den 2den rijksbestierder achterlatende.

Gedurende zijn verblijf aan den wal vernam de tolk, die telkens den controleur KRAIJENHOFF vergezelde, dat de sjabandar van Atjeh, PANGLIMA TIBANG MOHAMAD, naar Poeloe Pinang gevlugt was, omdat de 1ste rijksbestierder hem naar het leven stond. Verschillende personen gaven den tolk hun wensch te kennen om onder het Nederlandsch-Indisch bestuur te

staan, daar bij de bestaande regeringloosheid in Atjeh de willekeur der aanzienlijken niet meer te verdragen was. Anderen onderwierpen, door middel van den tolk, hunne klagten over verongelijkingen aan den controleur. Onder hen was een handelaar, wiens vaartuig voor Edi door gewapende praauwen van Simpang Olim was beroofd, en die bij den Sultan van Atjeh geen regt kon krijgen. De controleur liet antwoorden dat hij tot inmenging niet geregtigd was, maar dat hij raadde de terugkomst van den 1sten rijksbestierder af te wachten.

Naar aanleiding van de wenken, in de straks vermelde aanschrijving van 24 April 1872 aan de Indische Regering gegeven, bepaalde de Gouverneur-Generaal, bij besluit van 31 Augustus 1872, dat de resident van Riouw, D. W. SCHIFF, en de ambtenaar met den rang van resident, H. VON DE WALL, door den controleur KRAIJENHOFF als secretaris vergezeld, naar Atjeh zouden gaan, om den Sultan openingen te doen in den aangeduiden geest.

Hoezeer de gouverneur van Sumatra's Westkust de aangewezen autoriteit was voor zoodanige missie, werd hij daartoe niet bestemd, omdat de Indische Regering meende dat de tegenwoordige gouverneur, die als resident van Riouw de maatregelen had geleid welke ter bevestiging van ons gezag op Sumatra's Oostkust noodig waren, in Atjeh eene persona ingrata zou kunnen zijn, en zij alles wilde vermijden wat aan Atjeh eenigen aanstoot zou kunnen geven.

De vredelievende strekking der zending werd in de instructie voor de heeren SCHIFF en VON DE WALL zeer duidelijk op den voorgrond gesteld Art. 1 luidde als volgt:

»Naardien het meer en meer is gebleken, dat de bestuurders van Atjeh zich niet zoodanig aan den gang van zaken in de staatjes, die aan het rijk onderhoorig heeten, laten gelegen liggen, dat daardoor onderlinge vijandelijkheden, welke zeer ten nadeele der algemeene belangen van handel en scheepvaart strekken, voorkomen of gekeerd worden, en nademaal er onder die staatjes zijn, welke bij herhaling hebben doen blijken van hunnen wensch, om onder de souvereiniteit van Nederland opgenomen en door de Nederlandsche vlag beschermd te worden, terwijl van den kant der bestuurders van Atjeh tot dus ver weinig bereidwilligheid werd ondervonden om aan de door het Nederlandsch-Indisch Gouvernement gedane stappen tot het scheppen van eene vriendschappelijke verhouding te beantwoorden, — zoo is, uitgaande van het door een en ander aangewezen standpunt, tot de bij het besluit van 31 Augustus 1872 bepaalde zending besloten, met het doel om, langs minnelijken weg, eene vredelievende vestiging van den Nederlandschen invloed in Atjeh en zijne onderhoorigheden te beproeven, en den vorst van dat rijk tot het besef te brengen, dat zijn belang niet alleen eene goede verstandhouding met, maar ook eene naauwe aansluiting aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement medebrengt ter verzekering tot op zekere hoogte van de verdere integriteit van zijn rijk."

In art. 5 werd aan de gouvernements-commissarissen opgedragen om, op de wijze welke hun het meest geschikt voorkwam, aan den Sultan voor te houden de in de ministeriële aanschrijving van 24 April aangegeven wenken.

Verder werd bepaald:

bij art. 7: »Bijaldien de bij art. 5 bedoelde openingen een welwillend oor ontmoeten zullen de Gouvernements-commissarissen, al naar mate der omstandigheden:

»*a.* tot eene overeenkomst met het bestuur van Atjeh trachten te geraken enz.;

»*b.* 's Gouvernements goede diensten aanbieden tot het herstellen van eene gewenschte vriendschappelijke verhouding tusschen Atjeh en zijne onderhoorigheden, waar die verbroken mogt zijn, of dáár, waar onderhoorigheden onderling met elkandér in vredebreuk verkeeren; onder dien verstande evenwel, dat alsdan ter zake van zoodanig herstel eene akte van overeenkomst of compromis moet worden opgemaakt, waarbij partijen zich tegenover het Gouvernement van Nederlandsch Indie tot eene stipte nakoming der daarbij over en weer te bedingen voorwaarden verbinden en voor gezegd Gouvernement het regt wordt bedongen om op die nakoming toe te zien en daarvoor te waken.

»Mogten die openingen geen welwillend oor ontmoeten, dan zullen de Gouvernementscommissarissen geene met 's Gouvernements waardigheid te vereenigen pogingen onaangeroerd laten, om den bestuurder van Atjeh tot andere inzigten te brengen, en, zoo zij daarin niet mogten slagen, hem, zoo indrukwekkend mogelijk, verantwoordelijk stellen voor al de nadeelen, die uit de door hem betoonde ongeneigdheid, om aan de welwillende

bedoelingen van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement te beantwoorden, voor de integriteit van zijn rijk eventueel mogten voortvloeijen."

Bij art. 8: »Bij elke geschikte gelegenheid zullen de Gouvernements-commissarissen doen uitkomen, dat het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, hoe afkeerig ook om zich verder uit te breiden ten nadeele van Atjeh, vast besloten is om niet terug te komen op de handelingen, waaruit de thans bestaande grenslijnen tusschen de wederzijdsche bezittingen zijn voortgevloeid; terwijl zij, bij het ondervinden van bepaalde aarzeling in eene welwillende beantwoording aan de openingen, te doen volgens art. 5, op eene omzigtige wijze zullen moeten laten doorschemeren, dat, bij gebreke van dergelijke beantwoording, hoe ongaarne ook, het Nederlandsch-Indisch Gouvernement in de noodzakelijkheid zou kunnen komen, om de zijne bescherming inroepende onderhoorigheden van Atjeh onder Nederland's souvereiniteit in te lijven."

De komst der Gouvernements-commissarissen zou, minstens twee maanden te voren, aan den Sultan van Atjeh worden aangekondigd in een brief van den gouverneur van Sumatra's Westkust. Ook meende de Indische Regering dat aan het genomen besluit eerst zou moeten worden gevolg gegeven nadat de zegepraal onzer wapenen in Deli volkomen beslist zou zijn.

Inmiddels had een merkwaardig onderhoud plaats tusschen den meergenoemden sjabandar van Atjeh, Panglima Tibang Mohamad, en den resident van Riouw. In September 1872 kwam de sjabandar te Riouw, na daartoe vergunning te hebben gevraagd onder mededeeling dat hij aan den resident gewigtige openingen had te doen van wege den Sultan en zelfs eene volmagt had om een tractaat te sluiten. Hij verhaalde dat de Sultan geslingerd werd door twee partijen; aan het hoofd van de eene, de Arabische partij, stond de 1ste rijksbestierder Habieb Abdul Rachman. Het bleek dat de sjabandar geene magtiging van den Sultan vertoonen kon, maar hij verklaarde die te kunnen verkrijgen zoodra hij er om vroeg.

De resident voerde het onderhoud met den sjabandar, voor den vorm, door tusschenkomst van den controleur Halewijn, maar vatte zelf het woord op om hem te kennen te geven dat »het Nederlandsch-Indisch Gouvernement niets liever en niets anders wenschte, dan met den Sultan van Atjeh mede te werken om zijn gezag te handhaven en de welvaart en bloei van zijn rijk te bevorderen". Hij gewaagde van de bevolen zending van commissarissen naar Atjeh niet, maar zeide ter loops dat hij zelf welligt eens naar Atjeh zou komen, met welk plan de sjabandar zich zeer ingenomen betoonde. De sjabandar vertrok, na vergunning verzocht en verkregen te hebben om terug te komen nadat hij eenige handelszaken in de Straits zou hebben geregeld en naar Atjeh zou zijn geweest.

De brief van den gouverneur van Sumatra's Westkust, waarin de komst der Gouvernements-commissarissen werd aangekondigd, werd in October 1872 door den controleur Kraijenhoff met het stoomschip *Maas en Waal* naar Atjeh overgebragt. Den 19den October van Padang vertrokken, kwam het stoomschip, na met hevigen tegenwind en ongunstig weder te hebben geworsteld, eerst den 31sten voor Atjeh ten anker. De 1ste rijksbestierder was nog afwezig. De 2de rijksbestierder gedroeg zich zeer beleefd, maar gaf te kennen dat, wegens het invallen der poeasa, geene vergaderingen belegd en geene zaken behandeld konden worden, en dat, om dezelfde reden, de brief van den gouverneur niet kon worden geopend vóór den 7den December. De brief werd echter in ontvangst genomen.

Bij dit bezoek vernam onze tolk, dat de radja van Simpang Olim zich bij den Sultan van Atjeh er over beklaagd had dat een zijner gewapende praauwen, de *Gipsey*, door een Nederlandsch oorlogschip genomen en medegevoerd was. Men was hierover te Atjeh zeer ontevreden, doch liet er zich niet over uit bij den controleur.

De zaak was deze. De gezanten van Edi, die in Maart te Riouw waren geweest, waren met het stoomschip *Banka* naar hun land teruggebragt. Daarop had de *Banka* ook Simpang Olim bezocht, en dewijl het bleek dat weder krijgstoerustingen werden gemaakt, had men aldaar duidelijk te kennen gegeven dat het Nederlandsch-Indisch Gouvernement geene belemmering van handel en scheepvaart zou gedoogen. Een tijd lang hield Simpang Olim zich daarop rustig, maar van lieverlede werden de vijandelijkheden weder begonnen en in de havens van Edi en Kerti was geen handelsvaartuig meer veilig. Zoodra het

stoomschip *Marnix* bij Deli kon worden gemist, bezocht het de genoemde havens. Op de reede van Kerti werd de *Gipsey* aangetroffen, een zwaar gewapend vaartuig van Simpang Olim, dat een paar handelspraauwen had beroofd, geen vlag voerde en geen behoorlijke papieren vertoonen kon, weshalve het door de *Marnix* werd opgebragt als een vaartuig dat zich aan zeeroof schuldig maakte.

Van den sjabandar van Atjeh kreeg de resident van Riouw weder tijding door een brief uit Singapore, dd. 24 October, waarin hij meldde dat hij door ziekte te Singapore was teruggehouden, maar nu spoedig naar Atjeh hoopte te vertrekken om een brief van den Sultan voor den resident te gaan halen. In December kwam de sjabandar met vier Atjehsche rijksgrooten (hoeloebalangs) te Riouw. Zij bragten een brief van den Sultan, waarin deze den resident verzocht om zijn voorgenomen bezoek te Atjeh nog eenige maanden uit te stellen, »want" — schreef de Sultan — »het is nu eene maand geleden dat ik een brief gezonden heb aan den Sultan van Turkije, waarop ik nog geen antwoord heb ontvangen. Wanneer ik eenig antwoord van den Sultan van Turkije ontvang, zal ik den Grooten Heer een brief schrijven."

Dit raadselachtig verzoek vereischte wel eenige toelichting, maar die werd door de Atjehsche gezanten ruimschoots gegeven. Het vroegere verhaal van den sjabandar werd door hen bevestigd. In Atjeh stonden twee partijen vijandig tegenover elkander. De Sultan en zijne partij waren het Nederlandsch-Indisch Gouvernement zeer genegen, en verlangden niets liever dan zich van den eersten rijksbestierder te ontslaan. Deze deed met zijne partij al het mogelijke om den Nederlandschen invloed te weren. Toen de sjabandar te Atjeh was teruggekomen, werd daar het gerucht verspreid dat hij het rijk aan den resident van Riouw had overgegeven. De Sultan had hem echter de hand boven het hoofd gehouden. De sjabandar had mededeeling gedaan van het plan van den resident om Atjeh te bezoeken. (De brief van den gouverneur van Sumatra's Westkust heette nog niet gelezen te zijn.) Dit berigt was door de twee partijen met zeer verschillende gewaarwordingen vernomen. De Sultan en zijne partij zouden den resident gaarne zien komen, maar nog niet aanstonds, daar zij eerst den invloed van den eersten rijksbestierder nog meer wilden verzwakken. (1) Daartoe hadden zij zich reeds verzekerd van den steun der hoeloebalangs beoosten Atjeh, maar nu moesten nog die bewesten Atjeh en vooral Troemon gewonnen worden. Was dit geschied, dan zou de Arabische partij het onderspit delven en dan zou het de tijd voor den resident zijn om te Atjeh te komen. De Sultan en de zijnen wilden dus bij een brief aan den resident verzoeken dat hij zijn bezoek zou uitstellen. De eerste rijksbestierder en de zijnen wilden dien brief niet. Bij wijze van transactie was een brief opgesteld, waarin als reden voor het uitstel werd opgegeven, dat men antwoord wachtte op een schrijven aan den Sultan van Turkije. Wat dit schrijven behelsde wisten de gezanten niet. Wel wisten zij, dat de Sultan van Atjeh twee malen geweigerd had een hem door den eersten rijksbestierder voorgelegd ontwerp te onderteekenen, omdat het onwaarheden bevatte, en eindelijk aan een derde concept zijne handteekening had gegeven, hetwelk daarop verzonden was. Alleen om aan de Arabische partij genoegen te geven, was van het schrijven aan Turkije in den brief aan den resident gewag gemaakt, maar men wist zeer goed dat Turkije met Atjeh niets te maken had. De gezanten bragten nog brieven van eenige hoelabalangs voor den resident mede, waarin hem werd verzocht over den brief des Sultans niet gevoelig te zijn, »want" — schreven zij — »vele hoeloebalangs zijn met elkander in onmin; een deel is op de hand van de Arabieren, de anderen op de hand van den Sultan, maar de Sultan is u zeer genegen." Voorts ondersteunden zij het verzoek om de voorgenomen reis naar Atjeh uit te stellen, »want wij zijn van plan den radja moeda van Troemon te gaan halen, en als wij van daar zullen zijn teruggekeerd, dan zullen PANGLIMA TIBANG MOHAMAD

---

(1) De heer H. C. VAN AKKERE, koopman te Bengkalis, die voor handelszaken de reis van Singapore naar Atjeh met den sjabandar had medegemaakt, verklaarde later dat hij den Sultan bezocht had en hem had aangetroffen met het hoofd in de handen, ten einde raad, zeggende: dat hij niet wist wat hij doen moest; dat hij gaarne met de Hollanders zou willen onderhandelen, maar door de partij der Arabieren voor hen werd bevreesd gemaakt. Ook bevestigde de heer VAN AKKERE wat de gezanten mededeelden omtrent den verwarden staat van zaken in Atjeh. (Brief van den resident van Riouw, dd. 13 December 1872.)

en de hoelabalangs, die op de hand van den Sultan zijn, hunne opwachting bij u komen maken."

Bij deze gelegenheid beklaagde de sjabandar zich over het nemen der *Gipsey*. De zaak werd hem uitgelegd en de resident gaf te kennen dat het de bedoeling der Regering was dit vaartuig zoo spoedig mogelijk aan den Sultan van Atjeh over te leveren, opdat bij regt zou kunnen doen ter zake van de gepleegde rooverijen.

In de gegeven omstandigheden meende de Indische Regering met de zending der commissarissen naar Atjeh eenigen tijd te moeten verwijlen. Zij magtigde den resident van Riouw om de gezanten met het stoomschip *Marnix* naar Atjeh te doen overbrengen en dan tevens de *Gipsey* aan den Sultan over te leveren. (1) Toen aan de gezanten het aanbod,

---

(1) De instructien der Indische Regering gewerden den resident bij de hier volgende missive van den 1sten gouvernements-secretaris.

Aan den Resident van Riouw.

BATAVIA, 4 *Januarij* 1873.

LA. **A**. GEHEIM.

In antwoord op Uwe missives van 13 November en 13 December jl. la. D⁴ en M⁴, geheim, heb ik de eer op bekomen last UEd.Gestr. het volgende mede te deelen.

Bijaldien men het in Atjeh inderdaad onderling dermate oneens is, als de van daar te Riouw aangekomen zendelingen afschilderen, zou de Regering met UEd.Gestr. en uwen mede-commissaris voor Atjeh, H. VON DE WALL, *thans* het oogenblik niet gunstig achten, om de zending derwaarts gevolg te doen nemen tot het voeren van politieke onderhandelingen.

Met het denkbeeld, om het vertrek der commissie derwaarts uit te stellen, vereenigt de Regering zich derhalve geheel; minder met dat om al voort den duur van dat uitstel te bepalen.

Het motief, dat tot het uitstel voert, laat zoodanige bepaling niet toe, want even goed als de beweerde oneenigheid zich nog lang kan blijven ontwikkelen, is het mogelijk, dat ze al zeer spoedig tot eene oplossing komt.

Zooals de zaken zich nu voordoen, is de Regering er evenwel niet voor om van haren kant een geheel lijdelijke houding in acht te nemen.

Zonder den Sultan van Atjeh vooralsnog bepaalde beloften van hulp en ondersteuning te doen, vermeent zij nogtans dat hem al dadelijk duidelijke blijken waren te geven van onze warme sympathie in zijn pogen, om zich van den invloed van het Arabisch element te bevrijden.

Voorts acht de Regering het bepaald noodig, dat de door de Atjehsche zendelingen ten uwent gedane mededeelingen door een vertrouwd inlander van onzen kant in loco, zooveel mogelijk, worden nagegaan.

UEd.Gestr. heeft daartoe een zeer geschikt persoon ter uwer beschikking in den inlandschen schrijver DATOE SETIA ABOE HASSAN, aan wien een der in de Atjehsche taal goed bedreven inlanders, die zich thans ten uwent in het gevolg van den kontroleur jhr. E. R. KRAIJENHOFF moeten bevinden, zou kunnen worden toegevoegd.

Overigens wenscht de Regering, dat genoemde kontroleur zich onmiddellijk begeve naar Poeloe Penang, (welke plaats in onafgebroken verbinding staat met Atjeh,) om dáár zoo naauwlettend mogelijk op den verderen gang van zaken in Atjeh het oog te houden, en deswege met elke voorkomende gelegenheid aan UEd.Gestr. en uwen mede-commissaris te rapporteren, — in spoedvereischende gevallen ook door middel van den telegraaf, — terwijl de naar Atjeh te zenden inlander van zijne bevindingen tevens in de eerste plaats aan hem, kontroleur, mededeeling behoort te doen.

Tot bestrijding zijner uitgaven te Poeloe Penang, wordt voornoemden kontroleur, ter nadere verantwoording, een krediet, aanvankelijk groot $ 1000, bij het Nederlandsch consulaat aldaar toegestaan.

Met opzigt tot de verder jegens Atjeh aan te nemen houding. is de Regering van meening, dat, zoodra het tot eene openlijke botsing komt tusschen de beide partijen, die er zouden bestaan, en de Sultan alsdan hare hulp mogt inroepen, die ook behoort te worden verleend, — onder beding evenwel van de erkenning der opperheerschappij van Nederland over Atjeh.

De Regering ontveinst zich niet, dat het te hulp komen van den Sultan en zijne partij eene beduidende magtsontwikkeling kan vereischen, maar het daarmede beoogde doel is — haars inziens — een niet onbelangrijk offer waard, waarover dient te worden heengestapt. Eene zoo gunstige gelegenheid, als zich thans schijnt voor te doen, om het sedert jaren hangende Atjehsche vraagstuk tot eene gewenschte oplossing te brengen, zal, zoo die onbenut wordt gelaten, zich welligt vooreerst niet meer herhalen.

Wat het denkbeeld betreft, om de zendelingen van den Sultan met Zr. Ms. stoomschip *Marnix* naar Atjeh te doen terugvoeren, en van die gelegenheid tevens gebruik te maken om den door dat vaartuig aangehouden schoener onder Atjehsche vlag — *de Gipsey* — aan den Sultan te doen overgeven, — „onder

om met de *Marnix* te worden teruggebragt, gedaan was, namen zij dit aan, maar verzochten dat onder weg de Atjehsche havens mogten worden aangedaan, omdat zij daar brieven van den Sultan hadden af te geven, waarbij de vorsten werden aangespoord tot ondersteuning van het gezag des Sultans. De resident stond dit toe, na de noodige voorzorgen te hebben genomen dat geene handelingen zouden worden gepleegd die tot verkeerde interpretatien van het doel der bezoeken van het stoomschip konden aanleiding geven.

Terwijl de gezanten nog te Riouw waren, vernam de Indische Regering dat in het begin van Januarij een afgevaardigde van den Sultan van Atjeh naar het Fransche Gouvernement was afgezonden om hulp en bescherming te vragen. De gezanten, door den resident met dit berigt in kennis gesteld, toonden zich ten hoogste verbaasd en verzekerden dat de Sultan aan de zending geen deel kon hebben gehad, doch dat van zijn stempel misbruik moest zijn gemaakt.

Den 25sten Januarij vertrokken de gezanten met de *Marnix* van Riouw naar Singapore, waar zij eenige dagen verbleven.

Van Singapore heeft de *Marnix* met de Atjehsche gezanten de reis voortgezet langs de verschillende door hen aangewezen havens.

Terwijl nu die havens werden bezocht, ontving de Indische Regering uit alleszins vertrouwbare bron omstandige berigten, die nader nog bevestigd zijn, omtrent bezoeken, door de Atjehsche gezanten, gedurende hun verblijf met de *Marnix* te Singapore, afgelegd bij de agenten van vreemde mogendheden aldaar, om hun het voorstel te doen tot het sluiten van tractaten tusschen hunne Gouvernementen en Atjeh, omdat Atjeh door Nederland bedreigd werd.

Naar aanleiding van deze berigten hebben èn de Indische Regering èn het Opperbestuur, dat per telegram met het voorgevallene in kennis werd gesteld, begrepen, dat onmiddellijk van Atjeh opheldering en rekenschap voor zijn verraderlijk gedrag moest worden gevraagd, en dat het mogelijke moest worden gedaan om inmenging in de zaken van Atjeh, die voor de regeling der betrekkingen tusschen Nederland en dien staat zeer belemmerend zou kunnen zijn, te voorkomen.

De vice-president van den Raad van Indie werd dienvolgens als Gouvernements-commissaris met vier oorlogschepen naar Atjeh gezonden, om opheldering en rekenschap te vragen en de betrekkingen tusschen Nederland en Atjeh op behoorlijken voet te regelen, opdat voortaan geene moeijelijkheden meer zouden kunnen rijzen; en om, wanneer Atjeh weigerde voldoende ophelderingen of de noodige waarborgen voor eene goede verhouding tot Nederland in het vervolg te geven, den oorlog te verklaren.

Het vertrek van den Gouvernements-commissaris is, met het oog op de bovenbedoelde handelingen van de Atjehsche gezanten te Singapore, zooveel doenlijk bespoedigd. Tevens is eene bekwame krijgsmagt bijeengebragt om den Gouvernements-commissaris op den voet te volgen. Daarmede is niet gewacht tot na de oorlogsverklaring, vooreerst omdat wegens zeevaartkundige redenen eene expeditie niet later dan tegen het einde van Maart kon afgezonden worden, maar ook omdat men hoopte door de vertooning van aanzienlijke strijdmiddelen voor Atjeh aan de vertoogen van den Gouvernements-commissaris nog meer klem te kunnen bijzetten en eene minnelijke schikking alsnog te kunnen bevorderen. Tot het

---

mededeeling van de daden van roof en plundering, waaraan de opvarenden, zijnde onderdanen van den Vorst van Simpang Olim, zich hebben schuldig gemaakt, met te kennengave dat het niet in de bedoeling ligt van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement om zich in de wateren van Atjeh meester te maken van personen en goederen, maar wel om te waken dat geen stremming worde gebragt in de algemeene handelsbeweging, en met ernstige aanbeveling ten slotte, dat van de zijde des Sultans voortaan gestrenge maatregelen mogen worden genomen tegen soortgelijke misdrijven", — daarmede vereenigt de Regering zich geheel, weshalve, in overleg met den Kommandant der Zeemagt en Chef van het Departement der Marine in Nederlandsch Indië, de *Marnix* tot voorschreven einde wordt beschikbaar gesteld.

Aan den kommandant van dien bodem worden door den vlootvoogd de noodige bevelen ten deze per telegraaf gegeven, terwijl UEd.Gestr. mijn onderwerpelijk schrijven door tusschenkomst van den Consul-Generaal te Singapore, W. H. Read, ontvangt, ten vervolge op mijn betrekkelijk telegram van heden.

De 1ste Gouvernements-Secretaris,

(*get.*) W. Stortenbeker.

laatste oogenblik is dus naar eene minnelijke schikking met Atjeh gestreefd en het doe der expeditie is dan ook in de instructie voor den opperbevelhebber aldus omschreven: » om, bij onverhoopte mislukking der door den Gouvernements-commissaris daartoe vooraf aan te wenden pogingen van vredelievenden aard, des noods door kracht van wapenen de bestuurders van het rijk van Atjeh te noodzaken om te voldoen aan de hun door den Gouvernements-commissaris te stellen eischen".

Atjeh heeft echter geweigerd opheldering te geven, en daarop is, den 26sten Maart, de oorlogsverklaring gevolgd.

Inmiddels is, naar aanleiding van hetgeen omtrent de handelingen der Atjehsche gezanten te Singapore berigt was geworden, met de betrokken mogendheden in gedachtenwisseling getreden, en heeft de Regering bij dezen de meeste gewenschte welwillendheid en medewerking ondervonden.

II

TELEGRAMMEN.

1. *De Consul-Generaal der Nederlanden te Singapore aan den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indie.*

15 *Februarij* 1873.

Intrigues van veel belang ontdekt der Atjehsche envoyés met den Amerikaanschen en Italiaanschen Consul, waardoor onmiddellijk handelen misschien noodzakelijk wordt; bijzonderheden per eerste boot.

(*get.*) READ.

---

2. *De Gouverneur-Generaal aan den Consul-Generaal te Singapore.*

Eerste boot komt eerst 22 (dezer). Kan U mij niet per telegram kortelijk inlichten?

(*get.*) LOUDON.

---

3. *De Consul-Generaal te Singapore aan den Gouverneur-Generaal.*

16 *Februarij* 1873.

De envoyés hebben zich bij den Amerikaanschen en Italiaanschen Consul vervoegd, hadden een algemeenen brief van den Sultan, en riepen hulp in tegen de gehate Nederlanders. Amerikaansche Consul beloofde onmiddellijk aan admiraal JENKINS in China te zullen schrijven en stelde een tractaat op van 12 artikelen, hetwelk door den Sultan moet geteekend worden en daarna hierheen teruggezonden. Italiaansche Consul wacht een specialen brief van den Sultan, doch kapitein RACCHIA, de diplomatieke agent van Italie in Indie, is thans hier, wacht op twee oorlogschepen en zoude spoedig naar Atjeh kunnen gaan. De Amerikanen zouden waarschijnlijk in twee maanden gereed zijn daarheen te gaan. Aan deze informatien kan geloof gehecht worden.

(*get.*) READ.

---

4. *De Gouverneur-Generaal aan den Minister van Kolonien.*

16 *Februarij* 1873.

Consul-Generaal Singapore berigt verraad van Atjeh. Gezantschap heeft aldaar hulp van Consuls Amerika en Italie tegen ons gevraagd. Beide hebben zich met de zaak bemoeid. Wil trachten tegenbevel van Gouvernementen voor onthouding te provoceeren. Consul Amerika stelt Atjeh tractaat voor en schrijft aan admiraal in China. RACCHIA wacht twee schepen en trekt dan naar Atjeh.

(*get.*) LOUDON.

---

5. *De Minister van Kolonien aan den Gouverneur-Generaal.*

18 *Februarij* 1873.

Met voorkennis van Ministerraad en Koning. Uit mailrapport 9 Januarij met voldoening gezien dat krachtig optreden in Atjeh is voorbereid. Naar aanleiding van telegram 16 dezer wordt bij Amerika en Italie op onthouding harer agenten aangedrongen. Als gij niet twijfelt aan juistheid berigt Consul Singapore, is langer dralen ongeoorloofd. Wil zenden krachtige zeemagt naar Atjeh, om opheldering en rekenschap te vragen voor dubbelzinnig en verraderlijk gedrag en regeling der verhouding van Nederland tot Atjeh in den voorgenomen zin. Zoo niet genoegzaam wordt voldaan, moeten de strijdkrachten worden bijeengebragt, geschikt om met minst verwijl aan vordering genoegzame klem bij te zetten. Zoo voor een en ander voorbereiding onmisbaar is, ook om zekerheid te hebben omtrent waren toestand en gezindheid van Sultan, die, zoo nu nog mogelijk, moet worden ontzien en gesteund, moet toch ten spoedigste genoegzame zeemagt gezonden worden om nuttige vrees te wekken en vreemde tusschenkomst vóór te zijn en te voorkomen. Tegen zoodanige tusschenkomst, waar die door de Nederlandsche autoriteiten wordt voorzien of waargenomen, moet door hen ernstig worden geprotesteerd als onregtmatige inmenging. Gewigt der zaak vordert dat staat gemaakt kan worden op de Commissarissen. Waarschijnlijk nadere voorziening noodig, daar de een ziek is en de ander misschien zijn gewest niet verlaten kan. Misschien is Vice-President Raad van Nederlandsch-Indie onder tegenwoordige omstandigheden meest geschikt, daar welligt Gouverneur Sumatra's Westkust ook niet weg kan.

(*get.*) Fransen van de Putte.

---

6. *De Minister van Kolonien aan den Gouverneur-Generaal.*

19 *Februarij* 1873.

Naar aanleiding van zaken Atjeh is Regering bedacht op versterking zeemagt door de Roode Zee. *Metalen Kruis* wordt gereed gemaakt. Telegrafeer mij toestand (van) *Vice-Admiraal Koopman*. *Watergeus* was reeds van hier vertrokken rond Kaap de Goede Hoop.

(*get.*) Fransen van de Putte.

---

7. *De Gouverneur-Generaal aan den Minister van Kolonien.*

22 *Februarij* 1873.

Raad van Nederlandsch-Indie te Batavia is door mij gepresideerd. Generaal en Admiraal present. Eenstemmig is op mijn voorstel besloten zoo spoedig mogelijk Commissaris met vier bataillons naar Atjeh te zenden met ultimatum ons als souverein te erkennen of oorlog. Wij moeten Amerika met fait accompli ontvangen. Vice-President is de man. Wil bezwaar ministeriële dépêche 24 Augustus 1859 opheffen. Wil zenden per het Suezkanaal nog twee flinke stoomschepen boven die in uw telegram. *Koopman* nog drie maanden onbruikbaar. Toestand marine treurig.

(*get.*) Loudon.

---

8. *De Minister van Kolonien aan den Gouverneur-Generaal.*

22 *Februarij* 1873.

Bezwaren ministeriële dépêche 24 Augustus 1859 tegen zending Vice-president Raad van Nederlandsch-Indie heden door Zijne Majesteit opgeheven. Bij Koninklijk besluit gedagteekend 'sGravenhage 12 Februarij 1873, n°. 1, geteekend WILLEM, en gecontrasigneerd Minister van Kolonien FRANSEN VAN DE PUTTE, is tot lid in den Raad van Nederlandsch-Indie benoemd mr. G. G. VAN HARENCARSPEL, algemeen secretaris (der) Regering daar te lande. Laat men bij aanrakingen met Amerika of Italie en bij protesten voorzigtig zijn om conflicten te vermijden. Wat Atjeh betreft, de troepen debarkeeren natuurlijk niet vóórdat ongeneigdheid voldoende is geconstateerd om aan onze eischen behoorlijk te voldoen.

(*get.*) FRANSEN VAN DE PUTTE.

---

9. *De Minister van Kolonien aan den Gouverneur-Generaal.*

28 *Februarij* 1873.

Italie telegrafeert consul Singapore onthouding te betrachten. Fregat *Zeeland* wordt uitgezonden. Gisteren interpellatie Tweede Kamer der Staten-Generaal naar aanleiding van gerucht. Uitvoerige mededeeling gedaan doch uitsluitend op Indisch terrein. Niets internationaals geopenbaard.

(*get.*) FRANSEN VAN DE PUTTE.

---

10. *De Gouverneur-Generaal aan den Minister van Kolonien.*

2 *Maart* 1873.

Jammer expeditie ontijdig publiek. Wil ook Duitschland onzijdig houden. Duitsch oorlogschip is te Singapore, volgens gerucht met geheime instructie voor Atjeh. Wat doet Amerika?

(*get.*) LOUDON.

---

11. *De Gouverneur-Generaal aan den Minister van Kolonien.*

2 *Maart* 1873.

Volgens gerucht heeft Amerika vloot van Hongkong naar Atjeh gezonden. Expeditie kan eerst einde Maart vertrekken. Komt dan te laat. Wil mij spoedig inlichten of het waar is.

(*get.*) LOUDON.

---

12. *De Minister van Kolonien aan den Gouverneur-Generaal.*

3 *Maart* 1873.

Door inhuren transportschepen in Indie aan reederij hier geseind werd expeditie publiek. Van Amerika nog geen tijding. Voor nadere stappen bij mogendheden volstrekt noodig stelliger berigten en bron van geruchten te vernemen. Italie geloofde niets van het mede-gedeelde omtrent zijne agenten. Nu zending troepen wachten moet, verdient mijn telegram 18 Februarij te meer opvolging. Waarom kunnen *Djambi*, *Marnix*, *Citadel* en *Banka*, of eenige van deze niet terstond gaan met Vice-President, of voorloopig met een ander, die zijne aankomst aankondigt? Ik verneem gaarne wie expeditie kommandeert.

(*get.*) Fransen van de Putte.

---

13. *De Gouverneur-Generaal aan den Minister van Kolonien.*

3 *Maart* 1873.

Vice-President gaat over een paar dagen met twee of (?) schepen naar Atjeh om ons als souverein te erkennen of oorlog en aldus Amerika voor te zijn. Vervolgens blijft Vice-President te Pinang om zoo nog noodig militaire expeditie van Java af te wachten, indien namelijk houding Amerika zending expeditie toelaat. Intusschen wordt een schip ter reede Atjeh achtergelaten om des vereischt den schepen aldaar van onze oorlogverklaring kennis te geven en tegen schending te protesteeren, zonder echter geweld te gebruiken.

(*get.*) Loudon.

---

14. *De Minister van Kolonien aan den Gouverneur-Generaal.*

4 *Maart* 1873.

Met voldoening overeenstemming onzer gekruiste telegrammen gezien. Met eisch van souvereiniteit zij men voorzigtig. Eerst moet Atjeh naar behooren voorgehouden hoe onze wenschen gematigd en billijk waren en dat houding van Atjeh, waardoor afdoende waarborgen noodig worden, het stellen van grootere eischen onmisbaar maakt. Wil Vice-President van een exemplaar cijferschrift met leiddraad voorzien, om in urgentie met ons in cijfer te telegrafeeren.

(*get.*) Fransen van de Putte.

---

15. *De Gouverneur-Generaal aan den Minister van Kolonien.*

4 *Maart* 1873.

Geheim tractaat door Consul Amerika ontworpen houdt in handelsvoorregten en offensief en defensief verbond. Zal Engeland toezien? Door onze treurige vloot kan Commissaris eerst 7 dezer vertrekken.

(*get.*) LOUDON.

---

16. *De Gouverneur-Generaal aan den Minister van Kolonien.*

5 *Maart* 1873.

Bron van geruchten inlandsche getuige wat onderhandeling met consuls betreft. Bestemming escader Amerika naar Atjeh is gemeld door telegram van Hongkong aan firma alhier. Vice-President vertrekt heden. Generaal-majoor KÖHLER kommandeert expeditie.

(*get.*) LOUDON.

---

17. *De Gouverneur-Generaal aan den Minister van Kolonien.*

6 *Maart* 1873.

Vice-President vertrekt. Ik kan hem geen exemplaar cijferschrift medegeven. Kopij kost te veel tijd. Geen tijdverlies bijna van Pinang over Batavia. Eskader Amerika gisteren nog te Hongkong. Wij zijn dus voor. Duitscher zegt naar Siam te gaan. Souverein erkenning hoog noodig; anders is niets gewonnen. Bij ontvangst van verbod zal ik gehoorzamen. Ik heb Gouverneur Singapore afschrift gezonden van tractaat door consul Amerika aan Atjeh voorgesteld.

(*get.*) LOUDON.

---

18. *De Gouverneur-Generaal aan den Minister van Kolonien.*

6 *Maart* 1873.

Consul-Generaal telegrafeert: Consul Amerika ontkent tractaat, erkent veelvuldige zamenkomsten met gezanten Atjeh en brief van Sultan; ook zijn antwoord daarop.

(*get.*) LOUDON.

---

19. *De Minister van Kolonien aan den Gouverneur-Generaal.*

7 *Maart* 1873.

Wij mogen en willen Uwe handen niet binden door verbod, maar meenen dat souvereiniteit of oorlog als eerste eisch een slechten indruk zou maken. Bij snel en krachtig optreden kan vooraf gaan het eischen, binnen gelijken termijn als troepen kunnen worden verwacht, van voldoening en van waarborgen naar aanleiding van hetgeen geschied is. Bij onwil om te ontvangen, talmen of weigering van waarborgen is oorlog onvermijdelijk, die van zelf zich oplost in souvereiniteit.

Uit voorloopig telegram Amerika blijkt dat bemoeijing consul niet bekend en niet geautoriseerd is.

(*get.*) Fransen van de Putte.

---

20. *De Minister van Kolonien aan den Gouverneur-Generaal.*

9 *Maart* 1873.

Amerika telegrafeert naar Singapore om inlichting. Daaruit blijkt weder dat Consul niet gemagtigd was.

(*get.*) Fransen van de Putte.

---

21. *De Gouverneur-Generaal aan Minister van Kolonien.*

9 *Maart* 1873.

Geen andere waarborg denkbaar dan souverein-erkenning. Zonder die, expeditie geen zin. Wil terstond stellige bevelen geven of mij laten handelen geheel op eigen verantwoordelijkheid.

(*get.*) Loudon.

---

22. *De Minister van Kolonien aan den Gouverneur-Generaal.*

10 *Maart* 1873.

Ik twijfel of mijn telegram 7 Maart goed is verstaan. Daarin is juist gezegd dat oorlog van zelf zich oplost in souvereiniteit. Ik heb ook geen bezwaar dat erkenning souvereiniteit uitvloeisel zij van onderhandeling. Maar de vorm van manifest aan Atjeh beheerscht uitslag dáár en indruk hier en bij vreemde mogendheden. Souvereiniteit als eerste eisch daarin, nooit noodig, altijd bedenkelijk, kan ik niet goedkeuren.

(*get.*) Fransen van de Putte.

---

23. *De Gouverneur-Generaal aan den Minister van Kolonien.*

12 *Maart* 1873.

Wil mij onverwijld zeggen welken eisch ik dan stellen moet. Ik kan waarlijk geen anderen waarborg vinden en er is geen tijd meer te verliezen.

(*get*) LOUDON.

---

24. *De Minister van Kolonien aan den Gouverneur-Generaal.*

12 *Maart* 1873.

Ons verschil betreft inleiding en vorm, maar die zijn hier van groot gewigt. Bij krachtig en spoedig handelen blijft het te meer van belang te toonen dat regtvaardigheid en bedachtzaamheid ons leiden. Daaraan zou kunnen getwijfeld worden indien souvereiniteit, al moet die volgen, ruw weg op voorgrond werd gesteld. Zoo iets schijnt even onnoodig als weinig gebruikelijk. Uitgangspunt zij dus, gelijk in vroegere telegrammen is aangegeven, onze eisch om opheldering, rekenschap en voldoening voor hetgeen geschied is en waarborgen bij tractaat tegen herhaling en voor duurzame regelmatige betrekkingen. Verdere omschrijving van onze verhouding blijve overgelaten aan het tractaat, voor welks sluiting natuurlijk het aanwezen onzer magt is te benuttigen.

(*get.*) FRANSEN VAN DE PUTTE.

---

25. *De Gouverneur-Generaal aan den Minister van Kolonien.*

20 *Maart* 1873.

Commissaris is gisteren van Pinang naar Atjeh vertrokken. Troepen gaan 22 (dezer) van hier.

(*get.*) LOUDON.

III.

BRIEVEN

VAN DEN

MINISTER VAN KOLONIEN.

1. *De Minister van Kolonien aan*
den Minister van Buitenlandsche Zaken.

'S GRAVENHAGE, 18 *Februarij* 1873.

La. **A**[1].

GEHEIM.

Reeds had ik gisteren de eer Uwer Excellentie mondeling mededeeling te doen van een telegram van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie dd. 16 dezer, luidende: » Consul-generaal te Singapore berigt verraad van Atjeh. Gezantschap heeft aldaar hulp van consuls Amerika en Italie tegen ons gevraagd. Beide hebben zich met de zaak bemoeid. Wil trachten tegenbevelen van gouvernementen voor onthouding te provoceeren. Consul Amerika stelt Atjeh tractaat voor en schrijft aan admiraal in China. RACCHIA wacht twee schepen en trekt dan naar Atjeh."

Onze afspraak was, dat Uwe Excellentie naar aanleiding van dit berigt aan Zijner Majesteits gezant te Rome per telegram zou opdragen om aan de Italiaansche Regering onze regten en verpligtingen op Sumatra voor te houden, en te trachten van haar te verkrijgen dat zij de handelingen van haren consul te Singapore desavoueeren en hem gelasten zou zich van inmenging in de zaken van Atjeh te onthouden.

Ik meen Uwe Excellentie thans in overweging te moeten geven om aan Zijner Majesteits minister-resident te Washington gelijke instructien per telegram te doen toekomen. Ook ten opzigte van Amerika toch bestaat er periculum in mora, en het Amerikaansch Gouvernement schijnt, niet minder dan het Italiaansche, althans in de gelegenheid te moeten worden gesteld om nog bij tijds, dat is per telegraaf, tegenbevelen naar Singapore te zenden.

Bij deze telegrammen zal het evenwel niet kunnen blijven. Nu het de toeleg van Atjeh blijkt te zijn, om alle vreemde Gouvernementen, waarbij het slechts hoopt te kunnen slagen, tegen ons in het harnas te jagen; nu het blijkt dat Atjeh een open oor vindt bij de agenten van Amerika en Italie te Singapore; nu wordt het, dunkt mij, tijd dat wij ons met de verschillende gouvernementen, tot welke Atjeh zich gewend heeft of nog zou kunnen wenden, en règle stellen, dus een stap verder gaan dan door mijn ambtsvoorganger werd aanbevolen in zijn geheimen brief van 24 April 1872, la P[6].

Bij de Regeringen van Frankrijk en Turkije zullen geene andere stappen behoeven te worden gedaan dan werden voorgesteld bij mijne geheime missives van 3 en 28 Januarij en 10 Februarij jl. la F, W[1] en T[3].

Aan de Regeringen van Duitschland en Rusland zouden, naar mij voorkomt, gelijke mededeelingen als aan die van Frankrijk en Turkije kunnen worden gedaan, om haar bekend te maken met onze verhouding tegenover Atjeh en de bedoeling waarmede wij nadere aanrakingen met dien staat zoeken, en om haar te overreden ons, door onthouding waar eventueel inmenging mogt worden verlangd, te steunen in ons streven om aan handel en scheepvaart veiligheid te bezorgen in de wateren van Atjeh.

Ook aan de Regeringen van Amerika en Italie zouden, in aansluiting aan hetgeen haar ingevolge de telegrammen aan de betrokken gezanten is voorgehouden, gelijke mededeelingen kunnen worden gedaan. Bij deze Regeringen schijnt echter, nu hare agenten te Singapore zich reeds in de zaken van Atjeh gemengd hebben, met meer klem te moeten worden aangedrongen op ons regt om te verlangen dat de vreemde mogendheden zich onthouden van maatregelen, die ons zouden kunnen bemoeijelijken in het vervullen der verpligtingen, welke

ons zoowel door internationale overeenkomsten als door onze positie in den Indischen Archipel, en op Sumatra in het bijzonder, zijn opgelegd.

Heeft geheel de beschaafde wereld er belang bij, dat Atjeh aan den handel en de scheepvaart bestendige veiligheid aanbiede, voor geene mogendheid is dat belang zoo groot als voor Nederland en voor Engeland, omdat de Nederlandsche en Engelsche bezittingen in de onmiddellijke nabijheid van Atjeh gelegen zijn. Nederland en Engeland hebben dan ook altijd begrepen, dat het dringend noodig was die bestendige veiligheid te verzekeren door de gematigde uitoefening van Europeschen invloed, en waar dit eenmaal vaststond, kon het geene vraag meer zijn *wie* dien invloed moest uitoefenen.

Nederland was daartoe de aangewezen mogendheid, omdat het grootste gedeelte van Sumatra aan het Nederlandsch gezag onderworpen is, omdat Atjeh aan het Nederlandsch gebied grenst, en omdat de aard van het insulair koloniaal bezit medebrengt, dat vermenging van Europesche invloeden op hetzelfde eiland, die zoo ligt tot botsingen leidt, vermeden worde. Van daar dan ook, dat Engeland bij het Londensch tractaat van 1824, 't welk is te beschouwen als een uitvloeisel van de internationale regelingen van 1814 en 1815, heeft afstand gedaan van allen invloed op het eiland Sumatra, maar zich tevens heeft verzekerd dat Nederland, door de gematigde uitoefening van zijnen invloed, zorgen zou voor de bestendige veiligheid van handel en scheepvaart in Atjeh.

Terwijl Nederland nu aan die zorg zijne beste krachten wijdt, komt het in moeijelijkheden met Atjeh, omdat Atjeh, of zekere partij in Atjeh die een vreemd element in dien staat vertegenwoordigt, de bedoelingen van Nederland misvat of misduidt, en waarschijnlijk daarom van den Nederlandschen invloed afkeerig is, dewijl daarvan de beëindiging wordt verwacht der barbaarsche gebruiken, van den ordeloozen toestand, van het onregt en de willekeur, welke thans in Atjeh heerschen, ten voordeele misschien van de magthebbenden, maar tot groote schade van de ordelievenden en van het handelsverkeer en de algemeene beschaving.

Gaat het nu aan, dat vreemde mogendheden zich in die moeijelijkheden tusschen Nederland en Atjeh mengen, en, tegen Nederland partij kiezende, botsingen uitlokken? Mogen zij, wanneer zij niet te kort willen doen aan de regten en verpligtingen van Nederland in den Indischen Archipel, en aan de zaak der beschaving, aan de belangen van handel en scheepvaart bevorderlijk willen zijn, het oor leenen aan verzoeken om »hulp" tegen Nederland uit Atjeh, oorlogschepen naar Atjeh zenden, tractaten met Atjeh sluiten, en zoodoende aan dien Staat een relief geven, waardoor onze taak slechts kan worden verzwaard, en waarvan het gevolg zal zijn dat Atjeh meer onhandelbaar wordt dan ooit, en den regtmatigen en weldadigen invloed van Nederland meer dan ooit tracht te trotseeren? Wordt op die wijze niet het ontstaan geprovoceerd van een toestand, waarin Nederland gedwongen zal worden om geweld te gebruiken tegenover Atjeh, terwijl het langs vredelievenden weg, door overreding en waarschuwing, zijn doel zou kunnen bereiken, wanneer Atjeh ondervond dat alle beschaafde mogendheden de oogmerken van het Nederlandsch Gouvernement toejuichten en weigerden aan Atjeh eenige belangstelling te schenken, zoolang het zich afkeerig betoonde om zich naar de wenschen van het Nederlandsch Gouvernement te voegen en een einde te maken aan de heerschende wanorde en onveiligheid?

Wanneer dit alles door de Regeringen van Amerika en van Italie wordt in het oog gehouden, zullen zij zeker niet nalaten hare agenten te Singapore teregt te wijzen en hun op te dragen tegenover aanzoeken uit Atjeh dezelfde gedragslijn te volgen, die, met goedkeuring van het Britsch Gouvernement, in den aanvang van het vorige jaar door den Gouverneur der Straits Settlements gevolgd is, toen hij een verzoek uit Atjeh om raad en hulp beantwoordde met de kennisgeving, dat hij zich met de zaken van dat land niet kon inlaten.

Terwijl ik Uwer Excellentie in overweging geef om van de vorenstaande opmerkingen gebruik te maken bij het opstellen der instructien voor de gezanten te Washington en te Rome, meen ik u te moeten voorstellen om ook de Britsche Regering over de Atjehsche aangelegenheden te onderhouden, doch natuurlijk in een geheel verschillenden zin.

Bij het Londensch tractaat van 1824 heeft de Britsche Regering erkend, dat het onze taak was om onze betrekkingen tot Atjeh in dier voege te regelen, dat die staat den zeevaarder en handelaar die bestendige veiligheid aanbiede, welke er niet schijnt te kunnen bestaan dan door de gematigde uitoefening van Europeschen invloed. Bij de jongste Sumatra-

conventie heeft de Britsche Regering de belemmeringen opgeheven, welke de stipulatie van 1824, dat aan Atjeh niets van zijne onafhankelijkheid zou ontnomen worden, zou kunnen opleveren, wanneer Nederland er zich toe zette om zijne bedoelde taak volledig te vervullen. De Britsche Regering zal het dan ook zeker, vooral in het belang van de Engelsche bezittingen in de straat van Malakka, betreuren wanneer aan Nederland belemmeringen van anderen aard worden in den weg gelegd.

Nu is er reden om te vreezen dat dit geschieden zal.

Om in Atjeh den invloed te verkrijgen zonder welken niets gedaan kan worden ter verzekering van veiligheid en orde in het noorden van Sumatra, heeft het Nederlandsch Gouvernement in den laatsten tijd getracht in meer gestadige aanrakingen met de bestuurders van dien staat te komen, en heeft het zich ten doel gesteld zijne verhouding tot Atjeh op een behoorlijken, vasten voet te regelen. Even als bij vroegere gelegenheden werd ook nu in Atjeh weinig medewerking ondervonden, maar veel wantrouwen waargenomen. Het scheen echter dat de stemming tegen den Nederlandschen invloed thans in Atjeh niet algemeen was; dat er twee partijen bestonden, eene Arabische partij die tegen het Nederlandsch gezag was gekant, en eene meer zuiver Atjehsche partij, die van nadere aanrakingen met het Nederlandsch-Indisch Gouvernement geenszins afkeerig was. Zoo werd ons de toestand geschetst door ambtenaren van den Sultan, die zich bij den resident van Riouw vervoegden, zonder dat daartoe van onze zijde aanleiding werd gegeven. Maar nu vernemen wij telkens dat Atjeh zich tot vreemde gouvernementen wendt om hunne »hulp" tegen ons in te roepen, en dat het ons bedoelingen toeschrijft die van onze handelingen een geheel verkeerden indruk moeten geven. Achtereenvolgens heeft Atjeh zich geadresseerd aan de Regeringen van Turkije en Frankrijk en aan de consuls van Amerika en Italie te Singapore. De beide laatste consuls hebben — in stede van, gelijk de Gouverneur der Straits Settlements in den aanvang van verleden jaar deed, te antwoorden dat zij zich met de zaken van dat land niet inlieten — aan de Atjehers een open oor geleend, en willen Atjeh door oorlogschepen hunner Regering doen bezoeken. De Amerikaansche consul heeft, naar berigt wordt, aan Atjeh een tractaat voorgesteld.

Zulke handelingen kunnen geen ander gevolg hebben, dan dat Atjeh wordt gesterkt in zijn onwil om aan onze raadgevingen en waarschuwingen gehoor te geven en om zich te gewennen aan onzen invloed, die reeds in 1824 als eene onmisbare voorwaarde voor de vestiging van orde en veiligheid werd beschouwd. Zij leiden er daarenboven toe, dat Atjeh tegenover ons eene houding aanneemt die ons in de verpligting kan brengen om, in het belang der taak welke wij te vervullen hebben, geweld te bezigen, daar, waar anders vredelievende middelen tot het doel zouden hebben geleid. Zulke handelingen kunnen eene belemmering opleveren voor de geleidelijke en regelmatige vestiging van de gewenschte toestanden op noordelijk Sumatra, en moeten daarom ook door Engeland ongaarne worden gezien.

Engeland en Nederland hebben altijd begrepen dat zij in den Indischen Archipel gemeenschappelijke belangen hadden, en zich, in 't bijzonder weder in de laatste jaren, de hand gereikt om de regelingen te treffen welke het meest bevorderlijk konden zijn aan de behartiging dier belangen. Getrouw blijvende aan den geest, die de Britsche en Nederlandsche gouvernementen bij het sluiten der jongste tractaten heeft bezield, zou de Nederlandsche Regering, dunkt mij, van het voorgevallene met betrekking tot Atjeh, overeenkomstig de aanwijzingen die ik de eer had hierboven te doen, zeer wel aan de Britsche Regering mededeeling kunnen doen, en haar in overweging kunnen geven om bij de betrokken gouvernementen te ondersteunen het verlangen der Nederlandsche Regering, dat zij zich van inmenging in de zaken van Atjeh onthouden, en het aan de Nederlandsche Regering overlaten om hare betrekkingen met Atjeh te regelen zoo als zij dit noodig zal achten, ook in het belang der veiligheid van den algemeenen handel en de scheepvaart der beschaafde volken.

Het zal mij zeer aangenaam zijn te mogen vernemen wat door Uwe Excellentie naar aanleiding van mijn tegenwoordig schrijven zal worden gedaan. Van hetgeen mij verder uit Indie omtrent de Atjehsche zaken mogt worden berigt, zal ik Uwe Excellentie natuurlijk op de hoogte houden. Van hetgeen tot dusver is voorgevallen, heb ik aan den Koning

verslag gedaan bij mijn rapport van heden, lit. A[4], geheim, waarvan ik een afschrift hiernevens doe gaan, omdat daarin ook van handelingen van Uwe Excellentie wordt gewag gemaakt, en omdat het U misschien niet onwelkom zal zijn daarin nog eens een overzigt van het gebeurde aan te treffen.

De Minister van Kolonien,

(*get.*) FRANSEN VAN DE PUTTE.

---

3. *De Minister van Kolonien aan den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie.*

'sGRAVENHAGE, 20 *Februarij* 1873.

La. G[4], n°. 30.

GEHEIM.

Achtereenvolgens ontving ik van Uwe Excellentie de navolgende berigten omtrent de aangelegenheden van Atjeh:

1°. een telegram van den 24sten December jl., meldende dat de Sultan van Atjeh, eene maand geleden, een brief gezonden had aan den Sultan van Turkije. De aanleiding tot dit berigt bleek nader uit n°. 902 van het mailrapport van 1872;

2°. een telegram van den 26sten Januarij jl., luidende: »Atjeh zendt gezant naar Frankrijk, waarschijnlijk door rijksbestierder, buiten Sultan om;"

3°. het mailrapport van 1873, n°. 31, waarbij mededeeling werd gedaan van de beslissingen, door Uwe Excellentie genomen naar aanleiding van het bezoek van den sjabandar en de vier rijksgrooten van Atjeh te Riouw;

4°. een telegram van den 16den dezer, luidende: »Consul-generaal Singapore berigt verraad van Atjeh. Gezantschap heeft aldaar hulp van consuls Amerika en Italie tegen ons gevraagd. Beiden hebben zich met de zaak bemoeid. Wil trachten tegenbevelen van Gouvernementen voor onthouding te provoceeren. Consul Amerika stelt Atjeh tractaat voor en schrijft aan admiraal in China. RACCHIA wacht twee schepen en trekt dan naar Atjeh."

Naar aanleiding van het sub 1°. vermelde telegram heb ik, bij mijne geheime missive van 3 Januarij jl. La. T, waarvan een afschrift hiernevens gaat, den Minister van Buitenlandsche Zaken verzocht om bij de Turksche Regering op onthouding in de Atjehsche zaken te laten aandringen. Uwe Excellentie zal ontwaren dat ik in die missive onze verhouding tot Atjeh heb uiteengezet, om aan den Minister van Buitenlandsche Zaken een leiddraad te geven voor de instructien, die hij aan 's Konings gezant te Constantinopel, en eventueel aan andere gezanten zou hebben te verstrekken.

Na ontvangst van het sub 2 bedoelde telegram heb ik den genoemden Minister terstond verzocht gelijke stappen als bij Turkije ook bij het Fransche Gouvernement te laten doen.

Ik heb voorts aan mijn ambtgenoot alle inlichtingen, waartoe de Indische stukken mij in staat stelden, gegeven omtrent den staat van zaken in Atjeh, inlichtingen die ik heb aangevuld na ontvangst der bijlagen van n°. 902 van het mailrapport van het vorige jaar.

Uit die stukken — ik stip het hier ter loops aan — moest worden afgeleid dat er in Atjeh twee partijen bestonden: die van den 1sten rijksbestierder, de Arabische partij, zeer vijandig gezind tegen het Nederlandsch gezag, en die van den Sultan, de eigenlijke Atjehsche partij, welke

den invloed van den 1sten rijksbestierder moede en geenszins afkeerig was van nadere aansluiting aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement.

Onder den indruk, dat dit de wezenlijke, voor ons betrekkelijk niet ongunstige staat van zaken was, en naauwelijks kennis genomen hebbende van de maatregelen, met het oog op zoodanigen staat van zaken door Uwe Excellentie, blijkens n°. 31 van het mailrapport van dit jaar, genomen, werd ik denzelfden dag verrast door het sub 4°. bedoelde telegram.

De woorden »*verraad* van Atjeh" kwamen mij voor slechts deze beteekenis te kunnen hebben, dat wij verraden waren door hen, die ons in den waan hadden gebragt dat zij ons zeer genegen waren; dat de sjabandar en de rijksgrooten den resident van Riouw om den tuin hadden geleid; dat zij zelf misschien het gezantschap hadden gevormd, 't welk de hulp der consuls van Amerika en van Italie tegen ons had ingeroepen. Omtrent de handelingen der beide consuls was het telegram volkomen duidelijk.

Ik heb de belangrijke tijding dadelijk in den Ministerraad gebragt, en daarvan aan den Koning mededeeling gedaan, zoowel mondeling, als bij een schriftelijk rapport, waarin ik aan Zijne Majesteit een verslag heb gegeven van al hetgeen in den laatsten tijd met betrekking tot Atjeh voorgevallen en uit Indie berigt was. Ingevolge de overwegingen in den Ministerraad en de bevelen des Konings heb ik Uwe Excellentie eergisteren avond het navolgende cijfertelegram gezonden:

» Met voorkennis van Ministerraad en Koning. Uit mailrapport 9 Januarij met voldoening gezien dat krachtig optreden in Atjeh is voorbereid. Naar aanleiding van telegram 16 dezer wordt bij Amerika en Italie op onthouding harer agenten aangedrongen. Als gij niet twijfelt aan juistheid berigt consul Singapore, is langer dralen ongeoorloofd. Wil zenden krachtige zeemagt naar Atjeh, om opheldering en rekenschap te vragen voor dubbelzinnig en verraderlijk gedrag en regeling der verhouding van Nederland tot Atjeh in den voorgenomen zin. Zoo niet genoegzaam wordt voldaan, moeten de strijdkrachten worden bijeengebragt, geschikt om met minst verwijl aan vordering genoegzame klem bij te zetten. Zoo voor een en ander voorbereiding onmisbaar is, ook om zekerheid te hebben omtrent waren toestand en gezindheid van Sultan, die, zoo nu nog mogelijk, moet worden ontzien en gesteund, moet toch ten spoedigste genoegzame zeemagt gezonden worden om nuttige vrees te wekken en vreemde tusschenkomst vóór te zijn en te voorkomen. Tegen zoodanige tusschenkomst, waar die door Nederlandsche autoriteiten wordt voorzien of waargenomen, moet door hen ernstig worden geprotesteerd als onregtmatige inmenging. Gewigt der zaak vordert dat staat gemaakt kan worden op de commissarissen. Waarschijnlijk nadere voorziening noodig, daar de een ziek is en de ander misschien zijn gewest niet verlaten kan. Misschien is Vice-President Raad van Nederlandsch Indie onder tegenwoordige omstandigheden meest geschikt, daar welligt gouverneur Sumatra's Westkust ook niet weg kan".

Ik geloof ter bevestiging van dit telegram niet veel te behoeven te zeggen, en hoop daarenboven dat Uwe Excellentie, wanneer mijn tegenwoordig schrijven U bereikt, reeds de gewenschte en noodige voorzieningen zal genomen hebben. Voor zooveel noodig echter merk ik nog het volgende op.

De bedoeling van den aanhef van het telegram is, instemming te betuigen met de strekking van het advies van den Raad van Indie van 31 December jl., n°. III, en de dienovereenkomstig, blijkens de missive van den 1sten gouvernements secretaris van 4 Januarij jl. La. A. geheim, aan den resident van Riouw verstrekte bevelen.

Aan 's Konings gezanten te Rome en te Washington is per telegram opgedragen, om de Italiaansche en Amerikaansche Regeringen dringend te verzoeken hunne consuls en eskader-kommandanten te bevelen zich te onthouden van inmenging in moeijelijkheden, tusschen ons en Atjeh gerezen. Hierbij zal het echter niet blijven. Ik heb, zooals Uwe Excellentie zal ontwaren uit mijne in afschrift hiernevens gaande missive van den 18den dezer, Litt. A[4] geheim, den Minister van Buitenlandsche Zaken verzocht aan de beide gemelde Gouvernementen omstandig te doen uiteenzetten welke onze verhouding tot Atjeh is, en waarom wij vermeenen te kunnen verlangen dat vreemde mogendheden zich van inmenging in de Atjehsche zaken onthouden. Tevens heb ik mijn ambtgenoot in overweging gegeven om ook de Regeringen van Duitschland en Rusland met den staat van zaken be-

kend te maken en te overreden zich, bij voorkomende gelegenheid, niet met Atjeh af te geven. Eindelijk heb ik de wenschelijkheid aangetoond om Engeland in den arm te nemen en te trachten van de Britsche Regering te verkrijgen dat ook zij, waar het pas gaf, bij vreemde Gouvernementen aandrong op onthouding van bemoeijing met Atjeh, opdat Nederland te beter, in het belang van geheel de beschaafde wereld, zijne betrekkingen tot dien inlandschen staat op een behoorlijken en vasten voet zou kunnen regelen.

De verschillende mogendheden zullen dus volledig omtrent onze verhouding tot Atjeh worden ingelicht, en opmerkzaam gemaakt worden op al de redenen, welke haar moeten terughouden van handelingen die ons in de regeling onzer betrekkingen tot Atjeh zouden bemoeijelijken. In de telegrammen aan de gezanten te Rome en te Washington is dit alles evenwel natuurlijk niet kunnen worden uiteengezet, maar daarbij is eenvoudig gewezen op het feit, dat wij op het oogenblik met Atjeh moeijelijkheden hebben, waarover een overleg tusschen ons en dat rijk hangende is, en als iets dat van zelf sprak, als iets dat uit de comitas juris gentium voortvloeide, aangenomen, dat vreemde mogenheden zich in die moeijelijkheden niet konden mengen, veel min partij stellen. Op hetzelfde standpunt zullen zich in Indie, te Singapore, in Atjeh, of waar elders daartoe aanleiding ontstaat, de Nederlandsche autoriteiten hebben te stellen, om te protesteeren tegen tusschenkomst der agenten van vreemde mogendheden. Zoodanige tusschenkomst is, gelijk ik in mijn telegram opmerkte, te beschouwen als eene onregtmatige inmenging in moeijelijkheden tusschen den Staat der Nederlanden en Atjeh; is aan te merken als het kiezen van partij voor Atjeh tegen Nederland in een hangend geschil.

Ik kom thans tot de in mijn telegram gegeven voorschriften omtrent de gedragslijn tegenover Atjeh te volgen.

Die gedragslijn wordt natuurlijk beheerscht door het verraad van Atjeh en door Atjeh's tactiek om vreemde mogendheden tegen ons in het harnas te jagen. Wij hebben het regt om voor een en ander rekenschap en verantwoording te vragen, en wij mogen nu niet rusten vóórdat onze betrekkingen tot Atjeh zoodanig geregeld zijn, dat zulk een onwaardig spel, als Atjeh thans weder met ons speelt, voor het vervolg onmogelijk wordt gemaakt. Wij zouden eene groote schrede achterwaarts doen, en voor geheel Europa en Amerika, evenals voor de vorsten en bevolkingen van den Indischen Archipel, een bewijs van zwakheid geven, wanneer wij ons de bejegening, die Atjeh ons aandoet, lieten aanleunen, en niet flink doortastten, tot dat ons de voldoening is gegeven die wij kunnen vorderen. Wij zouden den schijn op ons laden van zelf te twijfelen aan de zuiverheid der bedoelingen, waarmede wij eene regeling onzer betrekkingen tot Atjeh zochten, wanneer wij die regeling nu niet tot stand bragten, nadat Atjeh achtereenvolgens de aandacht van Engeland, Turkije, Frankrijk, Amerika, Italie op ons streven gevestigd heeft en daaraan het karakter van eene onregtmatige handeling heeft gegeven. Wij mogen het nu niet meer van de omstandigheden, of van de stemming in Atjeh, laten afhangen hoever wij zullen gaan bij de regeling onzer betrekkingen, maar moeten door onze commissarissen bepaalde eischen stellen omtrent die regeling, voldoening verkrijgen voor het gebeurde en zekerheid dat voortaan geene moeijelijkheden meer zullen kunnen rijzen. En eene weigering van Atjeh om aan de eischen onzer commissarissen te voldoen, of een toeleg om door talmen en uitstellen zich aan eene voldoening dier eischen te onttrekken, zal nu noodwendig een casus belli moeten opleveren.

Verpligt dus Atjeh ons om krachtig en spoedig te handelen, spoed is te meer noodig nu de Amerikaansche en Italiaansche agenten te Singapore zich met Atjeh in eene betrekking willen stellen, die ons in onze vrijheid van handelen zou kunnen belemmeren, of althans lastig voor ons zou kunnen zijn. Onze oorlogschepen dienen voor Atjeh te liggen alvorens een vreemd oorlogschip ter reede verschijne, *en zij dienen er in voldoende sterkte te blijven liggen, tot dat wij onze verhouding tot Atjeh geregeld hebben.* Geschiedt dit, dan zullen de agenten van vreemde mogendheden zoo ligt niet aanrakingen met Atjeh zoeken, en dan zal niet kunnen gezegd worden dat wij van Atjeh zijn moeten vertrekken, zonder dat aan ons verlangen is voldaan. Ik heb er daarom in mijn telegram op aangedrongen dat, welke voorbereiding of welk verwijl er ook nog mogt gevorderd worden, in elk geval ten spoedigste eene genoegzame zeemagt gezonden werd om in Atjeh eene heilzame vrees te wekken en vreemde tusschenkomst vóór te zijn en te voorkomen.

Het moest, hoezeer uw telegram in zeer stelligen toon geschreven was, als mogelijk worden aangenomen, dat Uwe Excellentie zich nog nader zou willen verzekeren van den waren toestand van zaken, van de wezenlijke stemming in Atjeh. Hoezeer er geen reden was om dit waarschijnlijk te achten, zou het toch kunnen zijn, dat de sultan aan het gepleegde verraad niet medepligtig of althans nog op onze hand te brengen ware. Eenig verwijl in het optreden van Gouvernements-commissarissen in Atjeh, ofschoon niet wenschelijk, was dus denkbaar. Maar ik heb het bij mijn telegram duidelijk willen maken, dat dit niet mogt terughouden van het zenden eener voldoende zeemagt, voorloopig bestemd om op de reede positie te nemen, den Atjehers ontzag in te boezemen, casu quo tegen vreemde inmenging te protesteeren, en degenen die tot die inmenging geneigd mogten zijn welligt alleen door hare tegenwoordigheid tot onthouding te stemmen, in afwachting der komst van de Gouvernements-commissarissen. Als deze zich met het bestuur van Atjeh in betrekking hebben gesteld en er niet in mogten slagen om de gevorderde voldoening te verkrijgen en om eene regeling te treffen overeenkomstig de instructie, vastgesteld bij Uw geheim besluit van 6 October ll., Litt. L², en de nader, in verband met de gewijzigde omstandigheden, door Uwe Excellentie gegeven bevelen, zullen zij de strijdkrachten moeten vragen die noodig zijn om Atjeh te dwingen, en zullen zij misschien zich tijdelijk van Atjeh moeten verwijderen, zij het ook slechts naar het naaste station waar zij per telegraaf met Uwe Excellentie in onmiddellijk overleg kunnen treden. Maar het wachten op strijdkrachten of het vertrek der commissarissen mag geen reden zijn om die schepen van de reede te verwijderen, welke er het bewijs moeten leveren dat de zaak tusschen Nederland en Atjeh nog niet in het reine is.

Van de zeemagt wordt in dit geval veel gevorderd, en zoo het al niet bepaald noodzakelijk mogt zijn het eskader in Indie uit Nederland te versterken, wenschelijk zal eene versterking zeer zeker wezen. Na overleg met den Minister van Marine heb ik Uwe Excellentie gisteren kunnen telegrafeeren dat Zr. Ms. schroefstoomschip 1ste klasse *Metalen Kruis* gereed gemaakt wordt om door het Suez-kanaal naar Indie te stoomen. Tevens heb ik U berigt gevraagd omtrent den toestand van het oorlogschip *Vice-Admiraal Koopman*, om te kunnen beoordeelen in hoever op dat vaartuig kon gerekend worden bij de schatting der sterkte van het beschikbare eskader, en van hetgeen ter aanvulling gewenscht zou mogen worden. Ik behoud mij voor nader op de versterking der zeemagt terug te komen.

Aan het slot van mijn telegram nam ik de vrijheid Uwe aandacht te vestigen op het hooge gewigt eener goede zamenstelling der commissie, die het Nederlandsch-Indisch Gouvernement in Atjeh zal moeten vertegenwoordigen. Het ongunstig berigt omtrent den gezondheidstoestand van den heer VON DE WALL (bijlage van n°. 902 van het mailrapport van 1872) deed vreezen dat op hem geen staat zou zijn te maken. Ook was te denken aan de mogelijkheid dat de gebeurtenissen te Atjeh op de Oostkust van Sumatra een terugslag gaven, die den resident van Riouw in de verpligting bragten om in zijn gewest te blijven of derwaarts op een ontijdig oogenblik terug te keeren. Het was misschien niet noodig Uwe Excellentie dit een en ander voor te houden, maar ik meende het toch aan mijne verantwoordelijkheid in de aangelegenheid, waarover mijn telegram in het algemeen handelde, verschuldigd te zijn dit bijzondere punt niet onaangeroerd te laten, omdat van de regeling daarvan te veel afhangt voor den goeden uitslag der bevolen maatregelen.

Moest een nieuwe commissaris aangewezen worden, dan moest uit den aard der zaak wel het eerst het oog vallen op den Gouverneur van Sumatra's Westkust, krachtens het tractaat van 1857 met Atjeh de officieele tusschenpersoon tusschen dien staat en het Nederlandsch-Indisch Gouvernement. De in zijne vroegere betrekking opgedane kennis en ervaring zouden mede den heer NETSCHER in aanmerking brengen. Maar om gelijke redenen als de resident van Riouw uit zijn gewest, zou misschien de heer NETSCHER van Padang moeijelijk verwijderd kunnen zijn of blijven. Mij kwam het voor dat, vooral met het oog op het zeer gewigtig karakter, 't welk de zending naar Atjeh door de omstandigheden verkregen heeft, de Vice-President van den Raad van Indie de meest geschikte man zou zijn om het Gouvernement te vertegenwoordigen, en ik heb gemeend dat het nuttig zou kunnen zijn Uwe Excellentie van die zienswijze te doen blijken en U ook daardoor een bewijs te geven dat ik de te nemen maatregelen van het allerhoogste belang acht.

Met vol vertrouwen op Uw beleid zal ik verder berigt omtrent die maatregelen en hunne uitkomsten afwachten.

De Minister van Kolonien,
(*get.*) FRANSEN VAN DE PUTTE.

---

3. *De Minister van Kolonien aan den Gouverneur-Generaal.*

'sGRAVENHAGE, 27 *Februarij* 1873.

la. **B**[5]/ n°. 35.

GEHEIM.

Den 22sten dezer ontving ik van Uwe Excellentie het navolgende telegram:

»Raad van Nederlandsch-Indie te Batavia is door mij gepresideerd. Generaal en Admiraal present. Eenstemmig is op mijn voorstel besloten zoo spoedig mogelijk Commissaris met vier bataillons naar Atjeh te zenden met ultimatum ons als souverein te erkennen of oorlog. Wij moeten Amerika met fait accompli ontvangen. Vice-President is de man. Wil bezwaar ministerieele depêche 24 Augustus 1859 opheffen. Wil zenden per het Suez-kanaal nog twee flinke stoomschepen, boven die in Uw telegram. *Koopman* nog drie maanden onbruikbaar. Toestand marine treurig."

Van dit berigt heb ik den Koning terstond mededeeling gedaan, en naar aanleiding van Zijner Majesteits mondelinge bevelen heb ik Uwe Excellentie, in overleg met den Minister van Buitenlandsche Zaken, nog denzelfden dag getelegrafeerd:

»Bezwaren ministerieele depêche 24 Augustus 1859 tegen zending Vice-President Raad van Nederlandsch-Indie heden door Zijne Majesteit opgeheven. Bij Koninklijk besluit, gedagteekend 's Gravenhage 12 Februarij 1873, n°. 1, geteekend WILLEM en gecontrasigneerd Minister van Kolonien FRANSEN VAN DE PUTTE, is tot lid in den Raad van Nederlandsch-Indie benoemd mr. G. G. VAN HARENCARSPEL, algemeen secretaris Regering daar te lande. Laat men bij aanrakingen met Amerika of Italie en bij protesten voorzigtig zijn, om conflicten te vermijden. Wat Atjeh betreft, de troepen debarkeeren natuurlijk niet voordat ongeneigdheid voldoende is geconstateerd om aan onze eischen behoorlijk te voldoen."

Over de intrekking der interpretatie, in 1859 aan art. 36 van het Regerings-reglement gegeven, handelt mijn brief van heden, la. **A**[5]/ n°. 34.

Uit den vorm, waarin U van de benoeming van den heer VAN HARENCARSPEL tot lid in den Raad van Indie mededeeling is gedaan, zal U duidelijk geworden zijn dat het de bedoeling was Uwe Excellentie in de gelegenheid te stellen het nieuwe lid reeds dadelijk in den Raad zitting te doen nemen en dit collegie, zooveel mogelijk en noodig, voltallig te houden.

De wenken, in het slot van het telegram vervat, waren misschien geheel overbodig voor Uwe Excellentie. Maar de zware verantwoordelijkheid, die de Regering op zich geladen had, maakte het haar ten pligt om niets te verzuimen wat strekken kon tot een waarborg, dat in Indie, bij de noodige voortvarendheid en energie, waarvan Uw telegram zoo duidelijk blijk gaf, tevens de vereischte voorzigtigheid werd betracht, opdat tegen vreemde mogendheden geene handelingen werden gepleegd, waaraan zij regtmatige grieven tegen ons zouden kunnen ontleenen, en opdat ook Atjeh ons niet zou kunnen verwijten dat wij geweld hadden gebruikt, vóórdat de noodzakelijkheid daarvan gebleken was.

In de opmerking, dat de troepen niet behoorden te debarkeeren dan nadat de ongeneigd-

heid van Atjeh om aan onze eischen behoorlijk te voldoen genoegzaam was geconstateerd, zal Uwe Excellentie de gedachte herkend hebben, die voorzat bij het formuleeren der instructien, in het telegram van 18 dezer gegeven. Daarbij werd Uwer Excellentie opgedragen *eerst* commissarissen met een voldoende zeemagt naar Atjeh te zenden, ten einde aan het Atjehsch bestuur onze eischen te stellen, en om *daarna*, ingeval aan onze eischen niet behoorlijk werd voldaan, de noodige troepenmagt naar Atjeh te dirigeeren, ten einde dwang te gebruiken. Uwe Excellentie heeft evenwel gemeend *dadelijk* troepen te moeten zenden, misschien omdat het U voorkwam dat met de thans beschikbare oorlogschepen alléén in Atjeh niet de gewenschte indruk zou worden teweeggebragt, en dat het daarom beter ware tevens eenige groote schepen van de Stoomvaartmaatschappij met de voor eenen eventueelen oorlog bestemde troepen voor Atjeh post te doen vatten; misschien ook omdat de tijdingen, door Uwe Excellentie uit Singapore ontvangen, zóó stellig en van dien aard waren, dat aan de noodzakelijkheid van een spoedig gebruik van troepen niet kon worden getwijfeld. Maar de troepen kunnen natuurlijk niet aan wal worden gezet vóór dat de casus belli is ontstaan, vóór dat men van het eerste stadium, in mijn telegram van 18 dezer bedoeld, het stadium van eischen en onderhandelen, in het tweede stadium, door de oorlogsverklaring geopend, is overgegaan. Het was, zooals ik reeds zeide, misschien geheel overbodig dit nog eens op te merken, maar ik heb gemeend dat de opmerking in geen geval schaden kon.

Van harte hoop ik, dat de reis der troepen en het eventueel debarkement, nu tot onverwijld vertrek besloten is, niet belemmerd zullen worden door de weêrsgesteldheid. Immers zal de reis nu worden aanvaard in het midden van den westmoesson, en dat de landing te Atjeh niet gemakkelijk is, blijkt genoegzaam uit het verslag van den controleur KRAIJENHOFF betreffende zijn eerste bezoek aldaar. Ook met het oog hierop is dezerzijds, toen de instructien van den 18den gegeven werden, een later vertrek der troepen raadzaam geacht.

Ik gewaagde zooeven met een enkel woord van de tijdingen door Uwe Excellentie uit Singapore ontvangen. De aard en de strekking dier tijdingen moesten natuurlijk van overwegend gewigt zijn bij de beoordeeling van hetgeen te doen viel. Daarom werd in mijn eerste telegram, van 18 dezer, gezegd: »als gij niet twijfelt aan juistheid berigt consul Singapore", enz. Uit de besluiten, door Uwe Excellentie in overeenstemming met den Raad van Indie en de Kommandanten van leger en marine genomen, moet worden afgeleid dat inderdaad geen twijfel bij Uwe Excellentie bestond, of misschien de eerste berigten door nog meer stellige waren bevestigd. Uwe Excellentie zal er wel op bedacht zijn geweest mij omstandig mededeeling te doen van de ontvangen berigten, waaruit van het verraad van Atjeh op afdoende wijze bleek. Zij zullen ongetwijfeld te pas komen, èn voor de inlichting der Regering hier te lande op zich zelve, èn bij het overleg met vreemde mogendheden, èn voor de verantwoording tegenover de Staten-Generaal.

Wat de verdere versterking der zeemagt betreft, kan ik Uwe Excellentie thans mededeelen dat ook het fregat met stoomvermogen *Zeeland* door het Suezkanaal naar Indie zal gezonden worden.

Eindelijk kan ik U nog, ten vervolge op mijne geheime brieven van den 20sten dezer, la. G 4 / n°. 30 en H 4 / n°. 31, het navolgende berigten omtrent de stappen die bij de Europesche mogendheden en bij Amerika zijn gedaan.

Het telegram van de Nederlandsche legatie te Rome, waarvan U bij den laatstgenoemden brief mededeeling werd gedaan, zal Uwe Excellentie vinden toegelicht in het hiernevensgaande afschrift der depêche van den heer VAN DER HOEVEN dd. 19 Februarij.

Zoodra het bedoelde telegram alhier ontvangen was, is weder aan den minister-resident te Rome getelegrafeerd: dat schriftelijke instructien voor hem afgezonden waren; dat de Regering gaarne kennis zou erlangen van de inlichtingen, die aan den Italiaanschen Minister van Buitenlandsche Zaken, op zijne aanvraag, door den consul te Singapore zouden worden verstrekt, maar er toch prijs op zou stellen dat bevelen tot onthouding werden gegeven. Dientengevolge had de heer VAN DER HOEVEN een nieuw onderhoud met den Minister VISCONTI VENOSTA, waarvan verslag wordt gegeven in zijne kopielijk hierbijgaande depêche van den 21sten dezer, n°. 16. Daaruit blijkt dat de Italiaansche Minister, in afwachting van de schriftelijke mededeelingen uit Nederland, geen telegram naar Singapore wenschte

af te zenden, maar reeds aan den consul had geschreven dat zijn werkkring zich tot het behartigen der Italiaansche handelsbelangen bepaalde, en dat hij zich niet met politiek had te bemoeijen. Aan den consul was tevens opgedragen om van het schrijven zijns Ministers mededeeling te doen aan den heer RACCHIA, zoo deze zich nog te Singapore mogt bevinden.

Ten onregte meldde ik U vroeger, dat ook aan de legatie te Washington was getelegrafeerd. Dit is niet geschied, omdat het zenden van bruikbare instructien voor die legatie per telegram bezwaar opleverde en omdat naar Washington niet in cijfers kon worden geseind. De schriftelijke instructien, die aan de legaties te Rome, te Washington en te Londen zijn gezonden, zal Uwe Excellentie aantreffen in de hierbijgaande afschriften der depêches van den Minister van Buitenlandsche Zaken, dd. 18, 20 en 21 dezer n°s 4/14, 3/16 en 1/50 kabinet. De laatste depêche wordt aangevuld door het mede hierbij gevoegd extract uit de depêche van genoemden Minister dd. 21 dezer, n°. 51. Bij nader overleg is het voorshands niet noodig voorgekomen om de instructien, die reeds aan de gezantschappen te Constantinopel en te Parijs gegeven waren, te wijzigen of aan te vullen, noch om bij andere Gouvernementen de aangelegenheden van Atjeh ter sprake te brengen naar aanleiding van het thans voorgevallene.

De Minister van Kolonien,
(*get.*) FRANSEN VAN DE PUTTE.

Naschrift. Nadat het bovenstaande geschreven was, ontving ik van den Minister van Buitenlandsche Zaken het berigt dat bij hem van Zr. Ms. zaakgelastigde te Rome het navolgende telegram was ingekomen:

» Les télégrammes, désirés dans votre dépêche du 18, seront expediés."

» Welligt" — zoo schrijft mijn ambtgenoot — » zullen de instructien der Italiaansche Regering aan haren consul te Singapore, indien zij aan den Amerikaanschen consul aldaar bekend worden, ook op dezen een heilzamen indruk maken."

De Minister van Kolonien,
(*get.*) FRANSEN VAN DE PUTTE.

---

4. *De Minister van Kolonien aan den Gouverneur-Generaal.*

's GRAVENHAGE, 5 *Maart* 1873.

La. **H**[5]/ N°. 44.

GEHEIM.

Sinds de verzending mijner geheime brieven van 27 Februarij jl., la. **B**[5]/ n°. 35, en **G**[5]/ n°. 40, Kabinet, ontving de Minister van Buitenlandsche Zaken de in afschrift hiernevens gaande depêches van den Nederlandschen zaakgelastigde te Rome, dd. 24 en 25 Februarij jl. n°. 17 en 18, waarin deze verslag geeft van de gesprekken die hij gevoerd heeft, eerst met den Secretaris-Generaal bij het Departement van Buitenlandsche Zaken, daarna met den Minister VISCONTI VENOSTA zelf. Het laatste gesprek heeft ten gevolge gehad, dat bij telegram bevelen tot onthouding in de Atjehsche zaken aan den Italiaanschen consul te Singapore en aan den kapitein RACCHIA zijn gegeven, zooals ik u reeds berigtte in het naschrift bij mijnen eerstaangehaalden brief en in mijn telegram van 28 Februarij, waarvan ik den geheelen inhoud hier volgen laat:

» Italie telegrafeert consul Singapore onthouding te betrachten. Fregat *Zeeland* wordt

uitgezonden. Gisteren interpellatie Tweede Kamer der Staten-Generaal naar aanleiding van gerucht. Uitvoerige mededeeling gedaan, doch uitsluitend op Indisch terrein. Niets internationaals geopenbaard."

Den 2den Maart ontving ik van Uwe Excellentie twee telegrammen, luidende:

het eerste: » Jammer expeditie ontijdig publiek. Wil ook Duitschland onzijdig houden. Duitsch oorlogschip is te Singapore, volgens gerucht met geheime instructie voor Atjeh. Wat doet Amerika?"

het tweede: » Volgens gerucht heeft Amerika vloot van Hongkong naar Atjeh gezonden. Expeditie kan eerst einde Maart vertrekken. Komt dan te laat. Wil mij spoedig inlichten of het waar is."

Ik antwoordde den volgenden dag per telegram:

» Door inhuren transportschepen in Indie, aan reederij hier geseind, werd expeditie publiek. Van Amerika nog geen tijding. Voor nadere stappen bij mogendheden volstrekt noodig stelliger berigten en bron van geruchten te vernemen. Italie geloofde niets van het medegedeelde omtrent zijne agenten. Nu zending troepen wachten moet, verdient mijn telegram 18 Februarij te meer opvolging. Waarom kunnen *Djambi*, *Marnix*, *Citadel* en *Banka*, of eenige van deze, niet terstond gaan met Vice-President, of voorloopig met een ander, die zijne komst aankondigt? Ik verneem gaarne wie expeditie kommandeert."

Dit telegram heeft zich gekruist met het Uwe van 3 Maart, 's avonds alhier ontvangen, waarbij berigt werd:

» Vice-President gaat over een paar dagen met twee of . . . (1) schepen naar Atjeh om ons als souverein te erkennen of oorlog en aldus Amerika voor te zijn. Vervolgens blijft Vice-President te Pinang om zoo nog noodig militaire expeditie van Java af te wachten, indien namelijk houding Amerika zending expeditie toelaat. Intusschen wordt een schip ter reede Atjeh achtergelaten om des vereischt den schepen aldaar van onze oorlogsverklaring kennis te geven en tegen schending te protesteeren, zonder echter geweld te gebruiken."

Daarop telegrafeerde ik U gisteren:

» Met voldoening overeenstemming onzer gekruiste telegrammen gezien. Met eisch van souvereiniteit zij men voorzigtig. Eerst moet Atjeh naar behooren voorgehouden hoe onze wenschen gematigd en billijk waren en dat houding van Atjeh, waardoor afdoende waarborgen noodig worden, het stellen van grootere eischen onmisbaar maakt. Wil Vice-President van een exemplaar cijferschrift met leiddraad voorzien, om in urgentie met ons in cijfers te telegrafeeren."

Van het voorgevallene in de Tweede Kamer heeft Uwe Excellentie op dit oogenblik het gedrukt verslag ontvangen en daaruit zal U gebleken zijn dat ik in mijne mededeelingen niet verder ben gegaan dan de voorzigtigheid en 's lands belang toelieten. Daar sinds eenige dagen — naar aanleiding van berigten door reeders hier te lande ontvangen omtrent den inhuur van schepen voor troepentransporten in Indie — geruchten omtrent eene expeditie naar Atjeh waren verspreid, en een dagblad (» *Het Vaderland*") zelfs van de zending eener troepenmagt uit Nederland gewaagd had, was de interpellatie mij welkom, omdat zij mij in de gelegenheid stelde de klimmende ongerustheid van het publiek door juiste mededeelingen tot bedaren te brengen en verdere overdrijvingen en verkeerde voorstellingen te voorkomen. Over den indruk, dien de interpellatie gemaakt heeft, kan men, naar mij voorkomt, alleszins tevreden zijn.

Uit mijn telegram van 3 Maart heeft Uwe Excellentie ontwaard, dat uit de bij Uwe telegrammen van den 2den vermelde geruchten geene aanleiding tot nadere stappen bij vreemde Mogendheden is kunnen genomen worden. Reeds bij mijn geheimen brief van 27 Februari ll., 1a. B⁵/ n°. 35, wees ik op de noodzakelijkheid van stelliger berigten voor het verder overleg met vreemde mogendheden, en de sedert uit Rome ontvangen depêches hebben de meening geregtvaardigd, dat wij er op bedacht moesten zijn om niet op al te losse gronden van vreemde gouvernementen handelingen te verlangen, die uit den aard der zaak voor hen iets onaangenaams moeten hebben, omdat zij daardoor in zekere mate wantrouwen jegens hunne agenten aan den dag leggen. Het gerucht, dat een Duitsch oorlogschip eene geheime instructie met betrekking tot Atjeh voeren zou, kwam zeer weinig

(1) Hier is waarschijnlijk „meer" uitgevallen.

geloofwaardig voor, en kon op zich zelf toch kwalijk het uitgangspunt vormen voor openingen bij de Duitsche Regering. En er bestond geene gelegenheid om spoedig te vernemen of het waar was dat het Amerikaansch eskader in de Chinesche zee naar Atjeh gedirigeerd was of zou worden. Omtrent de waarheid van dit laatste gerucht kon men zich trouwens, veel beter dan hier, in Indie zelf laten inlichten, door op voorzigtige wijze partikuliere handelshuizen in den arm te nemen. Ik heb er niet aan getwijfeld dat dit denkbeeld ook bij Uwe Excellentie wel zou zijn opgekomen.

Wat in mijn telegram van gisteren is gezegd omtrent den aan Atjeh te stellen eisch, om zich aan onze souvereiniteit te onderwerpen, zal Uwer Excellentie volkomen duidelijk zijn geweest. Het mag nimmer aan twijfel onderhevig zijn dat die eisch zich heeft ontwikkeld uit den drang der omstandigheden; dat Atjeh zelf ons, door zijne handelingen, door zijn verraderlijk gedrag, door zijne herhaalde pogingen om vreemde mogendheden tegen ons in het harnas te jagen, daartoe heeft genoopt. Onze vroegere en latere verhouding tot Atjeh en de loop der gebeurtenissen moet dus worden uiteengezet in het manifest, dat tot Atjeh wordt gerigt, en de eisch, dat onze souvereiniteit worde erkend, kan slechts gedaan worden als eene onvermijdelijke conclusie van de vooropgestelde feiten. Dit zal gewis door Uwe Excellentie niet uit het oog zijn verloren, maar te allen overvloede heb ik er toch op willen wijzen. Overigens bestaat er vooralsnog geen reden om dezerzijds uit te weiden over den aard en den omvang der souvereiniteitsregten, die wij in Atjeh zouden hebben uit te oefenen. Het spreekt van zelf dat die regten vrij beperkt kunnen zijn, daar het slechts aankomt op het verkrijgen der noodige waarborgen voor de gestadige uitoefening van invloed en tegen de hervatting, van Atjehsche zijde, van dergelijke handelingen als ons thans tot krachtig optreden hebben genoopt.

Verder heb ik, naar aanleiding van hetgeen is getelegrafeerd, nog slechts op te merken, dat, hoezeer Uwe Excellentie bij telegram van 22 Februarij de uitzending van nog twee flinke schepen boven de *Metalen Kruis* verzocht heeft, voorshands, behalve het genoemde schip, alleen het fregat *Zeeland* kan gezonden worden. Niet uit gebrek aan materieel, maar uit gebrek aan de noodige bemanning ziet de Minister van Marine zich in de onmogelijkheid thans meer schepen beschikbaar te stellen.

De Minister van Kolonien,
(*get.*) FRANSEN VAN DE PUTTE.

---

5. *De Minister van Kolonien aan den Gouverneur-Generaal.*

'sGRAVENHAGE, 12 *Maart* 1873.

La. M 6/n°. 49.

GEHEIM.

Ten vervolge op mijn geheimen brief van den 6den dezer, la. A 6/n°. 47, kan ik Uwer Excellentie hierbij afschriften aanbieden:

1°. van eene depêche van den Nederlandschen zaakgelastigde te Rome, dd. 4 dezer, n°. 26, aan den Minister van Buitenlandsche Zaken, waarbij berigt wordt dat de kapitein RACCHIA tegen het einde dezer maand in Italie wordt terugverwacht, en dat van de beide onder zijne bevelen staande schepen het eene naar Japan vertrekken, het andere nog eenigen tijd in de Indische zeeën vertoeven en waarschijnlijk ook Nieuw-Zeeland bezoeken zal;

2°. van eene dépêche van 's Konings gezant te Londen, dd. 8 dezer, n°. 69, aan denzelfden Minister, en van een schrijven van lord GRANVILLE aan dien gezant, dd. 5 dezer,

waaruit Uwe Excellentie zal kunnen ontwaren welke ontvangst aan onze openingen bij de Britsche Regering is te beurt gevallen.

Uit het verslag van het onderhoud tusschen den Minister van Buitenlandsche Zaken en den Amerikaanschen Minister-resident alhier, bij mijn aangehaalden brief van 6 dezer overgelegd, is U gebleken dat de heer GORHAM ons aanzoek aan het Amerikaansch gouvernement bij een telegram zou ondersteunen. Op zijn telegram heeft de Regering der Vereenigde Staten den 6den dezer bij telegram geantwoord: » This Government has no evidence that consul at Singapore is meddling. In the absence of specific information it cannot assume that he is acting otherwise than as duty requires. If the Netherlands Government lay any complaints before this Government, they will be carefully considered and the consul will be instructed as our obligation to a friendly power will require."

Toen dit uit Washington werd geseind, waren de schriftelijke instructien van den Minister van Buitenlandsche Zaken blijkbaar nog niet bij de legatie aldaar ontvangen. Drie dagen later evenwel gewerd dien Minister het volgend telegrafisch berigt van de legatie te Washington: » Telegram will be sent to inquire into matter". Het is dus duidelijk dat de Amerikaansche Regering tot het vragen van inlichtingen per telegram besloten heeft na de uitvoerige mededeelingen van 's Konings legatie te hebben aangehoord.

Nader berigt is nog niet uit Washington ontvangen. Naar aanleiding der bovenstaande telegrammen heb ik U achtereenvolgens geseind, aan het slot van mijn straks te vermelden telegram, van 7 dezer:

» Uit voorloopig telegram van Amerika blijkt dat bemoeijing consul niet bekend en niet geautoriseerd is";

en bij mijn telegram van 9 dezer:

» Amerika telegrapheert naar Singapore om inlichting. Daaruit blijkt weder dat consul niet gemagtigd was."

Verder heb ik op dit oogenblik omtrent aanrakingen met vreemde mogendheden niets mede te deelen. Maar ik moet nu nog terugkomen op de telegrammen, die sinds den 4den dezer tusschen Uwe Excellentie en mij gewisseld zijn.

Op mijn telegram van den 4den, nader behandeld bij mijn geheimen brief van 5 dezer lett. X $^{5}/_{n}$°. 44, antwoordde Uwe Excellentie den 6den:

» Vice-president vertrekt. Ik kan hem geen exemplaar cijferschrift medegeven. Kopij kost te veel tijd. Geen tijdverlies bijna van Pinang over Batavia. Eskader Amerika gisteren nog te Hongkong. Wij zijn dus voor. Duitscher zegt naar Siam te gaan. Souverein-erkenning hoog noodig; anders is niets gewonnen. Bij ontvangst van verbod zal ik gehoorzamen. Ik heb gouverneur Singapore afschrift gezonden van tractaat door consul Amerika aan Atjeh voorgesteld."

Op denzelfden dag ontving ik van Uwe Excellentie nog het volgend berigt:

» Consul-generaal telegrafeert: Consul Amerika ontkent tractaat, erkent veelvuldige zamenkomsten met gezanten Atjeh en brief van Sultan; ook zijn antwoord daarop."

(In 't voorbijgaan teeken ik aan dat ik den Minister van Buitenlandsche Zaken in overweging heb gegeven den Minister-resident der Vereenigde Staten alhier en de legaties te Washington en te Londen bekend te maken met hetgeen aldus nader gebleken was omtrent de bemoeijingen van den Amerikaanschen consul te Singapore.)

Uw eerste telegram werd den 7den dezer door mij aldus beantwoord:

» Wij mogen en willen uwe handen niet binden door verbod, maar meenen dat souvereiniteit of oorlog als eerste eisch hier en elders slechten indruk zou maken. Bij snel en krachtig optreden kan voorafgaan het eischen, binnen gelijken termijn als troepen kunnen worden verwacht, van voldoening en waarborgen naar aanleiding van hetgeen geschied is. Bij onwil om te ontvangen, talmen, of weigering van waarborgen is oorlog onvermijdelijk, die van zelf zich oplost in souvereiniteit.

» Uit voorloopig telegram van Amerika blijkt dat bemoeijing consul niet bekend en niet geautoriseerd is."

Twee dagen later, den 9den, ontving ik van Uwe Excellentie een telegram van dezen inhoud:

» Geen andere waarborg denkbaar dan souverein-erkenning. Zonder die, expeditie geen zin. Wil terstond stellige bevelen geven of mij laten handelen geheel op eigen verantwoordelijkheid."

Ik antwoordde den 10den:

» Ik twijfel of mijn telegram 7 Maart goed is verstaan. Daarin is juist gezegd dat oorlog van zelf zich oplost in souvereiniteit. Ik heb ook geen bezwaar dat erkenning souvereiniteit uitvloeisel zij van onderhandeling. Maar de vorm van manifest aan Atjeh beheerscht uitslag dáár en indruk hier en bij vreemde mogendheden. Souvereiniteit als eerste eisch daarin, nooit noodig, altijd bedenkelijk, kan ik niet goedkeuren."

Heden gewerd mij weder een telegram van Uwe Excellentie, luidende:

» Wil onverwijld zeggen welken eisch ik dan stellen moet. Ik kan waarlijk geen ander uitgangspunt vinden en er is geen tijd meer te verliezen."

Ik heb U (na, als bij vorige gelegenheden, Uw telegram in den Ministerraad te hebben gebragt) geantwoord:

»Ons verschil betreft inleiding en vorm, maar die zijn hier van groot gewigt. Bij krachtig en spoedig handelen blijft het te meer van belang te toonen dat regtvaardigheid en bedachtzaamheid ons leiden. Daaraan zou kunnen getwijfeld worden indien souvereiniteit, al moet die volgen, ruw weg op voorgrond werd gesteld. Zoo iets schijnt even onnoodig als weinig gebruikelijk. Uitgangspunt zij dus, gelijk in vroegere telegrammen is aangegeven, onze eisch om opheldering, rekenschap en voldoening voor hetgeen geschied is en waarborgen bij tractaat tegen herhaling en voor duurzame regelmatige betrekkingen. Verdere omschrijving van onze verhouding voor de toekomst blijve overgelaten aan het tractaat, voor welks sluiting natuurlijk het aanwezen onzer magt is te benuttigen."

Ik moet erkennen niet te hebben verwacht, dat de kwestie der aan Atjeh te stellen eischen tot zooveel gedachtenwisseling aanleiding zou geven.

Mijn allereerste telegram, van den 18den Februarij, bevatte de opdragt om aan Atjeh te vragen: opheldering en rekenschap voor dubbelzinnig en verraderlijk gedrag en regeling der verhouding van Nederland tot Atjeh in den voorgenomen zin. Uwe Excellentie antwoordde den 22sten Februarij dat de Vice-president van den Raad van Indie naar Atjeh zou gaan met een »ultimatum ons als souverein te erkennen of oorlog." Dat berigt heeft mij tot geene bijzondere opmerkingen aanleiding gegeven. Ik rekende dat het van zelf sprak, dat men Atjeh niet zou overvallen met den eisch om zich aan onze souvereiniteit te onderwerpen, maar, in overeenstemming met de dezerzijdsche inzigten en instructien, beginnen zou met onze grieven behoorlijk uiteen te zetten en eene afdoende regeling onzer verhouding tot Atjeh bij een nieuw tractaat te vorderen; dat bij de uitlegging der woorden »ultimatum ons als souverein te erkennen" de eigenaardige kortheid van den telegram-stijl in het oog moest gehouden worden, en dat daarmede slechts kon bedoeld zijn dat in het te sluiten nieuw tractaat van Atjeh zou bedongen worden de erkenning van onze souvereiniteit. Toen in Uw telegram van 3 Maart weder diezelfde woorden: »ons als souverein te erkennen of oorlog" werden aangetroffen, meende ik er mij te allen overvloede van te moeten verzekeren, dat mijne opvatting met die van Uwe Excellentie overeenstemde. Van daar mijn telegram van den 4den dezer, bevestigd bij mijn geheimen brief van den 5den, L^{a} X^{5}/ n°. 44. Uwe latere telegrammen nu hebben doen zien dat er verschil van opvatting was ten aanzien van den modus agendi. Uwe bedoeling schijnt geweest te zijn om in het manifest, 't welk de Gouvernements-commissaris tot den Sultan van Atjeh rigten zou, dadelijk den eisch, dat onze souvereiniteit werd erkend, op den voorgrond te stellen. Maar is het niet duidelijk dat wij zoodoende ons doel zouden voorbij streven, en alle aanleiding zouden geven om onze handelingen verkeerd uit te leggen? Wij hebben tegenover Atjeh niets anders dan goede en vredelievende bedoelingen gehad. Wij moesten, wegens onze stelling in den Indischen archipel, waarborgen hebben voor de bestendige rust en veiligheid op de kusten en in de wateren van Atjeh. Wij zochten die waarborgen te verkrijgen door gestadige aanrakingen met Atjeh en door eene vaste regeling onzer betrekkingen. Onder den schijn van ons tegemoet te komen, wederstreeft Atjeh al onze pogingen en bejegent het ons op eene verraderlijke wijze. Nu hebben wij natuurlijk opheldering en rekenschap en voldoening voor dat verraderlijk gedrag te vorderen en tevens te eischen dat Atjeh ons afdoende waarborgen geve dat het voorgevallene zich niet kan herhalen en dat onze verhouding tot Atjeh voortaan niets te wenschen kan overlaten; waarborgen, die bij een nieuw tractaat moeten worden omschreven. Dit alles moeten wij in ons manifest

zeggen; méér behoeft daarin niet te staan. En wanneer ons manifest dit alles duidelijk zegt, en niets anders zegt dan dit, moet het in Indie, in Nederland en bij vreemde mogendheden een goeden indruk maken. Heeft het manifest zijne uitwerking gehad, dan komt het nieuwe tractaat, waarin de noodig geachte duurzame waarborgen omschreven zijn. Is de uitoefening van souvereiniteit voor ons een onvermijdelijke waarborg, dan moet ook die in het tractaat bedongen worden. Geeft Atjeh ons bij de onderhandelingen over het tractaat niet wat wij verlangen, dan worden de onderhandelingen afgebroken, en de casus belli is aanwezig.

Over den aard en den omvang der souvereiniteitsregten, die wij zouden hebben uit te oefenen, schreef ik reeds het een en ander in mijn geheimen brief van 5 dezer, 1a. **X**s/n°. 44. Het spreekt van zelf dat onze vorderingen daaromtrent verschillend kunnen zijn, naar gelang wij in Atjeh bereidwilligheid ondervinden om aan onze verlangens te voldoen, of op verzet stuiten.

Zóó heeft de Regering hier te lande zich de zaak voorgesteld, en overeenkomstig deze opvatting zijn al mijne telegrammen opgemaakt. Wanneer anders gehandeld werd, wanneer de eisch van souvereiniteit werd gemaakt tot het uitgangspunt van ons vertoog tot Atjeh, dan zou, naar het voorkomt, eene feut — zij het ook slechts eene fout in de vormen — worden begaan, die te onzen nadeele geëxploiteerd zou kunnen worden, en die aan onze politiek — welke inderdaad geen andere is dan eene politiek van zelfverdediging — den schijn zou kunnen geven van eene agressieve annexatie-politiek.

Heeft het mij leed gedaan dat wij elkander in deze zaak niet dadelijk hebben verstaan, ik hoop dat ten gevolge der gewisselde telegrammen elk misverstand is opgeheven. Ook ben ik zeer verlangend te vernemen tot welke maatregelen de van hier gezonden telegrammen U nog na het vertrek van den Vice-President van den Raad van Indie hebben aanleiding gegeven.

De Minister van Kolonien,

(*get.*) Fransen van de Putte.

G. *De Minister van Kolonien aan den Gouverneur-Generaal.*

'sGravenhage, 16 *April* 1873.

La. **C**9/n0. 64.

GEHEIM.

Uit mijn rapport aan den Koning dd. 15 dezer, La **I.J**s, geheim, waarvan afschrift hiernevens gaat, kan Uwer Excellentie blijken op welke wijs door mij aan Zijne Majesteit verslag is gedaan van Uwe telegrammen, betreffende de verwikkelingen met Atjeh, van 12, 13 en 14 dezer en van de berigten en bescheiden, ontvangen bij Uwer Excellentie's dépêche van 4 Maart jl., n°. 14, 1a. **K**.

Daar in dat rapport ook is opgenomen het telegram, overeenkomstig Zijner Majesteits bevelen op den 13den aan Uwe Excellentie gezonden, zal ik mij, voor de bevestiging er van, aan het betrokkene rapport kunnen gedragen. Hetzelfde zal ik kunnen doen met opzigt tot een gedeelte van den verderen inhoud mijner voordragt. Maar eene aangelegenheid, die meer bijzonder de aandacht verdient en omtrent welker regeling misverstand zooveel mogelijk moet worden voorkomen, betreft de toekomstige verhouding van Atjeh tot Nederland. De vraag, hoe die verhouding zal worden bepaald, heeft zich, ook na de vijandige gedragingen der Atjehers, meermalen bij mij voorgedaan, maar alvorens ze meer opzettelijk te overwegen en tot een onderwerp van gedachtenwisseling of voorschriften te maken, heb

ik willen wachten totdat ik in het bezit was van de aan den Gouvernements-Commissaris gegeven instructien. Thans, nu die instructien met uwe dépêche van 4 Maart waren ontvangen, mogt ik niet nalaten ze bij den Koning ter sprake te brengen, en het al of niet voldoende daarvan te onderzoeken.

Het bijgevoegd rapport zal Uwer Excellentie doen zien wat de slotsom van dat onderzoek is geweest, waartoe meer bijzonder art. 6 der instructie de stof heeft geleverd. Tot toelichting zal niet veel noodig zijn. Ofschoon niet wordt voorbijgezien dat Uwe Excellentie bij het vaststellen der bewuste instructie hoofdzakelijk is geleid door de vrees dat vreemde invloed in Atjeh wortel zou schieten, bestaan er, èn uit den aard der zaak, èn ten gevolge van de veranderde omstandigheden, gewigtige bedenkingen tegen eene gedragslijn van onthouding, die onze betrekkingen zoude beperken tot eene opperheerschappij op het papier. Nu geweld is moeten worden gebruikt, dient ook, na succès onzer wapenen, gezorgd te worden dat niet te vergeefs of met een voorbijgaand nut goed en bloed zijn opgeofferd, en mag alleen genoegen worden genomen met eene zoodanige regeling onzer verhouding tot Atjeh, welke de mogelijkheid van nieuwe conflicten en de kans op nieuwe expeditien zooveel doenlijk voorkomt. Waar wij ons bevoegd en geroepen hebben gerekend tot bemoeijingen als die welke aan de vijandelijkheden voorafgingen of in den laatsten tijd werden voorbereid, kunnen wij nu niet volstaan alleen naar titels te streven, bestemd om vreemden staatkundigen invloed uit te sluiten. Die uitsluiting wordt tegenwoordig slechts geëerbiedigd, en is alleen verdedigbaar, indien Nederland, in verband met zijne stelling in den Archipel en op Sumatra en met bekende antecedenten, de taak gaat opvatten om in Atjeh, in het belang van alle betrokken partijen, de werking van een gematigden Europeschen invloed te verzekeren. Daartoe zijn middelen noodig, berekend naar de bijzondere omstandigheden van Atjeh, en overeenkomende met hetgeen in andere gedeelten van den Archipel, onder de opperheerschappij van Nederland, gebruikelijk is. Daarbij mogen wijders, vooral na de nu opgedane ondervinding, de waarborgen niet ontbreken voor eene getrouwe naleving, van de Atjehsche zijde, van de te sluiten overeenkomst, en voor de behoorlijke veiligheid, speciaal van de door de Regering te zenden ambtenaren.

Hoever wij zullen moeten of kunnen gaan, om in dien zin den Nederlandschen invloed te vestigen, zal nader blijken, maar inmiddels behoort van het oogenblik gebruik te worden gemaakt om ons het regt en de gelegenheid te verschaffen casu quo het noodige te verrigten.

Op grond van deze beschouwingen is aan den Koning magtiging gevraagd om Uwe Excellentie bij telegram van nadere voorschriften te voorzien.

Die magtiging werd verleend, blijkens een kabinetsrescript van den 15den, waarvan een afschrift hiernevens gaat te gelijk met het afschrift van mijn nader rapport van heden, 1a. C⁹ geheim, waarin den Koning het gevolg is medegedeeld, aan H. D. magtiging gegeven [1]).

Wat dit gevolg is geweest, moet Uwe Excellentie gebleken zijn uit het haar onmiddellijk toegezonden telegram, luidende:

» Uw brief 4 Maart ontvangen en Zijner Majesteit voorgelegd. In tegenwoordige omstandigheden is art. 6 instructie commissaris niet voldoende. Na succes onzer wapenen moet verhouding tot Atjeh definitief en volledig geregeld en gewaarborgd worden; anders goed en bloed vergeefs geofferd en nieuwe expeditien te verwachten. Siak-tractaat kan model zijn, moet regelen inhouden verhouding Sultan met onderhoorigheden en waarborgen tegen knevelarij. Regt en gelegenheid tot vestiging en bezetting moet bedongen worden, dus ook eventueel voor etablissementen benoodigde grond. Versterking dient opgerigt en ambtenaar moet blijven, gedekt door voldoende magt."

Dat, in dit telegram, op het tractaat met Siak en onderhoorigheden als model is gewezen, zal Uwe Excellentie wel niet bevreemden, als zij bedenkt, dat het hier te doen was om kort en duidelijk aan te geven, wat in groote trekken de bedoeling is. Hierbij komt, dat, al mogen welligt de bijzondere omstandigheden van Atjeh het niet wenschelijk of doenlijk maken om het Siaksche tractaat in al zijne bepalingen te volgen, dit tractaat toch, bij de regeling der verhouding met Atjeh, in het oog verdient gehouden te worden,

---

(1) Blijkens een schrijven van den Directeur van 's Konings Kabinet dd. 17 April, 1a. Y¹, geheim, heeft Zijne Majesteit het ten deze verrigte goedgekeurd.

terwijl het — ook omdat het in der tijd over het algemeen met zorg is overwogen en aan het doel heeft beantwoord — zich voor Atjeh genoegzaam eigent.

Bovendien is er op te letten:

1°. dat de regeling, vervat in het Siaksche tractaat, in de nabijheid van Atjeh werkt en die werking dus in dit rijk te beter kan worden nagegaan;

2°. dat men bij Atjeh, evenals bij Siak, te doen heeft met onderhoorigheden, niet altijd even geneigd om als zoodanig te worden aangemerkt of behandeld;

3°. dat in het tractaat betreffende Sumatra met Groot-Brittannie, dd. 2 November 1871, naar het Siaksche tractaat is verwezen.

Dat de Gouvernements-Commissaris voor Atjeh aan het tot stand komen van het Siaksche tractaat heeft medegewerkt, is mede welligt eene niet geheel onverschillige omstandigheid.

Een ander punt, waarbij ik nog kortelijk moet verwijlen, staat in verband met de bijvoeging in het telegram, welke de Koning daarin, blijkens het kabinetsrescript van den 15den dezer, heeft verlangd met betrekking tot de verhouding van den Sultan tot de Atjehsche onderhoorigheden en waarborgen tegen knevelarij van deze laatsten.

Mij ook met opzigt tot dit punt aan het telegram gedragende, heb ik slechts te doen opmerken, dat het in de hoofdzaak er op aankomt in de voorbaat zooveel mogelijk oneenigheid tusschen Sultan en onderhoorigheden te vermijden, te meer omdat die oneenigheid, die, blijkens de ondervinding, spoedig tot geweldoefening overgaat, de rust en veiligheid speciaal voor handel en scheepvaart in gevaar kan brengen, op eene wijze die door de Regering, met de opperheerschappij belast, niet zou kunnen worden geduld.

Het is hier op dit oogenblik niet bekend hoe onder de bestaande verwikkelingen de verhouding is van de Atjehsche onderhoorigheden tot den Sultan van Atjeh; maar op goede onderlinge betrekkingen tusschen die partijen is zeker op den duur niet te rekenen, wanneer er niet voor wordt gezorgd om stof tot klagten aan beide zijden zooveel mogelijk uit den weg te ruimen.

Aan den Sultan zullen, wanneer hij, op het voetspoor van den toenmaligen Sultan van Siak, de onderhoorigheden van zijn rijk opgeeft, de noodige opmerkingen en reserves te maken zijn omtrent de voorwaarden, waaronder zijne betrekking tot de onderhoorigheden kan worden erkend en bestendigd. Misschien is er ook wel een middel uit te denken, waardoor, in het belang van de betrokken Atjehsche partijen zelven, de regeling der opbrengsten aan den Sultan en de wijze van kwijting daarvan wordt vastgesteld, derwijs, dat daarin geen aanleiding gevonden wordt tot telkens herhaalde botsing.

De Minister van Kolonien,
(*get.*) Fransen van de Putte.

Bijlage.

De Minister van Kolonien aan den Koning.

(Extract.)

's Gravenhage, 15 *April* 1873.

La. IJ°.

Geheim.

Reeds, enz.

Eindelijk moet ik Uwer Majesteit's aandacht vestigen op de onder de bijlagen voorkomende instructie voor den Gouvernements-Commissaris.

Tot regt verstand van die instructie, moet gelet worden op de volgende woorden uit het schrijven van den Gouverneur-Generaal:

» Bij het bespreken der voor den Gouvernements-Commissaris te ontwerpen instructie, deelde ik als mijn pertinent gevoelen mede, dat het mij alleen te doen was om Atjeh onze souvereiniteit te doen erkennen, en daardoor vreemden invloed van Sumatra te weren, m. a. w. om het buitenland buiten onze zaken te houden. Bestaat er eenige kans op toegeven van de zijde van Atjeh, dan zoude die m. i. geheel verspeeld worden door zwaardere eischen te stellen. Erkent Atjeh ons oppergezag, dan zijn wij tegenover het buitenland gedekt, en ons but is voorloopig bereikt, al moeten wij dan ook later welligt nog eens in aanraking of conflict met dat rijk komen. Weigert daarentegen Atjeh aan onzen eisch te voldoen, dan verandert de zaak van aard, en kunnen wij, wanneer eenmaal de wapenen ontbloot zijn, zwaarder voorwaarden stellen."

Deze denkbeelden nu vindt men aldus uitgewerkt in art. 6 der instructie van den Gouvernements Commissaris:

» Wanneer het onverhoopt tot een oorlog met Atjeh mogt geraken, en dat rijk voor onze wapenen zwicht, zal de Gouvernements-Commissaris eenige meerdere eischen " (dan souvereiniteit; zie art. 2 en 3;) »kunnen stellen. Daarbij zal hij evenwel in het oog moeten houden, dat van eene vestiging op, of bezetting van Atjeh vooralsnog geen sprake kan zijn."

Tegen dit voorschrift bestaan bij mij ernstige bezwaren. Welke » meerdere eischen " men daarbij op het oog heeft gehad, weet ik niet, en kan ik mij moeijelijk voorstellen, nu ik zie dat » vestiging op, of bezetting van Atjeh " geheel is uitgesloten. Die uitsluiting schijnt mij, althans in de tegenwoordige omstandigheden, nadat tegen Atjeh geweld is moeten worden gebruikt, niet te handhaven. Wanneer wij, na Atjeh te hebben overwonnen, dat rijk verlaten, tevreden met eene erkenning onzer souvereiniteit en met hetgeen verder — altijd met de bedoelde uitsluiting van vestiging of bezetting — op het papier mogt bedongen worden; wanneer wij niet, in de vestiging van een of meer ambtenaren en in eene bezetting, althans voor'shands, door eene voldoende troepenmagt, den noodigen waarborg hebben dat wij den invloed, waarom het ons te doen is, in werkelijkheid kunnen uitoefenen; — dan is het te vreezen, dat de oorlog, die nu gevoerd wordt, geene duurzame vruchten zal afwerpen, dat goed en bloed voor niet zullen zijn opgeofferd, en dat eerlang eene nieuwe expeditie noodig zal worden. De tegenwoordige expeditie moet, dunkt mij, noodwendig tot onmiddellijk resultaat hebben, dat onze verhouding tot Atjeh eens voor goed geregeld worde, en dat de behoorlijke uitvoering van de gemaakte regeling volkomen verzekerd zij.

Ik acht het dringend noodig, dat dit den Gouverneur-Generaal, hoe eer hoe liever, per telegram opgemerkt worde, want wanneer onze wapenen bij voortduring hetzelfde succes hebben gehad als in den aanvang, dan kunnen de vredesvoorwaarden zeer spoedig aan Atjeh worden gesteld.

Bij telegram zijn natuurlijk slechts algemeene aanwijzingen te geven; maar ik geloof dat die voor de Indische Regering duidelijk genoeg kunnen gemaakt worden. Onze verhouding tot Atjeh zal behoorlijk geregeld zijn, wanneer met dat rijk eene overeenkomst wordt aangegaan op den voet van het tractaat, in 1858 met Siak gesloten, waarvan een exemplaar hier bijgevoegd wordt. De navolging van dat tractaat schijnt daarenboven zeer gewenscht, met het oog op de in 1871 tot stand gekomen Sumatra-conventie met Engeland. In de eerste plaats zal dus het tractaat met Siak aan de Indische Regering als model kunnen worden voorgehouden.

Voorts zal zij gewezen moeten worden op de noodzakelijkheid om een ambtenaar te Atjeh achter te laten, gedekt door een voldoend garnizoen, waarvoor eene versterking dient te worden opgerigt.

Eindelijk zal zij herinnerd kunnen worden aan de wenschelijkheid, om afstand van grond te bedingen voor de eventueele oprigting van gouvernements-établissementen.

Ik heb de eer Uwer Majesteit's magtiging te verzoeken om in dezen geest per telegram de noodige voorschriften aan den Gouverneur-Generaal te doen toekomen.

Of onze vestiging al dan niet duurzaam zal moeten zijn en van welken aard zij zal moeten wezen, behoeft nu niet te worden uitgemaakt en kan ook op dit oogenblik niet

wel wordan beslist. Maar er is alles aan gelegen dat niet worde verzuimd om *het regt* en *de gelegenheid* tot vestiging in Atjeh te bedingen, in dier voege dat wij daarvan naar omstandigheden kunnen gebruik maken.

De Minister van Kolonien,

(*get.*) FRANSEN VAN DE PUTTE.

IV.

BRIEVEN

VAN DEN

GOUVERNEUR-GENERAAL

VAN

NEDERLANDSCH-INDIE

EN

BIJLAGEN.

1. *De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indie aan den Minister van Kolonien.*

BUITENZORG, 25 *Februarij* 1873.

KABINET GEHEIM.

N°. 13, 1a. P.

Nadat ik Uwer Excellentie den 16den dezer door middel van de telegraaf mededeeling had gedaan van het belangrijk berigt van den consul-generaal READ nopens de verraderlijke onderhandelingen door het Atjehsche gezantschap gedurende zijn kort verblijf te Singapore met de Amerikaansche en Italiaansche consuls aldaar tegen ons Gouvernement aangeknoopt, verzocht ik den Raad van Nederlandsch Indie den 17den d. a. v. te dezer zake met den gewenschten spoed te dienen van consideratien en advies (referte aan n°. 127 van het mailrapport).

Alvorens aan deze uitnoodiging kon worden voldaan, gewerd mij Uwer Excellentie's uitvoerig cijfertelegram van den 19den dezer, waarbij de gedragslijn werd voorgeschreven, welke haar, met voorkennis van Ministerraad en Koning, in deze geraden voorkwam.

Hierin heb ik aanleiding gevonden om den Raad van Nederlandsch-Indie en de Kommandanten der land- en zeemagt tot eene buitengewone vergadering zamen te roepen, welke den 21sten dezer onder mijn voorzitterschap is gehouden.

Ik leidde de vergadering in met kortelijk de omstandigheden in herinnering te brengen, die onze tegenwoordige verhouding tot Atjeh van lieverlede hadden in 't leven geroepen, en bleef meer bepaaldelijk stilstaan bij de feiten, die op dit oogenblik in zoo hooge mate de aandacht van het Indisch en het Opperbestuur bezig houden, terwijl ik al aanstonds als mijn gevoelen te kennen gaf, dat zoo spoedig mogelijk een hooggeplaatst landsdienaar als commissaris naar Atjeh moest vertrekken, vergezeld van de noodige schepen en troepen, om zijne eischen klem bij te zetten, en bij eventuële weigering van den Sultan, om onze souvereiniteit te erkennen, terstond ons gezag door de wapenen te doen eerbiedigen.

Algemeen was men het met Uwe Excellentie en mij eens, dat een onverwijld en krachtdadig optreden onzerzijds dringend wordt gevorderd, en dat aan een landsdienaar van hoogen rang de politieke leiding der aangelegenheden behoort te worden opgedragen, met volmagt om, overeenkomstig eene nader te ontwerpen instructie, den Sultan van Atjeh opheldering te vragen omtrent zijn trouweloos gedrag, en van hem te eischen onze souvereiniteit te erkennen.

Omtrent den materieelen steun, aan den Gouvernements-Commissaris te verleenen, bestond aanvankelijk eenig verschil van gevoelen. Terwijl een gedeelte van den Raad van Nederlandsch-Indie 't voorshands voldoende zou achten dien Commissaris alleen door eene flinke zeemagt te doen vergezellen, en inmiddels de vereischte strijdkrachten in gereedheid te brengen om op het eerste berigt eener onverhoopte mislukking der politieke onderhandelingen naar Atjeh te worden overgevoerd, vereenigden de andere leden van den Raad zich geheel met de door mij uiteengezette zienswijze, dat op die wijze een kostbare tijd zoude verloren gaan, waardoor wij, ook met het oog op den moesson, welligt te laat zouden komen en ons dus voor een fait accompli zouden zien geplaatst, in stede van er een daar te stellen, en achtte men 't zoowel om aan de zending meer klem bij te zetten, als om de zwaarwigtige taak van den Commissaris te verligten, doeltreffender, om land- en zeemagt al dadelijk gecombineerd te doen optreden, ten einde — zoo noodig — onverwijld te kunnen ageeren.

Deze laatste opvatting kwam ook geheel met de inzigten van den legerkommandant

overeen, en de vlootvoogd sloot zich daarbij aan, *mits* de expeditie, in verband met zeevaartkundige bedenkingen, *uiterlijk* ultimo Maart a. s. tot vertrek volkomen gereed zij.

Hoezeer de legerkommandant zich de moeijelijkheden niet ontveinsde, welke, ook met het oog op de nieuwe bewapening der troepen en de daarmede gepaard gaande oefeningsmethode, aan de organisatie van eene groote strijdmagt in een betrekkelijk kort tijdsbestek verbonden waren, verzekerde hij nogtans, op mijne tot hem gerigte pertinente vraag, uiterlijk ultimo Maart a. s. zeker, maar zoo mogelijk vóór dat tijdstip de expeditie te kunnen doen vertrekken.

Met betrekking tot de talrijkheid onzer strijdmagt, wenschte de generaal KROESEN, bij de volkomen onbekendheid met de getalsterkte van den vijand, de expeditie zoodanig zamengesteld te zien, dat een échec onzerzijds niet ligt mogelijk zij. Daartoe acht hij de volgende organisatie voldoende:

drie bataillons infanterie van het leger, uitmakende p. m. 1800 man;

één bataillon barisans van Madura p. m. 600 à 800 man;

één halve batterij getrokken vierponders, en een halve batterij berghouwitsers met acht mortieren;

één compagnie sappeurs, p. m. 120 man, en, zoo dit niet te veel plaats vordert, één detachement cavallerie van vijftig paarden;

voorts een duizendtal dwangarbeiders of vrije koelies, en voorloopig voor twee maanden vivres.

Van de diensten der barisans van Madura zoude de legerkommandant thans partij willen zien trekken, ten einde dat element later welligt met meer voordeel te kunnen benuttigen, wanneer onverhoopt de zending naar Lombok, bedoeld aan het slot van dezen brief, tot verwikkelingen aldaar aanleiding mogt geven.

Overeenkomstig den wensch van den legerbevelhebber heb ik intusschen aan den resident van Madura het volgend telegram doen rigten:

» Voor gewigtige onderneming zijn noodig zes à acht honderd man barisans, welke casu quo uiterlijk vijftien Maart a. s. van Madura moeten vertrekken. Verzoeke onmiddellijk telegrafisch antwoord, na zeer omzigtig onderzoek, en handel in overleg met kommandant 3de afdeeling ".

In verband met zoo beduidende magtsontwikkeling, als boven is vermeld, achtte de vlootvoogd eene zeemagt noodig van zes stoomschepen benevens eenige gouvernementsvaartuigen en stoombarkassen. Tevens verklaarde hij zich bereid deze flotille te kommandeeren.

Na deze toelichting op krijgskundig gebied het kwestieuse punt nogmaals behandelende, bleek het dat alsnu al de aanwezigen zich geheel met mijn gevoelen konden vereenigen, om gelijktijdig met de zending van den Gouvernements-Commissaris de land- en zeemagt tot de voorgestelde sterkte vereenigd te doen optreden.

Ik vermeen dat hier met de noodige klem en de meest mogelijke voortvarendheid behoort te worden gehandeld, ten einde bij tijds vreemde invloeden en elementen uit Noordelijk-Sumatra te weren. Daarvoor acht ik eene flinke magtsontwikkeling bepaald noodig.

In een vraagstuk van zooveel gewigt en zoo ver strekkende gevolgen, als het onderwerpelijke, dient mijns inziens de financieele zijde, die hier mede ter sprake kwam, achter te staan. Bovendien is het zeer twijfelachtig, of eene andere taktiek bij de uitkomst blijken zou minder kostbaar te zijn.

De mogelijkheid bestaat nu — zoo niet de waarschijnlijkheid — dat Atjeh door eene sterke magtsvertooning in vredelievende stemming gerake, terwijl ik mij overtuigd houd dat zonder dat magtsvertoon het but *stellig* niet terstond — en *misschien* niet eens later zal worden bereikt. Ik beschouw daarom de groote uitgaven, aan het eenstemmig goedgekeurd plan verbonden, niet alleen dringend noodzakelijk, maar houd mij overtuigd dat zij nog veel grooter uitgaven — bij *later* handelend optreden — zullen uitwinnen en menschenlevens zullen sparen.

Met voordacht heb ik bij dit punt een poos stilgestaan, omdat het vereenigd optreden van land- en zeemagt eene afwijking daarstelt van het daaromtrent voorkomende in Uwer Excellentie's voormeld telegram.

Vervolgens stelde ik de vraag aan wien de politieke leiding der onderwerpelijke aangelegenheid behoort te worden opgedragen?

Algemeen werd 's Raads Vice-President, de heer F. N. Nieuwenhuyzen, als de aangewezen persoon bij uitnemendheid daarvoor beschouwd.

Dit was reeds mijne meening, toen ik mij, nog vóór de ontvangst van Uwer Excellentie's meergemeld telegram, ter zake met dien hooggeplaatsten landsdienaar onderhield, en hem tot eene taak van zooveel gewigt en omvang al voort volkomen bereid bevond.

Sedert echter was mijne aandacht gevallen op de beslissing des Konings, medegedeeld bij de ministerieele depêche van 24 Augustus 1859, la. A 14/ n°. 11, Kabinet, namelijk dat artikel 36 van het Regeringsreglement niet toelaat dat de daarin bedoelde bijzondere commissien en zendingen aan den Vice-President van den Raad van Nederlandsch-Indie worden opgedragen, en dat de Koning verlangt, dat dit artikel toekomstig volgens die uitlegging worde toegepast.

Met deze beslissing zoude derhalve de bovenbedoelde opdragt aan den heer Nieuwenhuyzen in strijd zijn.

Evenwel meende men de aandacht te moeten vestigen op de strekking van Uwer Excellentie's telegram, waarbij — *immers met voorkennis van Ministerraad en Koning* — aan het slot de vraag werd geopperd of onder de tegenwoordige omstandigheden 's Raads Vice-President niet de meest gewenschte commissaris zoude zijn. Sloot dit — zoo werd gevraagd — niet in zich eene zekere bevoegdheid, om ten deze van 's Koning voormelde beslissing af te wijken?

Hoezeer voor deze opvatting volgens aller meening wel eenige grond bestaat, vond men het nogtans met mij voorzigtig ter zake vooraf bij Uwe Excellentie door middel van de telegraaf inlichting te vragen. Dit is geschied bij mijn cijfertelegram van 22 dezer, geëxpedieerd van Buitenzorg des morgens te zeven ure, en luidende:

» Raad van Nederlandsch-Indie te Batavia is door mij gepresideerd. Generaal en Admiraal present. Eenstemmig is op mijn voorstel besloten zoo spoedig mogelijk Commissaris met vier bataillons naar Atjeh te zenden met ultimatum ons als souverein te erkennen of oorlog. Wij moeten Amerika met fait accompli ontvangen. Vice-President is de man. Wil bezwaar ministerieele dépêche 24 Augustus 1859 opheffen. Wil zenden per het Suezkanaal nog twee flinke stoomschepen boven die in uw telegram. *Koopman* nog drie maanden onbruikbaar. Toestand marine treurig".

Het onderwerpelijke bezwaar is inmiddels opgeheven door Uwer Excellentie's telegram van 23 dezer.

Op mijne vraag, aan welken hoofdofficier de leiding der militaire aangelegenheden behoort te worden opgedragen, deelde de legerkommandant mede, dat, zoo niet de benoemde luitenant-generaal N. H. W. S. Whitton met 1°. April aanstaande het kommando over het Indisch leger moest aanvaarden, zeer zeker aan dien generaal-officier de leiding der militaire operatien behoorde te worden toevertrouwd. In de gegeven omstandigheden echter meende de generaal Kroesen den benoemden generaal-majoor J. H. R. Köhler, thans militair kommandant ter Sumatra's Westkust, als een kundig en ervaren krijgsoverste voor die zwaarwigtige taak te moeten aanbevelen.

Evenmin als de overige adviseurs, had ik hiertegen eenige bedenking, terwijl ook de Vice-President, als vermoedelijke commissaris, zich met die keuze volkomen vereenigde.

Minder eenstemmig dacht men omtrent de gewigtige vraag, wie het bevel over de geheele expeditie zou voeren? In 't bijzonder waren 't de Kommandanten der zee- en landmagt, die elkander op dit punt bestreden, en ieder hunner zijne meening volhield: de eerstgenoemde, dat de bevelvoerende officier der marine, de laatstgemelde dat de generaal der troepen de algemeene leiding in handen diende te hebben.

Tegenover deze meeningen vond aanvankelijk bij de overige adviseurs het denkbeeld ingang, om het kommando gedurende den overtogt der troepen op te dragen aan den bevelvoerenden marine-officier, die het bij of na de landing der troepen zou overdragen aan den kommandant der militaire expeditie; doch dit denkbeeld werd even ras weder losgelaten, nadat de Kommandanten der land- en zeemagt, mijns inziens teregt, hadden aangetoond, dat zoodanige transactie ligt tot conflicten zou kunnen leiden.

Als mijn gevoelen gaf ik alsnu te kennen, dat omtrent dit cardinale punt geen twijfel hoegenaamd mogt bestaan, wijl verdeeldheid van gezag noodlottige gevolgen zou kunnen hebben

Met de genoemde Kommandanten kwam het mij voor, dat het oppergezag der militaire aangelegenheden zich in handen van één en denzelfden persoon moest bevinden, en nu stelde ik aan de vergadering — ter beëindiging der discussie — de volgende thesis voor:

Het is rationeel dat het oppergezag worde toevertrouwd aan den kommandant van het wapen (land- of zeemagt), dat in de voorgenomen expeditie de hoofdrol moet vervullen, dus in casu de kommandant der landmagt.

Met uitzondering van den Vice-Admiraal, was men eenparig van gevoelen, dat het zwaartepunt hier bij het leger berustte. Dienvolgens werd besloten het kommando over de expeditie c. q. op te dragen aan den generaal-majoor KÖHLER, die door den legerkommandant tijdig herwaarts zou worden opgeroepen.

Dat de Vice-Admiraal, tengevolge van deze beslissing, vermeende zijn aanbod, om zich aan het hoofd der flotille te stellen, te moeten terugtrekken, achtte men volkomen gewettigd.

Hulde brengende aan zijn aanvankelijk aanbod, verzocht ik alsnu den vlootvoogd een hoofdofficier der marine te willen aanwijzen, die zijns inziens de volkomen geschiktheid bezit voor het bevel over de maritieme magt.

Zijne keuze viel onmiddellijk op den kapitein-ter-zee J. F. KOOPMAN, adjudant des Konings in buitengewone dienst, den oudste in rang van de in Nederlandsch-Indie aanwezige hoofdofficieren der marine, die Atjeh meer bezocht; — eene keuze, waarmede de vergadering zich volkomen vereenigde.

Dit is in korte trekken het resultaat der beraadslagingen over een vraagstuk, van welks bijzonder gewigt de geheele vergadering ten volle doordrongen was.

Den Kommandanten van de land- en zeemagt verzocht ik, al voort die maatregelen te nemen en te doen nemen welke in 't belang der expeditie noodig mogten zijn, terwijl ik hun in 't bijzonder aanbeval de meest mogelijke voortvarendheid en stiptheid ten deze te betrachten, en in 't algemeen de noodzakelijkheid aantoonde om de zaak — althans haar doel en hare eindbestemming — geheim te houden.

Bij herhaling heb ik daarna nog bij den legerkommandant op den meesten spoed aangedrongen en doen aandringen, daar het welslagen der expeditie mijns inziens grootendeels — zoo niet geheel — daarvan afhangt.

Intusschen ontving ik met de mailboot, die den 23sten dezer ter reede Batavia aankwam, het met de bijlagen in afschrift hiernevensgaand rapport van den Consul-generaal READ van den 20sten te voren, n°. 25, waarin het verraad van Atjeh wordt bevestigd.

Ik althans twijfel niet aan de juistheid van het berigt van den Consul-generaal, zoomin als deze het zelf doet. De brief aan den Sultan van Turkije en de zending naar den heer THIERS versterken zoo mogelijk mijne overtuiging. Op *mathematische* zekerheid kan ik niet wachten.

De kennisname dier bescheiden heeft dus geen wijziging gebragt in mijn oordeel omtrent de noodzakelijkheid der expeditie. Ze is eene uitgemaakte zaak, zelfs al mogt de verzekering worden ontvangen dat het Amerikaansch Gouvernement — van het Italiaansche is, zoo als uit de van Uwe Excellentie ontvangen berigten blijkt, waarschijnlijk niets te vreezen, — zich van alle inmenging ten opzigte van Atjeh zal onthouden.

Aan de dubbelzinnige politiek toch van Atjeh jegens het Nederlandsch gouvernement dient een eind te komen. Dat rijk blijft ons zwak punt, wat Sumatra betreft. Zoo lang het onze souvereiniteit niet erkent, blijft vreemde tusschenkomst ons als 't zwaard van Damocles bedreigen. Eene missie — en wel zoo spoedig mogelijk — blijft noodig om, als 't kan, ons doel langs vredelievenden weg te bereiken. Van het welslagen dier zending hangt alles af. Door vier bataillons gesteund, is dat succès nagenoeg zeker; — zonder die militaire vertooning is 't bijna zeker dat Atjeh de zaak slepende zal houden, in afwachting van vreemde tusschenkomst. Er zouden derhalve later toch troepen derwaarts gezonden moeten worden, maar dan welligt te laat! Het fait-accompli is 't eenig redmiddel, en het wordt door 't gepleegd verraad en bij de vijandige gezindheid, welke Atjeh ons voortdurend betoont, — zelfs volgens de eigen verklaring der gezanten omtrent de regeringspartij, — volkomen geregtvaardigd. Nederland kan zijn bestaan op- en rustig bezit van Sumatra niet langer afhankelijk stellen van de luimen van een ons vijandigen staat aldaar. Atjeh heeft den teerling geworpen.

Onze waardigheid gebiedt een krachtig optreden, zoowel tegenover het buitenland, als tegenover onze eigene bezittingen, die ons met oplettende blikken gadeslaan.

Die het doel wil, moet ook de middelen willen, waar die geoorloofd, ja gewettigd zijn door het regt van zelfbehoud. De geldelijke opofferingen kunnen ons, gelijk ik boven reeds zeide, schatten en menschenlevens sparen.

Op deze gronden vermeen ik te moeten volharden bij de eenmaal genomen beslissing.

Hiervan, en van den inhoud van Uwer Excellentie's telegram van 23 dezer betreffende de opheffing van het bezwaar tegen de zending van 's Raads Vice-President, heb ik den Raad van Nederlandsch-Indie en den Kommandanten van de land- en zeemagt kennis gegeven.

Om zooveel mogelijk te voorkomen dat de zaak ruchtbaarheid erlange, heb ik den redacteurs en uitgevers der verschillende particuliere bladen in Nederlandsch-Indie doen verzoeken, in 's lands belang alle geruchten of berigten omtrent eene aanstaande expeditie onvermeld te laten. Voorts heb ik den chef der telegrafie uitgenoodigd, om alle particuliere telegrammen naar het buitenland, waarin van de expeditie naar Atjeh gewag wordt gemaakt, te weigeren (art. 19 van *Staatsblad* 1871, n°. 19).

De zaak is *toch* bekend, maar ze wordt nu ten minste niet in 't publiek bediscussiëerd.

De heeren Netscher, Schiff en von de Wall en de Consul-generaal Read worden met de voorgenomen plannen in wetenschap gesteld, terwijl ik verder bedacht blijf op al, wat de goede uitvoering dezer gewigtige onderneming bevorderlijk kan zijn.

Mij voorloopig tot bovenstaande mededeelingen bepalende, stel ik mij voor Uwer Excellentie geregeld en tot in de minste bijzonderheden op de hoogte te houden van den verderen loop der Atjehsche aangelegenheden.

Ik voeg hierbij afschriften van al de te dezer zake gewisselde telegrammen en van de missive van den legerkommandant van den 23sten dezer, 1a. N. geheim, houdende — naar aanleiding van art. 12 der instructie, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 16 Julij 1860 n°. 43, mededeeling, dat de verwijdering der expeditionaire troepen naar Atjeh geen nadeeligen invloed zal uitoefenen op het behoud of de verdediging van het eiland Java.

Ten slotte mag ik niet onvermeld laten, dat in de buitengewone vergadering, op voorstel van het raadslid den heer H. M. Andrée Wiltens, nog werd besloten de politieke zending van den resident P. L. van Bloemen Waanders naar Lombok, bedoeld bij mijne depêche van 11 dezer, n°. 9/ 1a. L. geheim, voorloopig uit te stellen in verband met de voorgenomen expeditie naar Atjeh.

De hiervoor gevorderde buitengewone magtsontwikkeling toch maakt het ten zeerste raadzaam onze strijdkrachten te concentreeren, en derhalve zooveel mogelijk verwikkelingen elders te voorkomen.

Van deze beslissing heb ik den heer Bloemen Waanders per telegraaf kennis gegeven.

De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indie,

(*get.*) J. Loudon.

---

*

Bijlage.

De Consul-Generaal te Singapore aan den Algemeenen Secretaris van het Gouvernement van Nederlandsch-Indie.

N°. 25. Singapore, 20 *Februarij* 1873.

Sedert mijne terugkomst van Bangkok op 13 dezer, heb ik de navolgende informatien ontvangen, welke ik voor het Nederlandsch-Indisch Gouvernement van het hoogste belang acht.

Mijn berigtgever is TONGKOE MOHAMAD ARIFFIN van Moko Moko op Sumatra, wien ik gedurende de laatste tien jaren bij verschillende gelegenheden zekeren bijstand verleend heb, voor welke diensten hij, naar ik geloof, mij thans zijne dankbaarheid wil betoonen; zoodat ik geene redenen heb zijne mededeelingen in twijfel te trekken.

Naar het schijnt hebben de Atjehsche gezanten gedurende hun verblijf alhier zich tot de consuls van Amerika en Italie gewend, voorzien van een' brief van den Sultan, geadresseerd zoowel aan den consul van Frankrijk als aan dien van Amerika en Italie, waarin hulp verzocht werd, ten einde Atjeh tegen de verdrukkingen der gehate Nederlanders te beschermen, terwijl tevens daarin het aanbod gedaan werd om met die respectieve mogendheden tractaten te sluiten.

Mijn berigtgever is, zooals hij voorgeeft, door zijn huwelijk verwant met den Sultan van Atjeh, en was tegenwoordig bij het bezoek van de gezanten aan den Amerikaanschen en Italiaanschen consul.

Den 26sten Januarij des avonds te 9 ure kwamen zij bij den Amerikaanschen consul, die het gezantschap met alle beleefdheid ontving en beloofde onmiddellijk aan admiraal JENKINS in China te zullen schrijven. Vóór hun vertrek werd den gezanten een brief voor den Sultan overhandigd, benevens concept van een tractaat, bestaande uit twaalf artikelen, hetwelk de Sultan van Atjeh verzocht werd te teekenen en daarna naar Singapore terug te zenden.

Naar hetgeen ik verder vernam, waren de twee partijen overeengekomen dat een Amerikaansch oorlogschip binnen den tijd van ongeveer twee maanden Atjeh zoude bezoeken. De Amerikaansche Consul vroeg mijn' berigtgever uitdrukkelijk of hij mij kende, en beval hem, op zijn ontkennend antwoord, de stiptste geheimhouding aan.

Den volgenden dag, 27 Januarij, des morgens 11 uur, maakten zij hunne opwachting bij den Italiaanschen Consul, die zijne sympathie voor den Sultan te kennen gaf, en zich bereid verklaarde zijn Gouvernement de noodige mededeelingen te doen, zoodra hij in bezit was van een' specialen brief van den Sultan voor Z. M. den Koning van Italie.

Intusschen bevindt zich hier ter plaatse kapitein RACCHIA, de diplomatieke agent van Italie in 't Oosten, die met mij per zelfde gelegenheid van Siam terugkeerde.

Hij deelde mij mede met de Fransche mailboot naar Japan te zullen gaan, doch sedert schijnt hij van voornemen veranderd. Dagelijks worden hier twee Italiaansche oorlogschepen verwacht, welke volgens kapitein RACCHIA's mededeeling de noord-oostkust van Borneo zouden bezoeken, om te trachten eene concessie voor grondgebied in de nabijheid van Maludubaai te verkrijgen; thans echter zoude de bestemming dier schepen kunnen veranderd worden, en kapitein RACCHIA het plan vormen daarmede naar Atjeh te gaan, daar het Italiaansch Gouvernement een »pied à terre" in deze gewesten zoekt, en Poeloe-Way welligt aan het doel zoude beantwoorden.

Ingesloten bied ik U Hoogedel Gestr. afschriften der telegrammen, aan, welke ik Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal omtrent dit belangrijk onderwerp heb doen toekomen. Den resident van Riouw heb ik de noodige inlichtingen gegeven en TONGKOE MOHAMAD ARIFFIN opgezonden om Z. Hoogedel Gestr. van alle bijzonderheden betreffende deze intrigues deelgenoot te maken. Tevens voeg ik hierbij een' door TONGKOE MOHAMAD ARIFFIN aan mij gerigten brief, welks inhoud het hierin verhandelde gedeeltelijk zal bevestigen.

De stoomer *Patty*, gezagvoerder ROURA, arriveerde alhier den 10den dezer van Rangoon, en zal morgen de reis retour via Penang aanvaarden. Deze gezagvoerder ROURA is dezelfde persoon die in de Atjehsche intrigues gemengd is.

Naar men mij heeft medegedeeld, hebben de gezanten zich niet bij het Fransche of Duitsche consulaat vervoegd.

Het Duitsche oorlogschip *Nymphe* is in onze haven, wachtende naar men zegt op brieven enz. van China.

De Consul-Generaal der Nederlanden,
(*w. g.*) READ.

2. *De Gouverneur-Generaal aan den Minister van Kolonien.*

BUITENZORG, 4 *Maart* 1873.

GEHEIM.

N°. 14, La. **R**.

Bij mijnen kabinetsbrief van 25 Februarij jl. n°. 13, la. P, zeer geheim, deelde ik Uwer Excellentie het resultaat mede van het besprokene in de buitengewone vergadering van den Raad van Nederlandsch-Indie van den 21sten te voren, met betrekking tot onze jegens Atjeh verder aan te nemen gedragslijn.

Sedert ontving ik van eene belangstellende zijde de vertrouwelijke mededeeling, dat bij een der aanzienlijkste handelshuizen te Batavia een telegram was ontvangen, het berigt bevattende, dat het Gouvernement der Vereenigde Staten van Noord-Amerika den kommandant der in de Chinesche wateren aanwezige Amerikaansche vloot, welke zich vermoedelijk voor Hongkong bevond, had gelast zich onverwijld naar Atjeh te begeven.

Mij kwam dit berigt niet geheel onwaarschijnlijk voor, vermits ons tot dusver wel van de zijde van Italie, maar nog niet van den kant van Amerika onthouding in het Atjehsche vraagstuk was toegezegd.

In elk geval achtte ik het raadzaam eene buitengewone vergadering van den Raad van Nederlandsch-Indie te beleggen, ten einde gezamenlijk te beraadslagen, welke maatregelen ten deze nader behoorden te worden genomen.

De vergadering, bijgewoond door de Kommandanten der land- en zeemagt, heeft den 2den dezer onder mijn voorzitterschap plaats gehad.

Nadat ik de aanwezigen met het doel dezer zitting had bekend gemaakt, stelde ik de vraag, of het bovenbedoeld gerucht wijziging zou moeten brengen in de eenmaal aangenomen beslissing, dat de Gouvernements-Commissaris voor Atjeh, de heer NIEUWENHUYZEN, gezamenlijk met de aangeduide strijdmagt derwaarts zou vertrekken, en zoo ja, of zou moeten worden teruggekomen op het aanvankelijk geopperd denkbeeld, dat de Gouvernements-Commissaris zoo spoedig mogelijk dient vooruit te gaan, om de Amerikanen vóór te zijn.

Als mijne meening gaf ik ook thans weder te kennen, dat er met de meest mogelijke voortvarendheid behoorde te worden gehandeld. Van 't grootste belang achtte ik 't, dat de Gouvernements-Commissaris de Amerikanen vóór was, om met meer vrijheid en klem aan Atjeh onze eischen te stellen, en hen voor een fait accompli te plaatsen, namelijk eene oorlogsverklaring, als Atjeh ons ultimatum mogt verwerpen.

Voorts achtte ik het noodig er in 't bijzonder nog de aandacht op te vestigen, dat thans, bij den gevorderden spoed, — die ons belet den heer NIEUWENHUYZEN van de noodige strijdkrachten te doen vergezellen, — de zaak meer uit een volkenregtelijk oogpunt moest worden beschouwd. Mogt Amerika vóór onze komst met Atjeh feitelijk betrekkingen hebben aangeknoopt, dan zouden zij ons in regten vóór zijn, terwijl in het omgekeerde geval, wanneer wij vóór de komst der Amerikanen den Sultan onze eischen hebben gesteld, het voordeel geheel aan onze zijde zou zijn. Er zoude dan voor ons een regtstoestand geboren zijn, welke niet kan worden weggecijferd. En nu opperde ik deze vraag: zoo wij Amerika voor het bovenbedoeld fait accompli hebben geplaatst, zou die mogendheid dan met eenig regt tusschen beide treden? Algemeen werd die vraag ontkennend beantwoord.

Men vroeg nu: indien de Gouvernements-Commissaris ten spoedigste vertrekt met het drie- of viertal beschikbare bodems, is 't dan in geval eener oorlogsverklaring wel noodig dat men met die maritieme magt al dadelijk overga tot het plegen van vijandelijkheden?

Met een beroep op de geschiedenis o. a. van den jongsten krijg tusschen Frankrijk en

Duitschland meende ik op het tweede gedeelte dier vraag een ontkennend antwoord te moeten laten volgen.

Na de onmiddellijke eischen eener oorlogsverklaring, ook in verband met 't geen ORTOLAN en WHEATON daaromtrent uitspreken, eene wijl te hebben in beschouwing genomen, en na van den Vlootvoogd de herhaalde verzekering te hebben ontvangen, dat de Amerikaansche vloot c. q. een viertal weken zoude noodig hebben om van Hongkong naar Atjeh te stoomen, maakte ik aan de uitvoerige discussies een einde, door de volgende oplossing in overweging te geven: Wanneer den 7den dezer nog geen antwoord van Uwe Excellentie mogt zijn ontvangen op mijn telegram van den 2den te voren om inlichtingen nopens het bovenbedoeld gerucht, vertrekt de Gouvernements-Commissaris den 8sten met twee schepen, namelijk de *Citadel van Antwerpen* en de *Siak*, van hier naar Poeloe Pinang, na zich vooraf zoo kort mogelijk te Riouw en Singapore met den resident SCHIFF en den Consul-Generaal READ te hebben in verbinding gesteld in het meeste belang zijner zending. Te Poeloe Pinang neemt de Commissaris het aldaar aanwezig tot zijn gevolg behoorend personeel op, waarna hij met twee andere vaartuigen, de *Cochoorn* en de *Marnix*, versterkt, naar Atjeh vertrekt, den Sultan opening van zaken doet, een ultimatum stelt, en bij weigering van dezen om onze souvereiniteit te erkennen, den oorlog verklaart, met drie schepen naar Poeloe Pinang terugkeert om er de komst der expeditie af te wachten, terwijl het vierde vaartuig voor Atjeh blijft kruisen, om, bij onverhoopte komst van oorlogsbodems onder vreemde vlag, den betrokken bevelhebber mede te deelen dat wij met gemeld rijk in oorlog zijn, en hem te verzoeken geene betrekkingen met hetzelve aan te knoopen. Intusschen gaan hier de voorbereidende maatregelen voor de expeditie voort, vermits nu minder kansen bestaan voor eene vredelievende oplossing, en de expeditie met 't oog op den moesson c. q. in deze maand moet vertrekken.

Dit plan wordt eenstemmig goedgekeurd en dienovereenkomstig besloten.

Bij het bespreken der voor den Gouvernements-Commissaris te ontwerpen instructie, deelde ik als mijn pertinent gevoelen mede, dat het mij alleen te doen was om Atjeh onze souvereiniteit te doen erkennen, en daardoor vreemden invloed van Sumatra te weren, met andere woorden om het buitenland buiten onze zaken te houden. Bestaat er eenige kans op toegeven van de zijde van Atjeh, dan zoude die mijns inziens geheel verspeeld worden door zwaardere eischen te stellen. Erkent Atjeh ons oppergezag, dan zijn wij tegenover het buitenland gedekt, en ons but is voorloopig bereikt, al moeten wij dan ook later welligt nog eens in aanraking of conflict met dat rijk komen. Weigert daarentegen Atjeh aan onzen eisch te voldoen, dan verandert de zaak van aard, en kunnen wij, wanneer eenmaal de wapenen ontbloot zijn, zwaarder voorwaarden stellen. Hoe 't zij, wil men de mogelijkheid van vredelievende oplossing niet geheel verspelen, dan dienen de voorwaarden zoo weinige en aannemelijk mogelijk te zijn; zij dienen zich tot de onvermijdelijk noodzakelijke te bepalen.

Dat de Raad van Nederlandsch-Indie het ook in dit opzigt met mij eens is, zal Uwer Excellentie blijken uit zijn advies van den 3den dezer, n°. 1, het welk ik de eer heb in afschrift hiernevens aan te bieden met mijn besluit van heden, 1ª. R', zeer geheim, waarbij de voet, waarop de zending des heeren NIEUWENHUYZEN berust, geregeld, en zijne instructie vastgesteld is.

Ook van de sedert mijn kabinetsschrijven van 25 Februarij jl., n°. 15 1ª. G, zeer geheim, gewisselde bescheiden en telegrammen betreffende de Atjehsche zaak, waaronder het rapport van den resident van Riouw van 24 Februarij, 1ª. W⁴ geheim en bijlagen, voeg ik afschriften hierbij.

De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indie,

(*get.*) J. LOUDON.

Bijlagen.

a. *Instructie voor den Gouvernements-Commissaris voor Atjeh.*

In aanmerking nemende:

dat het bij herhaling gebleken is dat de bestuurders van Atjeh de ernstige voornemens en welwillende bedoelingen miskend hebben, door het Nederlandsch Gouvernement betoond om de onderlinge vijandelijkheden, welke zeer ten nadeele der algemeene belangen van handel en scheepvaart strekken, in de aan gemeld rijk onderhoorige staatjes te keeren, en eene goed geregelde verstandhouding tot dat Gouvernement in 't leven te roepen, en dat zij de deswege gedane dringende vertoogen hebben in den wind geslagen;

dat zij onlangs met vijandige bedoelingen te Singapore de tusschenkomst van buitenlandsche mogendheden tegen het Nederlandsch Gouvernement hebben ingeroepen, bij monde van dezelfde gezanten, die onder het masker van vriendschap en goede trouw naar Riouw waren afgevaardigd, om aan den resident van dat gewest, van wien zij bescherming ondervonden, uitstel te vragen van de politieke zending bedoeld bij het geheim besluit van 31 Augustus 1872, 1a. H[2];

dat de bestuurders van Atjeh door zoodanige handelingen artikel 1 der op 30 Maart 1857 met dat rijk gesloten overeenkomst van vrede, vriendschap en handel hebben geschonden, en het overtuigend gebleken is dat op hunne goede trouw geen staat kan worden gemaakt;

dat het voor Nederland's bestaan op- en rustig bezit van Sumatra, en met het oog op de belangen welke het Gouvernement op dat eiland en in den Indischen Archipel in 't algemeen te behartigen heeft, dringend noodzakelijk is om aan den overmoed en de dubbelzinnige staatkunde van de bestuurders van Atjeh voor goed een eind te maken;

zoo is, met intrekking van voorschreven zending, bij het Gouvernements-besluit van 4 Maart 1873, 1a. R. geheim, aan den heer F. N. Nieuwenhuizen, Vice-President van den Raad van Nederlandsch-Indie, opgedragen om zich naar Atjeh te begeven, met het doel om aan de bestuurders van dat rijk opheldering te vragen van hun trouweloos gedrag, en van hen te eischen de erkenning der opperheerschappij van Nederland.

Artikel 1.

De Gouvernements-Commissaris begeeft zich den . . . . Maart 1873 met Zr. Ms. stoomschip *Citadel van Antwerpen* en gevolgd door het vaartuig der Gouvernements-marine *Siak* eerst naar Riouw en daarna naar Singapore, ten einde zich met den resident van voormeld gewest en den Consul-generaal Read in het meeste belang zijner zending te onderhouden.

Daarna vervolgt hij met de beide genoemde bodems en de stoomschepen *Cochoorn* en *Marnix* den togt naar Poeloe-Pinang om van daar zijne reis naar Atjeh te vervolgen.

Artikel 2.

Ter reede van Atjeh aangekomen, geeft de Commissaris, met inachtneming der noodige formaliteiten, aan den Sultan van dat rijk kennis van de reden zijner komst.

Dit geschiedt bij een document, waarin opheldering wordt gevraagd omtrent het dubbelzinnig gedrag door de Atjehsche gezanten te Singapore betoond, het verraderlijke daarvan op ernstige wijze wordt aangetoond en verder medegedeeld, dat het Gouvernement met het oog op de roeping welke het op het eiland Sumatra te vervullen, en de belangen welke het in 't algemeen te behartigen heeft, dergelijke politiek niet langer kan dulden en mitsdien van hem, Sultan, eischt dat hij binnen den tijd van 24 uren na ontvangst van voormeld document het oppergezag van Nederland erkenne.

Artikel 3.

Indien de Sultan aan dien eisch gehoor geeft, doet de Gouvernements-Commissaris daarvan eene acte in triplo opmaken, waarna door dezen met inachtneming der noodige formali-

teiten, krachtens magtiging en onder nadere goedkeuring van den Gouverneur-Generaal, wordt overgegaan tot de aanvaarding der souvereiniteit.

Artikel 4.

Wanneer de Sultan aan den bovenbedoelden eisch niet — of niet binnen den gestelden termijn — onvoorwaardelijk voldoet, verklaart de Gouvernements-Commissaris hem bij een gemotiveerd manifest namens het Gouvernement den oorlog.

Daarna keert de Gouvernements-Commissaris terug naar Poeloe-Pinang, van waar hij per telegraaf den stand van zaken aan de Regering mededeelt en de expeditionaire magt afwacht om gezamenlijk met haar weder naar Atjeh te stoomen.

Intusschen moeten de zee en omstreken van Atjeh bekruist blijven, om, bijaldien eene vreemde Mogendheid zich met den Sultan in verbinding mogt komen stellen, met inachtneming van de noodige étiquette en met vermijding van elke daad van vijandelijkheid jegens haar, onze oorlogsverhouding tot gemeld rijk bloot te leggen.

Artikel 5.

Wanneer bij aankomst of gedurende het verblijf van den Gouvernements-Commissaris te Atjeh eene vreemde magt aldaar aanwezig is of verschijnt, en met de bestuurders van dat rijk onderhandelingen heeft aangeknoopt of wenscht aan te knoopen, zal de Gouvernements-Commissaris daartegen krachtig protest aanteekenen, onder bekendstelling van de verhouding waarin Atjeh tot het Nederlandsch-Indisch Gouvernement staat en van de reden zijner komst.

Daarna zal hij handelen zoo als hem het meest geraden voorkomt, met dien verstande dat onmiddellijke conflicten met het buitenland worden vermeden.

Artikel 6.

Wanneer het onverhoopt tot een oorlog met Atjeh mogt geraken en dat rijk voor onze wapenen zwicht, zal de Gouvernements-Commissaris eenige meerdere eischen kunnen stellen. Daarbij zal hij evenwel in het oog moeten houden, dat van eene vestiging op of bezetting van Atjeh vooralsnog geen sprake kan zijn.

Artikel 7.

De Gouvernements-Commissaris beslist:

a. ten aanzien van het al of niet voortduren van door de militaire overheden, bij aanraking met de hoofden van het vijandige volk, verleende kortstondige wapenschorsingen;

b. ten aanzien van het sluiten van wapenstilstand;

c. ten aanzien van aangeboden wordende voorwaarden van onderwerping;

d. onder nadere goedkeuring van den Gouverneur-Generaal, ten aanzien van het al dan niet voortduren van een af te kondigen embargo en blokkade, en

e. ten aanzien van alles, uitgezonderd het beleid der militaire operatien, wat op de eindregeling der zaken direct of indirect van invloed kan zijn of door hem wordt beschouwd als die strekking te hebben.

Artikel 8.

In alles wat de uitvoering zijner zending betreft, heeft de Gouvernements-Commissaris ampele macht, en zijn alle autoriteiten, welke met hem in aanraking komen, aan hem medewerking en gehoorzaamheid verschuldigd.

Artikel 9.

De Gouvernements-Commissaris zal bij zijne terugkomst te Batavia aan de Regering een uitvoerig verslag omtrent zijne zending indienen, vergezeld van de noodige voorstellen ter zake, en intusschen elke zich voordoende geschikte gelegenheid aangrijpen om haar op de hoogte te stellen van den loop dier missie.

b. *De Resident van Riouw aan den Gouverneur-Generaal.*

(Extract.)

RIOUW, 24 *Februarij* 1873.

La. $\frac{W}{W^4}$.

GEHEIM.

Met referte aan mijn telegram van den 21sten jl., heb ik de eer Uwer Excellentie mede te deelen, dat op den avond van den 20sten dezer omstreeks 7 uur zich bij mij aanmeldde TONGKOE MOHAMAD ARIFFIN, mij overhandigende de beide in originali hierbij gaande particuliere brieven van onzen Consul-generaal W. H. READ, de eene zonder dagteekening, de andere van den 15den jl.

De inhoud dier brieven komt in substantie hierop neder, dat de Atjehsche gezanten, tijdens zij met Zr. Ms. stoomschip *Marnix* te Singapore vertoefden met het doel om hunne reeds te Riouw aangeknoopte onderhandelingen, tot het aankoopen op last des Sultans van een stoomschip, te beëindigen, in strijd met de te Tandjong Pinang herhaaldelijk gegeven plegtige verzekeringen hunner goede trouw en gezindheid om het Rijk van Atjeh te brengen onder de souvereiniteit van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, bij de Italiaansche en Amerikaansche consuls te Singapore hulp hebben gevraagd tegen ons oppergezag, en zelfs met den Amerikaanschen consul een schema van een contract gemaakt en ter goedkeuring door den Sultan medegenomen hebben.

De heer READ zegt, dat het aankoopen van een stoomschip slechts een voorwendsel was om hun verblijf te Singapore te rekken. Dit is niet juist. Daar hebben inderdaad langdurige onderhandelingen dienaangaande plaats gehad, waarmede ik mij, als betreffende eene zaak van geheel particulieren aard, niet heb ingelaten. (Vide mijne missive van 25 Januarij jl. $\frac{I^a}{R^4}$ Geheim.) Zij zijn echter afgesprongen, doordien de borgen zich wegens de overdreven koopsom — 41 000 dollars — terugtrokken.

TONGKOE MOHAMAD ARIFFIN, sedert negen jaren met den heer READ bekend, dezelfde over wien handelt het Gouvernements-besluit van 16 October 1870, n°. 15, heeft zich bij PANGLIMA TIBANG MOHAMAD, dien hij vroeger te Atjeh heeft ontmoet, voorgedaan als een getrouw helper, die niets met het Nederlandsch-Indisch Gouvernement uitstaande had.

Hij is kleinzoon van den toewankoe van Moko-Moko, gesproten uit het geslacht van MENANGKABAU, en gehuwd geweest met een Atjehsche vrouw uit de omgeving van den Sultan.

Nadat deze korten tijd na het huwelijk was overleden, begaf hij zich wegens handelszaken naar Singapore en huwde van nieuws met eene aanverwante van den bandhara van Trengano, vertrok naar Engeland met geschenken van dien vorst, en is, na zijne terugkomst te Singapore, in de omgeving van den toemongong van Djohor gebleven, altijd hopende een betrekking te bekomen in de dienst van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement.

ARIFFIN is een jongmensch van uitmuntende manieren, zeer intelligent, en spreekt en schrijft vlot Engelsch.

Ik heb verschillende malen een langdurig onderhoud met hem gehad, en hetgeen hij mij mededeelde kwam geheel overeen met hetgeen de heer READ mij schrijft.

Het brouillon, door den Amerikaanschen consul aan PANGLIMA TIBANG MOHAMAD medegegeven om door den Sultan te worden goedgekeurd, heeft hij mij zakelijk medegedeeld, en gaat hierbij, zooals ik het zelf uit zijn mond heb opgeteekend.

Hij verhaalde mij verder, dat de Amerikaansche consul een brief had geschreven aan den Sultan, waarin hij dezen waarschuwde tegen het Nederlandsch Gouvernement, dat, eenmaal de Indische rijken onder zijn beheer hebbende, hunne vorsten trapsgewijze verdreef.

Hij stelde mij voor om op eigene gelegenheid naar Atjeh te gaan, en steunende op het vertrou-

wen dat de Atjehers in hem stellen, te trachten het door den Sultan casu quo goedgekeurde Amerikaansche ontwerp-contract magtig te worden en het alsdan aan mij te overhandigen.

Ik heb dat afgeslagen met de opmerking, dat indien de Atjehsche gezanten ter kwader trouw handelen, zulks niet mogt worden nagevolgd.

Intusschen, enz.

De resident van Riouw,
(*w. g.*) D. W. Schiff.

Brouillon van tractaat door den resident van Riouw overgelegd.

Art. 1.

Het Amerikaansch Gouvernement en de Sultan van Atjeh sluiten onverbrekelijk verbond van vriendschap.

Art. 2.

Alle Amerikaansche schepen zullen in de Atjehsche havens dezelfde regten genieten als die van Atjeh zelven.

Art. 3.

De Sultan en zijne onderhoorige vorsten zullen den slavenhandel weren.

Art. 4.

De Sultan en zijne rijksgrooten verbinden zich om den noodigen grond af te staan tot het oprigten van steenkolenloodsen.

Art. 5.

De Sultan en zijne rijksgrooten verbinden zich om in zijn rijk wegen te doen maken, zijnde het Amerikaansch Gouvernement bereid in de kosten daarvan te deelen.

Art. 6.

Wat betreft het heffen van in- en uitgaande regten, zullen schepen van andere natien zich behooren te houden aan den in Atjeh bestaanden hadat. Amerikaansche onderdanen zullen 5% minder betalen.

Art. 7.

De Amerikanen mogen gronden koopen en verkoopen, benevens de producten daarvan, doch zullen 5% minder tjoeké betalen.

Art. 8.

Het is den Amerikanen veroorloofd kerken en scholen op te rigten.

Art. 9.

Het Amerikaansch Gouvernement verbindt zich de Atjehsche dynastie en godsdienst te zullen beschermen.

Art. 10.

Te Groot-Atjeh zal een Amerikaansch consul gevestigd zijn, met de bevoegdheid om geschillen tusschen de Amerikanen te beregten.

Art. 11.

Het Amerikaansch Gouvernement zal den Sultan en zijne rijksgrooten bijstaan in geval van vijandelijkheden, welke zich 't zij van buiten, 't zij van binnen mogten voordoen.

Art. 12.

Amerikaansche onderdanen worden overal in het rijk toegelaten, doch zullen, indien zij zich niet houden aan het overeengekomene in dit contract, door den consul worden gestraft.

---

3. *De Gouverneur-Generaal aan den Minister van Kolonien.*

BUITENZORG, 14 *Maart* 1873.

KABINET-GEHEIM.

N°. 17, 1a. W.

Ten vervolge van mijne geheime Kabinetsmissive van 4 dezer, n°. 14, 1a. R, heb ik de eer Uwer Excellentie in afschrift hierbij aan te bieden mijn geheim besluit van heden, 1a. V, houdende verdere beschikkingen ten aanzien der Atjehsche aangelegenheden.

Tevens voeg ik in afschrift hierbij de sedert de sluiting der laatste mailpakketten over die aangelegenheden gewisselde telegrammen en verdere bescheiden.

Ik vestig Uwer Excellentie's aandacht in het bijzonder op de daaronder aanwezige aan mij gerigte officieuse brieven van den Consul-Generaal der Nederlanden te Singapore van 3 en 6 dezer, en op de Nederlandsche vertalingen van drie van zekeren TONGKOE MOHAMAD ARIFFIN, in de bijlagen vaak genoemd, afkomstige Maleische schrifturen, gemerkt las. A, B en C.

Daaruit zal Uwe Excellentie op nieuw ontwaren, hoe dubbelzinnig of liever verraderlijk de houding is, welke door Atjeh tegenover ons wordt aangenomen, en tevens de kuiperijen bloot gelegd vinden, welke door den Amerikaanschen consul te Singapore gepleegd zijn.

Ik vermeen de vraag geoorloofd, of dergelijke consulaire agenten geschikt zijn de goede verstandhouding tusschen bevriende mogendheden te bewaren, en of het ontslag van den tegenwoordigen Amerikaanschen consul te Singapore niet wenschelijk ware, om een heilzamen invloed uit te oefenen en de handelsagenten aan te sporen, zich tot de uitoefening van hunne eigenaardige functien te bepalen.

Die vraag ware welligt langs diplomatieken weg bij de Regering der Vereenigde Staten voor te brengen.

Intusschen blijkt uit voormelde schrifturen op nieuw, hoe dringend noodzakelijk het is aan het Atjehsche vraagstuk zoo spoedig mogelijk op afdoende wijze een einde te maken, opdat Nederland zich niet nu of later plotseling tegenover het protectoraat van eene vreemde mogendheid over Atjeh geplaatst zie.

Hieruit toch zouden allerlei groote moeijelijkheden en zelfs het verlies van Sumatra kunnen voortvloeijen.

In overeenstemming met al de geraadpleegde adviseurs komt het mij voor dat geen

andere afdoende waarborg daartegen denkbaar is dan de eisch van souvereiniteit, zooals ik Uwer Excellentie bij mijne telegrammen van 6, 9 en 12 dezer mededeelde.

Met het oog op het overwegend groot belang der zaak en op de omstandigheid dat elke andere waarborg tegenover kuiperijen van Atjeh met vreemde mogendheden niets beteekent en derhalve het ongestoord bezit van Sumatra voor ons bij voortduring zou worden bedreigd, — heb ik uit innige overtuiging vermeend aan den eisch van souvereiniteit met den meesten aandrang te moeten vasthouden. *Nu* kunnen wij nog dien eisch doen; bij de steeds toenemende aanraking met- en inmenging van groote mogendheden is het de vraag echter of dit nog lang het geval zal zijn.

Daarenboven blijkt uit de berigten van den heer READ, dat wij *nu* op den — althans zedelijken — steun van Engeland kunnen rekenen.

Inmiddels heb ik echter den Gouvernements-Commissaris — die, zooals Uwe Excellentie uit de overgelegde telegrammen zal ontwaren, op den 7den dezer met Zr. Ms. stoomschip *Citadel van Antwerpen* en den gouvernements-stoomer *Siak* van Batavia is vertrokken, gisteren te Singapore aangekomen en heden naar Pinang vertrokken is, — mededeeling gedaan van Uwer Excellentie's laatst ontvangen telegram, onder toezegging van nadere instructien omtrent den aan Atjeh te stellen eisch, na ontvangst van Uwer Excellentie's antwoord op mijn telegram van 12 dezer.

Uit het in den afgeloopen nacht van Uwe Excellentie ontvangen telegram heb ik met groote voldoening gezien, dat Uwe Excellentie het in de hoofdzaak met mij eens is, — zij 't dan ook dat het mij duister blijft wat Uwe Excellentie bedoelt met de *voldoening* en de *waarborgen* die ik eischen moet, — en dat tusschen ons alleen een verschil van vorm en inleiding bestond. Zelfs te dien aanzien valt echter nog op te merken dat ik in mijne telegrammen slechts het fond der zaak en niet den vorm heb behandeld en dat het niet in mijne bedoeling kan liggen om met vertreding van alle vormen, zooals Uwe Excellentie zich uitdrukt, de souvereiniteit *ruw weg op den voorgrond te stellen*.

Ik zal morgen aan den Commissaris NIEUWENHUYZEN te Pinang het volgende telegram zenden:

» Slotsom van nadere telegrammen-wisseling met ministerie is:

» Souvereiniteit moet uitvloeisel zijn van onderhandelingen of van oorlog, maar kan wegens indruk naar buiten niet als eerste eisch ruw weg (sic) op den voorgrond worden gesteld.

» Wil mij terstond ontvangst van dit telegram melden."

Ten slotte moet ik nog een punt releveeren, namelijk dat van het vertraagd vertrek van den Gouvernements-Commissaris.

De *Citadel van Antwerpen* vertrok eerst den 7den dezer van hier, niettegenstaande de Kommandant der zeemagt reeds den 2den dezer door mij bij telegram was uitgenoodigd om dat vaartuig tot dadelijk vertrek gereed te houden en niettegenstaande ik herhaaldelijk op spoed had aangedrongen.

De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indie,

(*get.*) J. LOUDON.

BIJLAGEN.

a. *De Consul-Generaal* READ *aan den Gouverneur-Generaal* LOUDON.

(Extract).

SINGAPORE, 3 *March* 1873.

My dear Excellency!

In continuation of my report, it appears that the American consul sent for TUNKO

Mohamad Ariffin, and told him that he had heard from Batavia that an expedition was being prepared to attack Acheen, and asked him to go to Acheen to warn the Sultan of it. At the same time he gave him a letter as a sort of credential. This I enclose. It is not of any great importance, beyond proving that the said consul is intriguing with the Acheenese. I also forward copy of Tunko Ariffin's letter to the resident of Riouw and the heads of instruction given him by the consul, together with the plan of defence, which the latter advised the Sultan to adopt. This will show the disposition of the said party to make capital out of a very questionable project.

I had a long conversation yesterday with mr. Birch, the colonial secretary, and I communicated confidentially to him what had transpired. He expressed great astonishment and regret, and unhesitatingly blamed the consul's conduct.

He said he was sure admiral Jenkins would also disapprove of it, and he added that he did not think that England would allow any other nation than Holland to hold such an important position as Acheen. He is to inform H. E. the Governor so soon as he returns of what has occurred, and will see me afterwards on the subject.

He was of opinion that captain Racchia is straightforward and honest and that he has no intention of interfering with places already occupied, and that it is understood that Italy is to be guarded by the advice of England.

I should etc.

Believe me, etc.

(*w. g.*) W. H. Read.

A.

b. *Brief van* Tongkoe Mohamad Ariffin *aan den resident van Riouw.*

(Vertaling uit het Maleisch.)

Singapore, 3 *Maart* 1873.

(*Gewone inleiding.*)

In allen eerbied deel ik U mede dat ik op den 1sten Maart 1873 den Consul van Amerika ben gaan spreken.

In 1871 heeft het Engelsch Gouvernement een tractaat gesloten met het Nederlandsche, waarbij Engeland het gezag over Sumatra aan Nederland overdroeg.

Ook heeft wijlen de Sultan Mantzoer in 1857 een contract gesloten met Z. E. den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie.

Den Consul hierop wijzende, zeide ik dat het beter ware indien hij zich niet met de zaak inliet. Hem zoude zulks slechts schade en mij moeijelijkheden kunnen berokkenen.

De Amerikaansche Consul antwoordde mij: » Een drietal dagen geleden ontving ik een » telegram van een koopman te Batavia, waaruit blijkt dat het Nederlandsch-Indisch Gou» vernement het voornemen heeft om Atjeh met wapengeweld te nemen.

» Nu heb ik er aan gedacht U te verzoeken om naar Atjeh te gaan en voor mij een brief » te brengen aan Panglima Tibang Mohamad. Gij kunt hem dan de zaak bekend maken. » In mijnen brief zal ik echter die zaak niet behandelen. Gij gaat slechts te Atjeh handel » drijven. Het ware toch mogelijk dat gij in de zee van Deli in handen vielt der Nederlandsche » vaartuigen. Mij zoude het (behandelen der zaak) niet schaden, doch U zoude het welligt » moeijelijkheid veroorzaken."

Hierbij ontvangt U een afschrift van den brief die voor Panglima Tibang Mohamad bestemd was. Ik heb hem ter hand gesteld aan den heer Willem Henri Read, de geëerbiedigde Consul-generaal der Nederlanden te Singapore.

Indien U mijn gevoelen verlangt te vernemen omtrent den weg die ingeslagen moet worden, dit is, dat ik naar Atjeh ga om den brief aan PANGLIMA TIBANG MOHAMAD te overhandigen. Ik zoude aan hem of aan den Sultan kunnen zeggen, dat hij mij spoedig een schriftelijk bewijs moet geven, waarbij hij verklaart Atjeh aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement over te geven, en verder zoude ik kunnen zeggen dat de Amerikaansche consul zich niet met de zaak wenscht in te laten.

Ik vermeen met zekerheid zulk een schriftelijk bewijs te zullen erlangen vóór dat een contract is gesloten.

Zondag jl. heb ik van iemand gehoord dat binnen vier dagen twee Italiaansche oorlogschepen te Singapore zullen aankomen en dat de consul van Italie een tolk zoekt die het Atjehsch of Maleisch spreekt.

Dit alles heb ik reeds den heer WILLEM HENRI READ, Consul-generaal der Nederlanden te Singapore, medegedeeld.

Thans verwacht ik Uwe bevelen, hoe ik dien te handelen.

(*w. g.*) T. M. ARIFFIN.

B.

c. *Instructie voor* TONGKOE MOHAMAD ARIFFIN.

(Vertaling uit het Maleisch.)

1°. Indien de Hollandsche oorlogschepen U mogten vatten, werp dan onmiddellijk dezen met het zegel van den Amerikaanschen consul voorzienen brief in zee, opdat hij niet valle in handen der Nederlanders.

2°. Wanneer gij in het rijk Atjeh zult zijn aangekomen, treed dan in overleg met PANGLIMA TIBANG MOHAMAD en zend mij dan spoedig te Singapore eene geschreven magtiging, want binnen een maand zal het Nederlandsch Gouvernement aan Atjeh den oorlog aandoen en ik zoude admiraal JENKINS zeer spoedig uit Hongkong kunnen ontbieden.

3°. Indien het waar mogt zijn dat er een contract bestaat, dat gesloten werd tusschen den overleden Sultan en het Nederlandsch Gouvernement, zend mij daarvan dan spoedig afschrift.

4°. Indien de Nederlandsche oorlogschepen Atjeh mogten aanvallen vóór de aankomst van admiraal JENKINS, handel dan aldus:

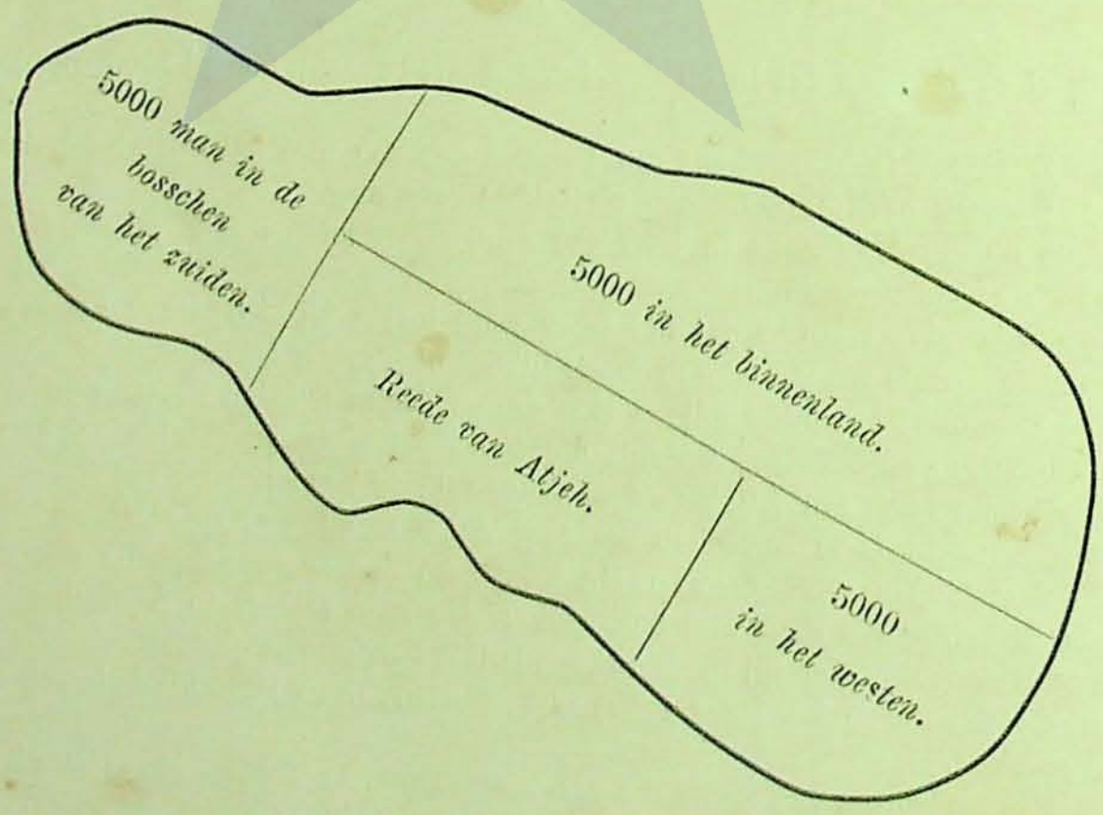

---

d. *De Amerikaansche consul te Singapore aan den Sjabandar van Atjeh.*

(Vertaling uit het maleisch.)

SINGAPORE, 1 *Maart* 1873.

(*Gewone inleiding.*)

Houder dezes is TONGKOE MOHAMAD ARIFFIN, die U in het rijk Atjeh komt bezoeken. Hij heeft mij eenen brief gevraagd, die strekken moge in ons beider wederkeerig belang. Zeer verlang ik dat U mij spoedig te Singapore zult kunnen komen bezoeken, en ik hoop dat U even welvarende moogt zijn als ik.

(*Handteekening en wapen van den Amerikaanschen Consul.*)

---

e. *De Consul-Generaal* READ *aan den Gouverneur-Generaal* LOUDON.

(Extract.)

SINGAPORE, 6 *March* 1873.

My dear Excellency!

I am much obliged for your kind letter of the 26th, and am glad to find that, on the information which had up to that time been placed in your hands, you approved of what I had done.

I telegraphed to you this morning as follows: »Colonial secretary states that American Consul indignantly denies treaty; declaring it an invention of ARIFFIN; — merely advised adoption similar measures to develop country; admits receiving joint letter to Consuls from Sultan and frequent visits and conversations; acknowledges writing one letter but not that sent you; asks to confront ARIFFIN, which shall be done. American defense proves Acheenese duplicity. Italians repudiate the scheme".

I was fully prepared for this . . . . repudiation, but am not prepared to give it that full confidence which the colonial secretary seems to think it deserves. The treaty never was intended to be born in Singapore. The Consul suggested heads, or as he says gave advice on certain points, and these, when put into shape, were to develop themselves into a treaty, to which the Sultan's seal having been appended, the precious document was to be sent back by special messenger to the Consul, who . . . . . , was to forward a copy to the admiral, another to Washington and to sit complacently waiting replies.

Of course as Consul he could make no treaties; he might have been turned out if he had. This is what he pleads in defense; — mais avec le ciel il y a des accommodements, and he thought he had made every thing very safe.

The perusal of the treaty as set forth in the Malay copy is convincing to me. No native would or could from his own ideas have drawn up the various clauses 3, 4, 5, 6, 8, 10 and 12.

The 9th clause is the most native and even that makes the case against the others stronger.

I have sent for TUNKO MOHAMAD ARIFFIN and shall place him before the Consul in the colonial secretary's office, if possible, and I think the little note I sent you will be found

useful, as the Consul told Mr. BIRCH that he had only written one letter to the Atcheenese, and that was to excuse himself from returning their call.

I have no wish to make a quarrel about the matter, or to worry the Consul; far from it; his evidence fully substantiates the false dealing and duplicity of the Acheenese and the sooner they are brought to order the better. I hear they have been collecting arms and ammunition for months and are determined to fight, but they may think better of it when they see the force brought against them.

The Government here will do all it can to afford moral support, and will when requested stop the export of arms and ammunition, but they can do nothing but then.

Admiral JENKINS' flagship the *Hartford* has arrived. He proceeds to China shortly. — I do not think I have anything further to communicate by this opportunity.

The letter for rajah BROOKE shall be forwarded by first opportunity.

Believe me, etc.

(*w. g.*) W. H. READ.

P.S. The Italians by the advice of captain RACCHIA will have nothing to do with Acheen; so mr. BIRCH tells me.

V

DIPLOMATIEKE STUKKEN.

1. *De Minister van Buitenlandsche Zaken aan Zr. Ms. Minister-Resident te Rome.*

(Telegram).

'sGravenhage, 17 *Februarij* 1873.

Er bestaan op het oogenblik met Atjeh moeijelijkheden, waarover een overleg tusschen ons en dat rijk aanhangig is. Met verbazing vernemen wij, dat middelerwijl een gezantschap van Atjeh hulp gezocht heeft bij den Italiaanschen consul te Singapore en bij RACCHIA. Verzoek der Italiaansche Regering dringend aan die personen bevelen tot onthouding te geven.

(*get.*) GERICKE.

---

2. *De Minister van Buitenlandsche Zaken aan Zr. Ms. tijdelijken Zaakgelastigde te Rome.*

CABINET.

N°. 4/14.

18 *Février* 1873.

Des nouvelles reçues par le telegraphe du Gouverneur-Général des Indes, au sujet des affaires d'Atchin, m'ont mis dans le cas de vous charger par la même voie rapide d'appeler l'attention du Gouvernement Italien sur l'importance de recommander à ses agents dans ces parages la modération et la réserve.

En attendant d'être informé du résultat de votre démarche, je m'empresse de vous donner quelques renseignements sur nos relations avec Atchin, pour que vous puissiez expliquer au Gouvernement Italien les circonstances dans lesquelles nous nous adressons à lui.

Depuis très longtemps déjà le Gouvernement des Indes se trouve en relations politiques avec l'empire d'Atchin. Ces relations, qui ne sont pas sans intérêt pour la navigation commerciale en général dans ces mers, ont été en 1824 l'objet d'un concert entre les Pays-Bas et la Grande-Bretagne. Nous avons assumé à cette occasion la tâche de veiller vis-à-vis d'Atchin à la sûreté du commerce et de la navigation, et fidèles à cet engagement nous avons constamment exercé notre influence et nos moyens de contrôle dans ce but humanitaire et civilisateur. Très récemment encore nous nous sommes de nouveau entendus avec la Grande Bretagne, pour qui cette question offre par la nature des choses un grand intérêt, au sujet de notre action sur l'empire Atchinois. Cette action, je n'ai guère besoin de l'expliquer, est tout à l'avantage du commerce Européen, et le Gouvernement Britannique, qui en est le meilleur juge, n'y prêterait certes pas la main, s'il en était autrement. Pour quiconque connait ces contrées, il n'est toutefois pas étonnant qu'il se trouve en Atchin un parti, inspiré par le fanatisme religieux musulman, rétif à l'influence Européenne, et il est assez naturel que cette opposition se manifeste à raison de la crainte que lui donnent les moyens de coërcition dont pourrait, au besoin, disposer celui qui exerce cette influence. Heureusement qu'il y a aussi un autre parti, qui reconnait, par l'expérience de contrées voisines, les fruits bienfaisants d'ordre et de prospérité que notre autorité, même là ou elle

ne se fait sentir qu'indirectement, apporte nécessairement à sa suite, et dont se félicite déjà tout le reste de l'île de Sumatra. De cette opposition cependant naissent quelquefois des conflits avec nous et dans ce moment nos relations avec Atchin s'en ressentent. Mais nous recherchions les moyens d'aplanir les difficultés qui s'étaient élevées, lorsque nous avons été surpris par la nouvelle que la même ambassade Atchinoise, qui était venue à Rhio dans le but annoncé de jeter les bases d'un arrangement des différends existants et n'avait rencontré de notre part qu'un accueil bienveillant, avait été immediatement après son départ en rapport avec le consul de S. M. le Roi d'Italie à Singapore et le capitaine RACCHIA qui se trouve dans ce port, et qu'une espèce d'entente, en vue de quelque démarche tendante à nous susciter des difficultés, en aurait été le résultat.

Il est superflu de vous faire observer la gravité que ces renseignements pourraient avoir s'ils étaient exacts. Il en pourrait facilement résulter dans ces contrées des conséquences désastreuses pour la tranquillité et la prospérité, lesquelles importent cependant au commerce Européen et que toutes les mesures libérales que nous avons prises dans ces derniers temps dans un but d'assimilation tant par rapport à l'admission des étrangers, qu'en matière de tarif dans nos colonies, tendent à établir sur une base solide et également profitable aux intérêts commerciaux de toutes les nations. Toute démarche donc, qui pourrait entraver notre action, ne saurait que prêter un nouvel aliment à l'esprit de désordre et de fanatisme qui entrave le développement de ces contrées. Je me persuade qu'un Gouvernement ami et allié comme celui de S. M. le Roi d'Italie est loin de vouloir nous créer des embarras sérieux en intervenant, même indirectement, dans nos conflits avec les populations indigènes. Les Pays-Bas, au contraire, ont droit au soutien des nations civilisées dans l'oeuvre difficile et laborieuse qui leur incombe au profit du progrès général dans l'archipel Indien. Ceux qui connaisssent ces contrées savent combien il est dangereux de les troubler et quelle responsabilité toute démarche imprudente entrainerait pour le succès de cet oeuvre même. Il n'y a pas longtemps, le Gouvernement Britannique en a donné un exemple en renvoyant aux autorités Néerlandaises une pétition adressée d'Atchin aux autorités coloniales des possessions Anglaises du détroit de Malacca, pour demander un appui contre nous.

Il se passera nécessairement quelque temps avant que les détails sur ce qui a eu lieu à Singapore nous parviennent, mais en attendant les affaires peuvent se compliquer aux Indes.

J'espère donc, que le Gouvernement Italien, se rendant compte de l'effet déplorable que pourrait avoir l'apparence même d'un appui prêté à nos adversaires d'Atchin, aura, sur votre demande, déjà envoyé par le télegraphe des ordres à ses agents aux Indes pour s'abstenir de toute démarche qui pourrait être expliquée dans ce sens. Si je ne me suis pas trompé dans cette prévision, vouz voudrez bien en remercier le cabinet de Rome au nom du Gouvernement du Roi.

Mais si, pour une raison on une autre, le Gouvernement Italien n'a pas encore fait part de ses intentions dans ce sens à ses officiers aux Indes, je vous prie d'y insister auprès du Ministre des Affaires Etrangères, avec la franchise que permettent nos relations cordiales avec l'Italie. Il nous importe d'autant plus de prévenir tout retard, que nous avons malheureusement de sérieuses raisons de croire que le consul Italien à Singapore n'est pas animé de sentiments bienveillants à notre égard et ne paraît pas agir toujours par rapport aux intérêts Neerlandais avec la réserve qui convient à un agent d'une Puissance amie et alliée.

Je vous autorise à lire cette dépeche à Son Excellence Monsieur VISCONTI-VENOSTA.

(*s.*) L. GERICKE.

---

3. *Zr. Ms. Minister-Resident te Rome aan den Minister van Buitenlandsche Zaken.*

(Telegram.)

ROME, 19 *Februarij* 1873.

Minister van Buitenlandsche Zaken gelooft dat noch Italiaansche Consul te Singapore,

noch RACCHIA zich zullen mengen in de zaken van Atjeh, daar dit in strijd is met hunne instructien, en wil dus geene bevelen tot onthouding zenden; gaarne zal hij echter inlichtingen bij telegram inwinnen en ons mededeeling daarvan doen.

(*get.*) VAN DER HOEVEN.

---

4. *De Minister van Buitenlandsche Zaken aan Zr. Ms. Minister-Resident te Rome.*

(Telegram.)

'S GRAVENHAGE, 19 *Februarij* 1873.

Votre dépêche chiffrée reçue aujourd'hui. Donnez cependant suite à mes dépêches n°. 14 et 15 expediées hier, et expliquez au Ministre le concours des circonstances. Nous apprendrons volontiers les renseignements qu'il se propose de demander, mais nous désirerions cependant que des ordres prohibitifs fussent expediés.

(*get.*) GERICKE.

---

5. *Zr. Ms. Minister-Resident te Rome aan den Minister van Buitenlandsche Zaken.*

(Telegram.)

ROME, 21 *Februarij* 1873.

Minister van Buitenlandsche Zaken wenscht eerst mededeeling van de depêches 14 en 15 te ontvangen vóór dat hij telegram naar Singapore zal zenden; hij heeft echter reeds nu den Consul te Singapore brief gezonden, met bevel zich met handelszaken bezig te houden en zich niet te mengen in politieke zaken.

(*get.*) VAN DER HOEVEN.

---

6. *Zr. Ms. zaakgelastigde te Rome aan den Minister van Buitenlandsche Zaken*

N°. 18.

ROME, 25 *Februarij* 1873.

Hoog Wel Geboren Heer!

Ten vervolge op mijne dépêche van den 24sten dezer, n°. 17, heb ik de eer ter kennisse van Uwe Excellentie te brengen dat de heer VISCONTI-VENOSTA gisteren avond te Rome is teruggekeerd en een bal op het Quirinaal heeft bijgewoond, alwaar de gelegenheid mij aangeboden werd een onderhoud met hem te hebben, waarin ik hem in korte woorden den inhoud van Uwer Excellentie's dépêche van den 18den dezer, n°. 3/14 Kabinet, heb medegedeeld, met verzoek hem dezelve den volgenden dag nader te mogen voorlezen. De Minister van Buitenlandsche Zaken antwoordde mij daarop, dat hij mij Dingsdag, den 25sten, nog vóór zijn vertrek naar Milaan zoude ontvangen, doch gaf mij tevens te kennen, dat de afzending der door de Nederlandsche Regering verlangde telegraphische bevelen naar

Singapore, volgens zijn inzien, volstrekt overbodig was, daar hij zich verzekerd hield dat zoowel de Italiaansche consul aldaar als kapitein RACCHIA zich niet met zaken zouden inlaten welke hunne bevoegdheid te buiten gingen en waartoe zij geene instructien bezaten. Na de zienswijze des Ministers wederlegd te hebben, ter zake der door hem vermeende mindere noodzakelijkheid der afzending van telegrammen naar Singapore, gaf ik hem de hoop te kennen dat de reeds verzonden schriftelijke bevelen naar derwaarts, waaruit de vriendschappelijke gezindheid der Italiaansche Regering te dezer zake gebleken was, Zijne Excellentie geen bezwaar zouden doen maken om eveneens te voldoen aan het verlangen mijner Regering om die bevelen ook per telegraaf te doen afgaan, waarop ik mij veroorloofde nogmaals met kracht aan te dringen uit hoofde der aanzienlijke tijdsruimte die noodzakelijk moet verloopen alvorens de schriftelijke bevelen te hunner bestemming zullen kunnen geraken.

Bij mijne tehuiskomst van het bal ten Hove, had ik de eer Uwer Excellentie's telegram in cijfer van den 24sten Februarij te ontvangen.

Heden tegen drie uur werd ik op het Departement van Buitenlandsche Zaken bij den heer VISCONTI VENOSTA toegelaten. Na dien Minister mijnen dank te hebben betuigd voor zijne beleefdheid om mij te ontvangen, niettegenstaande ik mij niet op zijnen gewonen receptiedag tot hem wendde, verklaarde ik hem in de eerste plaats: dat mijne Regering het meest volkomene vertrouwen had in de welwillende en vriendschappelijke gezindheid van die van Italie, en haar juist daarom zonder omwegen verzocht om omzigtigheid en onthouding aan hare agenten in Indie te willen bevelen op een oogenblik dat wij aldaar moeijelijkheden ondervinden. De heer VISCONTI-VENOSTA zeide mij, dat het hem zeer aangenaam was dit te vernemen, en dat hij daarvan trouwens overtuigd was, waarop van mijne zijde een aanvang gemaakt werd met de voorlezing van Uwer Excellentie's depêche. Den Minister gevraagd hebbende, of hij dezelve misschien nog zelf wenschte in te zien, ontving ik een toestemmend antwoord, en na eene aandachtige lezing van het schrijven van U Hoog WelGeb. gaf Zijne Excellentie mij te kennen, dat hij het gewigt inzag, dat door Nederland aan deze aangelegenheid gehecht werd, en dat onze Regering ongetwijfeld aanzienlijker belangen in Indie te behartigen had dan met Italie het geval was, dat zich enkel en alleen, even als andere Mogendheden, met hare handelsbelangen daar ter plaatse had in te laten. »Ik ben dus bereid", verklaarde de heer VISCONTI-VENOSTA verder, »aan het verlangen uwer Regering te voldoen, en zal zorgen voor de afzending van telegraphische bevelen tot de meeste reserve en omzigtigheid en tot onthouding in zake van Atjeh, zoowel aan den consul te Singapore als aan kapitein RACCHIA. Het feit echter, dat onze consul aldaar geen cijfer bezit om met hem te correspondeeren, is vrij lastig, doch bewijst, gelijk de heer ARTOM u reeds gezegd heeft, dat hij zich met geene politieke aangelegenheden heeft te bemoeijen." »Wat den kapitein RACCHIA betreft, dien ik persoonlijk ken", zeide de Minister, »deze is een te bezadigd en gereserveerd persoon om ooit iets te doen hetgeen hem niet voorgeschreven is, en ik ben dus volkomen overtuigd, dat hij zijne instructien niet te buiten zal kunnen gaan. Ik vermoed, dat men aan het Ministerie van Marine een cijfer zal hebben om met hem te corresponderen per telegraaf, doch zelfs wanneer dit geenszins het geval mogt zijn, zal ik zorg dragen voor de afzending van telegrafische bevelen in gewoon schrift aan zijn adres, en zulks in den geest als door uwe Regering verlangd wordt."

Er blijft mij, alvorens te besluiten, slechts over Uwer Excellentie kennis te geven, dat ik mij gedurende dit onderhoud niet anders dan ten zeerste te beroemen gehad heb over de bijzondere voorkomendheid en welwillendheid van den heer VISCONTI-VENOSTA, bij wien het mij voorkomt, dat, ten gevolge van mijne verklaringen, de ongunstige indruk en de gevoeligheid geheel schijnt geweken te zijn, waarover gehandeld wordt in de depêche van jhr. VAN DER HOEVEN, van den 19den dezer maand, n°. 15. Ik ben dan ook niet in gebreke gebleven den Italiaanschen Minister van Buitenlandsche Zaken mijnen dank aan te bieden voor de wijze waarop Zijne Excellentie zich thans bereid verklaard heeft, aan het door mijn Gouvernement te kennen gegeven verlangen te voldoen.

Gelief, enz.

(*get.*) EVERWIJN.

7. *De Minister van Buitenlandsche Zaken aan Zr. Ms. Minister-Resident te Washington.*

CONFIDENTIELLE.

CABINET, N°. 3/16.

20 *Février* 1873.

A l'extremité septentrionale de Sumatra se trouve l'état indigène d'Atchin, confinant à nos possessions sur cette île, dont le reste est entièrement soumis à notre domination. Nous nous trouvons depuis longtemps déjà en rapports politiques avec cet état, où nous avons assumé la tâche d'assurer la sécurité du navigateur et du commerçant. Lors du traité de 1824 avec la Grande-Bretagne, qui lui-même est une régularisation de la situation créée par les stipulations des traités généraux de 1814 et 1815, nous avons contracté un engagement formel à cet égard. Et récemment encore une convention avec cette même Puissance a consacré les efforts que nous faisons pour accomplir cette tâche.

Cependant l'empire d'Atchin, en proie, à ce qu'il parait, à divers partis, et excité par l'esprit de fanatisme musulman, est loin d'offrir encore les garanties d'ordre et de tranquillité qu'il importe au commerce et à la navigation de toutes les nations civilisées d'y voir régner.

Pour y rémedier nous nous sommes appliqués à multiplier nos rapports avec cet état et à y fortifier notre influence, mais, bien qu'une partie de la population ne nous soit pas hostile et, au contraire, disposée à applaudir à notre influence civilisatrice en vue de l'exemple des effets salutaires et de la prospérité qui en résultent pour les contrées voisines, nous nous sommes heurtés au parti fanatique Arabe qui domine jusqu'à un certain point dans les conseils du sultan de ce pays.

Cette circonstance, jointe à quelques différends qui ont surgi dans les derniers temps, ont fait naître un conflit avec nous, que nous espérions cependant pacifier, lorsque nous avons appris pas une dépêche télégraphique de nos autorités aux Indes que des délégués Atchinois se sont trouvés en rapports avec le consul des États-Unis à Singapore, que celui-ci avait l'intention de conclure un traité avec eux et qu'il se proposait même de faire un appel à l'amiral de l'escadre Américain dans les mers de la Chine.

Si ces nouvelles sont exactes, elles ont une grande gravité pour nous, car il est hors de doute que de telles démarches serviraient à fortifier nos adversaires en Atchin dans leur résistance et rendraient notre tâche dans ce pays beaucoup plus difficile. Il en résulterait facilement des complications, désastreuses pour le repos de ces contrées et au très-grand détriment du commerce que nous nous efforçons de protéger et de développer. Nous venons d'en donner une preuve de plus par la révision foncièrement libérale des tarifs dans nos possessions aux Indes.

Je suis persuadé que le cabinet de Washington est loin de vouloir nous entraver et nous susciter des embarras dans l'archipel indien Nous avons lieu d'espérer au contraire l'appui sympathique des gouvernements amis et alliés en faveur de notre action civilisatrice dans ces parages où notre rôle n'est pas toujours facile et où la situation vis-à-vis des peuples indigènes exige de grands ménagements et une extrême circonspection. Toute immixtion, même indirecte, dans nos affaires avec l'Atchin peut dans ce moment causer des troubles et des difficultés regrettables.

J'ai donc l'honneur de vous charger d'appeler l'attention de Son Excellence M. le Secrétaire d'État sur les circonstances et les considérations développées ci-dessus, et de lui dire que nous apprécierions comme un acte de bonne et loyale amitié que le Gouvernement de la République voulut bien enjoindre à ses agents et à ses officiers aux Indes de s'abstenir de toute démarche qui pourrait avoir une tendance défavorable sur l'issue de notre conflit avec l'Atchin.

Je me permets en outre d'observer que pour sortir pleinement son effet une telle recommandation devrait être faite de Washington au consul des États-Unis à Singapore par la

voie télégraphique, car les événements peuvent se compliquer rapidement aux Indes. Et si je n'ai pas moi-même usé de ce moyen de communiquer avec vous dans cette circonstance, c'est qu'elle nécessitait une exposition trop développée pour un télégramme.

Je vous autorise à lire cette dépêche à Son Excellence Mr. Fish et je vous serai obligé de me faire connaître la suite qu'il voudra bien donner à notre demande.

Veuillez . . . etc.

(*signé*) L. Gericke.

---

8. *De Minister van Buitenlandsche Zaken aan Zr. Ms. Gezant te Londen.*

N°. 1/50.

21 *Février* 1873.

CABINET.

Je me trouve dans le cas de vous prier d'appeler l'attention du Gouvernement de Sa Majesté Britannique sur nos rapports avec Atchin.

Les notes échangées lors de la conclusion du traité du 17 Mars 1824 constatent que le Gouvernement Britannique reconnut alors comme notre tâche de régler ces rapports de manière à veiller à ce que le dit état offre au navigateur et au commerçant cette constante sécurité qui ne semble pouvoir y être établie que par l'exercice modéré d'une influence Européenne.

Par la récente convention concernant Sumatra, le Gouvernement Britannique a levé l'obstacle resultant de la stipulation de 1824, qui, en prescrivant que rien ne devait être entrepris de notre part contre l'indépendance de l'Atchin, aurait pu constituer un empêchement pour le Gouvernement Neerlandais dans l'accomplissement de la tâche qu'il a assumée, et qui, par la position qu'il occupe actuellement à Sumatra, lui incombe encore plus actuellement qu'en 1824.

Le Gouvernement Britannique, convaincu désormais, je l'espère, de la tendance libérale et civilisatrice de notre politique dans l'Archipel et spécialement à Sumatra et se rendant compte de l'intérêt que cette question a pour ses possessions du détroit de Malacca, ne pourra donc, ce me semble, voir qu'avec déplaisir des difficultés qui nous seraient suscitées d'autre part.

Il est à craindre, cependant, qu'elles peuvent surgir.

Le Gouvernement des Pays-Bas, pour prévenir les complications que les actes du Gouvernement Atchinois ont dans les derniers temps itérativement fait naître au très-grand préjudice des intérêts commerciaux de toutes les nations, et dans le but d'acquérir à cet effet à Atchin l'influence sans laquelle rien ne peut se faire pour établir l'ordre et la sécurité dans le Nord de Sumatra, s'est appliqué à entrer en rapports plus suivis avec les autorités du dit état, et s'est proposé de régulariser ses relations avec l'Atchin sur un pied stable et approprié aux circonstances. Mais de même qu'auparavant, il s'est malheureusement heurté encore à des sentiments de méfiance regrettables. S'il faut en croire cependant les représentations qui ont été faites dernièrement par une ambassade du Sultan d'Atchin envoyée spontanément au Résident de Rhio, cet esprit d'opposition n'est pas général, et il y a dans le pays deux partis, dont l'un, le parti Arabe, inspiré par le fanatisme musulman, serait ennemi de l'influence Neerlandaise, tandis que l'autre, le parti Atchinois pur, se sentirait attiré vers des relations plus intimes avec le Gouvernement des Indes Neerlandaises. Nous espérions donc être en voie d'arriver à aplanir les difficultés que nous avions rencontrées, lorsque par une dépêche du Gouvernement des Indes nous apprîmes, non sans surprise, que les délégués Atchinois, peut-être les mêmes qui venaient de faire des

ouvertures conciliantes au Résident de Rhio, s'étaient mis, ou s'étaient laisser attirer à entrer en rapports avec les consuls d'Italie et des Etats-Unis d'Amerique à Singapore, et que le capitaine Italien RACCHIA, qui attend dans ce port les navires expédiés par son Gouvernement pour se mettre à ses ordres dans le but d'une exploration de l'Archipel en vue d'établir une colonie pénale Italienne, se proposait de se rendre à Atchin avec ces bâtiments. Le consul Américain voulait, nous dit on, conclure un traité avec l'Atchin, et avait écrit à l'amiral de l'escadre Américaine dans les eaux de la Chine, probablement pour le prier d'aller faire également une démonstration à Atchin.

Le Gouvernement Britannique, qui connait aussi bien que nous les exigences de la politique coloniale aux Indes et les ménagements qu'elle exige, appréciera facilement tous les dangers et les troubles que peuvent créer de pareilles démarches.

Elles auraient inévitablement pour conséquence de fortifier l'Atchin dans son opposition à l'égard de nos conseils et de notre influence, qui pourtant est réellement salutaire et, sans contredit, la plus naturelle entre toutes. Elles pourraient, en outre, exiter l'Atchin à prendre vis-à-vis de nous une attitude qui peut nous obliger, dans l'intérêt de la sécurité de nos possesions et de la tâche que nous avons entreprise, à user de moyens de contrainte là où autrement les voies pacifiques auraient suffi pour nous conduire au but.

Elles menaceraient donc certainement de nous mettre dans de graves embarras vis-à-vis de l'Atchin, mais je me persuade que le Gouvernement Britannique lui-même n'aimerait pas à voir surgir les complications qui en pourraient résulter. La Grande-Bretagne et les Pays-Bas ont toujours compris qu'ils avaient des intérêts communs dans l'Archipel Indien, et se sont, spécialement de nouveau dans les derniers temps, tendus la main, pour réaliser les arrangements qui sont les plus favorables à ces intérêts. L'ordre et la sécurité du Nord de Sumatra importent à l'Angleterre aussi bien qu'à nous.

Je crois en conséquence n'agir que dans l'esprit de ces relations et des récents traités en vous chargeant d'appeler confidentiellement l'attention du Gouvernement Britannique sur les circonstances et les considérations développées ci-dessus, et de l'inviter à nous aider, si l'occasion s'en présente, à écarter les dangers que j'ai signalés. Il serait, le cas échéant, d'autant plus autorisé à déconseiller aux autres Gouvernements de s'immiscer dans nos affaires avec l'Atchin, qu'il pourrait rappeler que lui-même a, l'année dernière, loyalement refusé de s'occuper de demandes d'appui contre nous qui étaient adressées d'Atchin à ses autorités coloniales du détroit de Malacca.

Je vous autorise de lire cette dépèche à M. le comte GRANVILLE et je vous serai obligé de me faire connaître la réponse que Son Excellence voudra bien y faire.

(*s.*) L. GERICKE.

---

9. *Zr. Ms. Minister-Resident te Washington aan den Minister van Buitenlandsche Zaken.*

(Extract.)

WASHINGTON, 10 *Maart* 1873.

VERTROUWELIJK.

---

n°. 23.

Hoog Welgeboren Heer!

Den 5den Maart jl. had ik de eer het volgend telegram van Uwe Excellentie te ontvangen:

»*To the Netherland Minister, Washington. Informations mentioned in my instructions number sixteen and seventeen confirmed complications feared. Execute immediately said instructions. Insist that telegrafic orders to abstain be sent. Telegraph answer. Gericke. Hague*".; en den 8sten Maart gewerden mij uwe vertrouwelijke depêches van 20 Februarij, n°. 3/16, Kabinet en van 21 Februarij, n°. 3/17, Kabinet, waarop gemeld telegram betrekking had.

Onmiddellijk na kennisneming der dépêches, heb ik mij tot den Secretary of State begeven, en schoon het ook niet de daarvoor bestemde dag was, een onderhoud met hem bekomen.

Voor zooverre mij de aangelegenheid was bekend, deelde ik die kortelijk mede; merkte daarbij op dat Nederland, prijs stellende op de goede verhoudingen met de Vereenigde Staten, niet slechts alle moeijelijkheden wenschte te vermijden, maar zelfs den schijn daarvan, of eenig misverstand, en eindigde met te vragen, dat door de Regering alhier bevel mogt worden gegeven, dat het Amerikaansch escader, dat, naar bleek, hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk, zich, op aanschrijven van den U. S. consul te Singapore, in de wateren van Sumatra had begeven, zich van daar verwijderde, of althans van alle handeling onthield. Ik gaf vervolgens voorlezing van Uwer Excellentie's vertrouwelijke dépêche van 20 Februarij jl., n°. 3/16, Kabinet, voormeld.

De heer Fish zeide onmiddellijk, dat de consul geene bevoegdheid had verdragen te sluiten, als hebbende geen diplomatiek karakter, en aan de escaders geene bevelen had te geven; nogtans wenschte Zijne Excellentie te weten of de zaak kon geacht worden reeds zoo verre gevorderd te zijn.

Ik meende daarop te kunnen mededeelen, dat, na de afzending der dépêche, de daarin vermelde aangelegenheden daadzaken waren geworden, blijkens een telegram door mij ontvangen, en dat dit eene aanleiding tevens was, om nader op den wensch aan te dringen, dat de orders der Amerikaansche Regering per telegraaf mogten worden verstrekt.

De heer Fish meldde mij toen dat ook hij te dier zake den vorigen dag een telegram van den Minister der Vereenigde Staten te 's Hage had ontvangen.

Op zijn wensch van eene schriftelijke mededeeling, overhandigde ik een reeds vooruit door mij gemaakt afschrift der nota, door Uwe Excellentie in ontwerp bij depêche van 21 Februarij jl., n°. 3/17 Kabinet, vertrouwelijk, gevoegd, als moetende strekken om eventueel aan den Secretary of State te worden gegeven.

De heer Fish las dit aandachtig door, maar merkte er bij op, dat hierin niet van een te sluiten of gesloten verdrag werd gesproken. Ik verwees echter naar de aan mij gedane officieele mededeeling, waarvan ik voorlezing had gedaan.

De heer Fish scheen echter in dat oogenblik van denkbeeld te veranderen, en gaf te kennen, dat, schoon ook de consul te Singapore geene bevoegdheid had om tractaten te sluiten, het hem nogtans vrijstond schepen te doen gaan dáár, waar hij meende dat Amerikaansche burgers en hunne belangen bescherming konden vereischen.

Ik antwoordde daarop, dat voor het eventueel geval, dat zoodanige belangen te beschermen waren, die onder Nederlandsche vlag volkomen veilig waren; en schoon ook den heer Fish wel toegevende, op zijne tusschenbeiden gemaakte opmerking, dat die belangen toch natuurlijk boven alles Amerikaansche bescherming zelve zouden verlangen, voegde ik er bij, dat in casu juist uit die komst der schepen een gevaar kon ontstaan; dat toch alle moeijelijkheden met Atjeh ligt konden worden te boven gekomen; maar dat, zoodra de tegenpartij door de aankomst der Amerikaansche vlag ook slechts in den waan konde komen dat zij geruggesteund werd en op andere hulp mogt rekenen, de verwikkelingen zouden vermeerderen, en dus, ik herhaalde zulks, gevaren misschien konden ontstaan die tot nogtoe geenszins te duchten waren.

De heer Fish beloofde mij toen er den consul over te zullen schrijven, doch ik vestigde zijne aandacht op den onmetelijken afstand, den langen duur der reize, op het daaruit voortvloeijend tijdverlies, en tevens op het reeds aanwezig zijn der gronden van misverstand, en herhaalde dus nogmaals mijn verzoek, dat per telegraaf de orders mogten worden gegeven.

De heer Fish, het altijd gereede voorwendsel van bescherming der Amerikaansche burgers en belangen vasthoudende, uitte de meening dat van eene directe tusschenkomst in onze verwikkelingen met Atjeh wel geen sprake kon wezen, maar eindigde toch met te beloven, dat hij per telegraaf aan meergemelden consul de vraag zou rigten om inlichtingen nopens

die aangelegenheid, schoon hij evenwel niet kon toezeggen dat het antwoord daarop evenzeer telegrafisch zou wezen.

Voor 't oogenblik was niets anders te verkrijgen, en het onderhoud nam mitsdien een einde, waarna ik, ingevolge ontvangen voorschriften, aan Uwe Excellentie 't volgende telegram rigtte: » *Minister Foreign Affairs, Hague, Holland. Telegram will be sent to inquire into matter. Westenberg. Washington*".

De heer Fish, dien ik heden morgen op eene audientie bij den President ontmoette, meldde mij, dat denzelfden dag van het onderhoud ingevolge zijne toezegging het telegram naar Singapore was verzonden.

Ik hoop echter eerstdaags den heer Fish weder te zullen spreken, en zal trachten op nieuw op de wenschelijkheid der onthouding van Amerika te verwijzen, en op het nemen der daartoe strekkende maatregelen aan te dringen.

De . . . . enz.

(*get.*) Westenberg.

---

10. *Zr. Ms. Minister-Resident te Washington aan den Minister van Buitenlandsche Zaken.*

(Extract.)

Washington, 14 *Maart* 1873.

N°. 24.

VERTROUWELIJK.

Hoog Wel Geboren Heer!

Ten vervolge op mijne vertrouwelijke missive van 10 Maart jl., n°. 23, heb ik de eer Uwer Excellentie te melden, dat ik heden wederom een onderhoud met den Secretary of State had, en hem vroeg, of de door hem verlangde inlichtingen van den U. S. consul te Singapore misschien reeds waren ontvangen.

De heer Fish antwoordde, dat hij, ingevolge toezegging, een telegram had gezonden » to abstain from interference, and to give informations about the matter", maar dat hij den consul niet had gelast per telegraaf te antwoorden.

Ter meerdere duidelijkheid, en om te weten of de heer Fish, in woorden, ook meer had gezegd dan hij bedoelde, herhaalde ik het door hem gesprokene, zeggende dat ik volgens zijne vroegere verklaring wel reeds wist dat het antwoord waarschijnlijk niet per telegraaf zou komen, maar dat ik meende dat hem welligt iets naders kon bekend zijn geworden; dat het mij inmiddels aangenaam was te weten dat hij had gelast » to abstain from interference".

Bij wijze van gesprek meldde ik verder, dat het scheen thans slechts eenige moeijelijkheden te betreffen, die ligt te overkomen konden zijn; maar dat de gevaren grooter zouden worden, wanneer, juist thans, vreemde oorlogschepen zich in die wateren vertoonden; en vroeg dus, of niet de beste bescherming van Amerikaansche burgers en belangen, zoo zich eventueel zoodanigen aldaar bevonden, niet daarin zou bestaan, dat zoodanige schepen niet verschenen, om geen verkeerden waan bij de tegenpartij te doen ontstaan.

De heer Fish . . . . . merkte op, dat de Amerikaansche schepen in alle wateren vermogten te zeilen of stoomen, waar zij zulks noodig achtten. Ik betwistte hem dit niet, maar voegde er een woord bij omtrent de opportuniteit van een togt in de tegenwoordige oogenblikken,

en veranderde toen van gesprek, omdat het hoofdpunt der dépêche, door hem afgezonden, door mij ongeveer was vernomen, en alle verdere bespreking van het onderwerp tot niets zoude leiden.

Uit dit onderhoud meen ik echter op nieuw bevestigd te worden in mijne reeds geuite meening, dat de Regering der Vereenigde Staten zelve niet regtstreeks of bedektelijk in dezen de hand heeft gehad.

Naar aanleiding der woorden van den heer FISH zend ik heden namiddag het volgend telegram aan Uwe Excellentie: »*Minister Foreign affairs, Hague, Holland. I am told, orders to abstain from interference sent together with inquiry.*"

Het was mij niet wel mogelijk dit op andere wijze mede te deelen.

(*get.*) WESTENBERG.

---

11. *Zr. Ms. tijdelijke zaakgelastige te Rome aan den Minister van Buitenlandsche Zaken.*

N°. 52. ROME, *den* 5*den April* 1873.

Hoog Welgeboren Heer!

Ten vervolge op mijn schrijven van 3 dezer, n°. 50, heb ik de eer ter kennisse van Uwe Excellentie te brengen, dat ik gisteren namiddag, na ontvangst van haar telegram rakende de zaken van Atjeh, gemeend heb U HoogWelgeb. ook nog per telegraaf van de terugkomst van kapitein RACCHIA uit Indie te moeten onderrigten.

Heden heb ik mij naar het Departement van Buitenlandsche Zaken begeven en den heer VISCONTI VENOSTA van den inhoud van voornoemd telegram mededeeling gedaan, waarop Zijne Excellentie mij te kennen gaf, dat kapitein RACCHIA hem op zijne vraag, wat er toch voorgevallen was ter zake van Atjeh, ten antwoord gegeven had: dat eenige agenten van den Sultan van Atjeh zich tot den Italiaanschen consul te Singapore gewend hadden met verzoek een tractaat van vriendschap en koophandel met hen te willen sluiten, waarop door dezen ambtenaar gezegd was dat hij tot dergelijke handelingen geenszins gemagtigd was, doch zich bereid verklaarde om, in geval hem schriftelijke voorstellen te dier zake gedaan mogten worden, dezelve ter kennisse zijner Regering te brengen.

Dit is alles, besloot de Minister, wat er tusschen onzen consul te Singapore en de agenten van Atjeh voorgevallen is, doch kapitein RACCHIA heeft daarmede niets te maken gehad.

Gelief. . enz.

(*get.*) D. EVERWIJN.

---

12. *Brief van Zr. Ms. Minister-Resident te Washington aan den Minister van Buitenlandsche Zaken.*

N°. 75. NEW-YORK, 25 *Junij* 1873.

VERTROUWELIJK.

Hoog WelGeboren Heer!

Alvorens, gelijk mijne ambtgenooten, Washington te verlaten, heb ik nog een onderhoud

met den Secretary of State gehad, en bij die gelegenheid gevraagd of de laatste mail uit Singapore welligt iets nieuws had aangebragt. De heer FISH deelde mij daarop mede, dat thans, naar het scheen, gezanten van Atjeh zich regtstreeks tot den U. S. consul te Singapore hadden gewend; dat zij zich zeer hadden beklaagd over de handelwijze der Nederlandsche Regering ten hunnen opzigte, en bepaald de hulp en bescherming der Vereenigde Staten hadden ingeroepen. De consul had hun echter verklaard zich daaromtrent geenszins te kunnen uiten maar deswege aan de Amerikaansche Regering te zullen schrijven.

Ik bepaalde mij daarop alleen, vragender wijze, »and?" te zeggen, waarop de heer FISH in verzekerenden toon antwoordde: »We will not do much", maar er bijvoegde dat het eene moeijelijke quaestie voor Nederland was. Ik achtte het niet noodig, thans, ongevraagd, op vorige quaestien terug te komen, en onze houding door nadere uitleggingen misschien te verzwakken, maar trachtte hem in die gezindheid van onthouding te bevestigen, door te wijzen op langdurige en veelvuldige verkeerde handelwijzen der Atjehers, dat de bestaande overeenkomsten kennelijk en klaarblijkelijk waren geschonden, en dat door hen niet alleen de rust en veiligheid van Neêrlands bezittingen, maar de handel en scheepvaart van alle natien werden bedreigd, en dat uit de mededeelingen der Regering, officieel gedaan, zelfs bleek dat, als ik mij op 't oogenblik wel herinnerde, ditzelfde Atjeh, dat thans de hulp van Amerika scheen in te roepen, in of omstreeks 1831 een Amerikaanschen koopvaarder had genomen en geplunderd, ten gevolge waarvan toenmaals een Amerikaansch oorlogschip hen was komen tuchtigen.

Het scheen mij dat dit den indruk mijner verzekeringen bij den heer FISH bevestigde. Het schijnt mitsdien te blijken dat thans aan tusschenkomst van Amerika niet wordt gedacht.

Gelief, enz.

(*get.*) WESTENBERG.

---

13. *Nota van den Minister van Buitenlandsche Zaken.*

(EXTRACT.)

'S GRAVENHAGE, 31 *Julij* 1873.

Bij gelegenheid van een bezoek, hetwelk mij heden door den heer GORHAM gebragt werd, die dezer dagen uit Amerika is teruggekeerd, zeide hij mij dat hij te Washington inzage genomen had van de stukken betreffende de bemoeijingen van den Amerikaanschen consul te Singapore in de zaken van Atjeh.

Uit die inzage was den heer GORHAM gebleken dat onze vrees (apprehension) ten aanzien der handelingen van den bedoelden consul werkelijk niet ongegrond geweest was. Die consul had zeer onvoorzigtig gehandeld en uit het oog verloren dat hij veeleer jegens ons dan jegens Atjeh, waarmede Amerika niets te maken heeft, eene vriendschappelijke houding aannemen moest, of althans dat hij zich op een geheel onzijdig standpunt plaatsen moest.

Nu had hij, tengevolge der hem door de Amerikaansche Regering gevraagde inlichtingen omtrent zijne bemoeijingen, eene explicative nota ingezonden, waarin hij beweerde te zijn misleid geworden, hetgeen, zeide de heer GORHAM, al ware het zoo, hem nimmer ter verontschuldiging kan strekken, vermits hij er voor te zorgen had niet te worden misleid.

De nota was overigens zoo uitvoerig, dat de heer GORHAM een vol uur aan de lezing daarvan had moeten besteden. De consul deed daarin dag voor dag en bijna uur voor uur verslag van het verhandelde en van de resultaten welke hij beoogde, en welker belangrijkheid door hem in alle bijzonderheden aangetoond en zeer breed uitgemeten werd. De Onder-secretaris van Staat, die het stuk aan den heer GORHAM ter lectuur verstrekt had, verklaarde

het geduld niet gehad te hebben het in zijn geheel te lezen, maar er genoeg van gezien te hebben om te weten dat de steller een dwaas man was . . . . . .

Het was duidelijk dat de consul met het denkbeeld eener schikking met Atjeh zeer was ingenomen geweest, en dat de Atjehers hem groote handelsvoordeelen voorgespiegeld hadden. Hij scheen de bedoeling gehad te hebben met een volledig uitgewerkt ontwerp voor den dag te komen, denkende zich daardoor een bijzonder aanzien en grooten naam te zullen verwerven.

Hij had daar nu van moeten afzien, hebbende volgens verzekering van den heer GORHAM, aan wien ik het speciaal gevraagd heb, stellige bevelen tot onthouding van de Amerikaansche Regering ontvangen.

Het spreekt van zelf dat ik het punt der beweerde misleiding behoorlijk heb gerectificeerd.

(*get*) L. GERICKE.

---

14. *Zr. Ms. Gezant te Londen aan den Minister van Buitenlandsche Zaken.*

N°. 231.

LONDEN, 26 *Augustus* 1873.

Hoog Wel Geb. Heer!

Ik heb de eer Uwer Excellentie hiernevens te doen toekomen eene gesloten missive, die mij heden morgen door den Turkschen Ambassadeur alhier ter verdere bezorging is ter hand gesteld.

MUSURUS PACHA heeft mij vertrouwelijk kennis gegeven van den inhoud dier missive, die betrekking heeft op de zaken van Atjeh. Zijne Excellentie heeft er bijzonder op aangedrongen, dat het hoegenaamd niet de bedoeling zijner Regering was om in die zaken tusschen beiden te treden, noch eene of andere regeling van het geschil voor te staan, maar dat zij meende, dat haar groote moreele invloed op hare geloofsgenooten in Atjeh welligt zou kunnen gebezigd worden in het belang eener minnelijke schikking, geheel overeenkomstig de eer, de waardigheid en de regtmatige belangen van Nederland, en dat de Verhevene Porte, als bevriende Mogendheid, gaarne haren invloed daartoe zou aanwenden.

Ik heb aan MUSURUS PACHA geantwoord, dat ik mij beijveren zou zijne missive nog heden aan Uwe Excellentie op te zenden; dat ik natuurlijk niets kon zeggen van het onthaal dat haar zou kunnen te beurt vallen, maar mij overtuigd hield, dat de zeer vriendschappelijke en gematigde toon daarvan zeker op hoogen prijs zou worden gesteld.

(*w. g.*) C. VAN BYLANDT.

---

15. *De Turksche Minister van Buitenlandsche Zaken aan den Turkschen Ambassadeur te Londen.*

Le 11 *Août* 1873.

N°. 25645/146.

A S. E. MUSURUS PACHA à Londres.

Votre Excellence connaît la question Atchinoise. Avant d'exposer ici d'une manière cir-

constanciée notre manière de voir à ce sujet, je ne crois pas inutile d'entrer dans quelques considérations historiques.

Lorsque le Sultan SELIM porta ses armes victorieuses jusqu'aux extremités de la presqu'île Arabique dont il fit la conquête, l'écho de ses victoires parvint jusqu'à l'île de Sumatra. Les Atchinois envoyèrent une députation jusqu'aux pieds du vainqueur, reconnurent la suprématie des pouvoirs inhérents à son titre de Khalif, firent acte de soumission entre les mains du célèbre SINAN PACHA, arborèrent le drapeau Ottoman dans leurs ports et sur leurs navires, se déclarèrent enfin vassaux du Sultan SELIM, et demandèrent en retour sa haute protection. Le Sultan SELIM accueillit favorablement ces offres.

Par ses ordres le Vézir SINAN PACHA remit au Sultan vassal des canons et des sabres d'honneur, que l'on voit encore à Atchin. Depuis cette époque l'immense distance qui nous sépare de l'île de Sumatra et la difficulté des communications ont empêché le maintien de rélations regulières; les rapports étaient interrompus lorsque, il y a 22 ans, le Sultan d'Atchin MANSOUR SCHAH résolut de les renouer. Il envoya à cet effet à Constantinople MOLLA MOUHAMED GARTH, porteur d'une lettre dans laquelle il renouvelait le témoignage de sa fidélité et de sa soumission.

MANSOUR SCHAH, se basant sur les relations établies ab antiquo entre l'Empire Ottoman et Atchin, demandait en outre que tout le pays soumis à sa domination fut annexé à l'Empire Ottoman en qualité de province vassale; lui même, suivant l'exemple de ses ancêtres, reconnaissait la suzeraineté du Sultan et se déclarait vassal du Khalifat de l'Islam.

Feu Sultan ABDUL MEDJID agréa les offres du Sultan d'Atchin par un firman qu'il lui octroya.

Aujourd'hui que la Hollande est à la veille d'ouvrir les hostilités contre les Atchinois, un délégué du Sultan MAHMOUD est venu renouveler encore la protestation de fidélité de son peuple et de son Souverain et, invoquant leurs titres de vassaux, réclamer notre intervention en leur faveur.

Je crois devoir résumer ici le message dont ABDUL RAHMAN, Vézir du Schah actuel d'Atchin, était porteur et qui s'adressait à S. M. I. le Sultan.

Il est dit dans ce message: » D'après des traditions certaines le royaume d'Atchin, que nous possédons et dont on connait bien les frontières, a été possédé par nos ancêtres, qui depuis des temps immémoriaux ont occupé le trône de père en fils dans une entière indépendance.

»Obligés dans la suite d'implorer la protection du Sultan SELIM le conquérant, nous devînmes depuis les sujets du Gouvernement OTTOMAN et nous ne cessâmes, à partir de cette date, de lui appartenir et de vivre sous ses hauts auspices. Feu Sultan ABDUL MEDJID, notre auguste Souverain, avait bien voulu conférer à notre aïeul décédé, le Sultan ALLAIDIN MANSOUR SCHAH, le grand cordon du Medjidié, avec un firman.

» Il renfermait ses ordres souverains. Nous confessions aussi que l'auguste Empereur de Turquie est le Souverain des Souverains Musulmans et qu'il est le seul Khalif et le chef suprême de toute nation Musulmane. C'est en lui seul, après Dieu, que nous mettons notre confiance, c'est à lui seul que nous recourons, c'est à lui seul que nous appartenons, c'est à lui seul que nous confions notre sort, c'est sur lui et son empire que nous appelons les bénédictions du ciel, c'est de son sceptre que rejaillit la gloire de l'Islamisme et c'est enfin par lui que la foi et la doctrine revirent dans tous les pays ou règne la religion de Mahomet. Ce qui prouve en outre notre attachement et notre soumission au Gouvernement Ottoman, c'est que nous avons toujours travaillé à nous conformer à ses ordres, et que notre drapeau ou brille le croissant et qui n'est autre que le drapeau de l'empire Ottoman, nous couvre et nous protège sur terre et sur mer. Mais n'étant pas rassurés, vu la distance qui nous sépare et la difficulté de communication entre les deux pays, nous sommes convenus, souverain et sujets, d'expédier en mission particulière auprès de Votre Majesté Impériale notre Ministre de l'Intérieur ABDUL RAHMAN, et nous l'avons chargé de manifester les dessins dont nous sommes saisis et le vif désir que nous éprouvons tous de vous être à jamais assujettis, de vous appartenir et de soumettre tout le pays à vos lois, pour que vous disposiez de nous selon votre bon plaisir, promettant en outre de nous conformer aux volontés du personnage que vous nous enverrez pour nous gouverner. Nous donnons pouvoir absolu à notre Ministre d'agir pour nous et en notre nom.

» Vous pouvez donc avoir confiance en lui, car c'est à lui que nous avons remis le soin de nos intérêts. Loin d'être frustrés dans nos espérances, nous avons lieu de croire que Votre Majesté Impériale voudra bien prendre notre cause en main et nous croire pour toujours vos très humbles sujets."

(Le sceau) Sultan MAHMOUD.

Quoique les évènements relatés plus haut, accomplis sous le Sultan défunt, n'aient pas été officiellement portés à la connaissance du Gouvernement Néerlandais, ils n'en font pas moins partie du domaine des faits. Ils viennent d'être d'ailleurs corroborés et sanctionnés pour ainsi dire de nouveau et avec plus de solemnité encore par la démarche récente de MAHMOUD SCHAH, dont le délégué ABDUL RAHMAN, porteur du susdit message, se trouve en ce moment à Constantinople. Toutefois, en égard à l'amitié séculaire qui nous unit à la Hollande, aux rapports pleins de cordialité que nous entretenons et que nous voulons toujours resserrer avec une puissance amie et alliée; animés en même temps d'un sentiment de délicatesse, sur lequel il ne nous appartient pas d'insister, nous avons cru devoir ne pas proposer notre médiation dans une circonstance où la Hollande juge opportun de déclarer la guerre contre les Atchinois.

Cette médiation d'ailleurs ne saurait s'offrir de notre part que tout autant que le Gouvernement Hollandais serait désireux d'en profiter. L'influence morale et religieuse et le prestige que notre Sultan peut exercer sur les Atchinois, la foi et la confiance qu'ils ne manqueront pas d'avoir dans nos conseils, nous fait supposer que notre intervention conciliatrice et humanitaire amènerait d'heureux résultats dans un moment où à travers les préparatifs de guerre des symptômes de paix se manifestent.

Nous serions heureux pour notre part, d'avoir contribué à faire renaître la bonne harmonie et entente entre le Gouvernement Néerlandais et le pays d'Atchin.

Le Gouvernement Néerlandais ne se méprendra pas sur la nature de notre démarche. Il sait que nous n'avons nullement la pensée de contester le droit qui lui appartient, comme à tout État souverain, d'être seul juge des mesures que lui impose le soin de sa dignité et l'honneur de ses armes, mais il comprendra en même temps la situation que nous créent d'anciennes traditions.

En les invoquant aujourd'hui pour faire appel à sa générosité et sa modération, nous savons répondre aux sentiments d'humanité et de civilisation qui caractérisent à un si haut point la Hollande.

Veuillez, etc.

(*s.*) RACHID.

P. S. Veuillez communiquer la présente dépêche à S. E. le Ministre des Affaires Étrangères de S. M. le Roi des Pays-Bas et lui en envoyer copie.

---

16. *De Minister van Buitenlandsche Zaken aan Zr. Ms. Minister-Resident te Constantinopel.*

LA HAYE, 26 *Septembre* 1873.

CABINET.

N°. 1/82.

Monsieur!

L'Ambassadeur de la Sublime Porte m'a transmis, en dâte du 26 Août dernier, copie

d'une dépêche de Son Excellence le Ministre des Affaires Étrangères de Sa Majesté Impériale le Sultan, relative à la question Atchinoise.

En invoquant d'anciennes traditions et les démarches récentes faites auprès du Gouvernement Ottoman par le Sultan d'Atchin, Son Excellence RACHID PACHA, sans vouloir empiéter sur les droits qui appartiennent aux Pays-Bas, croit néanmoins pouvoir faire un appel à notre générosité et à notre modération pour l'applanissement du conflit dans lequel nous nous trouvons actuellement engagés avec l'état Atchinois.

Nous avons pris connaissance de cette communication avec tout l'intérêt, que devait nécessairement inspirer le caractère si éminemment amical dont elle est revêtue.

Nous aimons à croire que les observations qui vont suivre seront considérées comme dictées par des sentiments réciproques de franchise et de cordialité.

Nous n'entendons discuter ni la valeur, ni la nature des relations qui peuvent jadis avoir existé entre le royaume d'Atchin et l'empire Ottoman. Il résulte d'ailleurs de la dépêche de Son Excellence RACHID PACHA que ces relations furent ensuite interrompues, et la tradition qui les concerne remonte à une époque si éloignée, que le souvenir même en était perdu, lorsque le Sultan d'Atchin envoya en 1851 un délégué à Constantinople, afin d'essayer de les renouer, ou, pour mieux dire, afin de tâcher d'en créer de nouvelles.

Pour se convaincre que depuis des siècles Atchin se considérait comme libre de tout lien l'unissant à la Porte, il suffit de se rappeler que, ni dans les rapports séculaires que nous-mêmes avons, ainsi que d'autres nations, entretenus avec les peuples de l'île de Sumatra et notamment avec Atchin, ni dans les négociations poursuivies, ni dans les alliances recherchées, ni dans les traités conclus par cet état, rien n'a jamais indiqué qu'il ne se soit pas cru autorisé à agir et n'ait pas agi, en effet, de son propre chef et de sa propre autorité. Il y a plus; lorsque MANSOUR SHAH jugea à propos de rechercher, en 1851, une protection étrangère, et au moment où le Sultan actuel fait aujourd'hui la même démarche, ils s'étaient, l'un et l'autre, adressés inutilement dans ce but à d'autres Puissances, avant de solliciter l'intervention de la Sublime Porte, vers laquelle ils auraient dû cependant se tourner en premier lieu, si les susdites traditions avaient en effet continué à vivre dans leur souvenir.

En ce qui concerne le message actuellement apporté à Constantinople par un délégué du Sultan d'Atchin, le Cabinet de La Haye se permet de faire observer que ce message, qui a pour but de faire appel à la sollicitude du Kalife en faveur de ses coréligionnaires résidant à Atchin, est en tout cas sans objet. Sa Majesté Impériale n'ignore certainement pas que les principes de tolérance religieuse, professés par le Gouvernement du Roi, assurent la protection la plus large et l'indépendance la plus complète aux croyances religieuses des populations Musulmanes de l'Archipel Indien placées dans la sphère de son influence.

Aussi la lutte dans laquelle nous nous trouvons actuellement engagés avec Atchin est elle absolument étrangère à toute considération de cette nature. D'autres motifs l'ont malheureusement rendu inévitable, malgré les efforts les plus sérieux que nous n'avons cessé de faire pour les prévenir. C'est avec un sincère regret que nous avons dû nous convaincre que le Royaume d'Atchin, bien loin de s'inspirer de sentiments analogues à ceux dont la Sublime Porte est animée à notre égard, ne nous témoigne, au contraire, depuis de longues années, par son attitude et par ses actes, qu'un mauvais vouloir non déguisé.

Vainement nous avons espéré son concours pour l'accomplissement des devoirs que nous impose notre position dans l'Archipel Indien, à l'égard du commerce et de la navigation de toutes les nations. Vaines aussi ont été nos tentatives réitérées de conciliation et notre insistance pour obtenir l'exécution d'engagements formels contractés par traité.

Lorsque récemment de meilleures dispositions paraissaient enfin se manifester et nous donnaient l'espoir d'une solution pacifique des difficultés existantes, nous avons malheureusement dû constater que les ouvertures faites aux autorités Neerlandaises aux Indes n'avaient d'autre but que de nous donner le change sur de nouveaux actes hostiles préparés ou combinés contre nous.

Il serait sans doute superflu de nous étendre plus longuement sur ces incidents, que nous avons cru néamoins devoir brièvement indiquer, afin d'établir la situation dans laquelle nous nous trouvons placés vis-à-vis du royaume d'Atchin, et afin surtout de prouver à la Sublime Porte tout le prix que nous attachons à la commu ication qu'elle a bien voulu

nous adresser. Nous avons été heureux d'y trouver un nouveau témoignage de cordiale amitié du Gouvernement de Sa Majesté Impériale le Sultan. Nous apprécions les sentiments de délicatesse qui ont fait comprendre à la Sublime Porte qu'il ne nous serait pas possible d'accepter une médiation dans nos démêlés avec Atchin, et nous rendons en même temps une entière justice à la réserve dans laquelle la Sublime Porte se renferme relativement aux mesures que nous impose le soin de notre dignité et l'honneur de nos armes.

Le Gouvernement du Roi croit ne pouvoir mieux prouver qu'il ne se méprend nullement sur la nature de la démarche faite auprès de lui, qu'en y répondant de son côté avec une entière franchise. Dans ce but il donne volontiers à la Sublime Porte l'assurance que, malgré l'insuccès des démarches antérieures pour amener un arrangement amiable avec Atchin, nous n'avons pas un seul instant eu l'intention de refuser de prêter l'oreille à des propositions pacifiques que le Sultan d'Atchin désirerait nous adresser.

La voie à suivre pour réaliser ce désir est indiquée par le traité conclu en 1857 par le Gouverneur Général des Indes Neerlandaises avec Atchin. Cette voie étant toujours restée ouverte, un accueil favorable n'a jamais cessé d'être assuré à toute démarche directe du Sultan d'Atchin auprès du Gouvernement des Indes Orientales Neerlandaises, en vue de prévenir les conséquences déplorables d'un nouveau recours aux armes.

En général, le Gouvernement du Roi, tout en veillant au maintien de ses droits et à l'accomplissement des devoirs qui lui incombent, ne manquera jamais dans ses rapports avec les états indigènes de l'Archipel Indien, et notamment avec Atchin, de s'inspirer des sentiments de générosité et de modération auxquels la Sublime Porte fait appel.

Le Cabinet de la Haye aime à croire que le Gouvernement de Sa Majesté Impériale le Sultan voudra bien voir dans les franches explications qui précédent une nouvelle preuve de notre sincère désir de resserrer de plus en plus les relations amicales qui heureusement subsistent depuis si longtemps entre les Pays-Bas et la Sublime Porte Ottomane.

Veuillez agréer, etc.

(*s*) L. Gericke.

P. S. Je vous prie de communiquer la présente dépêche à Son Excellence Rachid Pacha et de lui en laisser copie.

(*s*) L. G.

---

17. *De Minister van Buitenlandsche Zaken aan Zr. Ms. Minister-Resident te Constantinopel.*

'sGravenhage, 26 *September* 1873.

Geheim Kabinet.

N°. 2/83.

Hoog Wel Geb. Heer!

Mijne dépêche van heden n°. 1/82 behelst ons antwoord op de nota der Turksche Regering dd. 11 Augustus ter zake van de Atjehsche aangelegenheden. Ik acht het niet ondienstig U Hoog Wel Geb. daarenboven, in aansluiting aan het bij vroegere gelegenheden mede-

gedeelde, nog eenige inlichtingen te geven omtrent het standpunt waarop wij in deze quaestie staan, en omtrent de inzichten en bedoelingen van Zr. Ms. Regering.

De Turksche nota heeft het Departement van Kolonien aanleiding gegeven tot eenige opmerkingen en beschouwingen, waarvan ik de eer heb hiernevens een afschrift te voegen.

Voor den inhoud van het tractaat van 1857, door het Nederlandsch Indisch Bestuur met Atjeh gesloten, neem ik de vrijheid U te verwijzen naar de nota van inlichtingen, die verleden voorjaar door den Minister van Kolonien bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal is ingediend en waarvan U Hoog Wel Geb. indertijd een exemplaar is toegezonden.

Hetgeen in ons antwoord aan de Porte gezegd wordt ten opzichte van den geest van eerbiediging, welke het Nederlandsch Indisch Bestuur steeds tegenover de godsdienst van de inlandsche volken in den Archipel bezielt, wordt bevestigd door het getuigenis van den van ons geheel onafhankelijken vorst van Djohore, op het schiereiland Malakka, die onlangs en sedert het ontstaan van ons conflict met Atjeh de verklaring heeft uitgevaardigd, waarvan U Hoog Wel Geb. eene Engelsche vertaling hiernevens zal aantreffen.

De kennisneming van die stukken zal U Hoog Wel Geb. in staat stellen om mogelijke verkeerde opvattingen omtrent sommige punten, waar het noodig is, te verbeteren, en om de strekking van het Nederlandsch bestuur in den Archipel in Uwe gesprekken toe te lichten.

Wat echter het laatste punt betreft, zoo veroorloof ik mij U ter Uwer *persoonlijke* informatie mede te deelen, dat, hoewel wij, ten einde onnoodigen aanstoot te vermijden, vermeden hebben in ons antwoord op de nota der Turksche Regering de quaestie der geestelijke suprematie van den Turkschen Sultan over de Mahomedaansche volken van den Indischen Archipel opzettelijk aan te roeren, wij evenwel zoodanige aanspraken van den Sultan, indien zij gemaakt werden, niet zouden kunnen erkennen.

Het zal u dus duidelijk zijn dat wij in slotsom even afkeerig blijven als vroeger van alle tusschenkomst of inmenging van Turkije en in geene mate daartoe de hand kunnen leenen. Wil de Porte waarlijk iets tot bevordering van eene vredelievende oplossing doen, dan, wij zijn er overtuigd van, heeft zij daartoe geen beter middel dan de aanzoeken tot tusschenkomst, die haar van wege Atjeh gedaan worden, op ondubbelzinnige manier af te wijzen, zoodat eindelijk de Atjehers mogen begrijpen, dat zij op geen steun in hun verzet tegen ons te rekenen hebben. De edelmoedige gezindheid en het stelsel van zooveel mogelijke eerbiediging van bestaande toestanden, welke steeds het Nederlandsch Bestuur in den Indischen Archipel hebben gekenmerkt, kunnen strekken om de belangstelling, waarvan de Porte voor Atjeh heeft doen blijken, gerust te stellen.

De overweging van al het bovenstaande, hetwelk u vertrouwelijk en tot eigen gebruik medegedeeld wordt, zal u voldoende bekend maken met de opvattingen van Zr. Ms. Regering. U gelieve uwe houding daarnaar te regelen en vooral zorg te dragen dat die houding in overeenstemming blijve met den vriendschappelijken toon, dien wij, op het voorbeeld van Turkije, in ons antwoord hebben trachten te leggen.

Uwe mededeelingen omtrent den indruk, door dit laatste te weeg gebracht, zie ik met groote belangstelling te gemoet.

Afschrift van dat stuk zal door mij ook aan Musurus Pacha worden toegezonden.

Gelief, enz.

(*w. g.*) L. Gericke.

P.S. Ik acht het niet ondienstig u hiernevens nog ter uwer informatie afschrift te zenden van den brief, waarmede Musurus Pacha de nota der Turksche Regering heeft ingediend.

18. *De Turksche Minister van Buitenlandsche Zaken aan Zr. Ms. Minister-Resident te Constantinopel.*

Le 19 *Novembre* 1873.

N°. 36446/23.

M. le Ministre Résident!

J'ai l'honneur de vous transmettre ci-joint copie d'une dépêche que je viens d'écrire à MUSURUS PACHA en réponse à celle de Son Excellence le Baron GERICKE, concernant la question Atchinoise.

Ainsi que je le déclare dans ma dépêche, Sa Majesté Impériale le Sultan et son Gouvernement sont sensibles aux sentiments dont M. le Ministre des Affaires Étrangères de S. M. le Roi, votre auguste Souverain, se fait l'interprète.

Je vous serais obligé, si vous vouliez bien, de votre côté, transmettre au Gouvernement Royal l'expression de nos remercîments pour les termes amicaux et conciliants dans lesquels sa réponse est conçue, et les espérances qu'elle fait concevoir pour l'heureuse solution de la question dont il s'agit.

Agréez, etc.

(*s.*) RACHID.

---

19. *Brief van den Turkschen Minister van Buitenlandsche Zaken aan den Turkschen Ambassadeur te Londen.*

Le 19 *Novembre* 1873.

à S. E. MUSURUS PACHA!

J'ai reçu la dépêche que Votre Excellence a bien voulu m'écrire le 3 Octobre n°. 5271/225 pour me transmettre copie d'une note du Ministre des Affaires Étrangères des Pays-Bas, contenant la réponse du Cabinet de La Haye, relative à la question Atchinoise.

D'ordre de son Gouvernement M. HELDEWIER m'a, de son côté, donné communication et laissé copie d'une dépêche identique à celle que Son Excellence M. le Baron GERICKE vous a fait parvenir.

Je n'ai pas manqué de placer sous les yeux de notre auguste Souverain cette dépêche, ainsi que les pièces que j'ai reçues de Votre Excellence.

C'est avec une profonde satisfaction, que Sa Majesté a relevé les termes conciliants dans lesquels est conçue la réponse du Cabinet de La Haye.

Sa Majesté et son Gouvernement ont été heureux de voir leur démarche si bien appréciée dans sa nature comme dans sa portée. Ils s'en félicitent d'autant plus, qu'ils y voient un gage de modération, si bien fait pour amener un heureux dénouement de la question Atchinoise.

Je crois être l'interprète des sentiments de notre auguste Souverain et de son Gouvernement en vous chargeant d'exprimer à M. le Baron GERICKE les voeux que nous formons dans ce sens, ainsi que nos remercîments pour les sentiments qui ont inspiré sa communication responsive.

Veuillez, etc.

(*s.*) RACHID.

VI.

STUKKEN

BETREFFENDE DE

OORLOGSVERKLARING

EN DE

STAKING DER EERSTE EXPEDITIE.

1. *De Gouvernements-commissaris voor Atjeh aan den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie.*

TER REEDE ATJEH, 26 *Maart* 1873.

N°. IV/A.

Gelijk ik de eer had Uwer Excellentie bij mijn telegram van den 19den dezer mede te deelen, verliet ik aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Citadel van Antwerpen*, des namiddags te vier ure van dien dag, de reede van Poeloe-Pinang. Vergezeld van Zr. Ms. stoomschepen *Marnix* en *Cochoorn* en van den gouvernements-stoomer *Siak* werd de togt naar Atjeh voortgezet, en liet de flotille den 22sten daaraanvolgende, ongeveer te half elf ure des voormiddags, het anker ter reede van die plaats vallen.

Onder uitdrukkelijke vermelding van het gewigt zijner zending, gelastte ik onmiddellijk daarop den tolk voor de Atjehsche taal SIDI TAHIL zich naar den wal te begeven, ten einde den Sultan van Atjeh mijn aan dezen gerigten brief van den 22sten te overhandigen. Daarbij maakte ik gebruik van de diensten van eenige opvarenden eener daags te voren aangehouden praauw, afkomstig van Gighen en bestemd naar Edi, waarvan de djoeragan zich bereid had verklaard om tegen zekere belooning, welke sedert door mij is uitgekeerd, bedoelden brief aan den Sultan te helpen overbrengen.

Hiertoe ging ik over in verband met de dreigende houding, welke men, volgens geloofwaardige berigten, in Atjeh tegenover ons wenschte aan te nemen, en welke het mij ten zeerste onraadzaam deed achten voorloopig zelfs een enkelen onzer manschappen aan den wal te wagen.

Dat er werkelijk eene vijandige stemming in gemeld rijk bestond, bleek duidelijk uit de omstandigheid, dat, terwijl bij onze aankomst eene groote bedrijvigheid van visschers op en nabij het strand heerschte, deze al zeer spoedig daarna ophield, om plaats te maken voor eene groote, steeds aangroeijende menigte gewapend volk, die zich niet alleen gestadig langs het stand bewoog en den ingang der Atjeh-rivier, zoomede een paar nabij gelegen, schijnbaar in vervallen toestand verkeerende bentings bezette, maar ook in allerijl een paar aarden borstweringen opwierp.

In den avond van den 23sten bragt SIDI-TAHIL mij het schriftelijk antwoord des Sultans over. Te vergeefs zocht ik daarin naar eenige opheldering aangaande de door mij tegen Atjeh ingebragte grieven en naar een betoon van bereidwilligheid om met mij in onderhandeling te treden nopens de wijze, om tot eene gewenschte verhouding tot ons Gouvernement te geraken.

Hierin heb ik aanleiding gevonden om onder dagteekening van den 24sten dezer tot den Sultan een tweeden brief te rigten, waarin op de onvolledigheid van zijn antwoord gewezen en hem nadrukkelijk voorgehouden werd om alsnog binnen den tijd van vier en twintig uren de in mijn vorig schrijven verlangde opheldering te verschaffen, bij gebreke waarvan ik mij genoodzaakt zoude zien tot beslissende maatregelen over te gaan.

In zijn daarop gevolgd antwoord, 't welk mij in den avond van den 25sten dezer geword, bleef de Sultan ook nu weder in gebreke de bij herhaling gevraagde inlichtingen te geven. Het verdient intusschen opmerking, dat de vorst in geen zijner beide brieven de tegen hem aangevoerde grief, waaromtrent meer in 't bijzonder opheldering is gevraagd, heeft weêrsproken, — 't geen mijns inziens het voldingendst bewijs oplevert van hare gegrondheid.

Met betrekking tot het voorkomende aan het slot van 's vorsten laatsten brief, dat het door hem aan onze vlag gegeven saluut van een en twintig schoten onzerzijds niet is beantwoord, teeken ik hierbij aan, dat den Sultan, bij gelegenheid der eerste zending van

Sidi Tahil, onder de gewone voorwaarde van reciprociteit, een saluut is aangeboden, waarop geen antwoord is ontvangen. Dientengevolge bleef het saluut onzerzijds achterwege. Dat intusschen het vermeld aantal schoten uit des Sultans geschut zoude zijn gelost, is, niettegenstaande de meest mogelijke waakzaamheid, door geen onzer schepen opgemerkt; weshalve de waarheid dier mededeeling met grond kan worden betwijfeld.

In de phase, waarin het Atjehsche vraagstuk thans verkeert, acht ik mij niet verantwoord de zaak langer slepende te houden. Verdere pourparlers zouden tot niets leiden. Integendeel ligt het blijkbaar in de bedoeling der Atjehers om door allerlei uitvlugten tijd te winnen, ten einde zich des te beter tot den strijd tegen ons te kunnen voorbereiden of wel zich inmiddels elders bondgenooten te verschaffen.

Onze lankmoedigheid is lang genoeg op de proef gesteld, en thans is mijns inziens het oogenblik aangebroken om met klem en met den meesten ernst op te treden.

Langer dralen zou als een bewijs van zwakheid worden aangemerkt en 's vijands overmoed slechts aanwakkeren.

Doordrongen van het besef hiervan en met het oog op Uwer Excellentie's telegram van 19 dezer, heb ik dan ook niet geaarzeld heden aan den Sultan van Atjeh den oorlog te verklaren; hetgeen is geschied bij een manifest, waarvan ik de eer heb Uwer Excellentie hiernevens een afschrift aan te bieden, vergezeld van kopijen en vertalingen van mijne brieven aan den Sultan en van diens antwoorden (1).

Zooveel mogelijk heb ik mij in het manifest gehouden aan de bewoordingen, gebezigd in de door Uwe Excellentie op den 6den dezer gearresteerde proclamatie, terwijl ik mij daarin slechts die geringe wijzigingen heb veroorloofd, welke door den loop der omstandigheden zijn noodzakelijk gemaakt.

Dat manifest zal nog heden den Sultan worden toegezonden, terwijl het, zoodra van zijne ontvangst zal zijn gebleken, nader door het werpen van eenige projectielen in of nabij des Sultans verblijf, waarvan wij slechts 3600 meters verwijderd liggen, bevestigd zal worden.

In verband met hetgeen ik de eer had in mijn rapport van den 14den dezer, n°. II/A, ten aanzien van Tongkoe Mohamad Ariffin mede te deelen, zal het Uwe Excellentie welligt bevreemden dat ik van zijne diensten geen gebruik heb gemaakt bij het overbrengen mijner beide voormelde brieven aan den Sultan van Atjeh.

Hiervoor bestond evenwel eene gegronde reden. Het was mij namelijk bij nader inzien in het belang der zaak niet wenschelijk voorgekomen, om genoemden tongkoe, wiens dubbelzinnige rol bij de Atjehsche grooten niet onbekend is gebleven, thans met eene zending van zoo hoogst teederen aard, en waaraan zeer ernstige gevolgen konden verbonden zijn, te belasten.

Terwijl het mij daarom beter toescheen hem onder mijn onmiddellijk toezigt te houden, heb ik nogtans gebruik gemaakt van zijne bekendheid met den invloedrijken Atjehschen groote Tongkoe Kali Alimelikoel Adil, om dezen te wijzen op de ernstige gevolgen, welke eene vijandige houding van Atjeh jegens ons Gouvernement voor dat Rijk zoude na zich slepen, en in verband daarmede den raad te geven om aan onze eischen gehoor te verleenen.

Van den betrekkelijken brief en van het schrijven van den mij toegevoegden inlandschen zendeling Datoe Setia Aboe Hassan, mede aan Tongkoe Kali voornoemd gerigt, en strekkende om hem te bewegen mij te komen ontmoeten, zoomede van de antwoorden van dezen Atjehschen groote, veroorloof ik mij eveneens afschriften hierbij over te leggen.

Ten slotte acht ik het niet ondienstig Uwer Excellentie enkele opmerkingen mede te deelen welke door Sidi Tahil gedurende zijne aanwezigheid aan den wal waren gemaakt.

Het was hem namelijk gebleken, dat men in Atjeh met de krijgstoerustingen van onze zijde volkomen bekend was en zich op krachtigen wederstand voorbereidde. Aan de monding der Atjeh-rivier had zich al voort eene magt van drie duizend man verzameld, welke aanzienlijk zou worden versterkt. Die magt bestond hoofdzakelijk uit de bevolking der XXII Moekim, welke ons zeer vijandig gezind is en den oorlog verlangt. Toch meende Sidi-Tahil eene zekere vrees voor onze naderende troepenmagt te hebben opgemerkt, welke evenwel achter het masker van grootspraak en snoeverij verborgen werd. Men was uitermate ver-

---

(1) De Hollandsche overzettingen dezer antwoorden volgen later; voor hare vervaardiging ontbreekt thans de tijd.

bitterd op den sjabandar, PANGLIMA TIBANG MOHAMAD, dien men als den bewerker van den tegenwoordigen hoogst ernstigen toestand beschouwde, en wiens leven door verscheidene Atjehsche grooten dermate werd bedreigd, dat hij zich zelfs niet buiten de kota van den Sultan durfde vertoonen.

In de nabijgelegen XXVI Moekim was men het omtrent de wenschelijkheid van een oorlog met ons niet eens, terwijl het hoofd der XXV Moekim, TOEKOE NEK RADJA MOEDA SETIA, met zijne onderhebbende bevolking ons Gouvernement vriendschappelijk gezind is. Dit laatste werd mij bevestigd door een vertrouweling van genoemden toekoe, die zich een paar dagen geleden bij mij aan boord kwam vervoegen, en mij namens den toekoe het verzoek deed om diens schoonvader, den radja moeda van Troemon, te doen ontbieden in het belang eener schikking met Atjeh.

Dat aan dien voorslag, in verband met onze gebrekkige middelen van gemeenschap, op dit oogenblik geen gevolg kan worden gegeven, behoeft geen betoog; doch ik behoud mij voor om later van de diensten van genoemden radja moeda van Troemon die partij te trekken, welke mij wenschelijk zal voorkomen, terwijl ik intusschen aan TOEKOE NEK RADJA MOEDA SETIA heb doen weten, dat bijaldien hij zich bij ons wilde aansluiten, hij daarvan bij het openen der vijandelijkheden zou moeten doen blijken, in welk geval zijn gebied voor tooneelen van verwoesting zal worden gespaard.

De verklaringen van SIDI TAHIL van strategischen aard, voor de kommandanten van Zr. Ms. stoomschepen *Citadel van Antwerpen* en *Marnix* afgelegd, zullen Uwe Excellentie door tusschenkomst van den Kommandant der zeemagt en chef van het departement der marine in Nederlandsch Indie worden bekend gemaakt.

Het is intusschen thans overtuigend gebleken, dat het mij te Poeloe-Pinang geworden berigt, dat de Sultan van Atjeh op enkele dagreizen van Groot-Atjeh zou zijn in veiligheid gebragt, niet juist was, en hij zich alsnog daar ophoudt. Van een voornemen om die plaats te verlaten is hier niets vernomen, weshalve wij ons met de hoop mogen vleijen dat hij er stand zal blijven houden.

Gedurende ons aanwezen alhier is de reede nog slechts door één handelsvaartuig, onder Engelsche vlag, bezocht, dat bij onderzoek bleek wapenen noch ammunitie aan boord te hebben en voor de Westkust van Sumatra bestemd te zijn.

Ter gelegenheid der vermelding hiervan vermeen ik Uwer Excellentie nog te moeten mededeelen, dat ik, bij nadere overweging, in zóóver op het bij mijn schrijven van den 14den dezer n°. II/A kenbaar gemaakte voornemen ben teruggekomen, dat, behoudens een te rade gaan met de eischen der billijkheid, bij een aanvoer door handelsvaartuigen van oorlogsbehoeften eenvoudig tot dezer inbeslagname zal worden overgegaan.

De Gouvernements-Commissaris voor Atjeh,

(*w. g.*) NIEUWENHUYZEN.

P.S. Ik teeken hierbij nog aan, dat ik afschriften van mijn bovenbedoeld manifest heb gezonden: aan den Consul-generaal der Nederlanden te Singapore, W. H. READ; aan den vice-consul der Nederlanden te Poeloe Pinang, PADDAY, ook ter mededeeling aan de consuls der overige mogendheden aldaar gevestigd; en aan den kommandant van Zr. M. stoomschip *Citadel van Antwerpen*; terwijl eindelijk van die oorlogsverklaring tevens mededeeling is gedaan aan den Gouverneur der Straits-Settlements en den Luitenant-Gouverneur van Prince of Wales-Island, bij afzonderlijke missives, zonder overlegging evenwel van de betrekkelijke exemplaren.

BIJLAGEN.

---

a. *De Gouvernements-commissaris aan den Sultan van Atjeh.*

(Hollandsche tekst).

(*Gewone inleiding*).

Vervolgens breng ik ter kennis van Uwe Hoogheid:

dat het bij herhaling gebleken is, dat de bestuurders van Atjeh de ernstige voornemens

en welwillende bedoelingen miskend hebben, door het Nederlandsch Gouvernement betoond, om de onderlinge vijandelijkheden, welke zeer ten nadeele der algemeene belangen van handel en scheepvaart strekken, in de aan gemeld rijk onderhoorige staatjes te keeren en eene goed geregelde verstandhouding tot dat Gouvernement in 't leven te roepen, en dat zij de deswege gedane dringende vertoogen hebben in den wind geslagen;

dat zij onlangs met vijandige bedoelingen te Singapore de tusschenkomst van agenten van buitenlandsche mogendheden tegen het Nederlandsch Gouvernement hebben ingeroepen, bij monde van dezelfde gezanten, die onder het masker van vriendschap en goede trouw naar Riouw waren afgevaardigd om aan den resident van dat gewest, van wien zij bescherming ondervonden, uitstel te vragen van de politieke zending, bedoeld bij het Gouvernements-besluit van 31 Augustus 1872 1a. H^e. geheim, aan Uwe Hoogheid medegedeeld bij schrijven van den Gouverneur van Sumatra's Westkust en met een oorlogschip overgebragt door den controleur jhr. KRAYENHOFF;

dat de bestuurders van Atjeh door die handelingen artikel één der op 30 Maart 1857 met dat rijk gesloten overeenkomst van vrede, vriendschap en handel hebben geschonden, en ik thans gekomen ben om deswege namens de Regering van Nederlandsch Indie de vereischte schriftelijke opheldering te vragen, — tot het geven waarvan ik den bestuurders van Atjeh een termijn stel van *vier en twintig uren*; mij voorbehoudende om, voort na ontvangst dier opheldering, aan de bestuurders van Atjeh te doen kennen, hoedanig naar mijne meening tot eene gewenschte verhouding tusschen het Gouvernement van Nederlandsch-Indie en Atjeh kan worden geraakt, om vervolgens dienaangaande de vereischte besprekingen te openen.

Geschreven aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Citadel van Antwerpen*, den 22sten Maart 1873.

---

b. *De Sultan van Atjeh aan den Gouvernements-commissaris.*

(Vertaling uit het Maleisch.) 1)

(*Gewone inleiding*).

Voorts geef ik mijnen vriend kennis, dat ik zijn mij toegezonden brief ontvangen en den inhoud er van begrepen heb, en dat thans eene onveranderlijke vriendschap tusschen mij en het Nederlandsch-Indisch Gouvernement bestaat. Intusschen heb ik een schrijven naar Riouw gezonden, strekkende om uitstel te erlangen van de voorgenomen zending (naar Atjeh) tot dat ik van den Sultan van Turkije antwoord zal hebben ontvangen op mijn aan hem gerigten brief. Zoodra ik de bevelen en tijdingen van dien vorst zal hebben ontvangen, zal ik mijn vriend daarvan mededeeling doen. Ook heb ik kortelings gezanten naar Riouw gezonden, om de zaak van de Gipsy te vereffenen; alleen daartoe strekte het gezantschap. Thans echter bestaat er (uit dien hoofde) eene eenigszins beperkte vriendschap, en ware het niet dat ik op het antwoord van den Sultan van Turkije wachtende ben, zoo zou ik het Nederlandsch-Indisch Gouvernement eene dubbele mate van genegenheid toedragen.

Geschreven den 23sten Moecharam, op Zondag, van het jaar 1290. (23 Maart 1873.)

---

1) De hier medegedeelde vertalingen van de brieven des Sultans zijn die, welke door den Gouvernements-Commissaris na de afzending van zijn brief aan de Indische Regering zijn bezorgd.

c. *Tongkoe Mohamad Ariffin aan Tongkoe Kali Alimelikoel Adil.*

(Vertaling uit het Maleisch.)

(*Gewone inleiding.*)

Ik geef mijn vader kennis dat ik mij aan boord van het oorlogschip in het gevolg bevind van den Regerings-Commissaris, die naar Atjeh gekomen is, omdat hij voorspoed en vrede aan U wil brengen, vriendschap wil sluiten en hulp verleenen.

Daarom hoop ik dat mijn vader met alle mogelijke eer den hooggeplaatsten heer zal ontvangen, opdat er zegen en voorspoed moge geboren worden voor beide partijen.

En de Regerings-Commissaris heeft circa 7000 soldaten bij zich, benevens acht oorlogsbodems, waarvan vier op de gewone ankerplaats liggen en vier op zee zijn gebleven. Wanneer nu mijn vader niet treedt in den wensch van den Regerings-Commissaris, dan zal er, naar ik denk, later groote ongelegenheid komen.

Wanneer vader hulp verwacht van de Engelschen, daar is geen quaestie van, want in het jaar 1871 is het geheele eiland Sumatra, van Tandjong Toewa (Telok-Betong) tot aan ons land Atjeh, in handen der Hollanders overgegeven; en de Amerikaanschen consul wilde ons helpen, maar zooals uit den brief van dien consul te Singapore blijkt, stonden de Engelschen dit niet toe en kon hij geen voldoende hulp verstrekken, en daarom is het dat ik den Regerings-Commissaris gevolgd ben.

Welligt dat vader wil hooren naar mijn goeden raad, daar ik de gewoonte en den aard der blanken ken, en indien dit niet zoo ten goede geschiedt, dan zal er zeker ongelegenheid komen. In 1857 sloot onze onlangs overleden vorst een contract, dat goed was, met het Nederlandsch-Indisch Gouvernement; en nu wil dat Gouvernement het rijk Atjeh volstrekt niet nemen, mits het de suprematie erkenne (letterlijk: mits het erkenne te staan in de schaduw) van den Koning van Holland.

En dan zullen wij zegen en voorspoed hebben. Wanneer vader, in deze omstandigheden, het goede wil doen, antwoord dan op dezen brief, dan kan ik het bespoedigen.

Ik heb gegeten de rijst van mijn vader en van den overleden Sultan tot nu toe; ik zal die weldaden niet vergeten en hoop dat mijn vader geluk en voorspoed hebbe en opklimme tot de hoogste grootheid, onder bescherming (schaduw) van den Koning van Holland.

Geschreven aan boord van het oorlogschip 21 Maart 1873.

Naschrift.

Vader, dezen brief schreef ik Zaturdag avond aan boord van het oorlogschip, maar ik heb hem nog niet verzonden, omdat er nog geen zekerheid was omtrent hetgeen uit den twist zou voortvloeijen, daar er werd gewacht op den brief van den Sultan van Atjeh.

En toen het antwoord van Z. H. den Sultan aan den Regerings-Commissaris aan boord kwam, was de strekking er van niet goed.

Indien de gedachten van vader zóó zijn, en hij zich niet laat vinden op den weg die het goede brengt, dan zal er zeker een groote oorlog uitbarsten, want ik heb zelf gehoord, dat wanneer de Sultan en de rijksgrooten niet onder de suprematie (schaduw) van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement willen blijven, vader zeker wel ongerief zal ondervinden, en dan zal het Gouvernement ons niet in zijn hoede nemen.

Wanneer er oorlog komt, dan verliezen wij het zeker, en dan zal het Gouvernement later zeker een resident hier in ons land plaatsen en wij allen rijksgrooten zullen daarvan te lijden hebben.

Ik denk, dat, als vader zich toevertrouwt aan de bescherming van het Hollandsche Gouvernement, dan zal het U voorspoedig gaan als den Sultan van Pontianak en Siak en andere vorsten. En de KORAN zegt, dat voor ons geloovigen deze aarde eene gevangenis is, maar voor de niet geloovigen een hemel, en wanneer de menschen die de wereld bezitten onze vrienden zijn, dan zal ons werk zeker zegenrijk zijn.

Wat betreft de zaak (eigenlijk: hoofdstuk, artikel) van dengene, die naar Turkije is gegaan, namelijk de zoon TONGKOE PAYA, dit zal zeker niet gelukken, want de Koning van Holland heeft zelf afgezanten in het rijk van Turkije, en al de Europesche Mogendheden die in Indie gezag voeren hebben contracten met elkander gesloten; bij voorbeeld indien de vorst Tjandar Badoen in oorlog is met den vorst van het Rijk Hou, dat grooter is dan het onze, dan mag de Sultan van Turkije zich daarin niet mengen. En nu hoop ik dat gij U voegen zult naar hetgeen goed is, opdat Uwe afstammelingen ons nog lang regeren, met oorspoed en in welvaren.

---

d. *Datoe Setia Aboe Hassan aan*
Tongkoe Kali Alimelikoe Adil.

(Vertaling uit het Maleisch).

Hierbij zend ik u dezen brief, om u mede te deelen dat, wat betreft de zaak tusschen Atjeh en het Gouvernement, naar mijn dom oordeel er geene groote ongelegenheid uit zal voortkomen, want de Regerings-Commissaris is een man van groot aanzien, die in die zaak eene beslissing kan nemen.

Daarom raad ik u aan, om, wanneer gij geen goed middel weet, naar mijn wensch naar boord te komen om den Commissaris te ontmoeten, en te overleggen hoe eene goede verstandhouding te vinden tot goede beëindiging van de zaak tusschen Atjeh en het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, opdat onmin worde voorkomen tusschen die twee partijen.

Ook kal broeder TONGKOE NJA MANOD naar het schip laten gaan, met een brief van U, want de groote heer wil niet te zwaar in zijn eisch zijn.

Wanneer die brief uw zegel draagt en de volledige en volmondige verklaring bevat dat Atjeh staat onder de suprematie van den Koning van Holland, dan is het uit met alles wat ongelegenheid en ongerief brengt.

Geschreven 24 Maart 1873.

---

e. *Tongkoe Kali Alimelikoel Adil aan*
Tongkoe Mohamad Ariffin.
(Vertaling uit het Maleisch).

Ik geef kennis aan mijn zoon, dat ik den brief, dien mijn zoon aan mij gezonden heeft, ontvangen heb en den inhoud daarvan heb begrepen.

Ik geef u kennis, dat ik ziek was en niet kon gaan naar het schip, om te spreken met den Regerings-Commissaris.

Het is noodzakelijk dat mijn zoon en DATOE SETIA ABOE HASSAN nog eens goed overdenken, want de menschen van Atjeh handelen langzaam en niet ondoordacht.

En ik hoop duizendmaal, dat gij een goeden raad kunt geven aan den grooten heer opdat het tusschen den Sultan van Atjeh en het Nederlandsch-Indisch Gouvernement goed zij.

---

f. *Tongkoe Kali Alimelikoel Adil aan*
Datoe Setia Aboe Hassan.
(Vertaling uit het Maleisch.)

Ik doe U thans iets weten omtrent den stand van zaken in Atjeh.
Ik ben ziek en kan mij niet begeven aan boord van het schip, om met den Regerings-

Commissaris te spreken, maar ik denk dat gij over de zaak nog goed moest nadenken, want de Atjehers handelen langzaam en niet ondoordacht.

Ik hoop duizendwerf dat gij nog goeden raad kunt geven aan den Regerings-Commissaris.

Ik hoop dat de Sultan van Atjeh en het Gouvernement in goede verstandhouding mogen zijn.

Geschreven den 24n Moecharam 1290 (24 Maart 1873.)

---

g. *Toekoe Nek Radja Moeda Setia*
aan den Gouvernements-Commissaris.

(Vertaling uit het Maleisch.)

Deze brief is gerigt aan den Regerings-Commissaris.

Telkenmale als SAIDI TAHIR te Atjeh kwam, heb ik mijne gedachten reeds gezegd; nu verzoek ik dat de Regerings-Commissaris den radja moeda van Troemon plegtig laat ontvangen, want die Tongkoe Radja Moeda kent de manieren (de wijze van handelen) van de Compagnie.

Hij kan dat goed aan het verstand brengen van de Atjesche rijksgrooten, opdat mijnheer op die wijze wete, wie wel en wie niet met de Compagnie willen meegaan.

Wat betreft mijn land, dat onder mijn bestuur is, ik heb het reeds aan SAIDI TAHIR gezegd, dat ik er erg naar verlang om mij bij de Compagnie te voegen.

Indien mijnheer het niet vertrouwt, dan wil ik een geschrift geven, en duizendwerf hoop ik dat ik een brief terug ontvang van mijnheer.

En ook met de andere rijksgrooten kan ik spreken, en wanneer er zijn die er ook mede genoegen nemen, dan kan ik het ook zeggen aan mijnheer.

Wat mijnheer mij ook oplegt, als ik kan, zal ik het opvolgen, maar mijnheer moet mij beschermen, zooals hij mijn vader den radja moeda van Troemon beschermt.

---

h. *De Gouvernements-Commissaris*
aan den Sultan van Atjeh.

(Hollandsche tekst.)

Voorts deel ik Uwe Hoogheid mede dat ik haar schrijven van Zondag den 23sten der maand Moecharam van het jaar 1290 in welstand ontvangen en zijn inhoud begrepen heb, doch dat ik daarin in geen enkel opzigt de opheldering heb aangetroffen, welke ik in mijn brief van 22 Maart 1873 van Uwe Hoogheid heb gevraagd.

Intusschen zijn die opheldering voor het Nederlandsch-Indisch Gouvernement van het hoogste belang, en moet ik er daarom op aandringen, dat mij die alsnog binnen den tijd van vier en twintig uren geworden.

Hoezeer het Nederlandsch-Indisch Gouvernement met den Sultant van Turkije eveneens in vriendschappelijke verhouding verkeert, heeft die vorst nogtans geen regt hoegenaamd, om zich in de tusschen het Nederlandsch-Indisch Gouvernement en het rijk van Atjeh gerezen kwestien te mengen.

Dit zou ik bovendien te minder kunnen toestaan, wijl het duidelijk gebleken is, dat Uwe Hoogheid zich ten strijde voorbereidt door gewapende manschappen te verzamelen.

Uit dien hoofde herhaal ik bij deze mijn uitdrukkelijk verlangen, dat mij binnen den tijd van 24 uren de opheldering worden gegeven bedoeld in mijn voormeld schrijven van 22 Maart 1873.

Verder herhaal ik mijn wensch om, zoodra mij ten deze de vereischte inlichtingen zullen zijn verstrekt, de wijze te bepalen, hoedanig tot eene goed geregelde verhouding tusschen het Nederlandsch-Indisch Gouvernement en het rijk van Atjeh kan worden geraakt.

Ten slotte maak ik er Uwe Hoogheid, in verband met de door haar gemaakte krijgs-

toerustingen, opmerkzaam op, dat, bijaldien ik thans binnen den tijd van 24 uren geen voldoend antwoord op mijn vorigen brief mogt hebben ontvangen, ik mij in allen ernst genoodzaakt zal zien, ten deze tot beslissende stappen over te gaan.

Geschreven aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Citadel van Antwerpen*, den 24sten Maart 1873.

---

i. *De Sultan van Atjeh aan den Gouvernements-commissaris.*

(Vertaling uit het Maleisch.)

(*Gewone inleiding*).

Wijders deel ik mijn vriend mede, dat ik den brief, door SIDI TAHIL overgebragt, met eerbied heb ontvangen, en na dien te hebben geopend, den inhoud er van goed begrepen heb. Daarin toch staat vermeld, dat mijn vriend binnen vier en twintig uren antwoord van mij verlangt. Thans is het mij aangenaam mijn vriend te doen weten, dat ik mijn dienaar PANGLIMA TIBANG MOHAMAD en de hoeloebalangs die voor den resident van Riouw zijn verschenen, namelijk: TOEKOE NJA MOHAMAD, gemagtigde van TOEKOE KALI MALIKOEL ADIL, TOEKOE NACHODA MOHAMAD SAID, gemagtigde van TOEKOE NANTA SETIA, TOEKOE AKOEB, gemagtigde van TOEKOE NEK RADJA MOEDA SETIA, en TOEKOE NJAH AGAM, gemagtigde van PANGLIMA MESDJID RADJA, — met een brief naar genoemden resident heb gezonden, om van hem een uitstel van zes maanden (voor de volbrenging der hem opgedragen zending naar Atjeh) te vragen. Na aldaar te Riouw gedurende acht en veertig dagen op antwoord te hebben gewacht, deelde de resident (den gezanten) mede dat het Gouvernement mijn brief ontvangen had, terwijl hij, resident, Zr. Ms. stoomschip *Marnix* naar mij toezond. Aldus was de verklaring der vijf genoemde personen. Waarom komt nu het Gouvernement voor dat de (toegestane) termijn van zes maanden verstreken is, en wat is wel onze schuld? Het Gouvernement gelieve mij zulks mede te deelen, opdat ik het wete. Voorts maakt mijn vriend de opmerking, dat mijne onderdanen gewapend langs het strand loopen. De reden hiervan is, dat het schip, waarop mijn vriend zich bevindt, zeer digt aan den wal geankerd ligt, en het volk, zoodanig schip nog niet gezien hebbende, nieuwsgierig is het (meer van nabij) te bekijken. Ook is de plaats waar dat schip geankerd ligt geen gewone ankerplaats. Mijn vriend, die een beter oordeel omtrent zaken heeft, gelieve zulks niet kwalijk te nemen, en mij morgen antwoord te geven.

Ten slotte doe ik opmerken, dat ik het Nederlandsch-Indisch Gouvernement van den wal met een saluut van een en twintig schoten heb begroet, terwijl ik van de zijde van mijn vriend geen contra-saluut heb vernomen.

Geschreven den 25sten Moeeharam 1290. (25 Maart 1873.)

---

j. *Oorlogsmanifest.*

De Commissaris van het Gouvernement van Nederlandsch Indie voor Atjeh;

Overwegende:

dat op het Gouvernement van Nederlandsch Indie de verpligting rust, om de algemeene belangen van handel en scheepvaart in den Oost-Indischen Archipel tegen belemmeringen te beveiligen;

dat die belangen door de onderlinge geschillen en vijandelijkheden der aan het Rijk van Atjeh onderhoorige staatjes, waarvan enkelen bij herhaling de bescherming van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement hebben ingeroepen, bij voortduring zijn geschaad;

dat de herhaalde vertoogen van de zijde van dat Gouvernement, om aan zoodanigen toestand een einde te maken en eene goed bevestigde verstandhouding van Atjeh tot hetzelve

in het leven te roepen, steeds zijn afgestuit op den onwil en de volslagen onverschilligheid van de bestuurders van gemeld Rijk, en op hunne magteloosheid om in de onderhoorigheden van Atjeh de rust en orde naar eisch te handhaven;

dat die pogingen onlangs zelfs zijn beantwoord met verregaande trouweloosheid, op een tijdstip dat het Nederlandsch-Indisch Gouvernement met de meest welwillende bedoelingen zich in nadere verbinding met Atjeh heeft gesteld;

dat de Sultan van Atjeh, deswege nadrukkelijk om opheldering gevraagd, eerst bij het schrijven van den Commissaris van den 22sten dezer, en daarna bij dat van den 24sten daaraanvolgende, niet alleen geheel in gebreke is gebleven die te verschaffen, maar zelfs de tegen hem ingebragte grieven niet heeft weêrsproken, en daarenboven er toe is overgegaan zich zoo in het oog loopend mogelijk ten strijde toe te rusten, dat daaraan geen andere beteekenis kan worden toegekend dan dat Atjeh het Gouvernement van Nederlandsch Indie moedwillig heeft gehoond en zich op het daardoor ingenomen vijandig standpunt wenscht te handhaven;

dat de bestuurders van dat Rijk zich daardoor hebben schuldig gemaakt aan schennis van het tusschen hetzelve en het Nederlandsch-Indisch Gouvernement op den 30sten Maart 1857 gesloten tractaat van handel, vrede en vriendschap, en het mitsdien overtuigend is gebleken dat geen staat kan worden gemaakt op de goede trouw van die bestuurders;

dat het der Regering van Nederlandsch Indie onder deze omstandigheden niet langer mogelijk is, zonder krachtdadige middelen, een zoowel door het algemeen handelsbelang als de eischen van hare eigene veiligheid in noordelijk Sumatra gevorderden staat van zaken te waarborgen;

Verklaart uit kracht van de magt en bevoegdheid, aan hem door de Regering van Nederlandsch Indie verleend, in naam van die Regering, den oorlog aan den Sultan van Atjeh, waarvan hij overigens bij dit manifest mededeeling doet aan elk wien zulks mogt aangaan, en een iegelijk aandachtig maakt aan alle mogelijke daaruit voortvloeijende gevolgen en aan de verpligtingen, welke in oorlogstijd op iederen burger van den Staat rusten.

Gedaan aan boord van Zijner Majesteits stoomschip *Citadel van Antwerpen*, liggende voor Groot-Atjeh, op heden, Woensdag den 26sten Maart 1873.

(*get.*) NIEUWENHUYZEN.

---

2. *De Gouvernements-commissaris voor Atjeh aan den Gouverneur-Generaal.*

N°. VI/*A*.

TER REEDE VAN ATJEH, 9 *April* 1873.

Aan boord van Zr. Ms. schroefstoomschip *Citadel van Antwerpen*.

Bij mijn rapport van 26 Maart jl., n°. IV/*A*, deelde ik Uwer Excellentie den uitslag mede mijner aanvankelijke onderhandelingen met den Sultan van Atjeh, welke zich oplosten in een oorlogsmanifest, waarvan ik de eer had Uwer Excellentie een afschrift aan te bieden. Door tusschenkomst van den vice-consul der Nederlanden te Poeloe-Pinang gaf ik Uwer Excellentie tevens langs telegrafischen weg van den inhoud van dat manifest kennis.

Terwijl de drie toen alhier aanwezige oorlogschepen zich in den vroegen morgen van den 27sten Maart gereed maakten om het vuur op de langs het zeestrand zich bevindende bentings te openen, gewerd mij des Sultans derde brief, waarin hij, onder mededeeling dat

hij geen oorlog met ons verlangde, een uitstel van twee dagen verzocht, om mij een definitief antwoord op mijne vorige brieven te geven.

Ten einde eene vredelievende oplossing van het Atjehsche vraagstuk zooveel mogelijk in de hand te werken, willigde ik dat verzoek in bij mijn schrijven van dienzelfden morgen, waarin ik den Sultan onder anderen mededeelde, dat het eenige middel, om verdere verwikkeling te voorkomen, gelegen was in de erkenning zijnerzijds van de opperheerschappij van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden over Atjeh, en waarbij ik tevens de uitdrukkelijke voorwaarde stelde, dat hij zich binnen den tijd van tweemaal vier en twintig uren omtrent die erkenning zoude hebben te verklaren, wilde hij de vijandelijkheden onzerzijds niet onherroepelijk geopend zien. Verder werd voor de tijdelijke schorsing dier vijandelijkheden het beding gesteld, dat van stonde af aan de krijgstoerustingen aan den wal zouden worden gestaakt.

Toen aan dat beding niet werd voldaan, werd er in den loop van dienzelfden dag door Zr. Ms. schroefstoomschip *Citadel van Antwerpen* bij wijze van waarschuwing een schot op een der bentings gelost, dat aan het beoogde doel beantwoordde. Doch toen de vijand, van den schrik bekomen, den volgenden morgen met een ongeëvenaarden overmoed de werkzaamheden aan en nabij de forten voortzette, volgde er van onzen kant een gematigd maar geregeld bombardement op die sterkten, 't welk den 29sten in mindere mate werd herhaald.

Na het verstrijken van den gestelden termijn geen antwoord van den Sultan ontvangen zijnde, werden er uit voormeld stoomschip drie granaten in de op ± 3600 meter verwijderde kota van den vorst geworpen, welke, volgens bekomen berigten, om en bij die plaats zijn neêrgevallen.

Eerst op den middag van den 30sten gewerd mij des Sultan's antwoord. Vermits dat schrijven omtrent het hoofdpunt, de aanvaarding van Nederland's souvereiniteit, zeer onbestemd was, meende ik op eene pertinente verklaring dienaangaande te moeten aandringen, en stelde ik alsnu in mijn vijfden brief aan den Sultan de categorische vraag: of hij al dan niet de opperheerschappij van Nederland wenschte te erkennen. Uit zijn op den 1sten dezer ontvangen schrijven van dien dag zal Uwe Excellentie ontwaren dat de Sultan zich blijkbaar daaromtrent niet wilde verklaren.

Op het terrein van onderhandelen kon ik mij nu niet langer blijven bewegen. Ik begreep dat de vijand er naar streefde de zaak slepende te houden, en ik achtte mij dien ten gevolge verpligt alle onderhandelingen met den Sultan af te breken, zoo lang niet de erkenning onzer souvereiniteit zijnerzijds was gevolgd.

Deze beslissing liet ik den vorst door de overbrengers van zijn schrijven weten, en sedert vernam ik niets meer van hem, hetgeen mij in mijne opvatting versterkte, dat wij hier met niets dan een kunstgreep om tijd te winnen te doen hadden.

Bij de overweging der vraag, wat ons thans te doen stond, stemde de tijdelijke bevelhebber der maritime middelen in deze wateren met mij in, dat het, met 't oog op de beperkte magt, waarover op dat oogenblik nog te beschikken viel, en de onbekendheid met de getalsterkte des vijands en met de gesteldheid van het terrein, geenszins geraden zoude zijn eene landing te beproeven, ten einde ons van de langs het strand aanwezige forten meester te maken.

Aan een altijd mogelijk échec toch mogten we ons niet blootstellen; de overmoed des vijands zoude daardoor aanwakkeren, en het vertrouwen onzer manschappen daarentegen zeer verminderen.

In verband hiermede werd besloten ons voorloopig te bepalen tot het uitoefenen eener gestrenge surveillance over de omliggende kuststreken en het beschieten, waar noodig, van de vijandelijke bentings, en zulks in afwachting van de komst der expeditionaire magt, wier vertrek van Batavia op 22 Maart jl. mij werd bekend gemaakt bij Uwer Excellentie's telegram van dien dag, dat mij met andere officieele bescheiden den 29sten daaraanvolgende door tusschenkomst van Zr. M. stoomschip *Djambi* gewierd.

In den morgen van den 5den dezer werd de komst van de transportvloot door de stoomboot der Nederlandsch-Indische stoomvaartmaatschappij *Cores de Vries* aangekondigd, en werkelijk liet die vloot in den voormiddag van dien dag het anker te dezer reede vallen, terwijl Zr. Ms. stoomschip *Soerabaija*, waarop de kapitein ter zee J. F. Koopman zich bevond, kort daarop mede alhier verscheen. Zr. Ms. raderstoomschip *Sumatra* en het gouvernements-vaartuig *Bronbeek* kwamen respectievelijk den 7den en 8sten dezer alhier aan.

De generaal-majoor J. H. R. Köhler, opperbevelhebber der expeditionaire land- en zeemagt voor Atjeh, en de kapitein ter zee Koopman kwamen in den middag aan boord van de *Citadel*, waar de noodige besprekingen omtrent den stand der zaken en de voorloopig te nemen maatregelen betreffende de expeditie plaats vonden.

Men besloot, den volgenden dag, 6 dezer, eene verkenning aan den wal te doen. Deze werd, na een korten strijd met den vijand, die zich nabij de landingsplaats bevond, naar wensch volbragt, waarna de daarvoor gebezigde troepen naar boord terugkeerden.

Den 8sten dezer echter ging men tot het algemeen debarkement over, hetwelk volkomen gelukte, doch niet zonder heftigen strijd tegen den vijand, die met de grootste verbittering streed en in een toestand van razernij tegen de bajonetten onzer militairen instormde.

De mededeeling van bijzonderheden omtrent de operatien der alhier aanwezige land- en zeemagt laat ik uit den aard der zaak aan de betrokken bevelhebbers over, wier meer uitvoerige rapporten Uwer Excellentie door tusschenkomst van het Legerbestuur en den Kommandant der zeemagt en chef van het departement der marine in Nederlandsch-Indie zullen worden aangeboden.

Voorts wensch ik nog melding te maken van de komst op den 4den dezer van de Engelsche gunboat *Hornet*, commander Swan, die den daaropvolgenden dag aan boord van de *Citadel* mededeelde, dat hij door het Gouvernement der Straits-Settlements herwaarts was gezonden om, naar aanleiding der proklamatie van den Gouverneur aldaar van 31 Maart jl. waarvan een afschrift deze vergezelt, te waken tegen den invoer binnen Atjeh van kruit, wapenen en ammunitie door schepen onder Britsche vlag.

Van het hem gedaan aanbod, om zelf de vaartuigen onder Britsche vlag, die hier mogten aankomen, te onderzoeken, verklaarde hij, onder dankbetuiging, liever geen gebruik te willen maken. Dit regt wenschte hij aan ons voorbehouden te zien, doch hij verzocht alleen om de bedoelde vaartuigen, welke door ons op contrabande mogten worden betrapt, aan hem uit te leveren.

Dit verzoek werd ingewilligd. Het is mij intusschen aangenaam Uwer Excellentie te kunnen mededeelen dat er tot dusver van aanhouding of uitlevering van schepen nog geen rede is geweest.

Ten slotte veroorloof ik mij, ten vervolge van mijn in hoofde dezes aangehaalde rapport van 26 Maart jl. n°. IV/A, Uwer Excellentie hiernevens afschriften en Hollandsche vertalingen aan te bieden van de sedert tusschen mij en den Sultan van Atjeh gevoerde correspondentie.

De Gouvernements-Commissaris voor Atjeh,
(*w. g.*) Nieuwenhuyzen.

Na de afsluiting van dit rapport is de benting, waar gisteren een hardnekkig verzet werd ondervonden, zonder tegenstand door onze troepen genomen, nadat het geschutsvuur der oorlogschepen de daaromheen liggende steenen muren had vernield.

Bijlagen.

a. *De Sultan van Atjeh aan den Gouvernements-commissaris.*

(Vertaling uit het maleisch.)

(*Gewone inleiding.*)

Voorts deel ik mijn vriend mede, dat ik zijn mij toegezonden brief in welstand ontvangen en den inhoud er van geheel begrepen heb. Daarin zegt mijn vriend dat het hem onaangenaam is (dat het achterdocht bij hem opwekt) om mijne onderdanen gewapend langs het zeestrand te zien loopen. Maar mijn vriend make zich er toch in 't geheel niet bekommerd over; hij wete slechts dat dit in den aard der Atjehers ligt. Thans vraag ik mijn vriend dringend antwoord op den brief, dien ik mijn vriend jongstleden Zondag heb toegezonden.

Aanstaanden Zaturdag zal ik mijn vriend bepaald uitsluitsel geven, want ik verlies niet uit het oog, hoeveel dagen mijn vriend hier reeds is, zonder een beslissend antwoord mijnerzijds te hebben ontvangen. Wij willen geenszins oorlog met mijn vriend, maar alleenlijk eene vriendschappelijke verhouding.

Geschreven den 26sten Moecharam, op Woensdag, van het jaar 1290. (26 Maart 1873).

---

b. *De Gouvernements-commissaris aan den Sultan van Atjeh.*

(Hollandsche tekst.)

(*Gewone inleiding*).

Voorts deel ik Uwe Hoogheid mede, dat ik haar op heden morgen ontvangen schrijven van den 26sten dezer overwogen heb.

Evenmin als Uwe Hoogheid verlang ik den oorlog; doch de wijze waarop Atjeh het Gouvernement van Nederlandsch Indie tot dusver en vooral nu laatstelijk weêr bejegende, heeft den oorlog onvermijdelijk gemaakt, ten ware Uwe Hoogheid van hare opregte gezindheid doe blijken, om tot het Gouvernement van Nederlandsch Indie in eene verhouding te komen, welke een afdoenden waarborg tegen verdere verwikkelingen oplevert.

Het eenige middel daartoe is, dat Uwe Hoogheid de opperheerschappij van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden over Atjeh erkenne.

Hiertoe geef ik haar tot Zaturdagmiddag, den 29sten dezer maand Maart, den tijd.

Is de erkenning der souvereiniteit van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden over Atjeh alsdan niet door Uwe Hoogheid gedaan, dan zal onherroepelijk tot het openen der vijandelijkheden worden overgegaan, waartoe ik, behalve de hier reeds aanwezige oorlogschepen, binnen enkele dagen over eene hoogst aanzienlijke strijdmagt, welke van Batavia in aantogt is, zal kunnen beschikken.

Ik moet Uwe Hoogheid evenwel doen opmerken, dat ik de vijandelijkheden, waarmede ik juist op het oogenblik dat haar voormeld schrijven mij gewerd een aanvang wilde maken, alleen dan zal staken, wanneer Uwe Hoogheid zorg draagt dat het strand door het zich thans daarop bevindend gewapende volk worde ontruimd, elke arbeid aan de daar aanwezige bentings ophoude en geen andere bentings worden opgerigt. Morgen ochtend, bij het aanbreken van den dag, behoort aan deze voorwaarde ten duidelijkste te zijn voldaan.

Geschreven aan boord van Zr. Ms. oorlogschip *Citadel van Antwerpen*, op Donderdag den 27sten Maart 1873.

---

c. *De Sultan van Atjeh aan den Gouvernements-commissaris.*

(*Gewone inleiding*).

Wijders maak ik mijn vriend mijn wensch kenbaar, dat hij mijn land niet verwoeste. Wat nu het verlangen van mijn vriend is, dat moge de Allerhoogste vervullen, en vervolgens ben ik het, die 't vervullen zal.

Het moge mijn vriend voorts behagen zijn antwoord op dezen brief te overhandigen aan brenger dezes, genaamd Lebeh Mohamad.

---

d. *De Gouvernements-commissaris aan den Sultan van Atjeh.*

(*Gewone inleiding*).

Ik ontvang zoo even een schrijven zonder dagteekening van Uwe Hoogheid, bevattende de mededeeling: (*enz. zie boven*).

Deze mededeeling is mij niet duidelijk en ik verzoek Uwe Hoogheid mij alsnog stellig

en bepaald mede te deelen, of zij de souvereiniteit van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden over het rijk van Atjeh erkent, ja dan neen.

Van Haar antwoord op dezen brief wordt het al of niet staken der vijandelijkheden door mij afhankelijk gemaakt.

Ik moet Uwe Hoogheid daarbij tevens doen opmerken, dat de aanzienlijke krijgsmagt, welke door mij van Batavia wordt verwacht tot voortzetting van den oorlog, hier elk oogenblik kan aankomen, en dat, zoo Uwe Hoogheid de rampen van den ooglog verder aan Haar land wil besparen, het geraden is Haar antwoord op dit mijn schrijven geen oogenblik langer dan noodig te doen uitblijven.

Geschreven aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Citadel van Antwerpen*, den 30sten Maart 1873.

---

e. *De Sultan van Atjeh aan den Gouvernements-commissaris.*

(Vertaling uit het Maleisch.)

(*Gewone inleiding*).

Den brief, dien het Nederlandsch-Indisch Gouvernement hier heeft gezonden, heb ik in welstand ontvangen en begrepen. Dat ik mijn schrijven van Zondag jongstleden aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement niet gedagteekend heb, was eene vergissing. Wat nu het berigt betreft, dat in mijn schrijven van gisteren vervat is, daarin is, voor zooveel de onderlinge vriendschapsverhouding aangaat, geen verandering gekomen. Want ik ben een wees en jong en ik verkeer slechts onder de hoede van den Allerhoogste en vervolgens onder die van het verheven Nederlandsch-Indisch Gouvernement.

Vervolgens breng ik mijne groeten aan al de heeren.

Geschreven den 1sten Separ, op Maandag, van het jaar 1290. (1 April 1873).

---

3. *Proces-verbaal der buitengewone vergadering van den Raad van Indie op Zondag* 20 *April* 1873.

Tegenwoordig: Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie, mr. J. Loudon, Voorzitter; de leden van den Raad van Nederlandsch Indie: mr. W. Rappard, H. M. Andrée Wiltens, mr. T. H. der Kinderen en mr. G. G. van Harencarspel.

De vergadering wordt bijgewoond door: Zijne Excellentie den Vice-Admiraal O. A. Uhlenbeck, Kommandant der Zeemagt en Chef van het Departement der Marine, Zijne Excellentie den luitenant-generaal N. H. W. S. Whitton, Kommandant van het leger en Chef van het Departement van Oorlog in Nederlandsch Indie, en den generaal-majoor G. M. Verspijck; en bijgestaan door den algemeenen-secretaris mr. H. D. Levyssohn Norman.

De vergadering wordt geopend door den voorzitter met de mededeeling dat hij deze bijeenkomst belegd heeft ter bespreking der ongunstige berigten, weinige uren te voren van den Gouvernements-Commissaris voor Atjeh ontvangen.

Hij doet daarop voorlezing van het telegram van den Commissaris dd. 17 April jl. met het bijbehoorend proces-verbaal van eene op dien dag gehouden vergadering van hem Gouvernements Commissaris, den opperbevelhebber kolonel van Daalen, den bevelhebber der maritieme middelen den kapitein ter zee Koopman, en den chef van den staf bij de expeditie den kolonel Egter van Wissekerke; luidende een en ander als volgt:

a. *Berigt van den Gouvernements-Commissaris.*

» Opperbevelhebber vermeent dat bij de goed gewapende en versterkte overmagt des vijands van een langer voortzetten onzer onderneming niets anders is te wachten dan een

geleidelijk wegsmelten onzer troepen, vooreerst alleen door de wapenen des vijands, maar verder ook door ziekten ten gevolge van aanhoudende vermoeijenissen en ontberingen. Gesteld dat twee bataillons ter versterking worden gezonden, zou één daarvan alleen reeds noodig zijn tot aanvulling der geleden verliezen, en het andere geen genoegzame krachtsvermeerdering opleveren. De vijand verzet, verdedigt zich met ongeëvenaarden moed en standvastigheid, wordt gestadig door nieuwen toevoer van volk aangevuld, en beschikt daarbij over tal van zeer sterke werken. Willen wij Atjeh nemen, dan achten de militaire autoriteiten thans, nu zij eenmaal eenige kennis van wezenlijken toestand opdeden, daartoe geheel andere magtsontwikkeling dan de tegenwoordige noodig. Men moet er dan niet tegen behoeven op te zien om des noods een geheel bataillon aan een storm op te offeren. Dit en verdere motieven, aangevoerd in eene conferentie waarvan proces-verbaal is opgemaakt dat tegelijk met dit telegram wordt overgeseind, heeft den opperbevelhebber bewogen mij een terugtrekken van hier voor te stellen. Ik heb mij niet bevoegd geacht daarin te treden zonder daaromtrent eerst de bevelen van Uwe Exellentie te hebben vernomen. Ik veroorloof mij die thans in te roepen, daarbij aanteekenende dat voorschreven stap volgens mijne meening ons prestige gevoelig zal schokken, niet alleen hier maar in den geheelen archipel, terwijl zoo wij hier na verloop van eenige maanden met eene expeditie van bij voorbeeld tien bataillons terugkeeren, de vijand inmiddels gelegenheid zal hebben gehad zich verder te versterken en welligt ook om zich van de thans ontbrekende wapens van latere vinding te voorzien, als getrokken kanonnen, achterladers enz. Na al hetgeen ik in bovenbedoelde conferentie moest vernemen, kan ik intusschen niet ontkennen dat onze tegenwoordige positie langer onhoudbaar is en geen halve maatregelen kunnen strekken om daarin gewenschte verandering te brengen. De stoomer *Telegraaf*, die dit telegram overbrengt, wacht te Pinang op Uwer Exellentie's beslissing. *Soerabaija*, Atjeh, 17 April 1873. Gouvernements-Commissaris, NIEUWENHUYZEN.

b. *Proces-verbaal van den krijgsraad.*

Des voormiddags te 10 ure van den 17den April 1873 waren aan boord van Zr. Ms. raderstoomschip *Soerabaija* vergaderd de Gouvernements-Commissaris voor Atjeh, de heer NIEUWENHUYZEN, de opperbevelhebber der land- en zeemagt bij de expeditie tegen het rijk van Atjeh, de kolonel der infanterie VAN DAALEN, de bevelhebber der maritieme middelen in de wateren van Atjeh, de kapitein ter zee KOOPMAN, adjudant des Konings in buitengewone dienst, de chef van den staf bij voormelde expeditie de kolonel bij het wapen der genie EGTER VAN WISSEKERKE, terwijl de adjudant van den opperbevelhebber en van den bevelhebber der maritieme middelen, de luitenants ter zee der 1ste klasse MARINKELLE en BERENDS en de secretaris van den Gouvernements-Commissaris, CANTER-VISSCHER, de vergadering bijwoonden. De vergadering wordt ingeleid door den opperbevelhebber, den kolonel van DAALEN voornoemd, met eene verwijzing tot het geringe succes dat bij zijne aanvaarding van het opperkommando op 14 April jl. van de krijgsoperatiën was verkregen en met eene korte mededeeling van hetgeen sedert door de troepenmagt is verrigt. Den 15den April was namelijk eene verkenning uit de genomen missigit in eene zijwaartsche rigting van den kraton des Sultans gedaan, ten einde te beproeven of de voorgelegen benting niet kon worden omgetrokken. Daarbij werden de troepen hevig door den vijand bestookt en kwam men tevens tot de overtuiging dat het terrein, waarop men zich bewegen moest, voor de troepen zoo goed als onbegaanbaar was. Dientengevolge meende men de aangevangen operatiën door een aanval op bedoelde benting te moeten voortzetten. Daartoe begaf zich in den vroegen morgen van den 16den April het 3de bataillon met het 9de bataillon als reserve op marsch naar de benting, die denkelijk in de rigting van den Kraton gelegen is, terwijl de missigit door de overige troepenmagt bewaakt bleef. Het duurde niet lang of de helft der reserve moest zich bij de voorste troepen aansluiten, zonder dat dit echter tot eenig gunstig gevolg leidde, daar de tegenstand van de zijde des vijands buitengewoon was. Dienvolgens werd na een verlies van ruim 100 dooden en gekwetsten tot de retraite besloten, welke in de beste orde werd volbragt en uitstekend slaagde. In den middag van dien dag werd daarop een krijgsraad belegd, waarbij de chefs der verschillende korpsen, diensten en staven tegenwoordig waren en de volgende vragen werden gesteld. Eerstens of van een hernieuwden

aanval eenig succes te verwachten en of het raadzaam was daartoe over te gaan. Deze vraag werd in verband met de door den vijand aan den dag gelegde krachtsontwikkeling en ingenomen positie en in verband met onze eigene beschikbare strijdmagt eenstemmig ontkennend beantwoord, op grond waarvan door den opperbevelhebber werd besloten niet tot een hernieuwden aanval over te gaan. Tweedens in hoever het, op den voorgrond stellende dat de thans ingenomen positie, welke derhalve niet meer dient tot punt van uitgang voor een' aanval op het object (den kraton), verlaten moet worden, overweging verdient nog dienzelfden dag tot de ontruiming over te gaan. Omtrent deze vraag waren de gevoelens verdeeld, hebbende zich twee der aanwezige chefs voor een onverwijld terugtrekken verklaard. Door den opperbevelhebber werd evenwel beslist met het terugtrekken tot den volgenden dag te verwijlen, als wanneer de met de geblesseerden vertrekkende koelies terug zouden gekeerd zijn, zoo mogelijk nog vermeerderd met een honderdtal, ten einde bij het retireeren naar de operatie basis (het strand) niets te behoeven achter te laten. Aan dit terugtrekken is dan ook in den ochtend van den 17den door de gezamenlijke magt in de beste orde gevolg gegeven, en is daarna de opperbevelhebber met den chef van den staf aan boord gekomen ten einde met den Gouvernements-Commissaris te aboucheeren. Na de mededeeling van een en ander, en na van den Gouvernements-Commissaris op de vraag, of de politieke onderhandelingen welligt eene gunstige wending hadden genomen, ten antwoord te hebben bekomen dat van zoodanige onderhandelingen hoegenaamd geen sprake meer is geweest, stelde de opperbevelhebber als zijne meening op den voorgrond, waarin door den chef van den staf geheel werd gedeeld, dat staking der krijgsverrigtingen alleszins wenschelijk is, niet slechts wegens het groote aantal gesneuvelden en gewonden, bedragende dit voor de landmagt alleen reeds ruim 400 man, als vooral ook uit hoofde der feitelijk gebleken onvoldoendheid der middelen waarover op dat oogenblik tegen een overmagtigen en hoogst verwoeden vijand te beschikken valt, terwijl ook dan, wanneer nog zoo spoedig mogelijk versterking mogt kunnen worden gezonden, hiermede in elk geval zooveel tijd zou verloopen, dat het seizoen, hetwelk reeds bij de uitrusting der expeditie als het alleen geschikte werd aangegeven, feitelijk zou zijn verstreken, en men dus de krijgsverrigtingen in het ongunstige seizoen zou moeten op nieuw aanvangen; voorts mogt zijns inziens niet worden uit het oog verloren dat de voorraad hooi voor de artillerie- en cavaleriepaarden zelfs bij verminderd ration slechts voor een acht hoogstens tien dagen zou kunnen strekken, en volgens verklaring van den paardenarts het voeder van gaba en rijst op den duur niet van voldoende gehalte zou zijn. Den ernstigen toestand waarin de troepenmagt zich thans bevindt ten volle beseffende en de hooge beteekenis der door den opperbevelhebber geopperde bezwaren erkennende, meende de Gouvernements-Commissaris evenwel onder de aandacht te moeten brengen welken hoogst ongunstigen indruk eene staking der expeditie en een terugkeer der troepen uit den aard der zaak zouden moeten maken.

Bij de overweging van dit punt werd de vraag ter sprake gebragt of gedurende den kwaden moesson de reede van Atjeh eene veilige ligplaats voor de schepen zou blijven aanbieden en de gemeenschap van de reede met het strand niet verbroken zou worden. Deze vraag meende de kommandant der maritieme middelen in algemeenen zin ontkennend te moeten beantwoorden; zijns inziens maakt de in de maand April ingevallen kwade moesson het liggen ter genoemde reede aan groote bezwaren onderhevig, met het oog op de hooge zeeën en de hevige branding, welke het behoud van de tegenwoordige ankerplaats nabij het strand niet doenlijk zoude maken, terwijl de buijen uit het noordwesten dikwerf elke gemeenschap met den wal afsluiten. Na deze toelichting oppert de Gouvernements-Commissaris de vraag of de marine bij magte is om in afwachting der komst eener eventuële tweede expeditie herwaarts Atjeh's kusten met vrucht te bekruisen, ten einde den invoer binnen 's lands van wapens en ammunitie enz. te beletten. Naar het oordeel van den bevelhebber der maritieme middelen zou de kwade moesson de uitoefening der politie ter zee zeer bemoeijelijken, en zouden ook de vaartuigen, in verband met de hierboven genoemde bezwaren van nautischen aard, de kusten niet genoeg kunnen naderen om op afdoende wijze tegen invoer van contrabande te waken. Bovendien werd door gemelden bevelhebber gewezen op den bekenden slechten staat der ketels van Zr. Ms. stoomschepen *Djambi*, *Marnix* en *Cochoorn*, welke het die bodems ondoenlijk maakt steeds stoomklaar te blijven en het noodige drinkwater te distilleeren, terwijl eindelijk bij gebreke van dat water het heen en weêr

stoomen naar en van Pinang, om zich van die levensbehoefte te voorzien, een grooten voorraad steenkolen eischt, welken het onzeker is ter gemelde plaats steeds in genoegzame mate te zullen aantreffen. Alsnu, na al die punten in ernstige beschouwing te hebben genomen, terugkomende op het vraagstuk der al dan niet staking van de ondernomen krijgsverrigtingen en den terugkeer der troepenmagt, gaf de Gouvernements-Commissaris te kennen dat dienaangaande alleen door de Regering kan worden beslist, waarna door den opperbevelhebber het voorstel werd gedaan om al voort van den tegenwoordigen stand der zaken en van het in overweging genomen vraagpunt aan den Gouverneur-Generaal mededeeling te doen en Zijner Excellentie's welmeenen te vragen hoedanig verder ten deze behoort te worden gehandeld. Daarop telegram vastgesteld, heden morgen per *Hornet* naar Pinang verzonden. Aldus opgemaakt door NIEUWENHUYZEN, VAN DAALEN, KOOPMAN, EGTER VAN WISSEKERKE. Gouvernements-Commissaris NIEUWENHUYZEN.

De Gouverneur-Generaal stelt hierop de vraag, wat in de gegeven omstandigheden te doen valt: de reeds uitgeruste versterking, bestaande in twee bataillons infanterie en eenige artillerie met den bereids aangewezen nieuwen opperbevelhebber, generaal-majoor VERSPIJCK, met den meesten spoed naar Atjeh te doen vertrekken, dan wel gevolg geven aan de eenstemmige inzigten van de vergadering voor Atjeh en de expeditie te doen wederkeeren om haar met de voor een succes onmisbaar blijkende magtsontwikkeling te hervatten in een gunstiger seizoen.

Van alle zijden wordt op den voorgrond gesteld dat het niet doorzetten der expeditie een zoo treurig uiterste zou zijn, dat niet dan wanneer de omstandigheden dit *volstrekt* gebieden daartoe mogt besloten worden.

Doch tevens moest na ernstige overweging der gerezen moeijelijkheden met het diepste leedwezen worden erkend, dat die omstandigheden aanwezig waren; dat, zooals de Gouvernements-Commissaris dit uitdrukt; de positie onhoudbaar is en geen halve maatregelen dien ten goede kunnen keeren.

Het eerste, alles afdoende bezwaar was het even vroeg als krachtig doorkomen van het ongunstig seizoen.

Met de uitspraak van den kommandant der maritieme middelen, dat weldra de reede van Atjeh geen veilige ligplaats voor schepen meer zal aanbieden en de gemeenschap van de reede met het strand ernstig bedreigd wordt, stemt de Vice-Admiraal UHLENBECK volmondig in en hij verklaart het in de eerste twee maanden *onmogelijk* om de gemeenschap met den wal te onderhouden, terwijl daarna de regenmoesson met kracht intreedt.

Hij vraagt hoe het mogelijk zal zijn om te voorzien in de voeding van de expeditionaire magt, in den geregelden aanvoer van drinkwater, in het evacuëren der gewonden en in zooveel andere eischen en behoeften, die geen uitstel gedoogen?

De troepen, van alle zijden bestookt door een talrijken vermetelen vijand, zouden alsdan aan onbeschrijfelijke ellende ten prooi zijn; in één woord er zou niets van teregt komen.

Ook de Kommandant der Landmagt vindt den toestand hagchelijk.

Volgens een door hem, staande de vergadering, van den opperbevelhebber ontvangen telegram, is de stemming der troepen gedrukt en zijn alle omstandigheden even ongunstig, met het vooruitzigt van verergering met den dag, al naar mate de slechte moesson in hevigheid toeneemt. Dan zal ook door ziekte menigeen worden weggemaaid, onder de aanhoudende regens het opereeren uiterst moeijelijk wezen, om nog niet eens te gewagen van de alles afdoende bezwaren door den Vlootvoogd in 't midden gebragt.

Van welke zijde hij de zaak ook beschouwt, ziet hij voor 't oogenblik geen enkel lichtpunt, en bij volharding niets dan het geheel wegsmelten onzer troepenmagt in 't verschiet.

De thans ontvangen tijdingen zijn naar zijn oordeel van dien aard, dat hij het zenden van 2 bataillons beschouwt als een halven maatregel, waarvan de uitkomst naar menschelijke berekening niet anders kan zijn dan het lijden van een nieuw, maar veel gevoeliger échec, -- een échec dat een vrij wat pijnlijker indruk te weeg brengen, vrij wat ongunstiger terugslag voor ons gezag hebben zou, dan wanneer thans geweken wordt voor de elementen en de expeditie tot een beter jaargetijde uitgesteld.

De nu gedane stap is in elk geval niet als een verloren werk te beschouwen; we weten

nu dat wij te doen hebben met een onversaagden, tegen ons in den hoogsten graad verbitterden vijand; diens middelen van tegenweer, de omvang zijner strijdkrachten, waaromtrent wij in volslagen duisternis verkeerden, zijn thans vrij goed bekend geraakt; met het terrein, de locale gesteldheid is dit evenzeer het geval. Kortom, er is thans op groote schaal eene verkenning gedaan, wier resultaten de basis zullen zijn van alle volgende operatien.

De Vice-admiraal brengt nog te berde den treurigen toestand onzer maritieme middelen, voor wie bij eene expeditie als deze eene zoo belangrijke rol is weggelegd.

Ook is de voorraad marine-amunitie, hier te lande aanwezig, te gering om iets van beteekenis te ondernemen.

De generaal-majoor VERSPIJCK was aanvankelijk van meening dat eene hervatting der agressieve beweging nog wel te beproeven zou zijn, al zette hij ook zelf voorop dat de kansen op succes allerongunstigst stonden.

Op de vraag echter, door den voorzitter hem met den meesten ernst gedaan, of de luttele kans op succes tegen zoo vele slechte gewaagd mag worden, of *hij*, zoo hij de verantwoordelijkheid eener beslissing te dragen had, onze brave soldaten aan de mogelijkheid, ja! waarschijnlijkheid zou durven blootstellen van aan het strand van Atjeh weg te sterven op de droevigste, voor ons prestige meest fatale wijs, geeft de Generaal VERSPIJCK een bepaald ontkennend antwoord.

Nu alle militaire en maritieme autoriteiten, zoo voor Atjeh, als in de vergadering aanwezig, om verschillende zeer gewigtige redenen, doch vooral om het ongunstig jaargetijde, hierin overeenstemmen dat dadelijk behoort te worden wedergekeerd, geven ook de leden van den Raad van Nederlandsch-Indie, hoe noode ook, als hun gevoelen achtereenvolgens te kennen, dat niets anders overblijft dan terug te trekken, met alle beschikbare middelen de Atjehsche wateren door onze oorlogstoomers te doen bekruisen en de kust te blokkeeren, en bij de intrede van het gunstige jaargetijde de krijgsbedrijven te lande te hervatten, met zulk eene magt en zoodanig uitgerust, dat eene glansrijke overwinning vooraf zoo goed als verzekerd zij.

Aan deze eenstemmige zienswijze sluit de Gouverneur-Generaal zich met volle overtuiging aan, niet slechts uit een oogpunt van goede staatkunde, om namelijk de groote kans te vermijden van eene tweede, in hare gevolgen veel noodlottiger nederlaag, maar bovenal uit diep gevoeld besef van wat hij aan onze dappere krijgers verschuldigd is.

Dezen nutteloos op te offeren, terwijl, naar vertrouwd wordt, eene eervolle retraite nog uitvoerbaar is, ware een daad van onmenschelijkheid, eene Nederlandsche Regering onwaardig; eene daad, die een veel treuriger weerklank zou hebben, zoo in dezen archipel, als daar buiten, dan van een tijdelijke staking der vijandelijkheden te lande te verwachten is.

De Gouverneur-Generaal deelt mede, dat hij nog dienzelfden avond tot den terugkeer der expeditie den Gouvernements-Commissaris zal magtigen; waarop, na een kort debat over het tijdelijk versterken onzer strijdkrachten in het Gouvernement van Sumatra's Westkust en in de residentie Riouw, de vergadering door den voorzitter gesloten wordt.

De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie,

(*w. g.*) J. LOUDON.

In kennisse van mij,

De Algemeene Secretaris,

(*w. g.*) LEVYSSOHN NORMAN.

INHOUD.

Bladz.

Voorberigt 3

I. Nota over de betrekkingen tusschen Nederland en Atjeh van 1824 tot 1873 . 5

II. Telegrammen, gewisseld tusschen den Consul-Generaal der Nederlanden te Singapore en den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indie en tusschen den Gouverneur-Generaal en den Minister van Kolonien, van 15 Februarij tot 20 Maart 1873 41

III. Brieven van den Minister van Kolonien:

1. aan den Minister van Buitenlandsche Zaken, dd. 18 Februarij 1873, 1a. A4, geheim 53

2. aan den Gouv.-Generaal van Ned.-Indie, dd. 20 Febr. 1873, 1a. G4, n°. 30, geheim 56

3. » » » » » » 27 » 1873, » B5, » 35, » 60

4. » » » » » » 5 Maart 1873, » H5, » 44, » 62

5. » » » » » » 12 » 1873, » M6, » 49, » 64

6. » » » » » » 16 April 1873, » C9, » 64, » 67

Bijlage:

Extract uit het rapport aan den Koning, dd. 15 April 1873, 1a. 1J8, geheim. 69

IV. Brieven van den Gouverneur-Generaal aan den Minister van Kolonien, met bijlagen.

1. Brief van 25 Februarij 1873, 1a. P, n°. 13, Kabinet-geheim. 73

Bijlage:

Brief van den Consul-Generaal te Singapore aan den Algemeenen Secretaris van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, dd. 20 Februarij 1873, n°. 25. 77

2. Brief van 4 Maart 1873, 1a. R. n°. 14, geheim. 79

Bijlagen:

a. Instructie voor den Gouvernements-Commissaris voor Atjeh. 81

b. Extract uit een brief van den resident van Riouw aan den Gouverneur-Generaal, dd. 24 Februarij 1873, 1a. W. 4/ geheim, met brouillon-tractaat. 83

3. Brief van 14 Maart 1873, 1a. W. n°. 17, Kab. geheim. 85

Bijlagen:

a. Extract uit een brief van den Consul-Generaal Read aan den Gouverneur-Generaal Loudon, dd. 3 Maart 1873 86

INHOUD.

Bladz.

b. Brief van TONGKOE MOHAMAD ARIFFIN aan den resident van Riouw, dd. 3 Maart 1873, (uit het Maleisch vertaald) 87

c. Instructie te Singapore voor TONGKOE MOHAMAD ARIFFIN opgesteld (uit het Maleisch vertaald) 88

d. Brief van den Amerikaanschen Consul te Singapore voor den sjabandar van Atjeh (uit het Maleisch vertaald) 89

e. Extract uit een brief van den Consul-Generaal READ aan den Gouverneur-Generaal LOUDON, dd. 6 Maart 1873. 89

V. Diplomatieke stukken.

1. Telegram van den Minister van Buitenlandsche Zaken aan Zr. Ms. Minister-Resident te Rome, dd. 17 Februarij 1873 93
2. Brief van den Minister van Buitenlandsche Zaken aan Zr. Ms. tijdelijken zaakgelastigde te Rome, dd. 18 Februarij 1873, n°. 4/14 Kabinet . . 93
3. Telegram van Zr. Ms. Minister-Resident te Rome aan den Minister van Buitenlandsche Zaken, dd. 19 Februarij 1873. 94
4. Telegram van den Minister van Buitenlandsche Zaken aan Zr. Ms. Minister-Resident te Rome, dd 19 Februarij 1873. 95
5. Telegram van Zr. Ms. Minister-Resident te Rome aan den Minister van Buitenlandsche Zaken, dd. 21 Februarij 1873 95
6. Brief van Zr. Ms. tijdelijken zaakgelastigde te Rome aan den Minister van Buitenlandsche Zaken, dd. 25 Februarij 1873, n°. 18. 95
7. Brief van den Minister van Buitenlandsche Zaken aan Zr. Ms. Minister-Resident te Washington, dd. 20 Februarij 1873, n°. 3/16, Kabinet . 97
8. Brief van den Minister van Buitenlandsche Zaken aan Zr. Ms Gezant te Londen, dd. 21 Februarij 1873, n°. 1/50, Kabinet 98
9. Extract uit een brief van Zr. Ms. Minister-Resident te Washington aan den Minister van Buitenlandsche Zaken, dd. 10 Maart 1873, n°. 23. 99
10. Extract uit een brief van denzelfden aan denzelfden, dd. 14 Maart 1873, n°. 24 101
11. Brief van Zr. Ms. tijdelijken zaakgelastigde te Rome aan den Minister van Buitenlandsche Zaken, dd. 5 April 1873, n°. 52 102
12. Brief van Zr. Ms. Minister-Resident te Washington aan den Minister van Buitenlandsche Zaken, dd. 25 Junij 1873, n°. 75 102
13. Nota van den Minister van Buitenlandsche Zaken betreffende een onderhoud met den Minister-Resident der Vereenigde Staten te 's Gravenhage, dd. 31 Julij 1873 103
14. Brief van 's Konings Gezant te Londen aan den Minister van Buitenlandsche Zaken, dd. 26 Augustus 1873, n°. 231 104
15. Brief van den Turkschen Minister van Buitenlandsche Zaken aan den Turkschen Ambassadeur te Londen, dd. 11 Augustus 1873 104
16. Brief van den Minister van Buitenlandsche Zaken aan Zr. Ms. Minister-Resident te Constantinopel, dd. 26 September 1873, n°. 1/82, Kabinet. 106
17. Brief van denzelfden aan denzelfden, dd. 26 September 1873, n°. 2/83, Kabinet 108

Bladz.

18. Brief van den Turkschen Minister van Buitenlandsche Zaken aan Zr. Ms. Minister-Resident te Constantinopel, dd. 19 November 1873 . . 110
19. Brief van den Turkschen Minister van Buitenlandsche Zaken aan den Turkschen Ambassadeur te Londen, dd. 19 November 1873 110

VI. Stukken betreffende de oorlogsverklaring en de staking der eerste expeditie.

1. Brief van den Gouvernements-Commissaris voor Atjeh aan den Gouverneur-Generaal, dd. 26 Maart 1873, n°. IV/A 113

Bijlagen:

a. Brief van den Gouvernements-Commissaris aan den Sultan van Atjeh, dd. 22 Maart 1873 115
b. Brief van den Sultan aan den Gouvernements-Commissaris, dd. 23 Maart 1873. 116
c. Brief van Tongkoe Mohamad Ariffin aan Tongkoe Kali, dd. 21 Maart 1873, met naschrift 117
d. Brief van Datoe Setia Aboe Hassan aan Tongkoe Kali, dd. 24 Maart 1873. 118
e. Brief van Tongkoe Kali aan Tongkoe Mohamad Ariffin 118
f. Brief van Tongkoe Kali aan Datoe Setia Aboe Hassan 118
g. Brief van Toekoe Nek aan den Gouvernements-Commissaris 119
h. Brief van den Gouvernements-Commissaris aan den Sultan, dd. 24 Maart 1873 119
i. Brief van den Sultan aan den Gouvernements-Commissaris, dd. 25 Maart 1873 120
j. Oorlogsmanifest, dd. 26 Maart 1873. 120

2. Brief van den Gouvernements-Commissaris voor Atjeh aan den Gouverneur-Generaal, dd. 9 April 1873, n°. VI/A 121

Bijlagen:

a. Brief van den Sultan aan den Gouvernements-Commissaris, dd. 26 Maart 1873 123
b. Brief van den Gouvernements-Commissaris aan den Sultan, dd. 27 Maart 1873 124
c. Brief van den Sultan aan den Gouvernements-Commissaris. 124
d. Brief van den Gouvernements-Commissaris aan den Sultan, dd. 30 Maart 1873 124
e. Brief van den Sultan aan den Gouvernements-Commissaris, dd. 1 April 1873 125

3. Proces-verbaal der buitengewone vergadering van den Raad van Indie op 20 April 1873 125

KABU

KABULANA
Mb/5-94

MO 05194-95